

**„Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych
między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem”**

RAPORT CZĄSTKOWY

Komponent 2

WARUNKI ŻYCIA I DOSTĘPNOŚĆ USŁUG PUBLICZNYCH

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

Fundusze Europejskie
Pomoc Techniczna

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Raport opracowany przez konsorcjum:

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego
Polska Akademia Nauk

ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

30-387 Kraków, ul. Gronostajowa 7

w ramach partnerskiego projektu *Powiązania funkcjonalno-przestrzenne ośrodków miejskich* realizowanego przez Województwo Pomorskie oraz województwa: kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie.

Autorzy:

Dr hab. Piotr Rosik, prof. IGiPZ PAN

Prof. dr hab. Tomasz Komornicki

Dr Rafał Wiśniewski

Mgr Patryk Duma

Mgr Sławomir Goliszek

Warszawa, 2 sierpnia 2019

Projekt współfinansowany z Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykaz skrótów

- AWFIS – Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu
- BDL – Bank Danych Lokalnych
- BDOT – Baza Danych Obiektów Topograficznych
- BIP – Biuletyn Informacji Publicznej
- CIT – Podatek dochodowy od osób prawnych
- COS – Centralny Ośrodek Sportu
- DDP – Dzienny Dom Pobytu
- DPS – Dom Pomocy Społecznej
- EAA - European Athletic Association
- EAC – Europejska Agenda Cyfrowa
- GOPS – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
- GP – droga główna ruchu przyspieszonego
- GUS – Główny Urząd Statystyczny
- GZM – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia
- IAAF – Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych
- IGiPZ PAN – Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania
- JST – Jednostki Samorządu Terytorialnego
- KGP – Komenda Główna Policji
- KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
- LA – Lekkoatletyka
- MKS – Miejski Klub Sportowy
- MOPS – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- MOSiR – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
- NCN – Narodowe Centrum Nauki
- NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia
- OPAT – Obwodnica Północna Aglomeracji Trójmiejskiej
- PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- PIT – Podatek dochodowy od osób fizycznych
- POL-on – Zintegrowany system informacji o nauce i szkolnictwie wyższym
- POZ – Podstawowa Opieka Zdrowotna
- PUM – Powierzchnia użytkowa mieszkania
- PZLA – Polski Związek Lekkiej Atletyki
- ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
- SOPZ – Szczegółowy opis Przedmiotu zamówienia
- SOR – Szpitalny Oddział Ratunkowy
- SPZOZ – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej
- ŚDS – Środowiskowe Domy Samopomocy
- UKE – Urząd Komunikacji Elektronicznej
- WTZ – Warsztat Terapii Zajęciowej
- WWiK – Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności
- ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
- ZCKSMPS – Zbiór Centralny Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej
- ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Spis treści

I. CZĘŚĆ I. METODYKA BADANIA	5
1. Wstęp.....	6
2. Warunki życia.....	7
3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia.....	9
4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe.....	12
5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich.....	14
6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych.....	16
II. CZĘŚĆ II. REZULTATY BADANIA.....	19
1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.....	20
2. INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA	29
3. ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW.....	38
4. BEZPIECZEŃSTWO.....	46
5. INFRASTRUKTURA SIECIOWA	50
6. OCHRONA ZDROWIA	57
7. POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA	68
8. EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3	73
9. KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA.....	91
10. ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI	106
III. CZĘŚĆ III. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	117
1. Uwarunkowania syntezy.....	118
2. Warunki życia.....	118
3. Dostępność usług publicznych.....	120
4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych	121
5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych.....	122
6. Wnioski – ujęcie kompleksowe	124
7. Rekomendacje	125
Literatura.....	139

CZĘŚĆ I

METODYKA BADANIA

1. Wstęp

W ciągu ostatnich 30 lat w Polsce miały miejsce przemiany transformacyjne skutkujące przekształceniami w strukturach funkcjonalno-przestrzennych. Początkowo następowała polaryzacja rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dekoncentracja miejsc pracy (restrukturyzacja wielu dużych zakładów przemysłowych). Z czasem selektywnie rosnąć zaczęła atrakcyjność niektórych ośrodków (zwłaszcza metropolitalnych), co pobudziło procesy migracyjne. Struktura przestrzenna utraciła swój dotychczasowy hierarchiczny charakter. Po akcesji do Unii Europejskiej zmiany w zakresie rozmieszczenia aktywności gospodarczej były już wolniejsze. Intensyfikacji uległy natomiast ruchy ludności (migracje, dojazdy do pracy, codzienna mobilność fakultatywna). Jednocześnie korekty w ofercie usług publicznych nie zawsze nadążały za tymi procesami. Ukształtowała się mozaikowa struktura przestrzenna. Jednostki o bardzo dobrej sytuacji ekonomicznej sąsiadują dziś często z tymi, w których występuje depopulacja i dekapitalizacja infrastruktury mieszkaniowej, technicznej i społecznej. Czynniki zapewniające odpowiednie warunki życia, a także podaż podstawowych usług okazały się w tych warunkach niedopasowane do rozmieszczenia i struktury ludności.

Jednym z celów polityki przestrzennej jest zachowanie policentrycznego układu osadniczego tak Polski, jak i poszczególnych regionów. Aby było to możliwe konieczne jest utrzymanie atrakcyjności osiedleńczej poszczególnych miast. Jej miarą są dziś nie tyle same miejsca zatrudnienia, ale przede wszystkim szeroko rozumiane warunki życia, na które składa się zarówno środowisko przyrodnicze, dochody ludności, substancja mieszkaniowa, jak też dostęp do wielu usług podstawowych. W tej sytuacji bardzo istotne jest właściwe rozpoznanie nowych struktur przestrzennych oraz procesów kształtowania się nowych układów hierarchicznych. Pozwala ono na terytorialnie precyzyjne kierowanie interwencji publicznej w m.in. w zakresie polityki mieszkaniowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, kultury lub infrastruktury sieciowej. Daje także możliwość kształtowania lokalnej polityki transportowej (zwłaszcza w zakresie wsparcia dla transportu publicznego). W efekcie umożliwia prowadzenie zintegrowanej polityki przestrzennej, szczególnie na szczeblu regionalnym. Takiemu właśnie rozpoznaniu służy niniejsze badanie (komponent 2).

Komponent 2 dotyczy oceny poziomu i warunków życia w miastach województwa pomorskiego przez pryzmat wybranych czynników, ze szczególnym uwzględnieniem **dostępności usług publicznych** o charakterze społecznym oraz funkcjonowania instytucji publicznych, które w znacznym stopniu determinują atrakcyjność miast głównie dla mieszkańców, a w pewnym stopniu także inwestorów, przedsiębiorców, czy turystów. Wykonano analizę dziesięciu obszarów badawczych oraz wymienionych w ich ramach szczegółowych zagadnień badawczych. Przyjęto dwie grupy tematyczne (I) **warunki życia** oraz (II) **dostępność usług publicznych**.

I. Wybrane czynniki warunków życia:

1. Środowisko przyrodnicze
2. Infrastruktura mieszkaniowa
3. Zamożność mieszkańców
4. Bezpieczeństwo

II. Dostępność usług publicznych:

5. Infrastruktura sieciowa
6. Ochrona zdrowia
7. Pomoc i integracja społeczna
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3
9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja
10. Administracja wszystkich szczebli

Podział na dwie grupy tematyczne ma swoje konsekwencje w przyjętych metodach badawczych. Warunki życia determinują bezpośrednio jakość życia w określonych lokalizacjach, pozostając charakterystykami miejsc. Tym samym nie było konieczności wykonania dodatkowych analiz dostępnościowych uwzględniających sytuację poza granicami miast. Natomiast dostępność do usług jest również elementem jakości życia, ale odnosi się także do obiektów świadczących usługi poza miejscem zamieszkania. Istotną staje się w tym przypadku również lokalizacja względem tych obiektów, a zarazem powiązania transportowe w relacji miejsce zamieszkania – miejsce świadczenia usług. Z tego względu dla wybranych obszarów tematycznych w ramach dostępności usług publicznych wykonano dodatkowe analizy dostępności oparte na bardziej wysublimowanej metodzie niż analiza wyposażenia w usługi przy uwzględnieniu dokładnej bazy adresowej usług.

Zakres przestrzenny badania objął całe województwo, najczęściej (w zależności od dostępnych danych) z uwzględnieniem średnich dla całego kraju. Szczególny nacisk został położony na analizę wszystkich miast w regionie w podziale na typy, najczęściej odnosząc sytuację do średniej w danym typie miast dla całego kraju.

Zakres czasowy dla wskaźników ujętych w formie dynamicznej objął przede wszystkim okres 2007-2017, z naciskiem na aktualność wyników badawczych (tam gdzie jest możliwe uzyskanie danych statystycznych) oraz punkt odniesienia, którym jest początek pierwszego pełnego okresu programowania w ramach funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej. Analiza dynamiczna dotyczyła wybranych zmiennych, które są dostępne w dłuższych szeregach czasowych.

2. Warunki życia

Pierwsza i druga część badania z zakresu Komponentu 2 opiera się na analizie statystycznej oraz analizie przestrzennej wykorzystującej szeroki zestaw wskaźników opisujących poszczególne aspekty warunków życia, czy funkcjonowania usług publicznych. Podstawową listę wskaźników zawierają odpowiednie tabele odnoszące się do poszczególnych wyróżnionych dziesięciu obszarów badawczych (przedstawione konsekwentnie poniżej przy omawianiu kolejnych obszarów).

Poziom i warunki życia w miastach determinowane są wieloma czynnikami. Są wśród nich czynniki o charakterze obiektywnym, wynikające ze stanu środowiska (przestrzeni fizycznej, w której funkcjonuje człowiek), organizacji przestrzennej, w tym ładu urbanistycznego oraz stanu i jakości infrastruktury społecznej i technicznej. Na poziom życia wpływają też istotnie aspekty subiektywne, związane ze zidentyfikowanymi potrzebami społecznymi i – patrząc szeroko – charakterem kapitału ludzkiego i społecznego miast (por. Komponent 1). Badanie poziomu i warunków życia obejmować musi więc zróżnicowane zagadnienia.

Wybrane czynniki **warunków życia**:

1. **Środowisko przyrodnicze** – sześć wskaźników
2. **Infrastruktura mieszkaniowa** – sześć wskaźników
3. **Zamożność mieszkańców** – pięć wskaźników
4. **Bezpieczeństwo** – dwa wskaźniki

Łącznie w ramach warunków życia dokonano analizy **19** wskaźników, z których **14** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. I).

Tab. I Wskaźniki wykorzystywane w analizie poziomu i warunków życia (boldem zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy)

Lp	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
1.1	Dostępność terenów zieleni I	udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem	BDL GUS, 2017	stymulanta	
1.2	Dostępność terenów zieleni II	udział powierzchni parków, ogrodów zoologicznych, ogrodów botanicznych i lasów w powierzchni ogółem w buforze od centrum miasta (1,2,3 i 4 km)	BDOT, 2013	stymulanta	
1.3	Obszary prawnie chronione	obszary prawnie chronione w mieście i w jednostkach sąsiadujących (np. gmina obwarzankowa)	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik ważony jakością i ważnością różnych form ochrony obszarowej przyrody wg bonitacji Degórskiego (2015); zmodyfikowany
1.4	Jakość powietrza atmosferycznego I	wskaźnik zanieczyszczeń gazowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.5	Jakość powietrza atmosferycznego II	wskaźnik zanieczyszczeń pyłowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.6	Gospodarka ściekowa	udział ludności niekorzystających z oczyszczalni ścieków	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.1	Wyposażenie w instalacje techniczne I	procent mieszkań bez wodociągu	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.2	Wyposażenie w instalacje techniczne II	procent mieszkań bez łazienki	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.3	Wyposażenie w instalacje techniczne III	procent mieszkań bez centralnego ogrzewania	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.4	Wyposażenie w instalacje techniczne IV	ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
2.5	Niedobór mieszkań	liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o liczbie gospodarstw domowych;
2.6	Powierzchnia użytkowa mieszkań	powierzchnia użytkowa mieszkań (PUM) na 1 mieszkańca (w m²)	BDL GUS, 2017	stymulanta	
3.1	Poziom wynagrodzeń	przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	BDL GUS, 2017	stymulanta	dane tylko dla miast na prawach powiatu
3.2	Dochody z pracy	dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik dla gmin; dochody nie dotyczą sektora rolniczego, co w przypadku większości miast nie ma większego znaczenia
3.3	Bezrobocie rejestrowane	udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym (18-64M, 18-59K)	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin dla celów analitycznych dołączono rok 2018 i 2019
3.4	Ubóstwo społeczne I	udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
3.5	Ubóstwo społeczne II	udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.1	Poziom przestępczości	Liczba przestępstw ogółem	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.2	Bezpieczeństwo drogowe	Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności (WWiK)	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	

3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia

Usługi publiczne i ich dostępność to dla ludności miejskiej kluczowy warunek wysokiego poziomu życia. Poziom usług publicznych buduje także atrakcyjność dla inwestorów i rozwoju gospodarczego, a ich struktura determinuje rolę miasta w obsłudze ludności jednostki terytorialnej, stanowiąc podstawę dla określenia pozycji w systemie osadniczym oraz administracyjnym regionu.

W przypadku usług zaproponowano alternatywne uzupełniające wskaźniki oparte na dostępności czasowej do określonych usług i/lub obiektów będące dopełnieniem i uzupełnieniem analizy, względnie w niektórych przypadkach, przy braku innych danych również odrębnym wskaźnikiem (każdorazowo wskaźnik dostępności jest oznaczony przez dodanie „ ’ ”). Pozwala to na uzyskanie pełniejszego obrazu uwzględniającego takie elementy jak łatwość dotarcia do usług, względnie możliwość wyboru po stronie usługobiorcy.

Badanie stanu, jakości i dostępności usług publicznych przeprowadzono na podstawie najnowszych dostępnych danych BDL GUS lub danych pozyskanych z innych źródeł (najczęściej był to rok 2017). Uzupełniające wskaźniki odnoszące się do analizy dostępności zostały wykonane na podstawie danych zebranych dla 2015 r. Analiza dotyczyła kluczowych dla funkcjonowania i rozwoju miast obiektów infrastruktury społecznej, obejmując sześć obszarów badawczych (tab. II).

Liczba wskaźników branych pod uwagę w analizie dostępności usług publicznych w ramach poszczególnych obszarów tematycznych to:

5. **Infrastruktura sieciowa** – pięć wskaźników
6. **Ochrona zdrowia** – siedem wskaźników
7. **Pomoc i integracja społeczna** – pięć wskaźników
8. **Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3** – czternaście wskaźników
9. **Kultura i sztuka, sport i rekreacja** – trzynaście wskaźników
10. **Administracja wszystkich szczebli** – dziesięć wskaźników

Łącznie w ramach dostępności usług publicznych dokonano analizy **54** wskaźników, z których **18** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. II).

Tab. II Wskaźniki wykorzystywane w analizie stanu, jakości i dostępności usług publicznych (boldem zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy, kursywą – wskaźniki dostępności)

Lp	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
5.1	Ścieżki rowerowe	Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk.	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.2	Sprawność (efektywność) sieci	Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.3	Niedopasowanie długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej	Różnica w długości sieci - długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
5.4	Dostępność sieci internetowej I	Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego ogółem	UKE, 2017	stymulanta	
5.5	Dostępność sieci internetowej II	Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s	UKE, 2017	stymulanta	
6.1	Przychodnie	Liczba mieszkańców na jedną przychodnię	BDL GUS, 2017	destymulanta	

6.1'	Dostępność przychodni	Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)	GIService, 2015	destymulanta	Dla celów analitycznych część danych zaktualizowano do roku 2018
6.2	Szpitala	Liczba szpitali w sieci szpitali	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	w bazie Ministerstwa Zdrowia są tylko szpitale należące do sieci szpitali
6.2'	Dostępność szpitali	Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)	GIService, 2015	destymulanta	
6.3'	Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)	Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)	GIService, 2015	destymulanta	
6.4'	Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)	Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)	GIService, 2015	destymulanta	
6.5	Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze	Liczba hospicjów i zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	
7.1	Domy pomocy społecznej	Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej	BIP, ROPS, 2018	stymulanta	
7.2	1. Środowiskowy dom samopomocy 2. Dzienny dom pobytu	Liczba placówek	BIP, ROPS, 2019		
7.3	1. Warsztaty terapii zajęciowej 2. Zakłady aktywności zawodowej	Liczba placówek	BIP, ROPS, 2017		
7.4	1. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. 2. Centrum i klub integracji społecznej 3. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej 4. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS	Liczba placówek	BIP, ROPS, 2018-2019		
7.5	Ośrodki adopcyjne	Liczba placówek	BIP, ROPS, 2018		
8.1	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.1'	Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych	Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)	GIService, 2015	destymulanta	
8.2	Przedszkola	Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.2'	Dostępność do przedszkoli	Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)	GIService, 2014	destymulanta	
8.3	Szkoły podstawowe	Dzieci w wieku 7-15 na jedną placówkę (szkoła podstawowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.3'	Dostępność do szkół podstawowych	Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)	GIService, 2014	destymulanta	
8.4	Licea	Osoby w wieku 15-19 na jedną placówkę (liceum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.5	Technika	Osoby w wieku 15-20 na jedną placówkę (technikum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.4' i 8.5'	Licea i technika (analiza dostępności)	Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)	GIService, 2014	destymulanta	

8.6	Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	Osoby w wieku 15-18 na jedną placówkę (szkoła zawodowa/szkoła branżowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.6'	Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych	Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)	GIService, 2014	destymulanta	
8.7	Szkoły artystyczne	Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.8	Szkoły policealne	Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.9	Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe	Liczba uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych i bibliotek naukowych	POL-on, 2019.	destymulanta	
9.1	Kina	Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową	BDL GUS, 2017	destymulanta	
9.1'	Dostępność do kin	Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)	GIService, 2016	destymulanta	
9.2	Teatry	Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.2'	Dostępność do teatru	Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)	GIService, 2016	destymulanta	
9.3	Muzea	Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.4	Biblioteki	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.5	Ośrodki kultury	Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.6	Grupy artystyczne	Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.7	Pływalnie kryte	Liczba i rodzaj niecek basenowych	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2015	stymulanta	
9.8	Hale sportowo-widowiskowe	Liczba i pojemność hali	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2016	stymulanta	
9.9	Stadiony lekkoatletyczne	Liczba pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych	PZLA, 2019	stymulanta	
9.10	Ćwiczący mężczyźni	Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn	BDL GUS, 2016	stymulanta	
9.11	Ćwiczące kobiety	Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet	BDL GUS, 2016	stymulanta	
10.1'	Urzędy gminne	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego	GIService, 2015	destymulanta	
10.2'	Starostwa powiatowe	Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego	GIService, 2015	destymulanta	
10.3'	Urzędy wojewódzkie	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego	GIService, 2015	destymulanta	
10.4'	Urzędy marszałkowskie	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego	GIService, 2015	destymulanta	
10.5'	Oddziały regionalne ZUS	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.6'	Inspektorat i biuro terenowe ZUS	Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.7'	Oddział regionalny KRUS	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.8'	Placówka terenowa KRUS	Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.9'	Izba skarbowa	Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej	GIService, 2015	destymulanta	
10.10'	Urząd skarbowy	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego	GIService, 2015	destymulanta	

4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe

Wskaźniki dostępności¹ oparte na różnych podstawowych oraz zaawansowanych metodach badawczych są właściwym uzupełnieniem wskaźników wyposażenia.

Zostały wykorzystane następujące metody:

1. Czas dojazdu do najbliższej placówki.
2. Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek.
3. Czas dojazdu do właściwej placówki.
4. Dostępność skumulowana (izochronowa) – liczba celów podróży (np. placówek ochrony zdrowia) w zasięgu danej izochrony dojazdu.

W zależności od przedmiotu analizy, w różny sposób mogą (bądź muszą) być różnicowane cele podróży, co także wpływa na dobór danego wskaźnika dostępności. Z tej perspektywy pomiar dystansu (czasu przejazdu) pomiędzy źródłem a celem podróży uwzględnia następujące rodzaje:

1. **Czas dojazdu do najbliższej placówki** – w sytuacji, gdy użytkownik może skorzystać z dowolnej placówki a same placówki są sobie równoważne. Jest to najprostszy możliwy wskaźnik dostępności, co powoduje, że do jego zalet możemy zaliczyć bardzo małe wymagania sprzętowe, a także niewielkie wymagania względem wykorzystanych danych (niezbędna jest jedynie lokalizacja placówek). Spełnia on swoje wymagania w momencie, gdy nie różnicujemy celów podróży, czy to ze względu na ich wielkość czy też ze względu na szczegółowy zakres świadczonych usług.
2. **Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek** – w tym wariantcie także cele podróży nie są różnicowane pomiędzy sobą, jednak w porównaniu do pierwszego typu, uwzględniana jest więcej niż jedna placówka. Dzięki temu, taka metoda pomiaru umożliwi zasymulowanie możliwości wyboru placówek lub też zasymulowania wymuszenia korzystania z innej niż najbliższa placówka (np. w wyniku braku miejsc lub np. nieświadczania danego podtypu usługi publicznej). Ponadto, omawiana metoda pomiaru umożliwi obliczenie poziomu dostępności w przypadku braku szczegółowych danych dotyczących granic rejonów obsługi poszczególnych placówek; Jest to wskaźnik będący zmodyfikowaną wersją pierwszego z omawianych wskaźników. Z wcześniejszych prac wynika, że przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności uzyskane dzięki zastosowaniu omawianego wskaźnika jest mniej heterogeniczne i w lepszym stopniu odzwierciedla możliwości skorzystania z różnorodnej oferty poszczególnych placówek usługowych.
3. **Czas dojazdu do właściwej placówki** – zmodyfikowana wersja, wymagająca obliczenia czasu przejazdu wyłącznie pomiędzy predefiniowanymi parami lub zbiorami punktów. Ma to uzasadnienie szczególnie w momencie, gdy użytkownik może skorzystać z danej usługi jedynie w konkretnej placówce (np. ze względu na rejonizację). Wskaźnik ma większe wymagania dotyczące zakresu niezbędnych danych, jako że przed przystąpieniem do analiz niezbędne jest „sparowanie” ze sobą poszczególnych placówek i rejonów przez nie obsługiwanych. Z drugiej strony ma on jeszcze mniejsze wymagania sprzętowe, gdyż wymaga obliczenia czasu przejazdu jedynie pomiędzy konkretną, wcześniej określoną parą punktów (lub zbiorów punktów), co może wpłynąć na znaczne skrócenie całkowitego czasu obliczeń. W przypadku tego wskaźnika nie jest brana pod uwagę

¹ Niniejsza publikacja zawiera najważniejsze wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu GIService – Zastosowanie GIS w badaniach dostępności przestrzennej usług – koncepcje, metody, implikacje, zrealizowanego w latach 2014–2017 w IGiPZ PAN pod kierownictwem dr hab. Marcina Stępniaaka w ramach grantu sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (DEC–2013/09/D/HS4/02679). W projekcie, po raz pierwszy na szeroką skalę zostało zastosowane wielowymiarowe podejście, zgodnie z którym dostępność do poszczególnych typów usług publicznych jest mierzona z wykorzystaniem różnych, specjalnie dopasowanych metod. W Polsce oficjalne dane (np. publikowane przez GUS) dotyczące usług publicznych zazwyczaj uwzględniają wskaźniki *de facto* a-przestrzenne, nieuwzględniające ani zróżnicowań wewnątrz danej jednostki ani sytuacji w sąsiednich jednostkach.

lokalizacja pozostałych punktów świadczących dany rodzaj usług, gdyż nie mają one najmniejszego wpływu na poziom dostępności danej osoby, lub z danego miejsca. Podsumowując, jest to bardzo prosty i efektywny wskaźnik w sytuacji, gdy mamy do czynienia z usługami publicznymi objętymi rejonizacją.

4. **Dostępność skumulowana (izochronowa)** – wskaźnik bazuje na wyznaczonej izochronie określającej co jest dostępne, a co nie, z danego miejsca zamieszkania. Podstawowa wersja wskaźnika dostępności mierzonej izochronami pokazuje do ilu placówek usługowych danego rodzaju można dojechać z danego miejsca zamieszkania w określonym czasie. Cechą indywidualną tego wskaźnika jest to, że wartości, które pokazuje przede wszystkim odzwierciedlają możliwość wyboru placówki, tj. im więcej punktów usługowych danego rodzaju, tym w większym stopniu użytkownik może dopasować ofertę do własnych, indywidualnych potrzeb, kierując się dowolnie określonymi przesłankami (odległością, łatwością dojazdu czy jakością świadczonych usług). Taka metoda wyznaczania dostępności nie jest niestety pozbawiona wad związanych przede wszystkim z jego dychotomiczną naturą: albo dana placówka mieści się w zasięgu danej izochrony – i wówczas w całości jest zaliczana do placówek osiągalnych z danego miejsca zamieszkania) albo nie – i wówczas traktowana jest jako nieistniejąca (z punktu widzenia mieszkańca danego obszaru). Z jednej strony może to powodować bardzo duże skoki wartości pomiędzy obszarami „wewnątrz” i „na zewnątrz” od danej izochrony, nawet jeśli różnica w czasie dojazdu pomiędzy dwoma punktami jest bardzo niewielka (np. 19 i 21 minut w przypadku izochrony 20-minutowej). Z drugiej strony, brakuje zróżnicowania dostępności wewnątrz danej izochrony, tj. dwie placówki zlokalizowane w odległości 1 i 19 minut, w taki sam sposób wpływają na poziom dostępności do danej usługi. Ponadto, wskaźnik nie pokazuje potencjalnej konkurencji, zarówno pomiędzy użytkownikami (o dostęp do danej placówki), jak i pomiędzy świadczeniodawcami (o użytkowników). Jego zaletą jest natomiast bardzo duża prostota interpretacji, co powoduje że mimo swoich wad jest dosyć powszechnie stosowany. Ponadto, do zalet wskaźnika można zaliczyć też to, że w wielu przypadkach poziom dostępności liczony metodą izochronową wykazuje bardzo dużą korelację z poziomem dostępności obliczanym bardziej złożonymi metodami, np. wskaźnikiem dostępności potencjałowej.

Tab. III Zakres powiązania metod badania dostępności z wybranymi wskaźnikami

Lp	Wskaźnik	Metoda badawcza	Opis szczegółowy
6.1'	<i>Dostępność przychodni</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)</i>
6.2'	<i>Dostępność szpitali</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)</i>
6.3'	<i>Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)</i>	Dostępność skumulowana	<i>Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)</i>
6.4'	<i>Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)</i>
8.1'	<i>Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)</i>
8.2'	<i>Dostępność do przedszkoli</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)</i>
8.3'	<i>Dostępność do szkół podstawowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)</i>
8.4' i 8.5'	<i>Licea i technika (analiza dostępności)</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)</i>
8.6'	<i>Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)</i>
9.1'	<i>Dostępność do kin</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)</i>
9.2'	<i>Dostępność do teatru</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)</i>
10.1'	<i>Urzędy gminne</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego</i>
10.2'	<i>Starostwa powiatowe</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego</i>
10.3'	<i>Urzędy wojewódzkie</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego</i>

10.4'	Urzędy marszałkowskie	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego
10.5'	Oddziały regionalne ZUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS
10.6'	Inspektorat i biuro terenowe ZUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS
10.7'	Oddział regionalny KRUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS
10.8'	Placówka terenowa KRUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS
10.9'	Izba skarbowa	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej
10.10'	Urząd skarbowy	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego

5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich

Hierarchizacja ośrodków miejskich jest sprawą skomplikowaną. W niniejszym opracowaniu podjęto się próby połączenia klasyfikacji opartej o lokalizację liczby usług zaproponowanej w załączniku nr 1 do SOPZ (umownie zwanej danej klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług) z klasyfikacją obiektywną wypracowaną w IGiPZ PAN, umownie nazwaną klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną).

Punktem odniesienia dla **hierarchizacji funkcjonalno-administracyjnej** jest przyjęty na wstępie podział na typy ośrodków (typy 1-5 są podstawowe, podtypy a,b,c są uzupełniające):

1. Warszawa;
2. miasta regionalne;
 - a. Wielka Piątka (Czwórka), w tym Trójmiasto
 - b. Rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji (Katowice, Łódź, Szczecin), dla Katowic 14 miast na prawach powiatu
 - c. Pozostałe miasta wojewódzkie
3. miasta subregionalne (spełniające jedno z możliwych kryteriów – dawna siedziba województwa w latach 1975-1998, miasto na prawach powiatu, liczba ludności ponad 50 tys. mieszkańców (poza aglomeracjami));
4. miasta powiatowe;
 - a. aglomeracyjne (znajdujące się w MOF według Śleszyński (2013) oraz Tarnowskie Góry ze względu na GZM
 - b. nieaglomeracyjne
5. miasta pozostałe;
 - a. aglomeracyjne
 - b. >10 tys. nieaglomeracyjne
 - c. <10 tys. nieaglomeracyjne.

W celu prawidłowej oceny pozycji hierarchicznej miast przyjęto następujące założenie bazowe. Hierarchizacja wykonana została (w sensie statystycznym) każdorazowo w odniesieniu do sytuacji w regionie (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast w regionie) oraz w odniesieniu do całego kraju (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast dla kraju). Każdorazowo (dla każdego z 32 wskaźników, dla każdego typu miast w regionie) badano odchylenia 32 zmiennych względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym. Efektem jest tabela ukazująca odchylenia poszczególnych wskaźników dla danego typu miast w regionie względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym.

Tabela IV. Klasyfikacja miast w województwie pomorskim.

Typ		Podtyp		Liczba miast	Miasta
symbol	nazwa	symbol	nazwa		
1	Metropolitalne	–	–		–
2	Wojewódzkie (metropolitalne i regionalne)	a	metropolitalne ukształtowane	3	Gdańsk, Gdynia, Sopot (Trójmiasto)
		b	metropolitalne kształtujące się		–
		c	regionalne		–
3	Subregionalne	–	–	2	Słupsk, Tczew*
4	Ponadlokalne (powiatowe)	a	aglomeracyjne*	4	Kartuzy, Pruszcz Gdański, Puck, Wejherowo*
		b	nieaglomeracyjne	10	Bytów, Chojnice, Człuchów, Kościerzyna, Kwidzyn, Lębork, Malbork, Nowy Dwór Gdański, Starogard Gdański, Sztum
5	Lokalne	a	aglomeracyjne*	3	Reda, Rumia*, Żukowo
		b	pozostałe (>10 tys. mieszk.)	3	Miastko, Ustka, Władysławowo*
		c	pozostałe (<10 tys. mieszk.)	17	Brusy, Czarna Woda, Czarne, Czersk, Debrzno, Dziergoń, Gniew, Hel, Jastarnia, Kępice, Krynica Morska, Łeba, Nowy Staw, Pelplin, Prabuty, Skarszewy, Skórcz

* w aktualnych dokumentach samorządowych województwa istnieje inny podział, tj. Tczew i Władysławowo przynależą do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (MOFOW) ([www.metropoliagdansk.pl/upload/files/PZPOMG-G-S%202030\(1\).pdf](http://www.metropoliagdansk.pl/upload/files/PZPOMG-G-S%202030(1).pdf)). Natomiast Rumia, Reda i niekiedy Wejherowo są włączane do rdzenia tego obszaru (nt. zob. więcej: Sudra P., 2018, *Ewolucja kryteriów delimitacji wielkomiejskich układów osadniczych w Polsce*, Przegląd Geograficzny, 90, 2 s. 181-208).

Źródło: opracowanie własne.

Drugim sposobem hierarchizacji jest **klasyfikacja ośrodków według podaży typów usług** (numeracja względem załącznika nr 1 do SOPZ została zmodyfikowana na potrzeby porównawcze z klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną). W świetle klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług określa się:

2- Ośrodki ponadregionalne koncentrujące usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);

3 - Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);

4 - Ośrodki subregionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);

4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę);

5 - Ośrodki lokalne, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20).

Porównanie dwóch sposobów hierarchizacji, tj. funkcjonalno-administracyjnej i według podaży typów usług ma miejsce w tabeli rekomendacyjnej w trzeciej części opracowania.

6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych

Do oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych wykorzystano metodę standardyzacji. W celu standardyzacji wykorzystano podstawową miarę standardyzacji jaką jest stosunek różnicy między wartością zmiennej niestandardyzowanej i średnią z populacji a odchyleniem standardowym populacji (formuła 1).

$$Z = \frac{x - \mu}{\sigma} \quad (1)$$

gdzie:

x – zmienna niestandardyzowana,

μ – średnia z populacji,

σ – odchylenie standardowe populacji.

Należy dodać, że w odróżnieniu od hierarchizacji, gdzie średnie były oparte o średnie ważone dla typów miast, w przypadku syntetyzacji średnie są oparte o liczbę jednostek (923 miasta), tak by można było porównać wyniki między komponentem I i II². Na dalszym etapie procedury badawczej otrzymane wartości standardyzowane zgrupowano w decyle i w ujęciu decylowym wartości przedstawiono na mapach. W ocenie syntetycznej tak jak w hierarchizacji zastosowane zostały tylko te miary (a zarazem zmienne), które mają **charakter ogólnodostępny** (są dostępne w BDL lub innych bazach dla całego kraju, to jest przynajmniej dla zbioru wszystkich miast) i wobec których nie ma uwag lub wątpliwości metodycznych. W ten sposób uzyskano **32** zmienne wykorzystane do oceny syntetycznej i hierarchizacji dla wskaźników opartych na **wyposażeniu** oraz **21** zmiennych opartych na wskaźnikach **dostępnościowych**.

W celu prawidłowej oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych w miastach przyjęto następujące założenia bazowe:

1. **Syntetyzacja dla wskaźników wyposażenia** dotyczyła odrębnie:
 - 1.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** 1-10 (w tym 1-4 warunki życia i 5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszaru pomoc i integracja społeczna gdzie nie udało się zebrać danych dla zbioru miast z całego kraju oraz administracja wszystkich szczebli, która bazuje na wskaźnikach dostępnościowych).
 - 1.2. **Jakości i warunków życia** (średnia miara z obszarów badawczych 1-4) oraz **wyposażenia w usługi publiczne** (średnia miara z wybranych obszarów badawczych 5-10 dla wskaźników wyposażenia).
2. **Syntetyzacja dla wskaźników opartych na metodach badania dostępności** dotyczyła:
 - 2.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** (5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszarów: infrastruktura sieciowa oraz pomoc i integracja społeczna).
 - 2.2. **Dostępności usług publicznych** (średnia miara dostępności transportowej usług z wybranych obszarów 5-10).

Dla **wskaźników wyposażenia** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla ośmiu obszarów tematycznych - po cztery dla warunków życia i cztery dla dostępności usług publicznych (dla pomocy i integracji społecznej oraz dla administracji wszystkich szczebli dla których brak jest wskaźników cząstkowych nie konstruowano wskaźników syntetycznych). Zaproponowano następujące miary syntetyczne (por tab. IV):

² Dla zmiennych mających charakter destymulanty dodano dodatkowo minus przed formułą by wartości dodatnie zawsze odpowiadały pozytywnej sytuacji a wartości ujemne – negatywnej.

1. **Miara syntetyczna warunków życia** w zakresie określonego obszaru badawczego (1-4) - w oparciu o zmienne z tego obszaru.
2. **Miara syntetyczna wyposażenia w usługi** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) - w oparciu o zmienne z tego obszaru.
3. **Miara syntetyczna warunków życia i wyposażenia w usługi**

Dla **wskaźników opartych na metodach badania dostępności** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla czterech obszarów tematycznych. Zaproponowano ponadto miarę syntetyczną w postaci: **miary syntetycznej dostępności usług** na podstawie **wskaźników dostępności** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) - w oparciu o wybrane zmienne alternatywne z tego obszaru.

Tab. IV Wskaźniki wyposażenia wchodzące w skład syntezy i hierarchizacji oraz wskaźniki dostępnościowe wchodzące w skład syntezy

Obszar tematyczny	Wskaźniki wyposażenia - synteza i hierarchizacja (32 wskaźniki)	Wskaźniki dostępnościowe – synteza (21 wskaźników)
Warunki życia - wskaźniki cząstkowe		
1. Środowisko przyrodnicze	1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej 1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących 1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków	x
2. Infrastruktura mieszkaniowa	2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu 2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki 2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania 2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej 2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie 2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca	x
3. Zamożność mieszkańców	3.2. Zamożność mieszkańców. Dochody z pracy 3.3. Zamożność mieszkańców. Bezrobocie rejestrowane 3.5. Zamożność mieszkańców. Otrzymujący zasiłek rodzinny	x
4. Bezpieczeństwo	4.1. Poziom przestępczości 4.2. Bezpieczeństwo drogowe	x
Dostępność usług publicznych - wskaźniki cząstkowe		
5. Infrastruktura sieciowa	5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności 5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci 5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem 5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)	x
6. Ochrona zdrowia	6.1. Przychodnie	6.1'. Dostępność przychodni 6.2'. Dostępność szpitali 6.3'. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność) 6.4'. Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)
7. Pomoc i integracja społeczna	x	x
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3	8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce 8.2. Przedszkola 8.3. Szkoły podstawowe 8.4. Licea 8.5. Technika 8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	8.1'. Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych 8.2'. Dostępność do przedszkoli 8.3'. Dostępność do szkół podstawowych 8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności) 8.6'. Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych
9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja	9.1. Kina 9.3. Muzea	9.1'. Dostępność do kin 9.2'. Dostępność do teatru

	9.4. Biblioteki 9.5. Ośrodki kultury 9.6. Grupy artystyczne 9.9. Ćwiczący mężczyźni 9.10. Ćwiczące kobiety	
10. Administracja wszystkich szczebli	x	10.1'. Urzędy gminne 10.2'. Starostwa powiatowe 10.3'. Urzędy wojewódzkie 10.4'. Urzędy marszałkowskie 10.5'. Oddziały regionalne ZUS 10.6'. Inspektorat i biuro terenowe ZUS 10.7'. Oddział regionalny KRUS 10.8'. Placówka terenowa KRUS 10.9'. Izba skarbowa 10.10'. Urząd skarbowy
Wskaźniki syntetyczne		
Warunki życia	I. Środowisko przyrodnicze (średnia z 3 wskaźników) II. Infrastruktura mieszkaniowa (średnia z 6 wskaźników) III. Zamożność mieszkańców (średnia z 3 wskaźników) IV. Bezpieczeństwo (średnia z 2 wskaźników) + Wskaźnik syntetyczny warunków życia (średnia z obszarów tematycznych I-IV)	x
Dostępność usług publicznych	V. Infrastruktura sieciowa (średnia z 3 wskaźników) VI. Ochrona zdrowia (1 wskaźnik) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 6 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 7 wskaźników) X. <i>Administracja wszystkich szczebli (brak wskaźników do syntezy)</i> + Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych (średnia z obszarów tematycznych V-VI i VIII-IX)	V. <i>Infrastruktura sieciowa (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VI. Ochrona zdrowia (średnia z 4 wskaźników) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 5 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 2 wskaźników) X. Administracja wszystkich szczebli (średnia z 10 wskaźników)
Komponent II - synteza	Wskaźnik syntetyczny warunków życia i dostępności usług publicznych (średnia ze wskaźników syntetycznych warunków życia i dostępności usług publicznych)	Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych bazujący na wskaźnikach dostępności (średnia ze wskaźników syntetycznych z obszarów tematycznych VI i VIII-X)

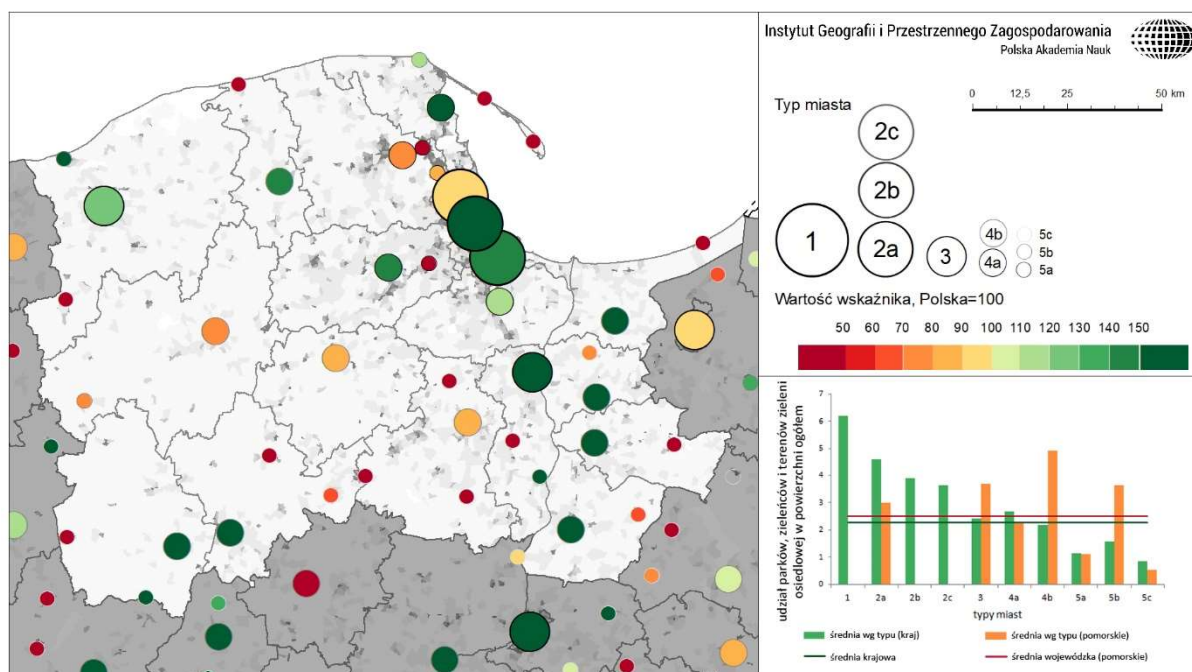
CZĘŚĆ II

REZULTATY BADANIA

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej

Potencjał rekreacyjny miasta i jego okolic może być określany jako „zdolność środowiska przyrodniczego do zaspokajania potrzeb człowieka związanych z wypoczynkiem, odtwarzaniem sił biopsychologicznych oraz doznaniem estetycznymi” (Kistowski 1993). W celu określenia potencjału rekreacyjnego / dostępności terenów rekreacyjnych posłużono się w pierwszym wskaźniku tego typu dostępnością terenów zieleni z wykorzystaniem danych gromadzonych w Banku Danych Lokalnych, w postaci udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem miasta w 2017 r. Wskaźnik z oczywistych względów jest stymulantą. Rozkład wskaźnika między typami miast jest bardzo wyraźny na korzyść miast dużych, w tym przede wszystkim miast wojewódzkich. Im mniejsze jest miasto tym udział terenów zieleni jest również mniejszy, niezależnie od regionu Polski.

Ryc. 1.1 Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście, 2017.

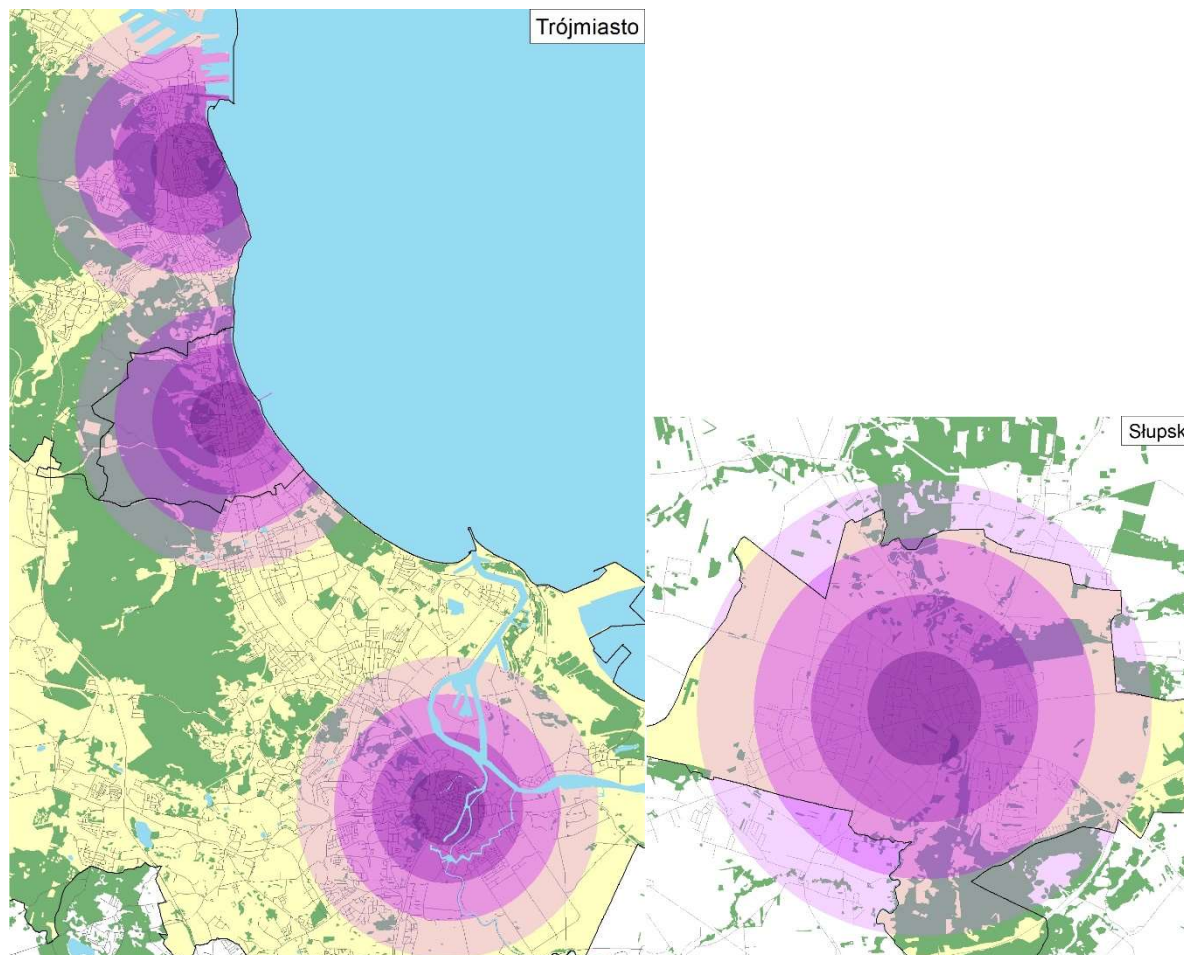
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście (%) w skali kraju wyniósł jedynie 2,3%. W województwie pomorskim wskaźnik jest nieznacznie wyższy i wynosi 2,5%, co należy uznać za bardzo pozytywne zjawisko. W miastach typu 2a, tj. w Gdańsku, Gdyni i w Sopocie wskaźnik jest dość zróżnicowany na korzyść Sopotu, gdzie udział terenów zielonych jest najwyższa - 7,1%, podczas gdy w Gdańsku wynosi 3,2%, a w Gdyni - 2,1%. W miastach subregionalnych udział terenów zielonych jest również dość zróżnicowany - od 2,8% w Słupsku do 5,4% w Tczewie. Sytuacja w mniejszych miastach jest nieco inna niż w reszcie kraju ponieważ miasta w typie 4b i 5b okazują się być w regionie bardzo dobrze wyposażone w zieleni miejską. Należy pozytywnie podkreślić duży udział terenów zielonych w takich miastach jak Człuchów (19,9%) Malbork (6,2%) lub Sztum (6,1%). Co interesujące, problem niewielkiego udziału terenów zielonych dotyczy miast turystycznych położonych w pasie nadmorskim (z wyjątkiem Ustki, Pucka i Władysławowa).

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście doszło w Sztumie (wzrost o 1,9 punktu procentowego), Sopocie (wzrost o 1,4) i Czerniechowie (wzrost o 1,1). Natomiast w Prabutach nastąpił spadek udziału aż o 7 punktów procentowych.

1.2. Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum

Drugi ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy udziału parków, lasów, ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze od centrum miasta³. Źródłem danych była baza danych obiektów topograficznych (BDOT). Przyjęto, że centrum miasta to miejsce, w którym zlokalizowany jest ratusz. Z powierzchni bufora odjęto obszary wodne (morze, rzeki i jeziora).

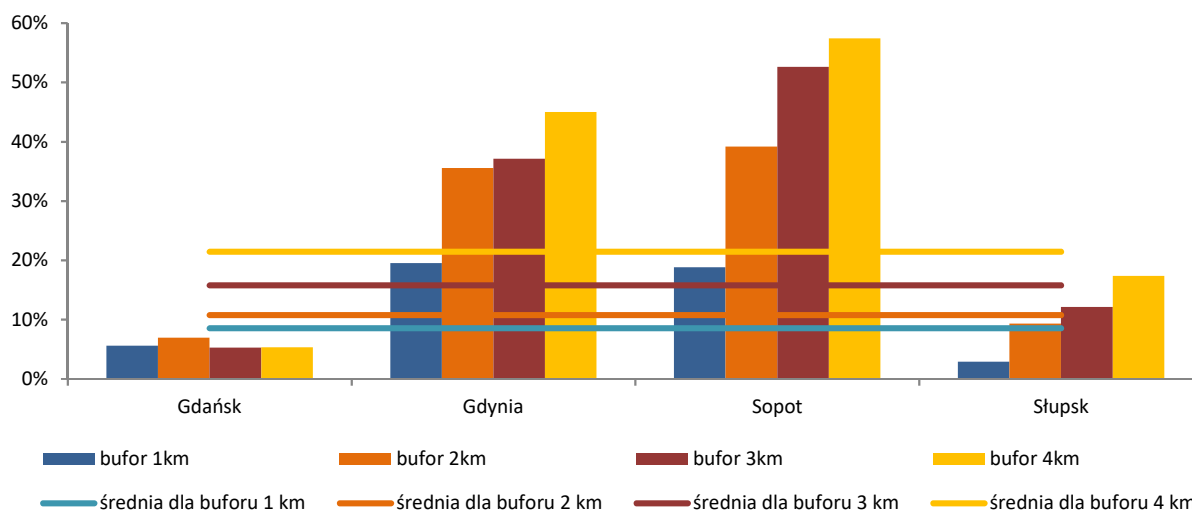

Ryc. 1.2.1 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4 km wokół centrum miast na prawach powiatu, 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT.

Centra miast na prawach powiatu w województwie pomorskim są dość zróżnicowane w kontekście wyposażenia w zieleni. Zaznacza się wyjątkowo dobra sytuacja Gdyni i Sopotu, gdzie w zasadzie w każdym buforze wskaźniki są dużo lepsze niż średnia, a w buforze 4km od centrum tych dwóch miast udział terenów zielonych wynosi 45% w Gdyni i aż 57% w Sopocie. Z drugiej strony zarówno Gdańsk jak i Sopot wypadają dużo gorzej przy czym w Słupsku sytuacja poprawia się wraz ze zwiększaniem promienia bufora, a w Gdańsku jedynie 5% udziału powierzchni terenów zielonych w buforze 4 km od centrum to najgorszy wynik z 19 analizowanych miast na prawach powiatu.

³ Badanie przeprowadzono dla grupy miast na prawach powiatu dla sześciu regionów (19 miast). Wraz ze zwiększaniem się buforu wokół centrum z 1 km do 4 km, odpowiednio zwiększa się średni udział powierzchni zajętej przez parki, lasy lub ogrody zoologiczne, z 9% dla 1 km do aż 21% dla 4 km (średnia nieważona dla 19 miast na prawach powiatu w sześciu analizowanych regionach kraju).

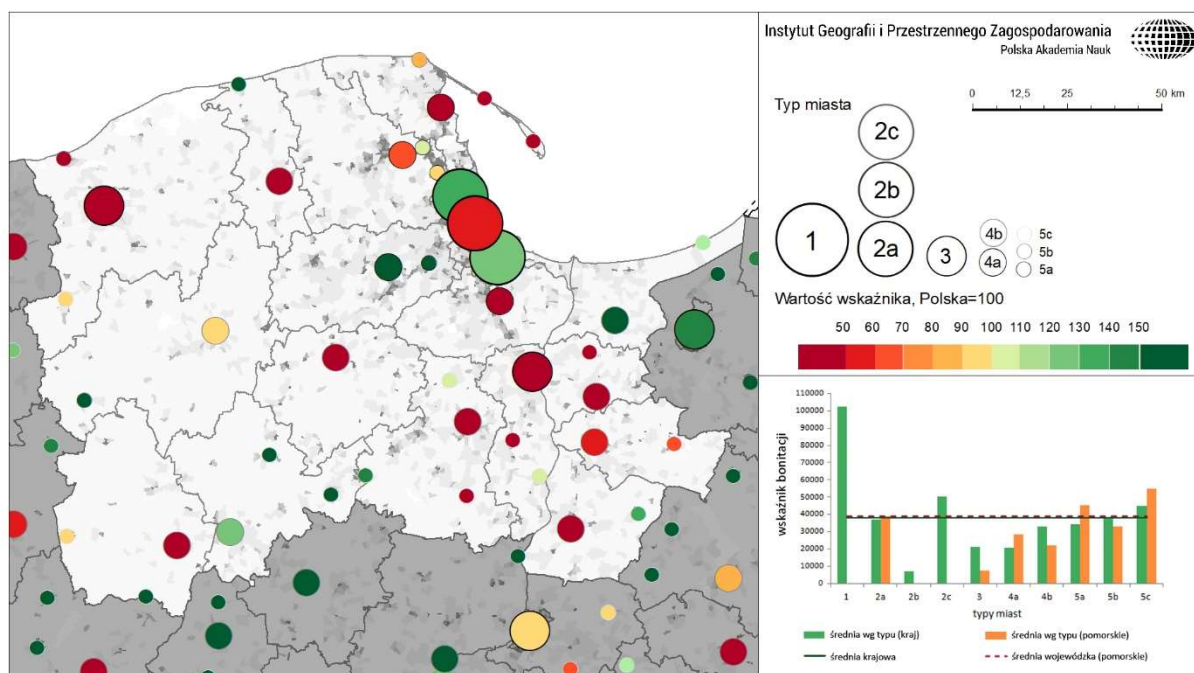
Ryc. 1.2.2 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4km wokół centrum miast na prawach powiatu – wykres porównawczy, 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT.

1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących

Trzeci ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy największego przestrzennie obszaru i może być ważny dla mieszkańców miast głównie w kontekście weekendowych podróży rekreacyjnych, realizowanych w kierunku obszarów chronionych przyrodniczo. Obszary prawnie chronione zlokalizowane są zarówno w mieście jak i w najbliższym jego otoczeniu. Obliczono tym samym łączną sumę ważoną obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w mieście i w jednostkach sąsiadujących stanowiących zaplecze przyrodniczo-rekreacyjne miasta (gminy obwarzankowe), bazując na mierze syntetycznej ukazującej jakość środowiska naturalnego w postaci zmodyfikowanego bonitacyjnego wskaźnika nasycenia obszarami chronionymi opracowany przez Degórskiego (2015). Jego podstawą jest przydzielenie punktów jednostkom, zależnie od powierzchni poszczególnych typów obszarów chronionych. Ocena cennej przyrodniczej obszarów bazuje na wskaźniku form ochrony prawnej w poszczególnych gminach z nałożoną wagą dla występujących form ochrony (Degórski 2015)⁴. Do konstrukcji wskaźnika wykorzystano dane z BDL GUS dotyczące powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej. Wskaźnik ma charakter stymulanty. Biorąc pod uwagę rozkład wskaźnika przyrodniczo zyskują obszary leśne (Polska północna), a także niektóre duże miasta. Z kolei gorzej sytuacja wygląda na terenach przemysłowych. Gorzej wypadają również miasta w typie 3 (subregionalne) i 4a.

⁴ Zaproponowany wskaźnik syntetyczny dla gmin z zastosowaniem wag dla poszczególnych kategorii przyjmuje postać: $\sum (Pa \cdot 3 + Pb \cdot 2 + Pc)$, gdzie: a - park narodowy, rezerwat przyrody – waga 3, b - parki krajobrazowe (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 2, c - obszary chronionego krajobrazu (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 1.

Ryc. 1.3 Wskaźnik bonitacji. Suma ważonej powierzchni chronionej w mieście i gminach sąsiadujących, 2017.

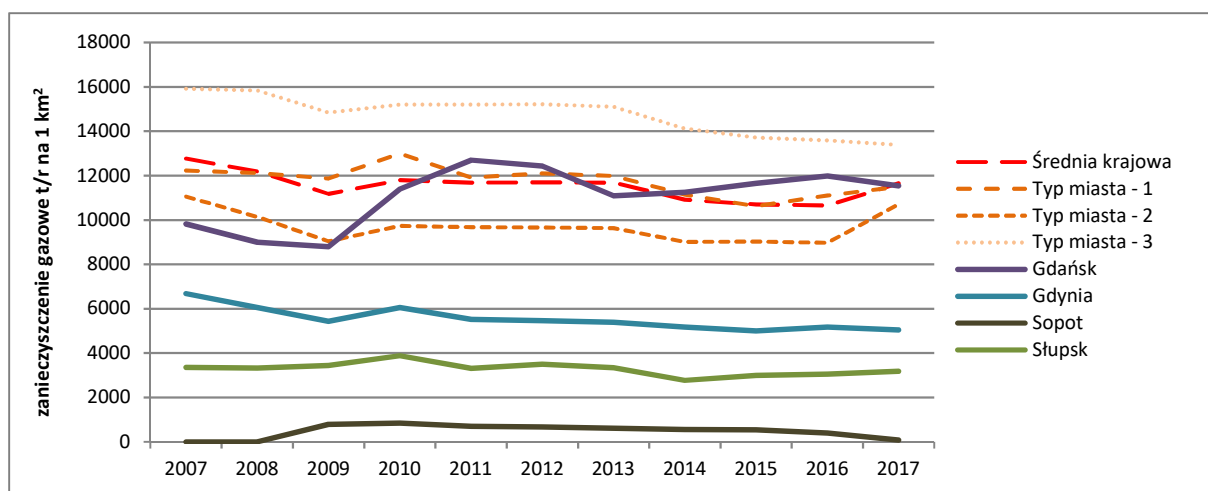
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie pomorskim wskaźnik bonitacji jest mniej więcej na poziomie średniej krajowej (102%). Sytuacja wygląda dobrze szczególnie na Kaszubach, w Gdyni, Gdańsku oraz Nowym Dworze Gdańskim. Z miast subregionalnych dostępność terenów rekreacyjnych zdecydowanie gorsza jest w Tczewie (jedynie 10% średniej) niż w Słupsku, a z mniejszych miast szczególnie źle jest w Starogardzie Gdańskim (2% średniej) oraz w Malborku (2%), gdzie zarówno w mieście jak i gminach ościennych niemalże brak jest terenów chronionych przyrodniczo.

1.4. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe

W ramach analizy wzięto pod uwagę emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych⁵ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem gazowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulantą. Im wyższy poziom zanieczyszczeń gazowych tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.

⁵ Według definicji GUS zanieczyszczenia gazowe to emisja do atmosfery substancji gazowych, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Do charakterystycznych zanieczyszczeń powietrza występujących w formie gazowej należą: dwutlenek siarki (SO₂), tlenki azotu (NO_x), tlenek węgla (CO), dwutlenek węgla (CO₂), węglowodory (C_nH_m) oraz tzw. "utleniacze". Utleniacze są substancjami zanieczyszczającymi wtórnymi, powstałymi na drodze reakcji fotochemicznych podstawowych zanieczyszczeń. Zalicza się do nich ozon, dwutlenek azotu, formaldehyd, akroleinę i inne.

Ryc. 1.4 Zanieczyszczenia gazowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

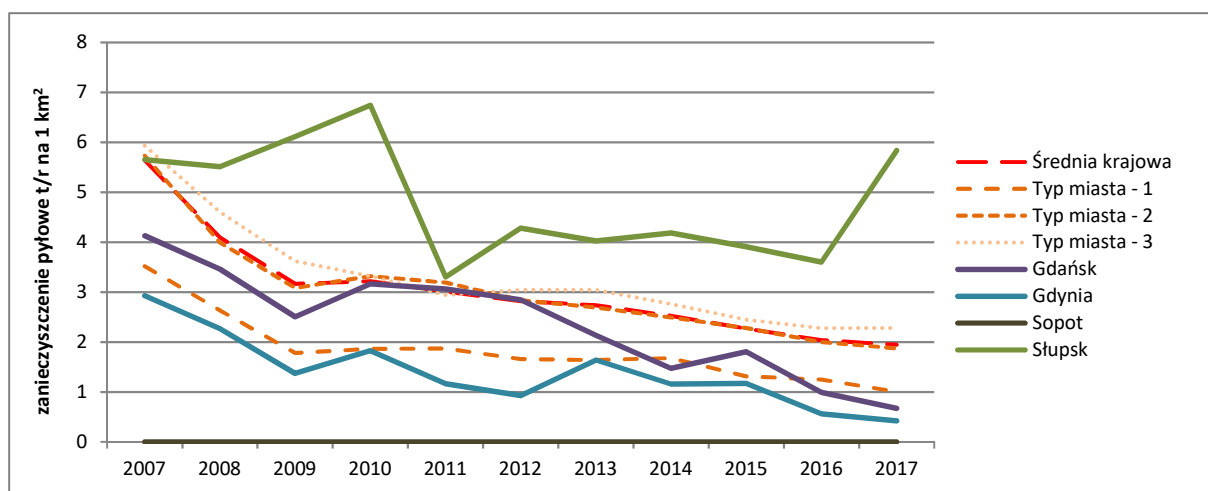
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w województwie pomorskim kształtują się generalnie na niższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach. Jedynym miastem wyraźnie odstupującym na niekorzyść pod względem tego wskaźnika jest Gdańsk, gdzie wartość zanieczyszczeń gazowych t/r na 1 km² z zakładów szczególnie uciążliwych jest najwyższa wśród miast na prawach powiatu w regionie i w niektórych latach wyższa niż średnia dla Polski. W pozostałych miastach tendencja jest pozytywna. Wartość zanieczyszczeń w ostatniej dekadzie maleje.

1.5. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe

W ramach analizy, podobnie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, uwzględniono emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych⁶ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, analogicznie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem pyłowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulacją. Im wyższy poziom zanieczyszczeń pyłowych tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.

⁶ Według definicji GUS zanieczyszczenia pyłowe to emisja do atmosfery stałych cząstek o rozdrobieniu makroskopowym i koloidalnym, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Zanieczyszczenia pyłowe dzieli się w zależności od wymiarów ziaren na: pyły o rozdrobieniu makroskopowym o wymiarach ziaren od 1 do 1000 ²m oraz pyły o rozdrobieniu koloidalnym o wymiarach ziaren od 0,001 do 1 ²m. W zależności od źródła pochodzenia pyłu lub formy jego występowania stosuje się podział na: pyły dyspersyjne, tzn. powstałe wskutek mechanicznego rozdrabniania ciał stałych (np. pył węglowy przy kruszeniu i mieleniu węgla w zakładach energetycznych) oraz pyły kondensacyjne, powstałe w wyniku skraplania się i zestalania par różnych substancji chemicznych (np. sadza), występujące tylko w klasie o rozdrobieniu koloidalnym. Powstawanie zanieczyszczeń pyłowych wiąże się nierozdzielnie ze wszystkimi procesami produkcyjnymi i procesami spalania. Szczególnie duże ilości pyłów powstają przy spalaniu paliw stałych.

Ryc. 1.5 Zanieczyszczenia pyłowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

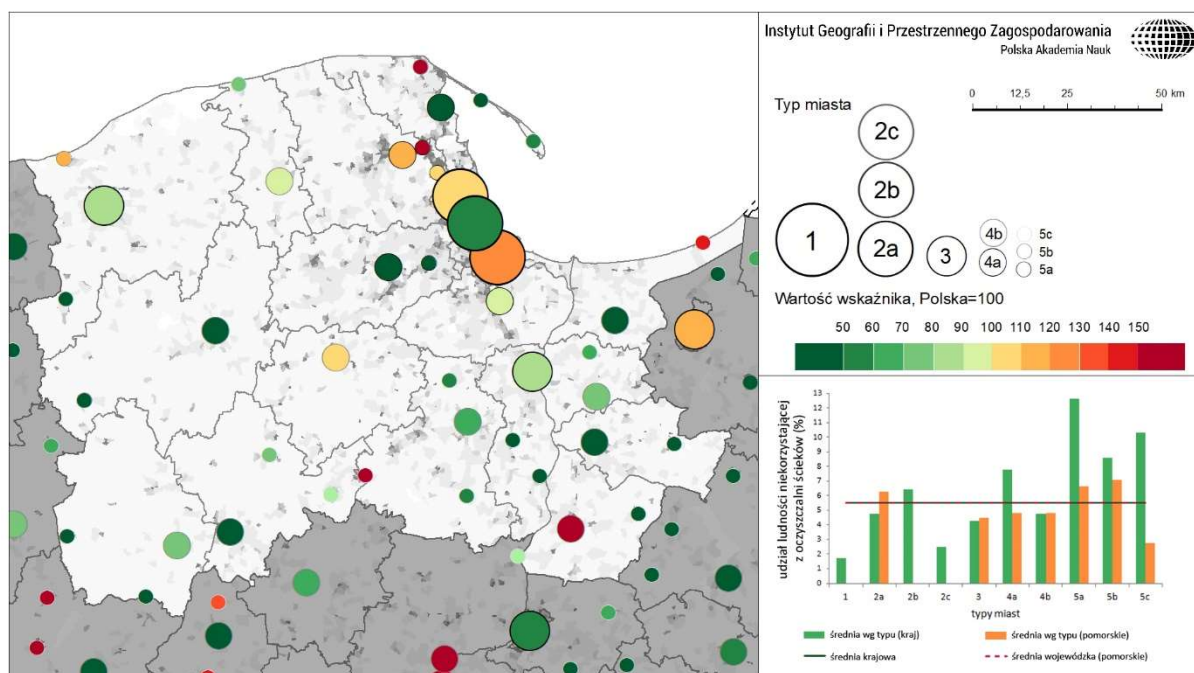
Największa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w województwie pomorskim charakteryzuje Słupsk. W Trójmieście sytuacja jest dużo lepsza w tym względzie i wskaźniki są znacząco niższe niż średnia krajowa. Ponadto w Gdańsku w ostatnich latach nastąpił duży postęp w tym zakresie. Tym samym jedynym dużym miastem, gdzie problem zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych występuje jest Słupsk, gdzie w roku 2017 r. sytuacja się jeszcze pogorszyła i poziom zanieczyszczeń pyłowych zbliżył się do trzykrotności średniej krajowej.

1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków

Wykorzystano wskaźnik udziału liczby ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków⁷. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im niższa jego wartość tym lepiej. Źródłem danych był Bank Danych Lokalnych GUS. Generalnie porównując różne typy miast można zauważyć tendencję, że im większe miasto tym niższy jest udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. Co interesujące, w mniejszych miastach położonych na obszarze aglomeracji (miasta typu 4a i 5a) udział niekorzystających z oczyszczalni ścieków jest wyższy niż w innych miastach typów 4 i 5.

Średni udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków w Polsce wyniósł w 2017 r. 5,5%. W województwie pomorskim wskaźnik był niemalże identyczny ze średnią krajową (5,5%). W Sopocie (3,3%) sytuacja była znacznie lepsza niż w Gdańsku (6,7%) lub Gdyni (5,9%). W miastach subregionalnych (Tczew i Słupsk) wartość wskaźnika była identyczna (4,5%). Tym samym w miastach typu 2 i 3 w województwie średnie były gorsze niż w innych regionach kraju dla miast w tych typach, natomiast w miastach mniejszych, w typie 4 i 5 średnie dla województwa były lepsze (niższe) niż średnie dla kraju, co prowadzi do konstatacji, że w mniejszych miastach sytuacja w tym zakresie jest w regionie relatywnie dobra, aczkolwiek zdarzają się też miasta problemowe jak Władystawowo (16% ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków) lub Kwidzyń (14%).

⁷ Według definicji GUS oczyszczalnie ścieków to zespoły podstawowych obiektów technologicznych, służących bezpośrednio do oczyszczania ścieków oraz znajdujących się na wspólnym terenie obiektów pomocniczych niezbędnych dla dostawy energii elektrycznej, wody, stworzenia odpowiednich warunków do pracy i obsługi oczyszczalni. Ze względu na rodzaj stosowanych sposobów oczyszczania ścieków i związanych z nimi procesów, oczyszczalnie dzieli się na: mechaniczne, chemiczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Ryc. 1.6 Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

1.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

- 1.1. **Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej.** Wskaźnik jest nieznacznie wyższy niż średnia krajowa, co należy uznać za bardzo pozytywne zjawisko. Znaczące różnice względem średniej dla typów obserwuje się w przypadku miast w typie 3, niektórych miast powiatowych (typ 4b) oraz niektórych małych ośrodków miejskich (typ 5b). Największe różnice (wartość większa od średniej dla danego typu) w przypadku typu 4b i 5b. W pozostałych przypadkach (typ 2a, 4a, 5a, 5c) odnotowane wartości są niższe od średniej dla danego typu. Największa różnica dotyczy miast regionalnych (znacząca różnica). Wskaźnik 1.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to pięć miast tj. Brusy, Czarne, Jastarnia, Łeba i Krynica Morska. Wszystkie te miasta według przyjętych klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.
- 1.2. **Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum.** Centra miast na prawach powiatu w województwie pomorskim są dość zróżnicowane w kontekście wyposażenia w zielen w porównaniu do średniej dla 19 miast. Zaznacza się wyjątkowo dobra sytuacja Gdyni i Sopotu, gdzie w zasadzie w każdym buforze wskaźniki są duże lepsze niż średnia. Znacznie gorzej niż średnia wygląda Gdańsk i Słupsk.
- 1.3. **Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących.** Wskaźnik bonitacji jest mniej więcej na poziomie średniej krajowej, przy czym Trójmiasto (typ 2a) również jest zbliżone do średniej dla tego typu miast. Zdecydowanie gorzej względem średniej dla typu prezentują się miasta w typie 3, a także miasta w typach 4b i 5b, natomiast dla miast w typie 4a i 5a (położonych w ramach aglomeracji), a także w typie 5c zauważalne są wyższe wartości wskaźnika niż średnie dla typów. Wskaźnik 1.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to siedem miast, w tym:

- Starogard Gdański - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem regionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,
- Tczew i Malbork – miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem subregionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu,
- Człuchów - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadlokalnym o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza,
- Ustka, Jastarnia i Hel - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

1.4. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe. Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w regionie kształtują się generalnie na niższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach. Jedynym miastem wyraźnie odstępującym na niekorzyść pod względem tego wskaźnika jest Gdańsk.

1.5. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe. Największa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w województwie pomorskim charakteryzuje Słupsk (wartości znacznie wyższe niż średnia dla typu). W Trójmieście sytuacja jest dużo lepsza w tym względzie i wskaźniki są znacząco niższe niż średnia krajowa.

1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. W regionie tylko w przypadku miast regionalnych wartość wskaźnika znacznie przekracza średnią krajową dla tego typu. Jeszcze w przypadku typu 3 i 4b mamy do czynienia z wartościami wyższymi od średniej, ale różnice te są mało znaczące. W pozostałych przypadkach odnotowane wartości dla typu 4a, 5a, 5b i 5c są dużo niższe od średniej dla tych typów miast. Największe różnice dotyczą miast typu 5c (prawie 4-krotne różnice) i 5a (2-krotna różnica). Wskaźnik 1.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie są to dwa miasta, w tym:

- Kwidzyn - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem regionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,
- Władysławowo - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

W tabeli 1.7 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja jest w miastach w typie 3 (Słupsk i Tczew) we wskaźniku 1.3 (odchylenie negatywne o 65% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 1.7 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
1.1.	-35	52	-14	125	-1	129	-39
1.3.	6	-65	38	-33	32	-14	21
1.6.	-32	-6	38	-1	48	18	73

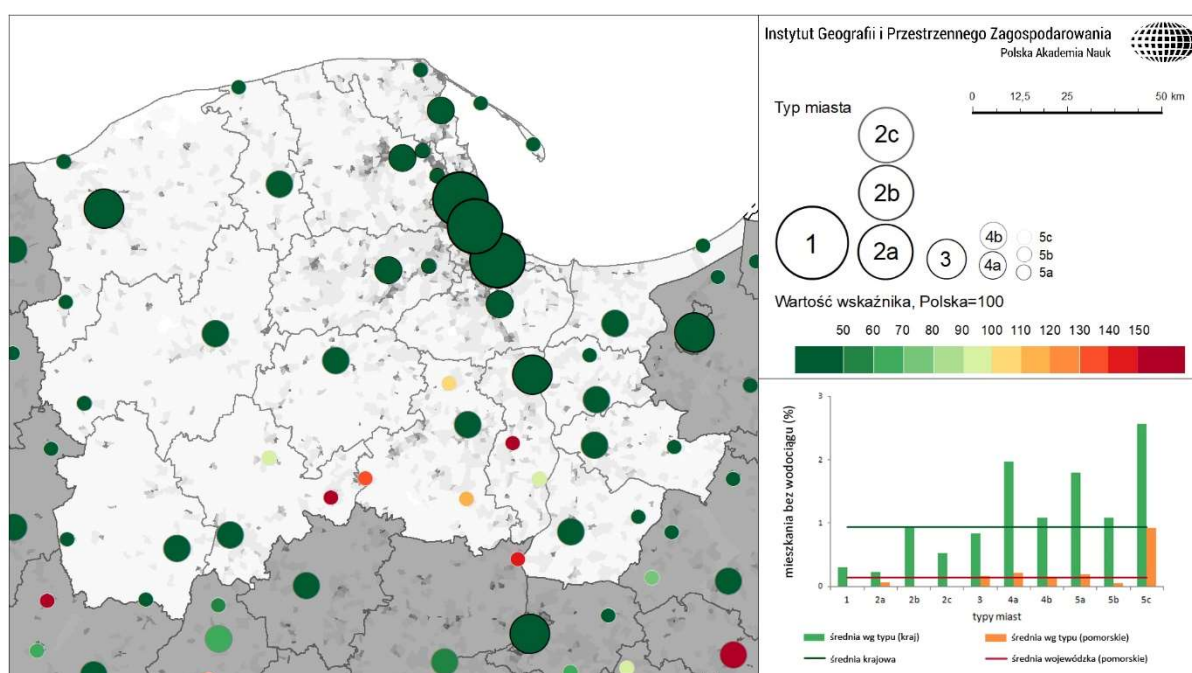
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując, relatywnie w niewielkiej liczbie miast regionu występuje problem ze środowiskiem przyrodniczym. Brak jest typów miast, dla których problem występuje we wszystkich wskaźnikach ujętych w syntezie. Przykładowo w Słupsku i Tczewie udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej jest bardzo wysoki przy jednocześnie niewielu obszarach prawnie chronionych w mieście i gminach sąsiadujących. Miejscowości nadmorskie, np. Jastarnia wypadają dość słabo we wskaźnikach ale pełnią inne funkcje i są atrakcyjne przyrodniczo. W zakresie udziału ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków dość słabo wygląda Trójmiasto.

INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA

2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu

Wskaźnik odnosi się do procentu mieszkań bez wodociągu. Jest on zatem z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji⁸. W porównaniu do innych analizowanych instalacji sanitarno-technicznych wyposażenie w wodociąg jest najbardziej rozpowszechnione w skali kraju. Z tego względu tylko dla niektórych miast jest to pod koniec drugiej dekady XXI wieku problem. W skali kraju widać wyraźny podział odpowiadający podziałowi Polski w okresie zaborów. Zdecydowanie lepsza sytuacja pod względem wyposażenia mieszkań w wodociąg jest na obszarze byłego zaboru pruskiego, a na obszarze pozostałych zaborów – w dużych miastach, z wyjątkiem centralnej Polski gdzie wyposażenie w wodociąg stanowi nadal pewien problem, również w dużych miastach.

Ryc. 2.1 Procent mieszkań nie wyposażonych w wodociąg, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

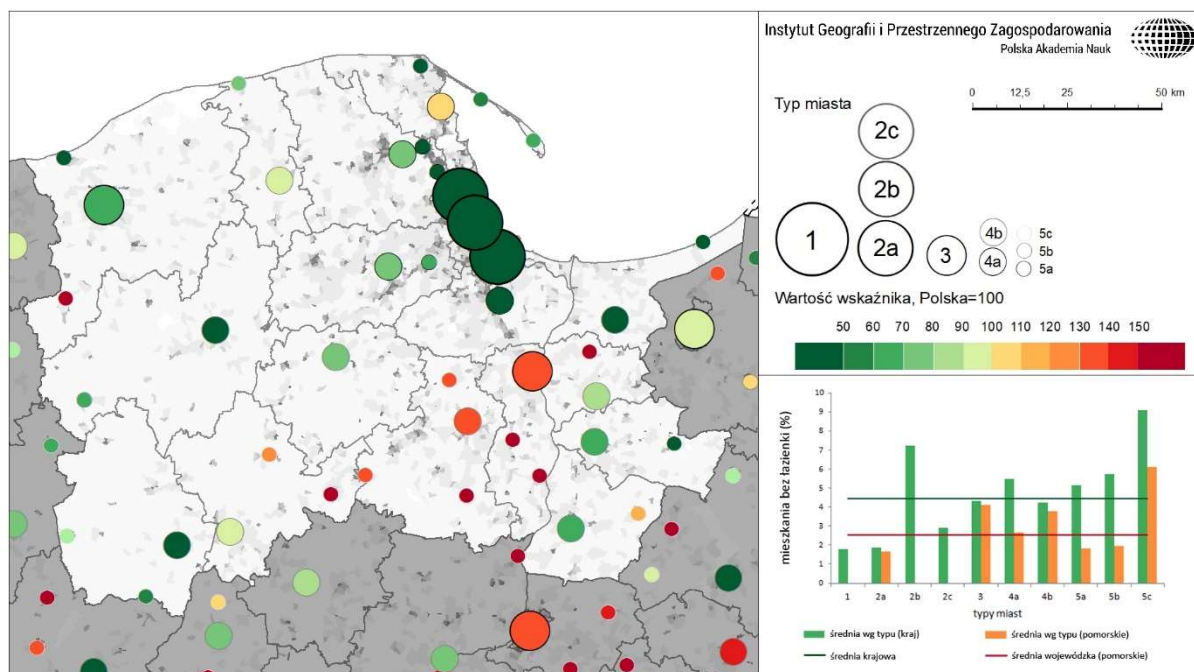
Średni procent mieszkań bez wodociągu w województwie pomorskim (0,14) jest dużo niższy od średniej krajowej, która wynosi około 1% (0,94) co można uznać za duży pozytyw. Jedynie w Czersku (3,4%), Pelplinie (2,4%), Czarnej Wodzie (1,3%), Skórczu (1,1%) oraz Skarszewach (1%) powyżej 1% mieszkań nie jest podłączonych do wodociągu. Generalnie, województwo pomorskie zlokalizowane jest na obszarze byłego zaboru pruskiego, gdzie sytuacja w zakresie wyposażenia w wodociąg jest bardzo dobra. Z tego względu tylko w pojedynczych małych miastach można mówić w tym zakresie o pewnym problemie.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu mieszkań bez wodociągu doszło w Krynicy Morskiej (spadek o 2,2 punktu procentowego) i Czersku (1,6).

⁸ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w wodociąg jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się kran z wodą bieżącą. Przez wodociąg należy rozumieć instalacje wodociągowe (wraz z urządzeniami odbioru znajdującymi się w mieszkaniu) doprowadzające wodę z sieci (za pomocą czynnych połączeń) od przewodu ulicznego lub z urządzeń lokalnych (własne ujęcia wody).

2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki

W Polsce występuje duże zróżnicowanie przestrzenne w zakresie wyposażenia w łazienkę⁹, przy czym obok podziału historycznego, na tradycyjnie lepiej wyposażone tereny byłego zaboru pruskiego (szczególnie w północnej części), dochodzi nawet bardziej wyrazisty podział wewnątrzregionalny. Generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej, szczególnie w przemyśle włókienniczym oraz w górnictwie.

Ryc. 2.2 Procent mieszkań nie wyposażonych w łazienkę, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

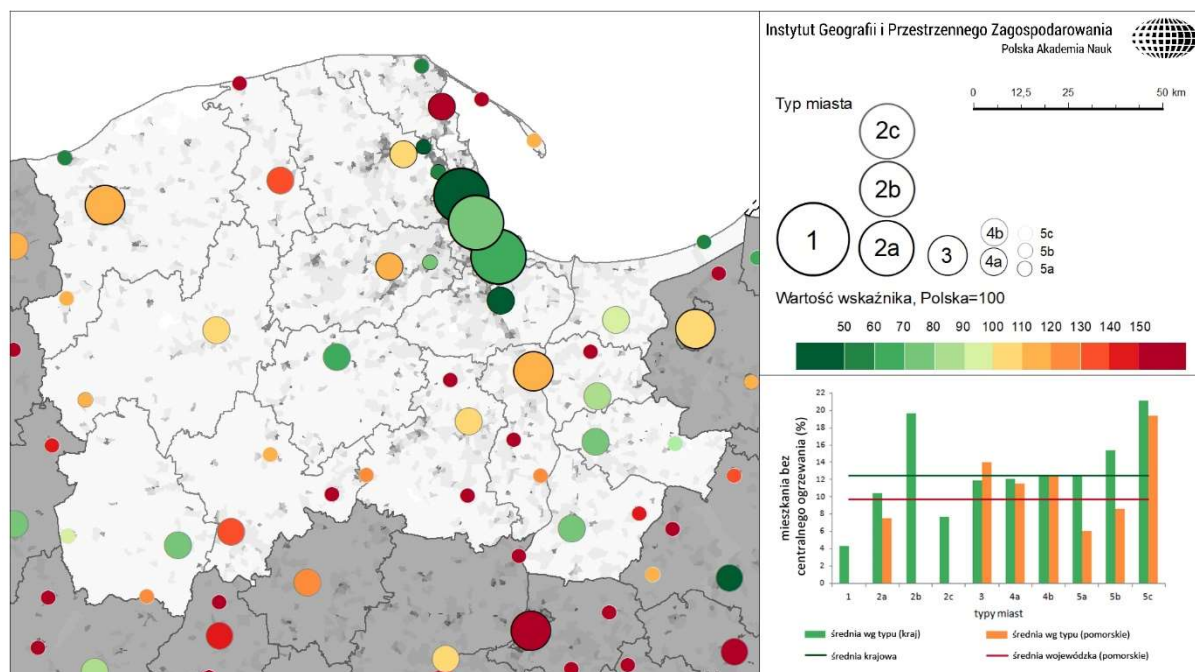
Średni procent mieszkań bez łazienki w województwie pomorskim (2,53) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 4,45%. W każdym z wyróżnionych typów miast sytuacja w województwie pomorskim jest lepsza (niższa wartość wskaźnika) niż średnia dla danego typu dla kraju. W Trójmieście nieliczne mieszkania nie mają dostępu do łazienki (0,7% w Sopocie, 1,2% w Gdyni i 2% w Gdańsku). Z miast subregionalnych zdecydowanie gorzej w tym względzie jest w Tczewie niż w Słupsku (odpowiednio 6,2 i 2,9). W miastach powiatowych i innych w typie 4 szczególnie zła sytuacja jest w Starogardzie Gdańskim (6% mieszkań bez łazienki). Najgorzej w tym zakresie jest w wybranych małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Czersku (12,5% mieszkań bez łazienki) i Pelplinie (11%). Generalnie, sytuacja w województwie jest bardzo dobra.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkań bez łazienki doszło w Nowym Stawie, Czersku, Pelplinie, Skórczu, Prabutach i Brusach (spadki powyżej 5 punktów procentowych).

⁹ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w łazienkę jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się pomieszczenie, w którym zainstalowana jest wanna lub prysznic, bądź oba te urządzenia oraz urządzenia odprowadzające ścieki do sieci kanalizacyjnej lub do urządzeń lokalnych (zbiorniki bezodpływowe).

2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania

W Polsce występuje duża korelacja w kontekście zróżnicowania przestrzennego między wyposażeniem w łazienkę a wyposażeniem w centralne ogrzewanie¹⁰. Również w tym przypadku generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej. Mniej widoczny jest natomiast podział związany z przyczynami historycznymi (podział według granic zaborów).

Ryc. 2.3 Procent mieszkań nie wyposażonych w centralne ogrzewanie, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w województwie pomorskim (9,69) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 12,47% co jest sytuacją pozytywną. Z wyjątkiem ośrodków subregionalnych (Słupsk - 13,9% mieszkań bez centralnego ogrzewania i Tczew - 14,2%) średnie dla województwa dla wszystkich typów prezentują się lepiej niż analogiczne średnie dla kraju. Lepiej jest w Trójmieście, odpowiednio – 5,8% w Gdyni, 8,2% w Gdańsku i 9,6% w Sopocie. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej sytuacja wygląda w Pucku, gdzie aż 19,2% mieszkań nie ma centralnego ogrzewania. Szybka interwencja jest potrzebna w wybranych małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Nowym Stawie (32,2%). Generalnie, trudno wskazać obszary, lepiej lub gorzej wyposażone w centralne ogrzewanie, gdyż rozkład przestrzenny wskaźnika w województwie ma charakter mozaikowy i nawet w tradycyjnie lepiej wyposażonym w instalacje pasie nadmorskim sytuacja w zakresie wyposażenia mieszkań w centralne ogrzewanie jest dość zróżnicowana.

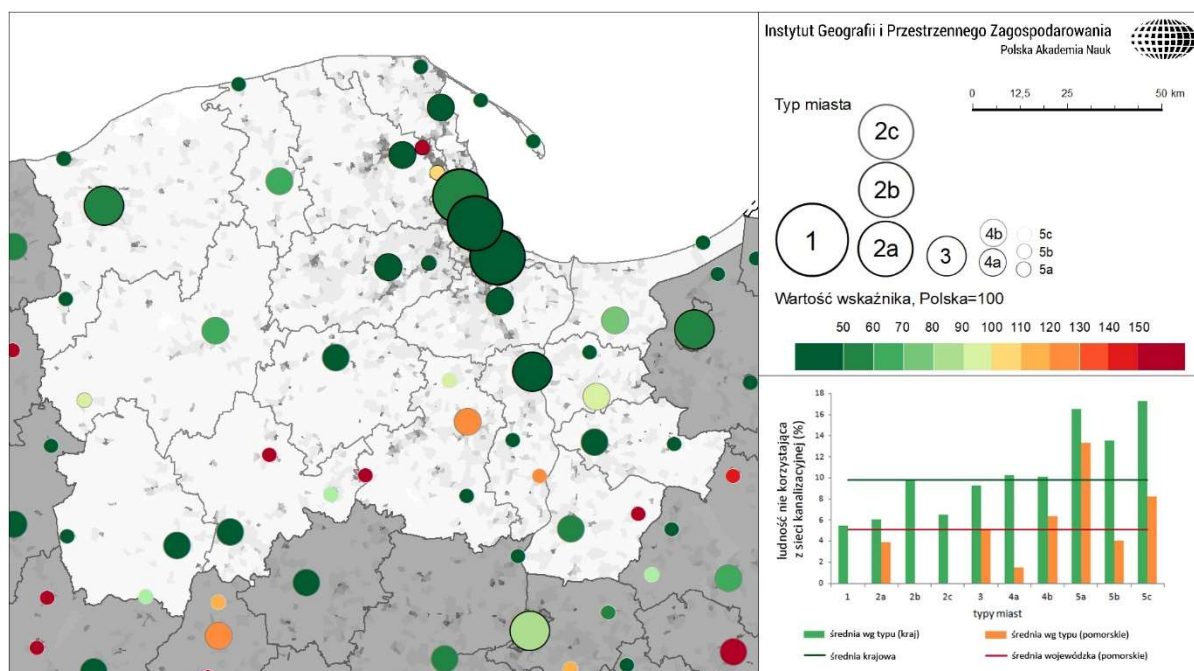
W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkań bez centralnego ogrzewania doszło w

¹⁰ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w centralne ogrzewanie jest mieszkanie podłączone do instalacji doprowadzającej ciepło (gorącą wodę, parę wodną lub gorące powietrze) z centralnego źródła jego wytwarzania tj. elektrociepłowni, ciepłowni, kotłowni osiedlowej lub kotłowni lokalnej w budynku wielomieszkaniowym. Do centralnego ogrzewania zalicza się również elektryczne ogrzewanie podłogowe. Uznaje się również za wyposażone w centralne ogrzewanie takie mieszkanie, do którego ciepło doprowadzane jest z własnej kotłowni w budynku indywidualnym, jak również mieszkanie posiadające instalację etażową, znajdującą się w obrębie mieszkania łącznie z urządzeniem grzewczym.

Krynicy Morskiej (spadki powyżej 13 punktów procentowych). W pozostałych miastach zmiany nie były wyższe niż 10 punktów procentowych.

2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej

W Banku Danych Lokalnych GUS (dane za 2007 i 2017 r.) brakuje informacji o procencie mieszkań bez dostępu do kanalizacji¹¹, w związku z tym wykorzystano zbliżony wskaźnik, ale w odniesieniu do ogółu mieszkańców. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do procentu ludności nie korzystającej z kanalizacji, jest on z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalny jest lepszy dostęp do kanalizacji w dużych miastach, choć np. rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji oraz ośrodki subregionalne mają podobną wysokość wskaźnika jak miasta powiatowe i inne w typie 4. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym (choć nie jest to podział tak wyraźny jak przy wodociągach).

Ryc. 2.4 Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w województwie pomorskim (5,08) jest dużo niższy od średniej krajowej (9,77) co można uznać za duży pozytyw. W każdym z typów miast średni udział ludności nie podłączonej do kanalizacji jest niższy niż średnie dla kraju. W Trójmieście gorsza sytuacja jest w Gdyni (5,1) niż Gdańsku (3,6) i Sopocie (niemalże 100% ludności obsługiwanej przez sieć kanalizacyjną). Z miast subregionalnych, tj. w Słupsku i Tczewie, ok. 5% ludności nie ma dostępu do kanalizacji. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 jest znacznie lepiej pod tym względem niż ogólnie w Polsce, choć i w tej grupie są miasta problemowe, np. Starogard Gdański (11,7). W grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z dostępem do kanalizacji jest zdecydowanie w Czarnej Wodzie, gdzie ponad 40% mieszkańców nie jest podłączonych do sieci kanalizacyjnej. Niekorzystnie wybijają się też Reda (22,9). Generalnie, w całym województwie jest bardzo

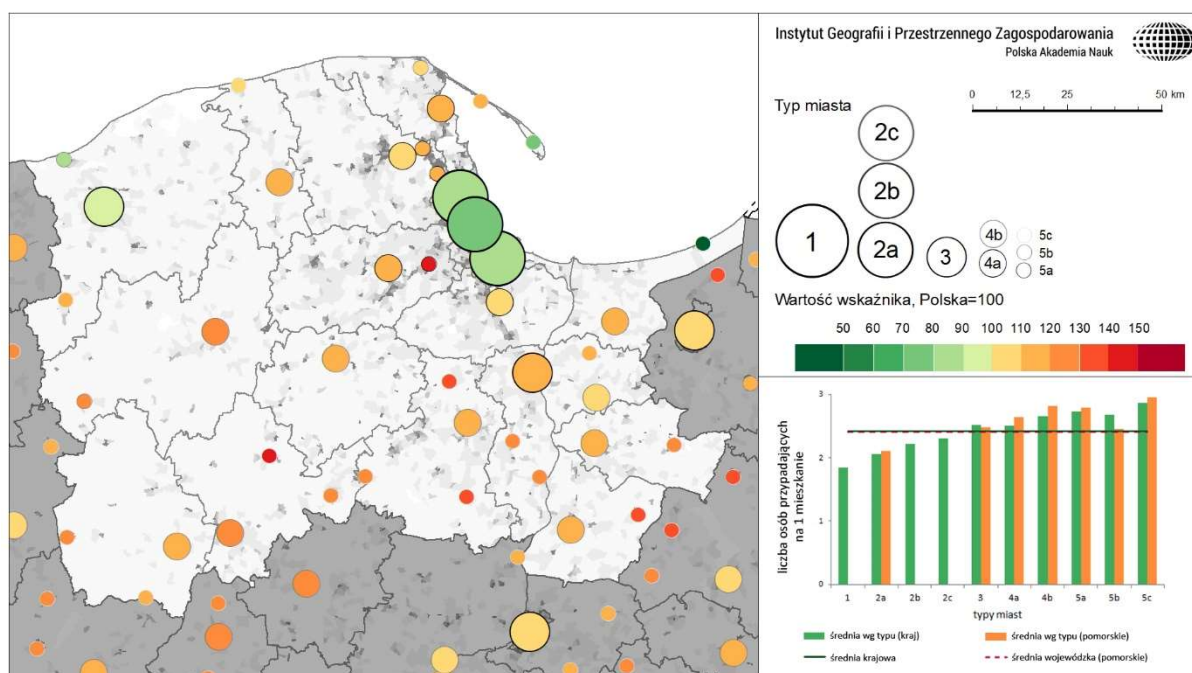
¹¹ Sieć kanalizacyjna czynna to według definicji GUS to system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

dobrze i aż w 9 miastach (Sopocie, Pruszczu Gdańskim, Chojnicach, Żukowie, Łebie, Nowym Stawie, Krynicy Morskiej, Skórczu oraz Dzierzgoniu) ponad 99% mieszkańców korzysta z sieci kanalizacyjnej.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej doszło w Skórczu (spadki powyżej 60 punktów procentowych). Duże zmiany zaszły również w Żukowie, Pelplinie i Czerniechowie (spadki powyżej 20 punktów procentowych).

2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie

Liczba osób przypadających na jedno mieszkanie jest wskaźnikiem ukazującym niedobór mieszkań. Jest to destymulanta, co oznacza, iż im mniejsza liczba osób na jedno mieszkanie tym teoretycznie lepsza dostępność mieszkań w danym mieście. Wskaźnik ten jest niski w dużych miastach, które cechuje mała liczba osób w gospodarstwach domowych. Może też dotyczyć regionów depopulacyjnych (GUS podaje informacje również o mieszkaniach niezamieszkałych). Ponadto wskaźnik jest wrażliwy na inne czynniki, takie jak udział wynajmowanych mieszkań (szczególnie wysoki w miastach akademickich oraz miejscowościach turystycznych), a także udział domów jednorodzinnych (należy przypomnieć, że „mieszkaniami” w ujęciu statystycznym jest zarówno dom jak i lokal mieszkalny). Tym samym największa liczba osób przypadających na 1 mieszkanie dotyczy szczególnie obszarów wiejskich, z dominującym budownictwem jednorodzinnym, szczególnie w regionach konserwatywnych, z tradycją wielopokoleniowej rodziny, o wysokich wskaźnikach dzietności i pozytywnym saldzie migracji. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych. Średnie wartości wskaźnika według typów miast potwierdzają tezę o stałym wzroście wartości wskaźnika wraz ze spadkiem znaczenia miasta w hierarchii osadniczej oraz „oddalania się” od aglomeracji.

Ryc. 2.5 Przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie, 2017.

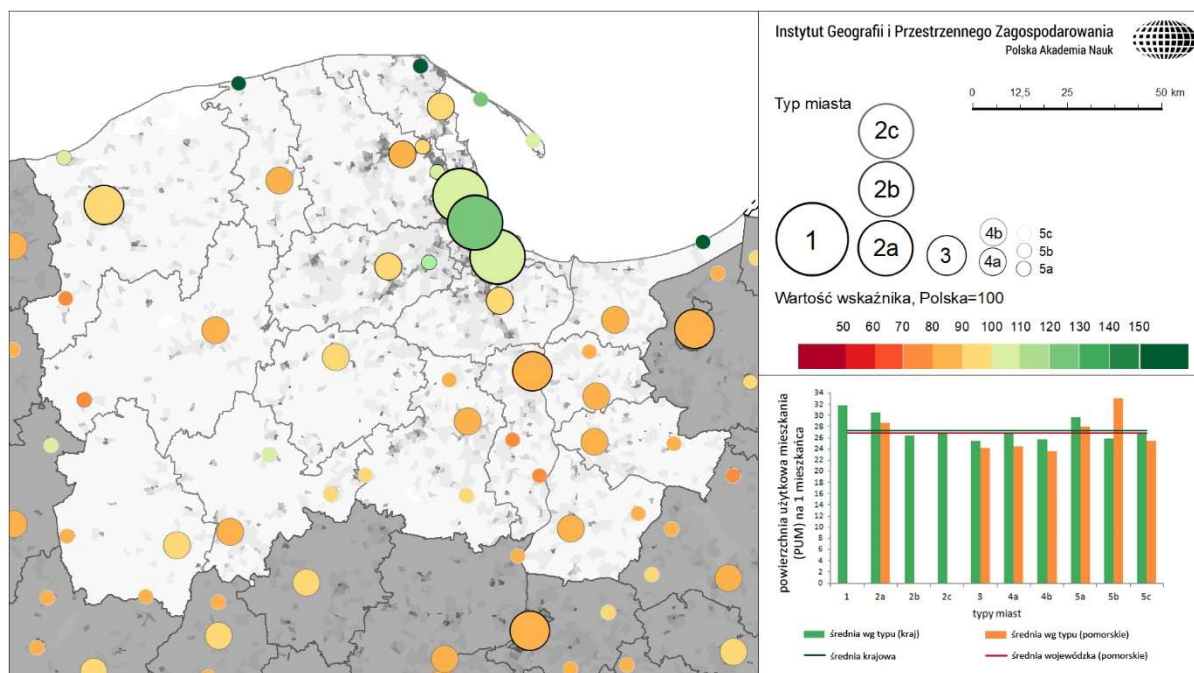
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w województwie pomorskim (2,41) jest prawie identyczna jak średnia krajowa (2,42). Najlepszą sytuacją cechuje się Krynica Morska 1,12 osoby/1 mieszkanie, co nawet dla miejscowości turystycznych jest bardzo niską wartością oznaczającą bardzo dużą liczbę mieszkań w relacji do liczby mieszkańców. Miasta w Trójmieście również cechuje relatywnie dobra sytuacja: Gdańsk (2,09), Gdynia (2,18) i Sopot (1,90). Spośród miast subregionalnych gorsza sytuacja

ma miejsce w Tczewie (2,70) niż w Słupsku (2,33), z miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Bytowie (2,95), a w pozostałych miastach (typ 5) w Brusach (3,51) oraz w Żukowie (3,47). Generalnie, nadmorskie miejscowości turystyczne, cechuje niższy poziom wskaźnika w każdym z typów miast (niższa liczba osób przypadających na jedno mieszkanie). Trudno jednak wskazać większe prawidłowości dotyczące poszczególnych części województwa (poza pasem nadmorskich miejscowości).

2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca

Wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania (PUM)¹² na 1 mieszkańca jest stymulantą, co oznacza, iż im wyższe wartości wskaźnika, tym lepsze warunki mieszkaniowe. Wskaźnik ten jest szczególnie wysoki w dużych miastach, ośrodkach wojewódzkich, a także w obszarach aglomeracyjnych, aczkolwiek już w przypadku ośrodków subregionalnych jego średnie wartości dla kraju utrzymują się na podobnym poziomie jak dla miast średnich i małych. Zróżnicowanie to nie jest jednak tak duże jak w przypadku liczby osób przypadających na jedno mieszkanie, ponieważ w małych miastach, gdzie dominują domy nad lokalami mieszkalnymi, duża liczba osób w gospodarstwie domowym ma do własnej „dyspozycji” większą powierzchnię użytkową, przez co wskaźnik PUM jest bardziej spłaszczony między typami miast. W Polsce obserwuje się stały wzrost wskaźnika PUM. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych.

Ryc. 2.6 Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w województwie pomorskim (26,82) odbiega nieznacznie in minus od średniej krajowej (27,22). W regionie występują jednak bardzo duże odchylenia od średniej i w każdym z typów mają miejsce duże rozpiętości, ale największe dotyczą grupy miast małych. W Trójmieście na plus w porównaniu do Gdańska i Gdyni, gdzie jest PUM wynosi 28,4 m² na mieszkańca wyróżnia się Sopot (33,4). Wysoką wartością wskaźnika cieszą się miejscowości turystyczne, w szczególności Krynica Morska (79,9!), ale również

¹² Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca jest sumą powierzchni wszystkich pomieszczeń w mieszkaniu lub budynku mieszkalnym, w którym znajduje się tylko jedno mieszkanie, bez względu na ich przeznaczenie i sposób użytkowania.

Władysławowo (50,6), Łeba (50) oraz Jastarnia (34). Z drugiej strony w grupie miast subregionalnych najgorsza sytuacja jest w Tczewie (22,1), w grupie miast powiatowych i innych z typu 4 – w Sztumie i Bytowie (22,5), a w grupie pozostałych miast (typ 5) – w Gniewie (19,7) i Pelplinie (19,2). Generalnie, wyraźnie zauważalna jest lepsza sytuacja w miastach położonych nad Bałtykiem (gdzie wiele dużych domów z małymi pokojami jest budowanych dla turystów zatrzymujących się w nich w sezonie), a gorsza w południowo-wschodniej oraz zachodniej części województwa.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian powierzchni użytkowej mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca doszło w Krynicy Morskiej (wzrost powyżej 24 m²) i w Łebie (wzrost o 10 m²). W pozostałych miastach zmiany nie były wyższe niż 10 m². Najwyższe na Helu (6,2 m²) i w Gdańsku 5,6 m².

2.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu. Procent mieszkań bez wodociągu w miastach regionu jest dużo niższy od średniej krajowej, co ze względu na to, że zmienna ma charakter destymulacyjny można uznać za duży pozytyw. We wszystkich typach sytuacja jest bardzo dobra. Można uznać, że wyposażenie w wodociąg nie stanowi dla regionu problemu. Wskaźnik 2.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto – Czersk, który według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazał się ośrodkiem lokalnym, koncentrującym w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki. Procent mieszkań bez łazienki w regionie jest niższy od średniej krajowej. We wszystkich typach miast sytuacja w tym względzie jest lepsza lub dużo lepsza niż średnie dla kraju dla poszczególnych typów. Bardzo korzystnie prezentują się miasta mniejsze w typie 5a i 5b, gdzie procent mieszkań bez łazienki jest na bardzo niskim poziomie (podobnie jak w Trójmieście). Wskaźnik 2.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie są to tylko dwa miasta – Czersk i Pelplin, które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w regionie jest niższy od średniej krajowej, aczkolwiek w niektórych typach miast wartości są niemalże równe średnim dla typów na poziomie krajowym (typ 4b) lub nawet przewyższają ten poziom (niekorzystna sytuacja w miastach subregionalnych – typ 3). Wskaźnik 2.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to pięć miast – Czersk, Pelplin, Nowy Staw, Jastarnia i Skórcz, które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej. Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w regionie jest dużo niższy od średniej krajowej. We wszystkich typach miast sytuacja jest bardzo dobra, przynajmniej w porównaniu do średnich dla typów miast na poziomie krajowym. W niektórych przypadkach jest to wartość nawet kilkukrotnie niższa (np. typ 4a lub 5b), co należy uznać za bardzo pozytywne. Wskaźnik 2.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie są to tylko dwa miasta – Reda i Czarna Woda, które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie. Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w województwie jest prawie identyczna jak średnia krajowa. W regionie odnotowane wartości wskaźnika w poszczególnych typach miast nie odbiegają od średniej dla danego typu. Największa różnica (choć niewielka) występuje w przypadku miast typu 5b (wartość niższa od średniej). Wskaźnik 2.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najniższy wynik). W regionie jest to osiem miast – Żukowo, Czersk, Pelplin, Skarszewy, Brusy, Prabuty, Skórcz i Czarna Woda, które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca. Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w regionie odbiega nieznacznie in minus od średniej krajowej. W województwie we wszystkich typach notowane są wartości niższe od średniej dla poszczególnych typów, z jednym tylko wyjątkiem tj. miast typu 5b (różnica 6 m²/1 mieszkańca). Wskaźnik 2.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najniższy wynik). W regionie jest to dość dużo miast, w tym:

- Starogard Gdański i Kwidzyn – miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami regionalnymi, koncentrującymi usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,
- Tczew, Malbork, Lębork i Wejherowo – miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami subregionalnymi, koncentrującymi usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu,
- Bytów i Miastko - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami ponadlokalnymi o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza,
- Sztum, Nowy Dwór Gdański, Pelplin, Gniew, Skarszewy, Prabuty, Dzierżgoń, Kępice, Czarne, Debrzno oraz Nowy Staw - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

W regionie jest bardzo dobra sytuacja (większość odchyleń na plusie niezależnie od typu miast). Pewnym wyjątkiem jest wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca, gdzie dla większości typów wartości są ujemne.

Tab. 2.7 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
2.1.	73	80	89	86	90	95	64
2.2.	10	5	51	12	65	66	33
2.3.	28	-18	5	0	52	44	8
2.4.	36	46	85	37	20	70	52
2.5.	-3	2	-5	-6	-2	9	-3
2.6.	-6	-5	-9	-9	-6	28	-5

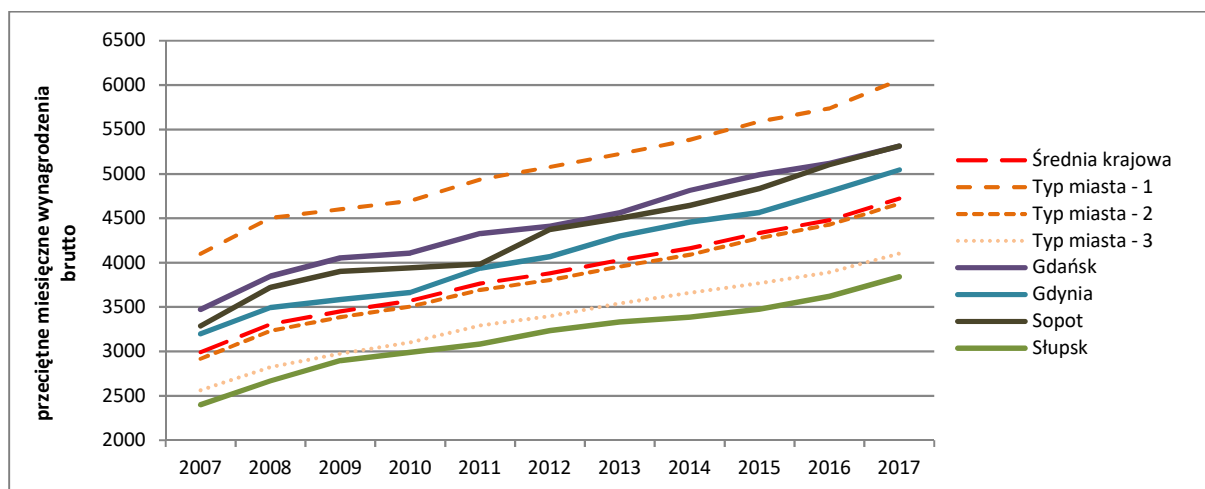
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując, relatywnie w niewielkiej liczbie miast regionu występuje problem z infrastrukturą mieszkaniową. W szczególności dobrze wygląda sytuacja w zakresie wyposażenia w instalacje techniczne. Z wyjątkiem pojedynczych miast jak Czersk lub Pelplin brak jest poważniejszych problemów w tym zakresie. Relatywnie gorzej (w okolicach średniej krajowej) wypadają wskaźniki liczby osób na jedno mieszkanie i powierzchni użytkowej mieszkania na 1 mieszkańca. Szczególnie w tym ostatnim przypadku, niezależnie od rangi ośrodka są miasta, w których sytuację można znacząco poprawić.

ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW

3.1. Poziom wynagrodzeń

Podstawową zmienną warunkującą zamożność mieszkańców są wynagrodzenia¹³. Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między poziomem wynagrodzenia w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest stymulantą. W Polsce najwyższymi wynagrodzeniami brutto charakteryzują się duże miasta wojewódzkie, przede wszystkim Warszawa oraz inne miasta z tzw. heksagonu (tj. Warszawy, Krakowa, Górnego Śląska, Wrocławia, Poznania i Trójmiasta), ale również szereg miast przemysłowych, szczególnie takich, w których dominują duże spółki państwowe.

Ryc. 3.1 Dynamika poziomu wynagrodzeń w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

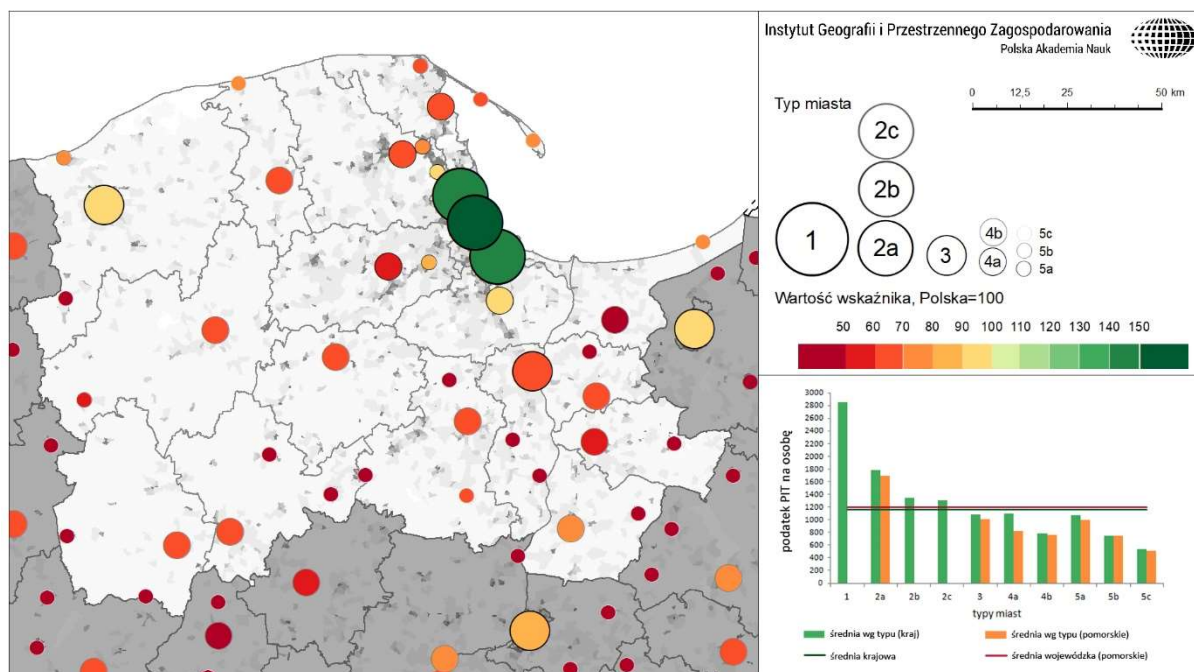
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla powiatów).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w województwie pomorskim są bardzo zróżnicowane. O ile w Gdańsku (5312 zł w 2017 r.), Gdyni (5045 zł) i Sopocie (5313 zł) wielkość wynagrodzeń w całym analizowanym okresie przewyższa średnią krajową, o tyle wynagrodzenia w Słupsku (3841 zł) nie mogą zbliżyć się do średniej dla miast subregionalnych. W ujęciu bezwzględny dynamika poziomu wynagrodzeń w województwie jest również porównywalna z dynamiką średniej krajowej oraz ze dynamiką wzrostu wynagrodzeń w Warszawie. W ujęciu względnym następuje konwergencja poziomu wynagrodzeń, co oznacza, że różnice procentowe między Warszawą a Trójmiastem w kontekście wysokości wynagrodzeń ulegają zmniejszeniu.

¹³ Główny Urząd Statystyczny podaje dane dla przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto, co konkretniej oznacza stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie, po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą.

3.2. Dochody z pracy

Udział gmin w podatku PIT¹⁴ w ostatnich latach rósł: od 37,67% w 2015 r. do 37,89% w 2017 r. Generalnie wskaźnik ten, oczywiście w przeliczeniu na 1 mieszkańca dobrze odzwierciedla sytuację w zakresie zróżnicowania dochodów i jest dobrym uzupełnieniem dla wskaźnika przeciętnych wynagrodzeń, a przy tym jest dostępny na poziomie gminnym. Wskaźnik jest stymulantą. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie. Wskaźnik jest silnie zależny od stopnia hierarchii osadniczej, lepsza sytuacja jest zauważalna w aglomeracjach.

Ryc. 3.2 Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca, 2017.

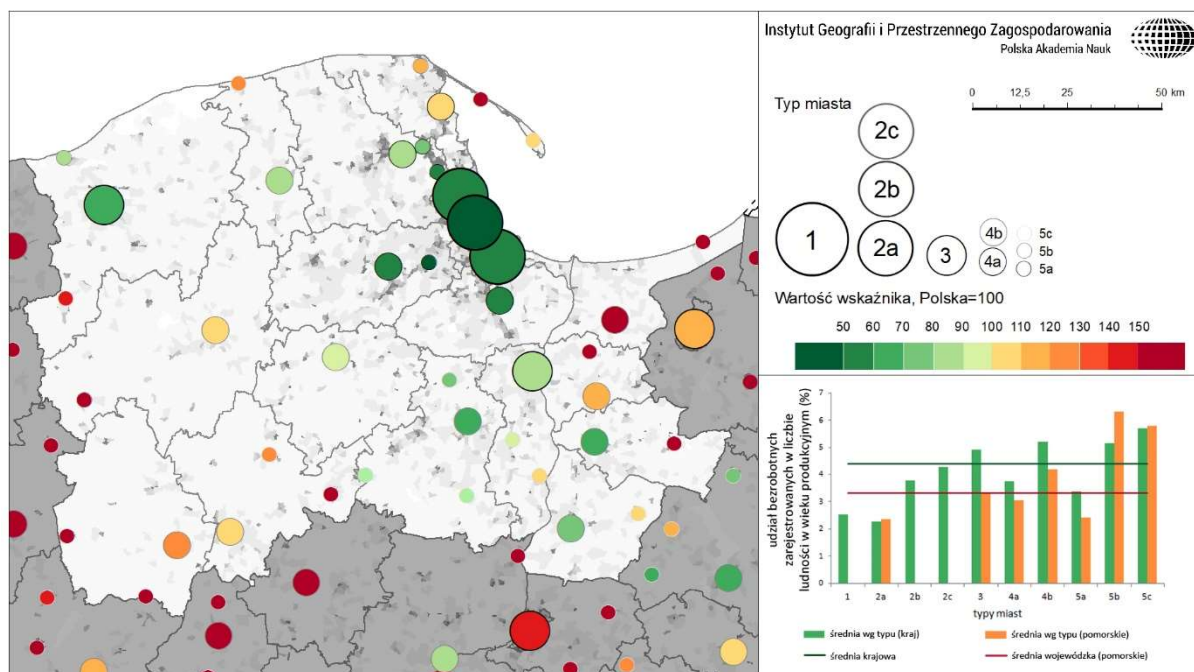
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w województwie pomorskim (1202 zł) są nieznacznie wyższe od średniej krajowej, która wynosi 1159 zł, jednak biorąc pod uwagę poszczególne typy miast wskaźniki są zazwyczaj na niższym poziomie. Widać duże dysproporcje między Trójmiastem (od 1654 zł w Gdańsku, przez 1685 w Gdyni do 2284 zł w Sopocie), a miastami subregionalnymi (Słupsk – 1149 zł i Tczew – jedynie 787 zł). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Nowym Dworze Gdańskim, gdzie dochody budżetu gminy z podatku PIT na 1 mieszkańca wyniosły 531 zł. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Debrznie (jedynie 376 zł).

¹⁴ Według ustawy z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1530, z późn. zm.), źródłami dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego są m. in : wpływy z podatków, opłat, dochody z majątku jst, spadki, zapisy i darowizny na rzecz j.s.t., dochody z kar pieniężnych i grzywien określonych w odrębnych przepisach, odsetki od pożyczek udzielanych przez j.s.t. (...), odsetki od nieterminowo przekazywanych należności stanowiących dochody j.s.t., odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych (...) i inne. W rozumieniu ustawy dochodami własnymi jednostek samorządu terytorialnego są również udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).

3.3. Bezrobocie rejestrowane¹⁵

. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższe wartości, tym pilniejsza jest interwencja w celu poprawy sytuacji na rynku pracy, oraz pośrednio, również eliminacji ubóstwa oraz poprawy zamożności związanych z wysokim udziałem liczby osób bezrobotnych. W Polsce istnieje silne zróżnicowanie wewnątrz- i międzyregionalne poziomu bezrobocia. Zdecydowanie najlepsza sytuacja w tym względzie jest w ośrodkach regionalnych (z paroma wyjątkami), a także w wybranych regionach, np. w Wielkopolsce.

Ryc. 3.3 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w województwie pomorskim (3,3%) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi 4,4%, co należy bardzo pozytywnie ocenić. W Trójmieście w zasadzie bezrobocie nie stanowi większego problemu. Z miast subregionalnych nieznacznie gorzej jest w Tczewie (3,9%) niż w Słupsku (3,0%). Jednak istnieją miasta (a raczej gminy, w których znajdują się miasta), gdzie z punktu widzenia wykorzystywanego wskaźnika sytuacja w 2017 r. wymagała znaczącej poprawy. Mowa tu o Krynicy Morskiej (ponad 10%) oraz Miastku (ponad 9%) i Debrznie (ponad 8%). Jednak w porównaniu do województw sąsiadujących z pomorskim, na Pomorzu, z wyjątkiem pojedynczych miast bezrobocie nie jest w 2017 r. większym problemem.

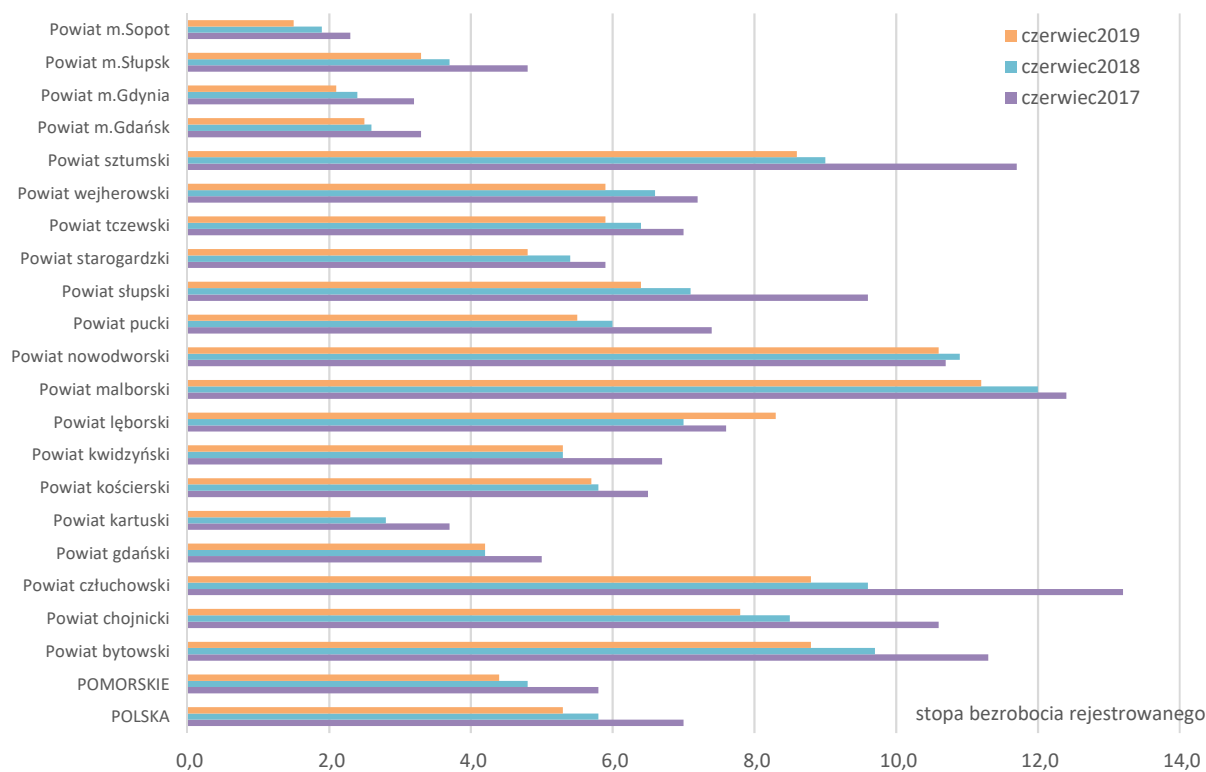
W latach 2011-2018 znacząco spadła liczba bezrobotnych w regionie. W ujęciu bezwzględny najwyższe spadki w miastach przedstawiono w tabeli 3.1.

Tab. 3.1. Miasta regionu według największej zmiany bezwzględnej liczby bezrobotnych

¹⁵ Według definicji GUS stopa bezrobocia rejestrowanego to udział zarejestrowanych bezrobotnych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. W niniejszym badaniu, ze względu na dostępność danych na poziomie gminnym przyjęto, że jako stopę bezrobocia rejestrowanego uznaje się udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym, przy czym wzięto pod uwagę wiek 18-64 dla mężczyzn i 18-59 dla kobiet.

Nazwa	liczba bezrobotnych w 2011 r.	liczba bezrobotnych w 2018 r.	zmiana
Gdańsk	11 067	6 552	-4 515
Słupsk	4 692	1 369	-3 323
Gdynia	5 592	2 779	-2 813
Starogard Gdański	3 195	741	-2 454
Chojnice	2 969	952	-2 017
Kwidzyn	2 162	627	-1 535
Malbork	2 580	1 235	-1 345
Wejherowo	2 328	1 025	-1 303

W ujęciu dynamicznym w ostatnich dwóch latach można obserwować dalszy stały spadek stopy bezrobocia rejestrowanego. W dwóch ostatnich latach, tj. między czerwcem 2017 r. a czerwcem 2019 r. stopa ta zmniejszyła się w skali kraju z 7% do 5,3%, a w województwie pomorskim – z 5,8% do 4,4%. Największe spadki stopy bezrobocia (w punktach procentowych) dotyczyły w dwóch ostatnich latach powiatu człuchowskiego (spadek stopy bezrobocia z 13,2% do 8,8%). Jedynym powiatem w województwie, w którym stopa bezrobocia rejestrowanego w ostatnich latach wzrosła był powiat lęborski. Najgorsza sytuacja w tym względzie nadal jest w powiatach nowodworskim i malborskim. Są to jedyne powiaty w regionie, w których stopa bezrobocia rejestrowanego nadal przekracza 10%.

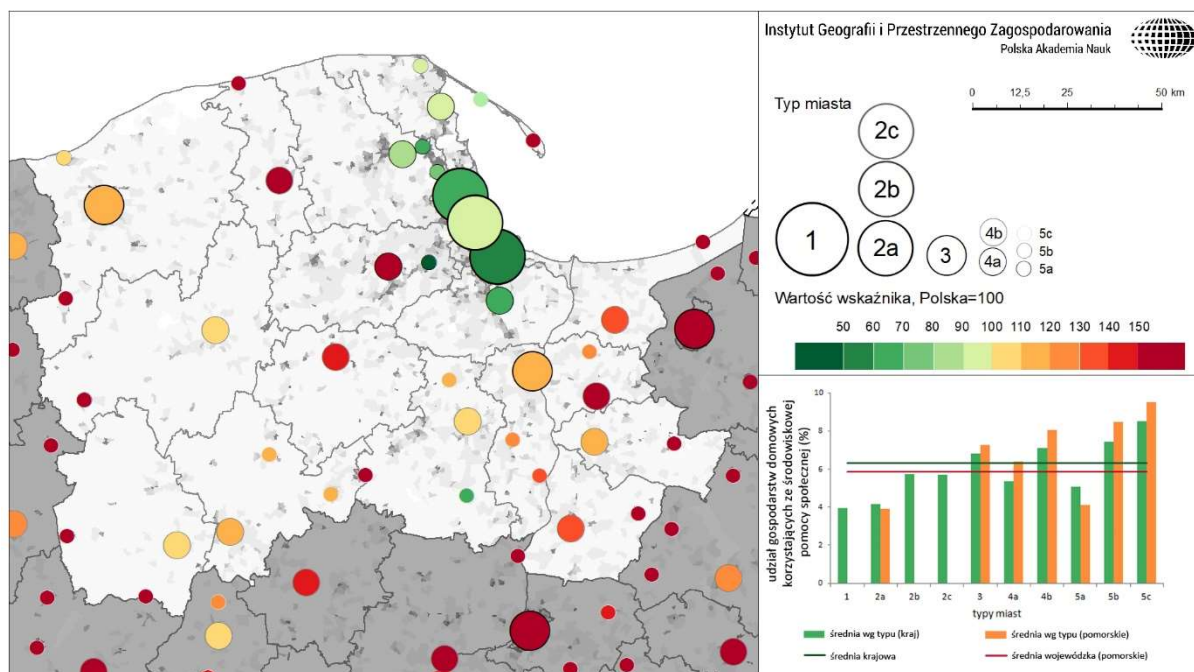

Ryc. 3.4. Stopa bezrobocia rejestrowanego w czerwcu w okresie 2017-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla powiatów)

3.4. Korzystający z pomocy społecznej

Wskaźnik o charakterze destymulacyjny obrazuje udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego. W Polsce w zakresie korzystających z pomocy społecznej¹⁶ zauważalny jest wyraźny podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach udział gospodarstw korzystających z pomocy społecznej jest wyraźnie niższy niż w miastach mniejszych.

Ryc. 3.5 Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego, 2017.

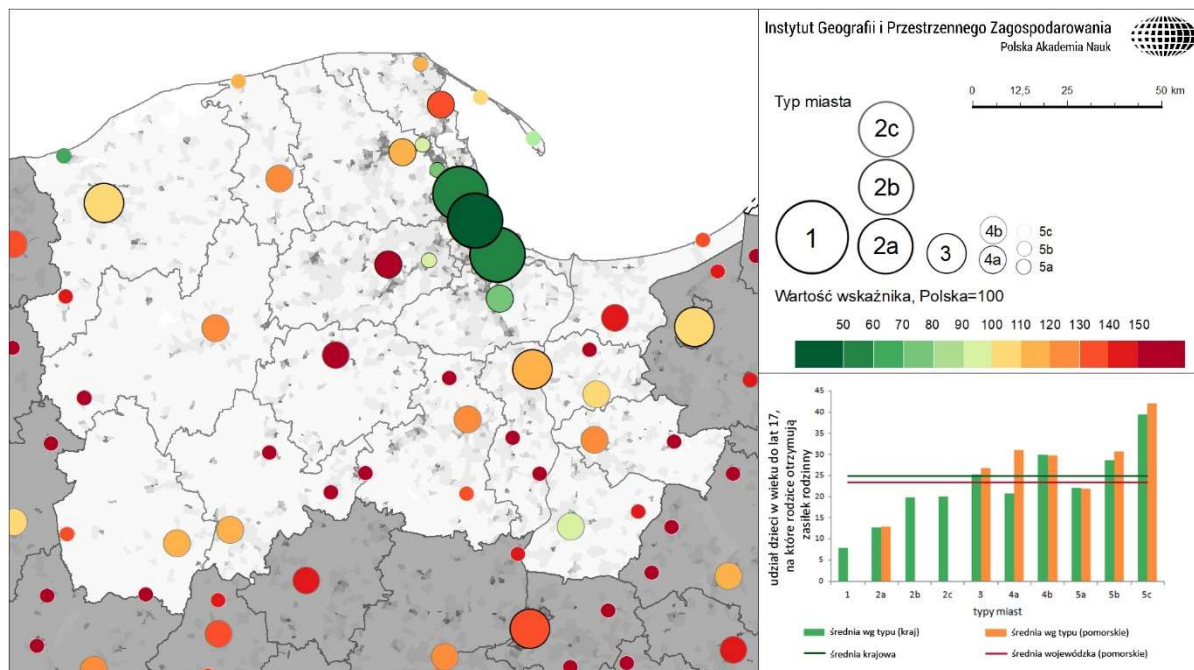
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w województwie pomorskim (5,9%) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi 6,3%. Generalnie najlepsza sytuacja w regionie jest w Trójmieście. W Gdańsku i Gdyni jest to mniej niż 4%, w Sopocie ok. 6%. W miastach subregionalnych (Słupsk i Tczew) niewiele więcej niż 7%. W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Kartuzach, gdzie udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego wyniósł ponad 10%. W całym regionie najwyższy poziom wskaźnika zaobserwowano w Krynicy Morskiej (ponad 18%).

¹⁶ Środowiskowa pomoc społeczna to pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej. Szacunki są wykonane przez GUS na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej (ZC KSMPS) Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zawierającego informację o zrealizowanych świadczeniach środowiskowej pomocy społecznej i odbiorcach tej pomocy - gospodarstwach domowych i ich członkach oraz osobach bezdomnych. Dla gmin miejsko-wiejskich brak informacji dla części miejskiej i części wiejskiej tych gmin, w związku z tym średnie są obliczane dla wszystkich gmin na obszarze których zlokalizowane są miasta przy uwzględnieniu krajowego wskaźnika przeciętnej liczby osób w gospodarstwie domowym. Dane zawierają rzeczywistą liczbę gospodarstw domowych, które w danym roku skorzystały ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej. Każde gospodarstwo domowe zostało ujęte tylko raz, bez względu na rodzaj i liczbę otrzymanych świadczeń oraz niezależnie od tego czy w gospodarstwie wieloosobowym świadczenie otrzymała jedna, czy więcej osób.

3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny

Wskaźnik dotyczy udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku¹⁷. Omawiany wskaźnik o charakterze destymulanta wykazywał znaczne zróżnicowanie terytorialne. Podobnie jak w przypadku udziału korzystających z pomocy społecznej, także i w tym przypadku widoczny jest podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach wskaźnik jest wyraźnie niższy.

Ryc. 3.6 Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin, w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) wynosi 24,8%. W województwie pomorskim wskaźnik wyniósł 23,4% co oznacza, że jest niższy od średniej krajowej. W Trójmieście sytuacja wygląda najlepiej, a wskaźnik przyjmuje wartości od 12,0% w Sopocie do 13,3% w Gdyni. W Tczewie (27,8%) jest nieco gorzej niż w Słupsku (25,9%). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Kartuzach, gdzie udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku wyniósł ponad 46%. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Brusach (54%) i Czersku (50%).

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w latach 2008-2017 uległ znaczącemu zmniejszeniu. W regionie największe spadki zaobserwowano w Kępicach i Żukowie (spadek o 26 punktów procentowych), Czarnem (25 pp), Gniewie i Skarszewach (22 pp).

¹⁷ Jak wskazuje GUS w opracowaniu Świadczenia na rzecz rodziny w 2017 r. przeciętnie miesięcznie zasiłek rodzinny wypłacano na 2,2 mln dzieci, przy czym najliczniejszą grupę stanowiły dzieci w wieku 6–12 lat (38% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem rodzinnym) oraz poniżej 6 lat (30,5% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem). Generalnie w całej Polsce, łącznie z gminami wiejskimi, udział dzieci w wieku poniżej 18, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2017 r. wynosił 29,3%.

3.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

- 3.1. Poziom wynagrodzeń.** Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w regionie są bardzo zróżnicowane. O ile w Trójmieście wynagrodzenia przewyższają średnią krajową, o tyle wynagrodzenia w Słupsku są poniżej średniej dla miast subregionalnych.
- 3.2. Dochody z pracy.** Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w regionie są nieznacznie wyższe od średniej krajowej, jednak biorąc pod uwagę poszczególne typy miast wskaźniki są na niższym poziomie w relacji do średnich dla typów. Szczególnie niekorzystnie wygląda sytuacja w miastach w typie 4a, w których dochody z pracy na 1 mieszkańca są znacząco niższe niż średnia dla typu. Wskaźnik 3.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to osiem miast: Gniew, Brusy, Prabuty, Dzierżoń, Kępice, Debrzno, Nowy Staw i Czarna Woda. Wszystkie te miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.
- 3.3. Bezrobocie rejestrowane.** Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w województwie jest niższy od średniej krajowej. W odniesieniu do typów miast szczególnie jest to widoczne w miastach subregionalnych (typ 3). Jednak w innych typach występuje dość duże zróżnicowanie. Wartości wyższe niż średnie dla typów obserwuje się w Trójmieście oraz w miastach typu 5b oraz 5c. Wskaźnik 3.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to pięć miast: Miastko, Czersk, Debrzno, Nowy Staw i Krynica Morska. Poza Miastkiem (miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadlokalnym o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza) wszystkie te miasta są ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.
- 3.4. Korzystający z pomocy społecznej.** Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w regionie jest niższy od średniej krajowej. Prawidłowość ta nie jest jednak dla wszystkich typów miast. Dla dużej części typów, w tym dla miast subregionalnych wartość wskaźnika jest nieznacznie wyższa niż średnia dla typu na poziomie krajowym.
- 3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny.** Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) w regionie jest niższy od średniej krajowej. Interesujące jest jednak to, że dla większości typów wskaźnik przyjmuje wartości wyższe niż średnia dla poszczególnych typów (szczególnie dla miast w typie 4a). Generalnie są to wartości zbliżone do średnich dla poszczególnych typów (poza typem 4a). Wskaźnik 3.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to osiem miast: Kartuzy, Miastko, Czersk, Brusy, Dzierżoń, Debrzno, Nowy Staw, Czarna Woda. Poza Kartuzami i Miastkiem (miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami ponadlokalnymi o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującymi usługi dla bezpośredniego zaplecza) wszystkie pozostałe miasta są ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

Zła sytuacja jest w miastach w typie 4a we wskaźniku 3.5 – otrzymujący zasiłek rodzinny (odchylenie negatywne o 49% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce), co przede wszystkim jest efektem złej sytuacji w tym zakresie w Kartuzach.

Tab. 3.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
3.2.	-5	-8	-25	-3	-7	1	-6
3.3.	-3	32	19	20	28	-23	-2
3.5.	-2	-6	-49	1	1	-7	-7

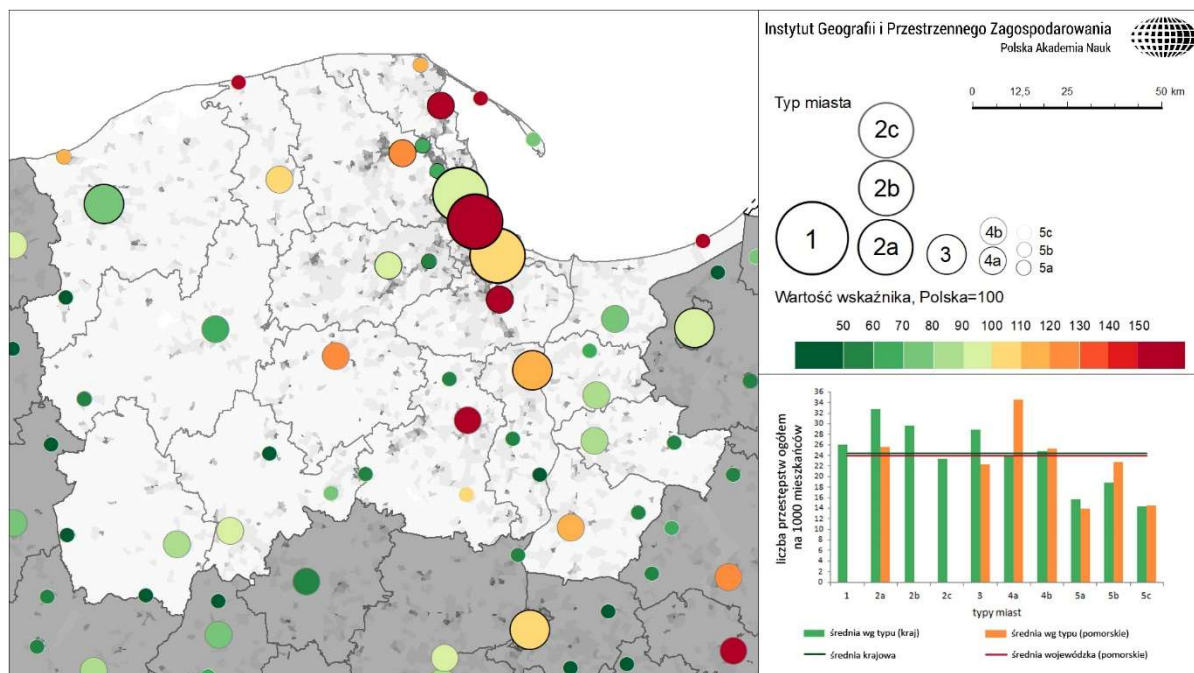
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulancie wartości ponad średnią, przy destymulancie wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulancie wartości poniżej średniej, przy destymulancie wartości powyżej średniej)

Podsumowując, mieszkańcy większości miast są relatywnie zamożni. Brak jest typów miast, dla których problem występowałby w dużym stopniu (znaczące odchylenie negatywne) we wszystkich wskaźnikach ujętych w syntezy. W kontekście bezrobocia rejestrowanego i udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku uwagę należy zwrócić na Miastko, które mimo relatywnie bardzo dobrego wyposażenia w usługi (liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego) boryka się z pewnymi problemami wpływającymi na poziom zamożności mieszkańców.

BEZPIECZEŃSTWO

4.1. Poziom przestępczości

Struktura przestrzenna przestępstw¹⁸ w Polsce wskazuje na znaczne zróżnicowanie zarówno wewnątrz jak i międzyregionalne. Wyraźnie wyższy poziom przestępczości cechuje tzw. ziemie odzyskane, przede wszystkim południowy zachód Polski, a także duże miasta, w tym w szczególności duże miasta wojewódzkie (z wyjątkiem Warszawy). Z kolei najniższy poziom przestępstw obserwuje się na obszarach wiejskich, szczególnie w tradycyjnie konserwatywnych regionach (Polska wschodnia). Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. Źródłem danych dotyczących przestępstw jest Komenda Główna Policji. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie.

Ryc. 4.1 Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komendy Głównej Policji (dane dla gmin).

Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w województwie pomorskim (24) jest równa średniej krajowej, która również wynosi 24. W Trójmieście odpowiedni wskaźnik jest niższy niż dla średnia dla miast w typie 2a, aczkolwiek Trójmiasto jest mocno zróżnicowane w tym względzie z Gdańskiem i Gdynią cechującymi się podobnymi poziomami przestępczości jak średnia krajowa i znacznie różniącym się od nich (na niekorzyść) Sopotem ze wskaźnikiem równym 38. W miastach subregionalnych poziom przestępczości w Tczewie (27) jest wyższy niż w Słupsku (19). Najwyższy poziom przestępczości w regionie jest w miejscowościach nadmorskich, tj. w Krynicy Morskiej (74), Pucku (60) i Łebie (53).

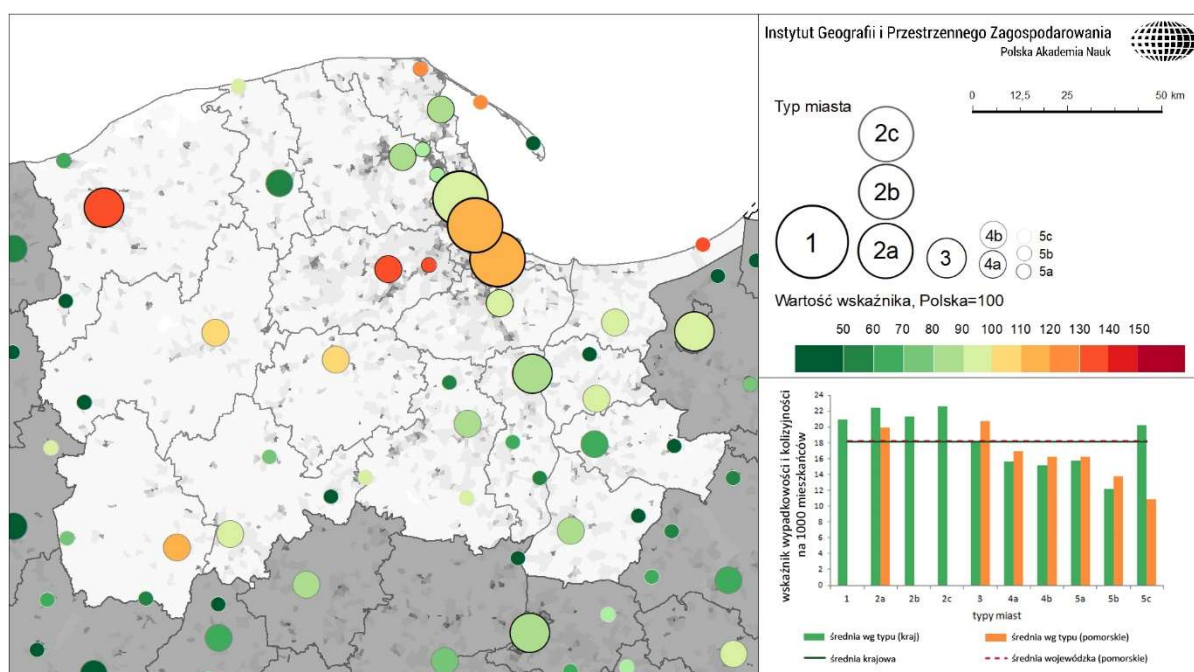
¹⁸ Przystępstwo jest czynem zabronionym pod groźbą kary. Jest czynem o dużej szkodliwości społecznej, który jest karalny, zawiniony oraz bezprawny. Cechy, które służą do wskazania różnic pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem to fakt, iż są regulowane za pomocą różnych ustaw, a także mają różny stopień szkodliwości społecznej czynu – mniejszą szkodliwością charakteryzuje się wykroczenie.

4.2. Bezpieczeństwo drogowe

Ze względu na dużą losowość wypadków¹⁹, w raporcie posłużono się autorskim wskaźnikiem wypadkowości i kolizyjności (WWiK), w którym uwzględnia się również kolizje, przy czym przyznaje się odpowiednie wagi wypadkom (x4), zabitym w wypadkach (x8) oraz rannym w wypadkach (x2) zgodnie ze wzorem:

$$WWiK_i = \frac{4 \times W_i + 8 \times Z_i + 2 \times R_i + K_i}{L_i}$$

gdzie: W_i – wskaźnik wypadkowości i kolizyjności w mieście i , W_i – liczba wypadków drogowych w mieście i , Z_i – liczba zabitych w wypadkach drogowych w mieście i , R_i – liczba rannych w wypadkach drogowych w mieście i , K_i – liczba kolizji drogowych w mieście i , L_i – liczba mieszkańców w mieście i (w tys.). Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju zdecydowanie najgorsza sytuacja jest w dużych miastach, gdzie szczególnie wysoka jest liczba kolizji. Zdecydowanie lepiej pod tym względem wyglądają mniejsze miasta. Nie badano obszarów wiejskich. Źródłem danych była Komenda Główna Policji.

Ryc. 4.2 Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

Średnia wartość wskaźnika w miastach województwa pomorskiego (18,23) jest zbliżona do średniej krajowej dla miast, która wynosi 18,17. Najgorsza sytuacja jest w Krynicy Morskiej, Słupsku, Kartuzach i Żukowie, gdzie wskaźnik WWiK przewyższa poziom 24. Natomiast najwięcej ofiar śmiertelnych wypadków w 2017 r. zaobserwowano natomiast w Gdańsku (13), Gdyni (6) i Tczewie (4).

¹⁹ Bezpieczeństwo drogowe związane jest bezpośrednio z liczbą wypadków i kolizji drogowych. W świetle ustawy z 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (*Dz. U. z 2018 r. poz. 1990, z późn. zm.*) wypadek drogowy to zdarzenie mające związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku którego nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu lub w ciągu 30 dni. Za ranną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę, która doznała obrażeń ciała i otrzymała pomoc lekarską. Jeżeli w wyniku zdarzenia nikt nie odniósł poważniejszych obrażeń, a skutkiem jest jedynie strata mienia, mamy do czynienia z kolizją.

W ostatnim roku, tj. w 2018 r. liczba wypadków drogowych w regionie spadła o 4%. Niestety o 9% zwiększyła się liczba zabitych w regionie w wypadkach (aż 146 osób w 2018 r. poniosło śmierć na drogach regionu). Nadal jednak województwo pomorskie pod względem śmiertelności wypadków jest na ostatnim (najlepszym) miejscu w kraju. W 2018 r. wskaźnik liczby zabitych na 100 wypadków wyniósł 5,8 (w porównaniu do 9,0 w skali całego kraju).

4.3. Podsumowanie (hierarchizacja)

4.1. Poziom przestępczości. Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w województwie jest niemalże równa średniej krajowej. W Trójmieście (typ 2a) oraz miastach subregionalnych poziom przestępczości jest niższy niż średnia dla typów. Z kolei w miastach w typie 4a – jest wyższy od średniej dla typu i wyraźnie wyższy od innych typów miast. Wskaźnik 4.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to aż 15 miast, w tym:

- Gdańsk - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadregionalnym koncentrującym usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym,
- Sopot, Starogard Gdański i Kwidzyn - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami regionalnymi, koncentrującymi usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,
- Tczew, Lębork, Wejherowo i Kościerzyna – miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami subregionalnymi, koncentrującymi usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu,
- Puck - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadlokalnym o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza,
- Pruszcz Gdański, Ustka, Władysławowo, Jastarnia, Łeba i Krynica Morska - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

4.2. Bezpieczeństwo drogowe. Średnia wartość wskaźnika w miastach województwa jest zbliżona do średniej krajowej dla miast. Brak jest większych odchyłeń od średnich dla typów, z wyjątkiem nieco odchylającego się na niekorzyść wskaźnika w typie 3 (miasta subregionalne) oraz, tym razem na korzyść, miast w typie 5c, gdzie poziom bezpieczeństwa jest ok. dwa razy wyższy niż średnia dla tego typu. Wskaźnik 4.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to aż 11 miast, w tym:

- Gdańsk - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadregionalnym koncentrującym usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym,
- Sopot i Słupsk - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami regionalnymi, koncentrującymi usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,

- Kościerzyna – miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem subregionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu),
- Bytów, Kartuzy i Człuchów - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami ponadlokalnymi o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującymi usługi dla bezpośredniego zaplecza),
- Żukowo, Władysławowo, Jastarnia i Krynica Morska - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

Zła sytuacja jest w miastach w typie 4a we wskaźniku 4.1 (odchylenie negatywne o 43% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce). Poziom przestępczości jest szczególnie wysoki w trzech miastach w tym typie, tj. w Wejherowie, Pruszczu Gdańskim i Pucku.

Tab. 4.3 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
4.1.	22	23	-43	-2	11	-21	-1
4.2.	11	-15	-9	-7	-3	-13	46

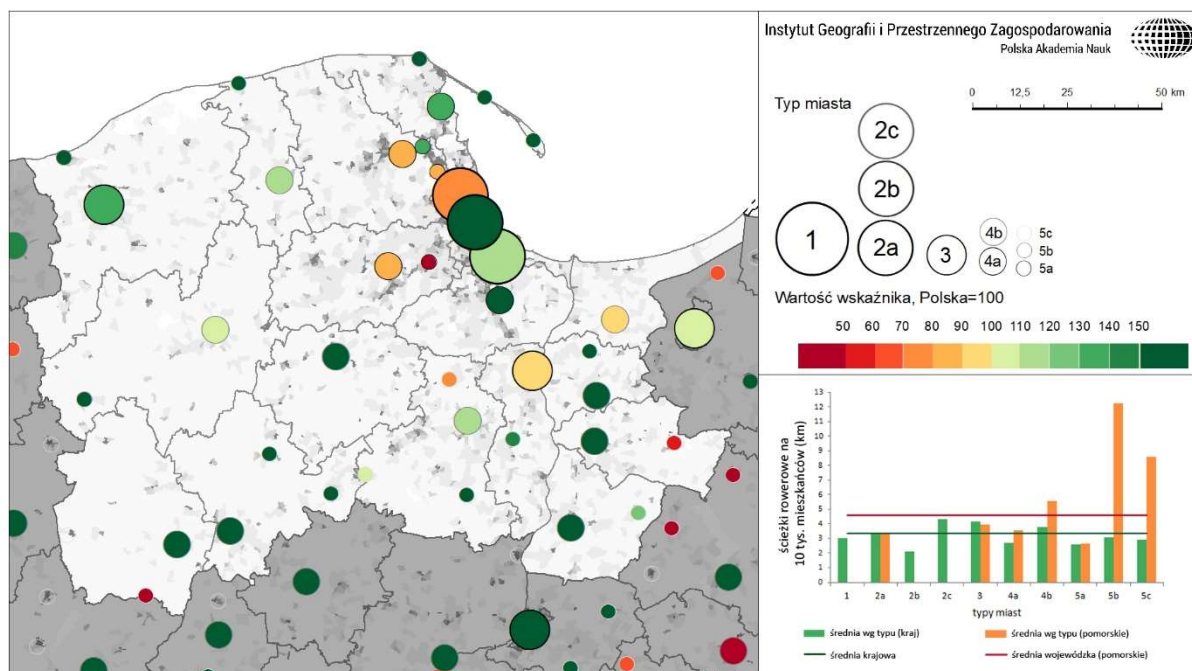
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulancie wartości ponad średnią, przy destymulancie wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulancie wartości poniżej średniej, przy destymulancie wartości powyżej średniej)

Podsumowując, w porównaniu do innych obszarów badawczych obrazujących warunki życia bezpieczeństwo wypada w regionie relatywnie słabo, przy czym należy rozróżnić dwa poziomy odniesienia. Pierwszy poziom – względem średnich dla typów miast – tu województwo wygląda nie najgorzej, w poszczególnych typach wyniki są dobre lub nawet bardzo dobre. Problemem jest fakt, iż bezpieczeństwo w Polsce jest na dużo niższym poziomie w miastach dużych i z tego względu to właśnie tam należy zwracać uwagę na ewentualną poprawę sytuacji w tym zakresie, szczególnie w Gdańsku, Sopocie, Kościerzynie, Słupsku, Kartuzach i Człuchowie. Z mniejszych miast miejscowości nadmorskie cechuje niższy poziom bezpieczeństwa, w szczególności Władysławowo, Jastarnię i Krynicy Morską.

INFRASTRUKTURA SIECIOWA

5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności

Rower jako środek transportu w Polsce intensywnie się rozwija, są miasta gdzie udział roweru w podróży (według tzw. Kompleksowych Badań Ruchu) przewyższa nawet 5%. Wskaźnik jest stymulantą. Im dłuższa sieć dróg rowerowych, tym lepiej dla mieszkańców gminy (miasta). W Polsce ma miejsce dość zrównoważony rozwój infrastruktury ścieżek rowerowych²⁰, mniej więcej we wszystkich typach miast jest od dwóch do czterech kilometrów ścieżek na 10 tys. mieszkańców. Zła sytuacja ma miejsce w Konurbacji Katowickiej, a także, co dość interesujące w aglomeracjach, choć generalnie rozkład przestrzenny wskaźnika w ujęciu krajowym przypomina mozaikę.

Ryc. 5.1 Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców, 2017.

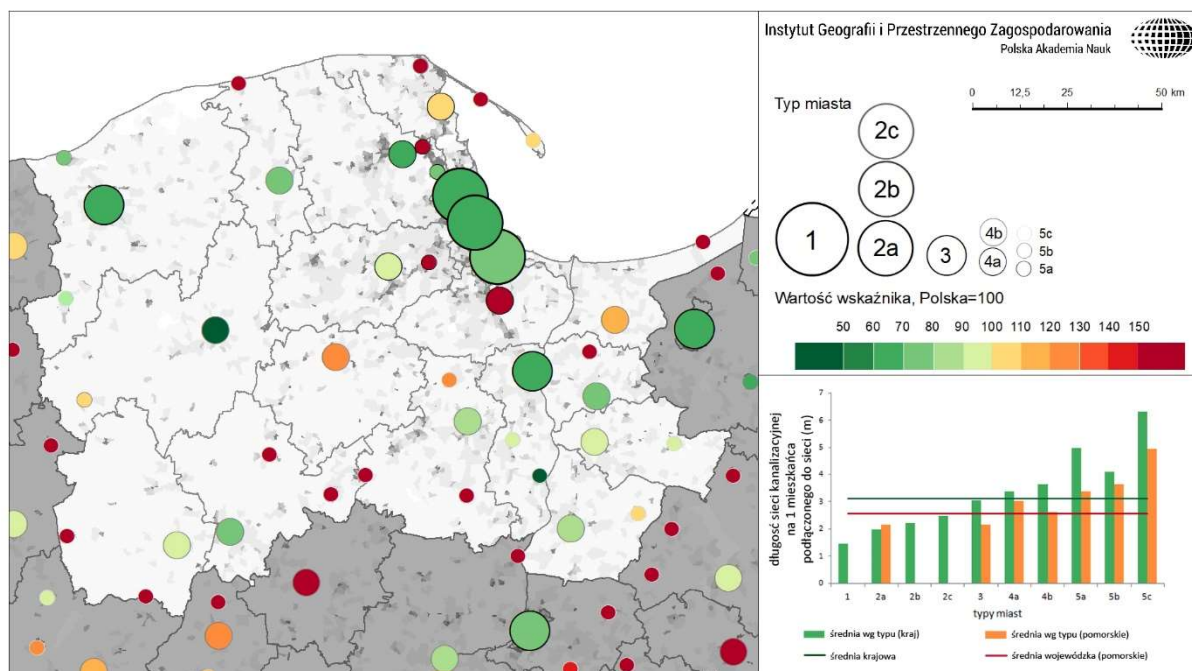
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie pomorskim (4,6 km) jest wyższa od średniej krajowej, która wynosi około 3,3 km. Sytuacja jest dość zróżnicowana w zasadzie w każdym z typów miast. Przykładowo w Trójmieście wskaźnik wynosi od 2,4 km w Gdyni, przez 3,8 km w Gdańsku do aż 5,6 km w Sopocie. W miastach subregionalnych lepiej jest w Słupsku (4,5) niż w Tczewie (3,0). Z miast powiatowych najgorzej jest w Kartuzach (wskaźnik równy 2,7) a w miastach w typie 5 (pozostałe miasta) w czterech miastach (lub też dokładniej gminach miejsko-wiejskich) według bazy GUS nie ma ani jednego metra ścieżki rowerowej. Z kolei na Helu na 10 tys. mieszk. przypada aż 58 km ścieżek rowerowych. Z punktu widzenia rozkładu przestrzennego wskaźnika obserwuje się mozaikę miast. Te dobrze wyposażone w infrastrukturę rowerową sąsiadują z innymi wyposażonymi gorzej.

²⁰ Wyposażenie w infrastrukturę transportową stanowi ważny element infrastruktury sieciowej. Infrastruktura drogowa jest jednak trudna do uchwycenia, ze względu na różne kategorie dróg o różnym charakterze przechodzące przez miasta. Podobnie brak jest jednolitej bazy transportu publicznego (w tym autobusowego) w Polsce. Spójne dane dostępne w ramach Banku Danych Lokalnych dla wszystkich gmin (w tym miast i gmin miejsko-wiejskich) są natomiast dostępne dla infrastruktury rowerowej.

5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci

Wskaźnik odnosi się do długości sieci kanalizacyjnej²¹, co jest w dużym stopniu skorelowane z gęstością/rozproszeniem sieci osadniczej, wskaźnik ten jest z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym mniej efektywna jest sieć kanalizacyjna (jeden metr sieci obsługuje średnio mniejszą liczbę ludności). W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalna jest lepsza sytuacja w dużych miastach, a wraz ze spadkiem znaczenia w hierarchii osadniczej długość sieci kanalizacyjnej na jednego mieszkańca ulega wydłużeniu. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym, szczególnie w porównaniu z relatywnie gorszą sytuacją na obszarze dawnego zaboru austriackiego. Generalnie jednak w całej Polsce najgorzej wypadają pod tym względem małe miasta, niezależnie od regionu.

Ryc. 5.2 Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci, 2017.

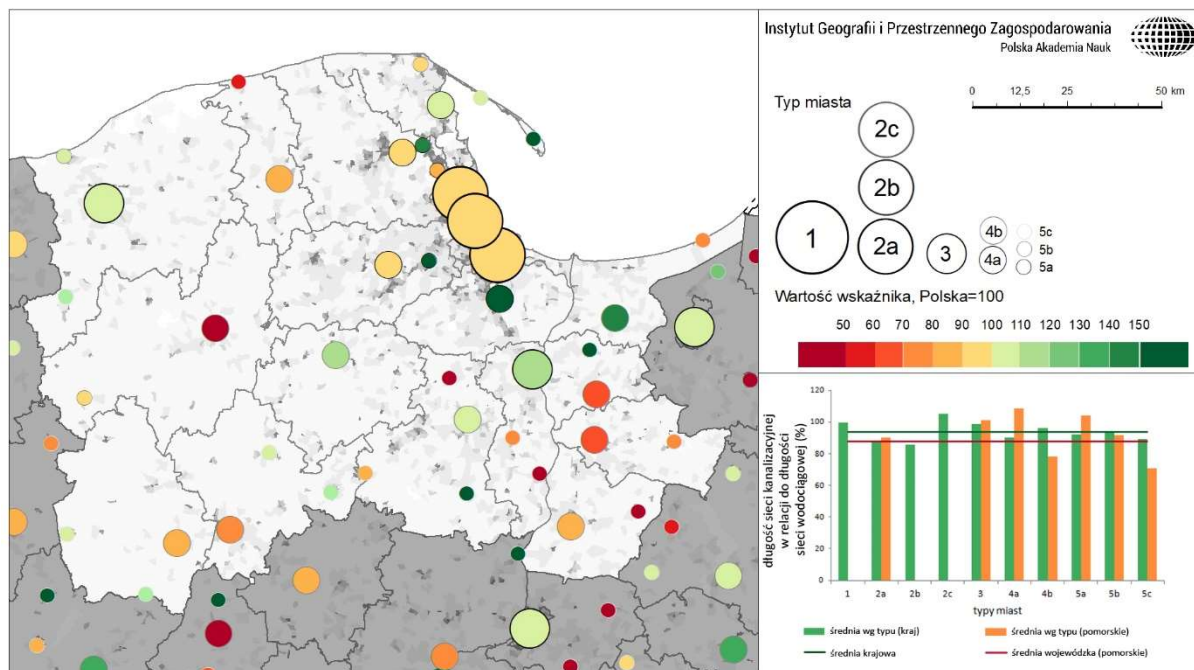
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie pomorskim (2,6) jest niższa od średniej krajowej (3,1) co należy bardzo pozytywnie ocenić z punktu widzenia efektywności sieci. W Trójmieście sytuacja jest nieco gorsza w relacji do średniej dla typu 2c, wskaźnik przyjmuje podobne wartości we wszystkich trzech miastach, od 1,9 w Gdyni do 2,3 w Gdańsku. W miastach subregionalnych jest podobnie, od 2,1 w Tczewie do 2,2 w Słupsku. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najmniej efektywna jest sieć kanalizacyjna w Pruszczu Gdańskim, gdzie wskaźnik wyniósł 4,9. W grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z długością sieci kanalizacyjnej w przeliczeniu na 1 przyłączonego mieszkańca jest w Krynicy Morskiej, gdzie wskaźnik wyniósł aż 19,3. Generalnie, w całym regionie dominują układy mozaikowe. Miasta o rozproszonej zabudowie (przynajmniej w kontekście sieci kanalizacyjnej) sąsiadują z tymi bardziej zwartymi, aczkolwiek relatywnie w gorszej sytuacji są gminy w pasie nadmorskim, gdzie miasta charakteryzują się szczególnie rozproszoną zabudową.

²¹ Sieć kanalizacyjna czynna to według definicji GUS to system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej

Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej to wskaźnik mający znaczenie z punktu widzenia ochrony środowiska. Wskaźnik ma charakter stymulacyjny, co oznacza, że im dłuższa sieć kanalizacyjna względem sieci wodociągowej tym lepsza sytuacja w danym mieście z punktu widzenia ochrony środowiska. W Polsce wyraźnie lepiej jest na obszarze Galicji, szczególnie w obszarach górskich. Na pozostałym obszarze kraju rozkład przestrzenny wskaźnika przypomina mozaikę, w dużych miastach sytuacja jest nieco gorsza niż w miastach mniejszych, generalnie jednak różnice między typami miast nie są duże co może być nieco zaskakujące z punktu widzenia różnic w rozproszeniu sieci osadniczej między typami miast.

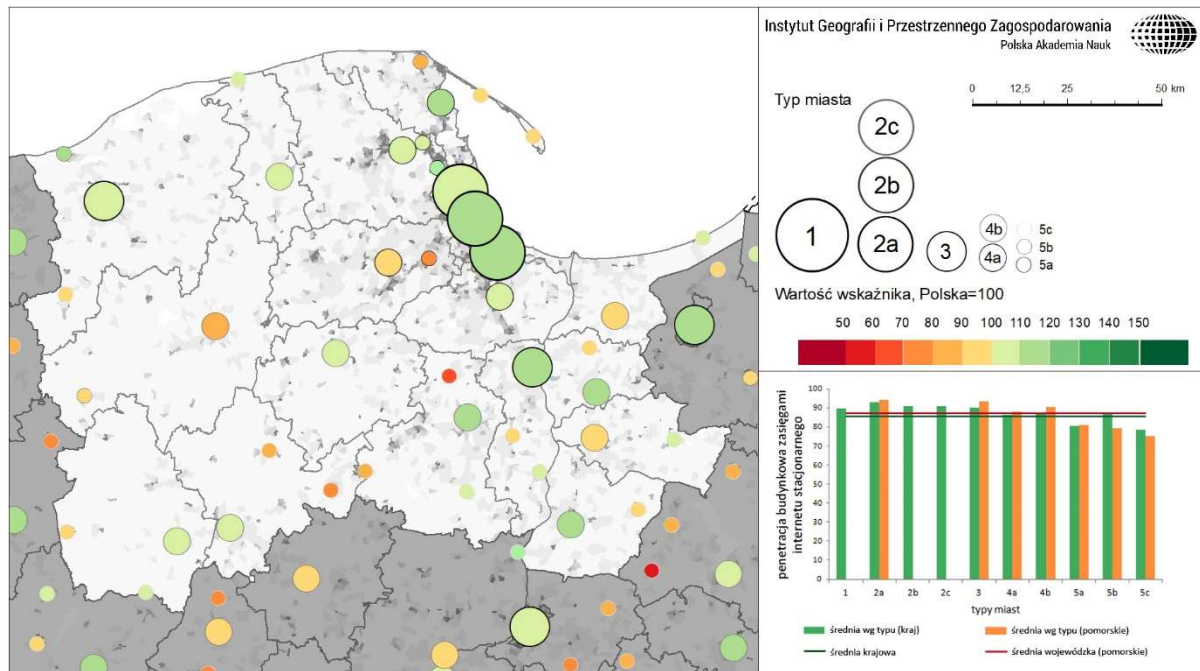
Ryc. 5.3 Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej (%), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie pomorskim (88%) jest niższa od średniej krajowej (94%) co należy uznać za negatywne z punktu widzenia ochrony środowiska. W Trójmieście we wszystkich miastach sieć kanalizacyjna jest krótsza od wodociągowej (Gdańsk – 92%, Gdynia – 86%, Sopot – 93%). W miastach subregionalnych sieć kanalizacyjna jest porównywalna pod względem długości od wodociągowej w Słupsku (100%). W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najkrótsza sieć kanalizacyjna względem wodociągowej jest w Bytowie (28%), a w grupie pozostałych miast (typ 5) - w Gniewie, gdzie wskaźnik wyniósł jedynie 20%.

5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem

Zróźnicowanie wskaźnika²² w kraju ogółem nie jest wysokie i w 2017 r. penetracja budynkowa jest na relatywnie wysokim poziomie we wszystkich regionach oraz typach miast. Wskaźnik jest stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację budynkową. Wskaźnik jest dostępny na poziomie gminnym, zatem dla mniejszych miast podawane średnie i liczby dotyczą gmin miejsko-wiejskim, a nie samych miast.

Ryc. 5.4 Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem, 2017.

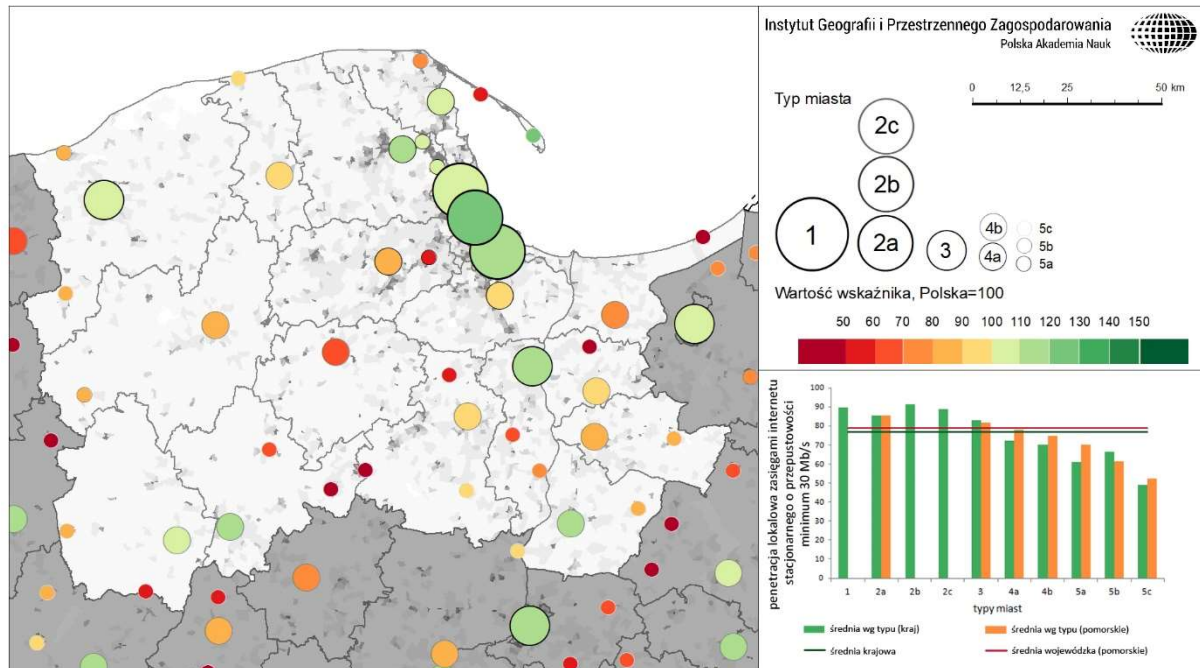
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie pomorskim (87%) w badanych miastach jest niemalże identyczna jak średnia dla Polski (86%). W Trójmieście od 94% (Gdynia, Gdańsk) do 96% (Sopot) budynków jest w zasięgu internetu stacjonarnego. W miastach subregionalnych gorzej jest w Słupsku (92%) niż w Tczewie (96%). Gorzej też jest w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych najgorzej jest w Bytowie, gdzie penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem wyniosła 75%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najłabiej wypada gmina miejsko-wiejska Skarszewy – jedynie 66% budynków objętych jest zasięgiem.

²² Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny dostępności do sieci posłużono się wskaźnikiem penetracji budynkowej, rozumianym jako stosunek liczby budynków znajdujących się w zasięgu sieci (chodzi tu o takie budynki, w których operatorzy deklarują możliwość świadczenia usług) do liczby wszystkich budynków na analizowanym obszarze (...). Średnia penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego wyniosła w 2017 r. w Polsce ok. 82%. Najwyższą penetracją (ponad 85%) charakteryzowały się województwa: opolskie (ok. 90%), śląskie, małopolskie, dolnośląskie i wielkopolskie, a z kolei najniższą (poniżej 75%) województwa: świętokrzyskie (ok. 68%), warmińsko-mazurskie, mazowieckie (...). Udział budynków z dostępem do internetu stacjonarnego w poszczególnych gminach (...) różnicuje się przestrzennie – wyższy jest w zachodniej części kraju oraz w obrębie obszarów silnie zurbanizowanych.”

5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)

Wskaźnik²³ jest stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację lokalową. Dane dostępne są na poziomie gminnym. Według UKE średnia penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o przepustowości minimum 30 Mb/s wynosiła w Polsce ok. 67%. Należy mieć na uwadze, że informacja podawana przez UKE dotyczy całego kraju włącznie z terenami wiejskimi, stąd też obliczany wskaźnik dla miast jest odpowiednio wyższy. Według UKE najwyższą penetracją charakteryzuje się niezmiennie województwo śląskie (niemal 84%), zaś najniższą – region świętokrzyski (42%). Generalnie zauważalne są znacznie lepsze wyniki dla miast większych (przy czym nie ma dużej różnicy między miastami wojewódzkimi, a subregionalnymi) niż małych. Nie ma natomiast znaczenia położenie wewnątrz aglomeracji lub poza nią.

Ryc. 5.5 Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie pomorskim (79%) w badanych miastach jest większa niż średnia dla Polski (77%). Wskaźniki dla Gdańska (89%), Sopotu (96%) i Gdyni (78%) oraz miast subregionalnych (Słupsk – 79% i Tczew – 88%) są porównywalne ze średnią krajową. Gorzej jest w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych najgorzej jest w Kościerzynie, gdzie penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s wyniosła jedynie 48%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najłagodniej wypada gmina miejsko-wiejska Nowy Staw – jedynie 27% lokali objętych jest zasięgiem.

²³ Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny stopnia realizacji postanowień Europejskiej Agencji Cyfrowej (EAC) posłużono się wskaźnikiem penetracji lokalowej, rozumianym jako stosunek liczby lokali mieszkalnych w budynkach będących w zasięgu sieci min. 30 Mb/s (budynek w którym operatorzy deklarują możliwość świadczenia danych usług) do ogólnej liczby lokali mieszkalnych na analizowanym obszarze (...).”

5.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

- 5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności.** Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie jest wyższa od średniej krajowej. Sytuacja jest dość zróżnicowana w zasadzie w każdym z typów miast. Dla Trójmiasta (typ 2a) i miast subregionalnych (typ 3), a także dla miast w aglomeracji (typ 4a i 5a) wysokość wskaźnika jest zbliżona do średniej, natomiast dla miast w typach 5b i 5c jest znacząco wyższa, nawet kilkukrotnie. Wskaźnik 5.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie są to cztery miasta: Gniew, Kępice, Czarne i Krynica Morska. Wszystkie te miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.
- 5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci.** Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie jest niższa od średniej krajowej. Wskaźnik jest jednak dość zróżnicowany w zależności od typu miast. W większości typów sytuacja jest lepsza niż średnia dla typów, co oznacza, że nie ma potrzeby bezpośredniej interwencji na poziomie typów. Jedynym wyjątkiem jest Trójmiasto, które wypada nieznacznie gorzej w porównaniu z innymi miastami w typie 2a. Wskaźnik 5.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie są to dwa miasta: Czarna Woda i Krynica Morska. Wszystkie te miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.
- 5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej.** Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie jest niższa od średniej krajowej. Sytuacja wygląda dość zróżnicowanie w zależności od typów. W miastach w typie 4a sieć kanalizacyjna jest dłuższa niż wodociągowa, z kolei w miastach w typie 4b i 5c sieć wodociągowa jest zdecydowanie dłuższa niż kanalizacyjna.
- 5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem.** Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie w badanych miastach jest niemalże identyczna jak średnia dla Polski. Nie występują na obszarze regionu duże różnice w poszczególnych typach w porównaniu do średnich dla typów dla Polski. Wskaźnik 5.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie są to dwa miasta: Czersk i Skarszewy. Wszystkie te miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.
- 5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s).** Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie w badanych miastach jest większa niż średnia dla Polski, aczkolwiek na poziomie poszczególnych typów nie widać dużych różnic (w sensie odchyień od średniej dla typu). Wskaźnik 5.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to jedno miasto: Nowy Staw - ośrodek lokalny, koncentrujący w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

Poza wyżej wymienionymi pięcioma kluczowymi wskaźnikami warto dodać parę słów na temat sieci gazowej w regionie. Jako wskaźnik może służyć liczba ludności korzystająca z sieci gazowej. Liczba ta sukcesywnie maleje (o ok. 57 tys. w latach 2007-2017) w regionie ze względu na fakt, iż w nowych mieszkaniach nie ma potrzeby instalacji sieci gazowej. Szczególnie wyraźne spadki obserwuje się w Trójmieście, gdzie ludność korzystająca z sieci gazowej zmniejszyła się w ciągu dekady o ok. 10%.

Niemniej z drugiej strony są miasta, gdzie znacząco wzrosła liczba mieszkańców korzystająca z sieci gazowej, np. Pelplin (wzrost z 10 do 686) lub Kartuzy (wzrost z 335 do 1561).

W regionie jest bardzo dobra sytuacja w zakresie infrastruktury sieciowej we wszystkich typach miast.

Tab. 5.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
5.1.	2	-6	32	47	3	301	198
5.2.	-9	30	10	28	32	11	21
5.4.	1	4	2	4	0	-9	-4
5.5.	0	-1	8	6	15	-8	6

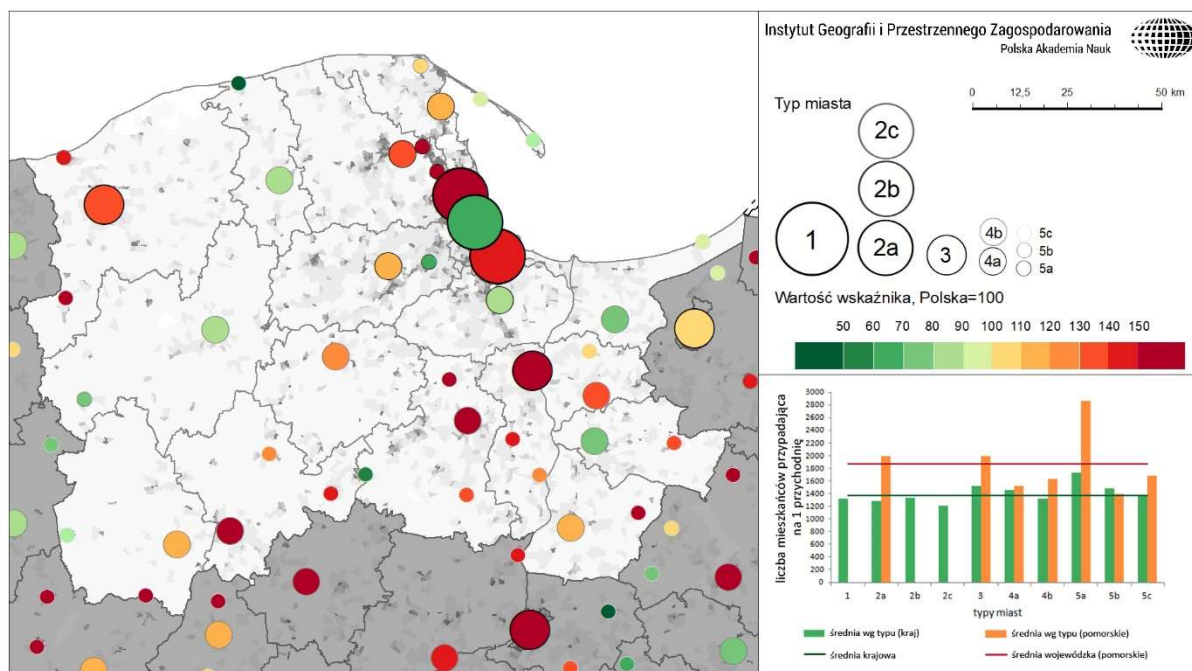
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując, relatywnie w niewielkiej liczbie miast regionu występuje problem z infrastrukturą sieciową. Problem dotyczy jedynie pojedynczych miast, w zasadzie wyłącznie ośrodków lokalnych, koncentrujących w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

OCHRONA ZDROWIA

6.1. Przychodnie

W przypadku wykorzystanych danych GUS w kontekście wyposażenia miast w przychodnie²⁴, analiza dotyczy przychodni ogółem w ramach podmiotów ambulatoryjnych (stan w dniu 31 XII 2017 r.). Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby ludności ogółem przypadających na jedną przychodnię, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju obserwuje się brak większego zróżnicowania między typami miast.

Ryc. 6.1.1 Liczba mieszkańców na jedną przychodnię, 2017.

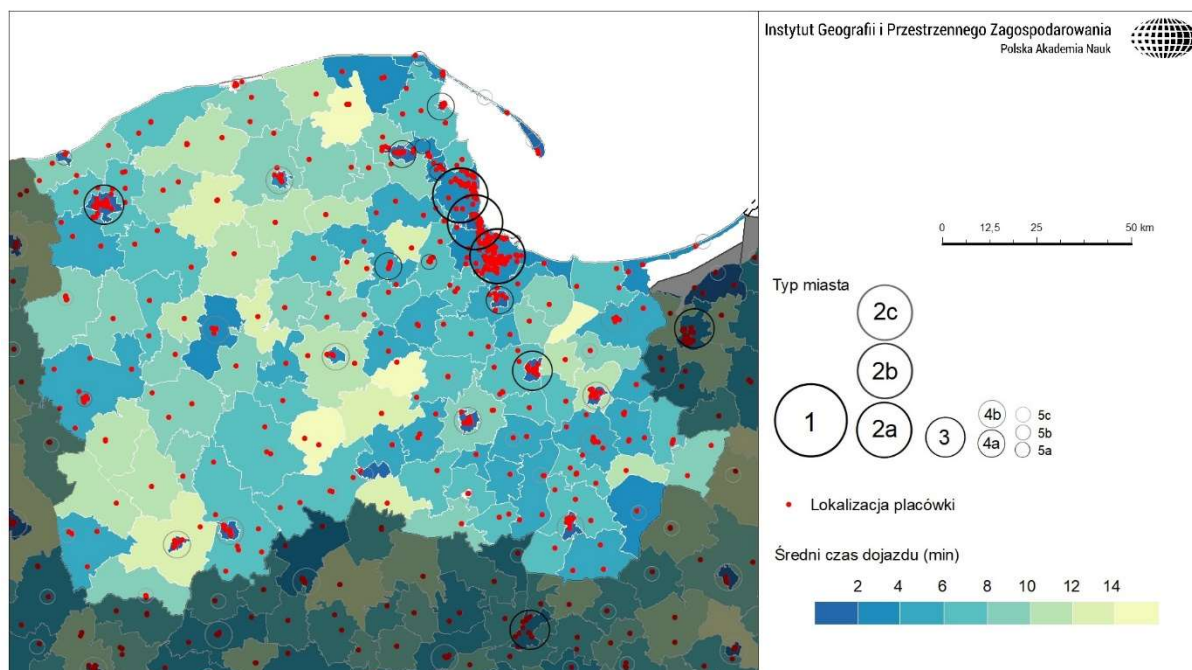
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba mieszkańców przypadających na jedną przychodnię w miastach województwa pomorskiego (1868) jest wyższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 1373. W Sopocie (830) jest znacznie lepiej niż w Gdańsku (2010), Gdyni (2488) oraz w miastach subregionalnych, tj. w Tczewie (2152) i Słupsku (1906), gdzie wyposażenie w przychodnie jest znacznie gorsze niż średnia dla typu miast. W miastach powiatowych i innych z typu 4 najgorzej jest w Starogardzie Gdańskim (2670), a w miastach pozostałych w typie 5 – w Skarszewach, gdzie na jedną przychodnię w mieście przypada aż

²⁴ Przychodnia to, według GUS, przedsiębiorstwo podmiotu leczniczego, w którym udziela się ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych podstawowej lub specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz świadczenia z zakresu rehabilitacji leczniczej. Wyróżnia się przychodnie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej. Warto nadmienić, że od 2017 r. obowiązuje ustawa z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 357). Przychodnie POZ, których dotyczy dodatkowa analiza dostępności, są niezależnymi firmami (poza SPZOZ), jednak usługi przez nie świadczone są bezpłatne dla osób ubezpieczonych, gdy POZ ma podpisany kontrakt z NFZ. W 2017 r. świadczenia ambulatoryjnej opieki zdrowotnej realizowało w Polsce 21,7 tys. przychodni oraz 5,1 tys. praktyk lekarskich i stomatologicznych świadczących usługi w ramach środków publicznych, przy czym udzielono 320,2 mln porad – 285,7 mln lekarskich i 34,5 mln stomatologicznych (Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2017 r., GUS). Liczba porad jako wskaźnik jest również dostępna w ramach BDL GUS, jednak zdecydowano o liczbie przychodni jako zmiennej warunkującej zarówno wyposażenie jak i dostępność.

7103 mieszkańców. Podsumowując, sytuacja w województwie pod względem wyposażenia w przychodnie wymaga pewnej poprawy, szczególnie w dużych miastach.

Wskaźnik wyposażenia w przychodnie (POZ i specjalistyczne) został uzupełniony o analizę dostępności do przychodni podstawowej opieki medycznej. Wskaźnik dostępności do POZ wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej przychodni (na podstawie danych NFZ z 2015 r.)²⁵. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. Na tym etapie wykorzystania danych dostępnościowych nie było możliwości wyodrębnienia miast z gmin miejsko-wiejskich. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższej przychodni POZ wynosi niespełna 7 minut (maksymalny czas dojazdu w Polsce to 29 minut).

Ryc. 6.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

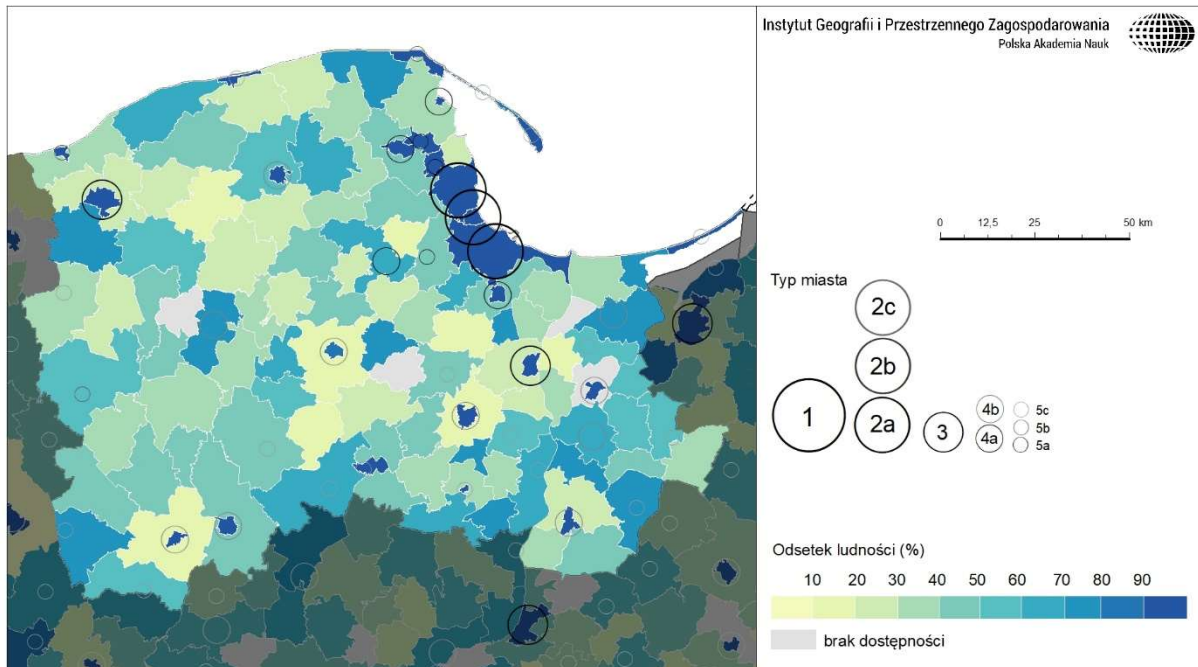
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Poziom dostępności do przychodni POZ w województwie pomorskim jest zróżnicowany i uzależniony od przestrzennego rozmieszczenia analizowanych placówek medycznych. Stąd też najwyższym poziomem dostępności charakteryzują się miasta, chociaż w ich obrębie można zauważyć istotne różnice. W zbiorze miast o najwyższym poziomie dostępności do przychodni POZ znajdują się zarówno miasta reprezentujące typ 2 (Gdańsk, Gdynia, Sopot) jak i 5 (Czarna Woda). Jednak najbardziej liczny zbiór miast o wysokim poziomie dostępności tworzą ośrodki powiatowe średniej wielkości np. Wejherowo, Tczew, Starogard Gdański, Chojnice, Kwidzyn. Rozkład gmin o najniższym poziomie dostępności do tego typu usług ma charakter wysp i dotyczy tylko kilku jednostek gminnych. W województwie pomorskim maksymalny czas dojazdu do przychodni POZ wynosi 21 minut przy średniej wojewódzkiej wynoszącej niespełna 7 minut.

Najwyższym poziomem dostępności, wyrażonym jako odsetek ludności w izochronie 5-minutowej (powyżej 90%) (ryc. 6.1.3), charakteryzują się miasta regionalne, miasta typu 3 (Tczew, Słupsk), większość miast powiatowych (np. Starogard Gdański, Kwidzyn, Malbork, Chojnice, Człuchów, Wejherowo), a nawet niektóre małe miasta (np. Ustka, Łeba, Skórcz). Natomiast niski stopień dostępności, a w zasadzie jego brak, nie dotyczy miast, tylko niektórych gmin wiejskich. Najniższym

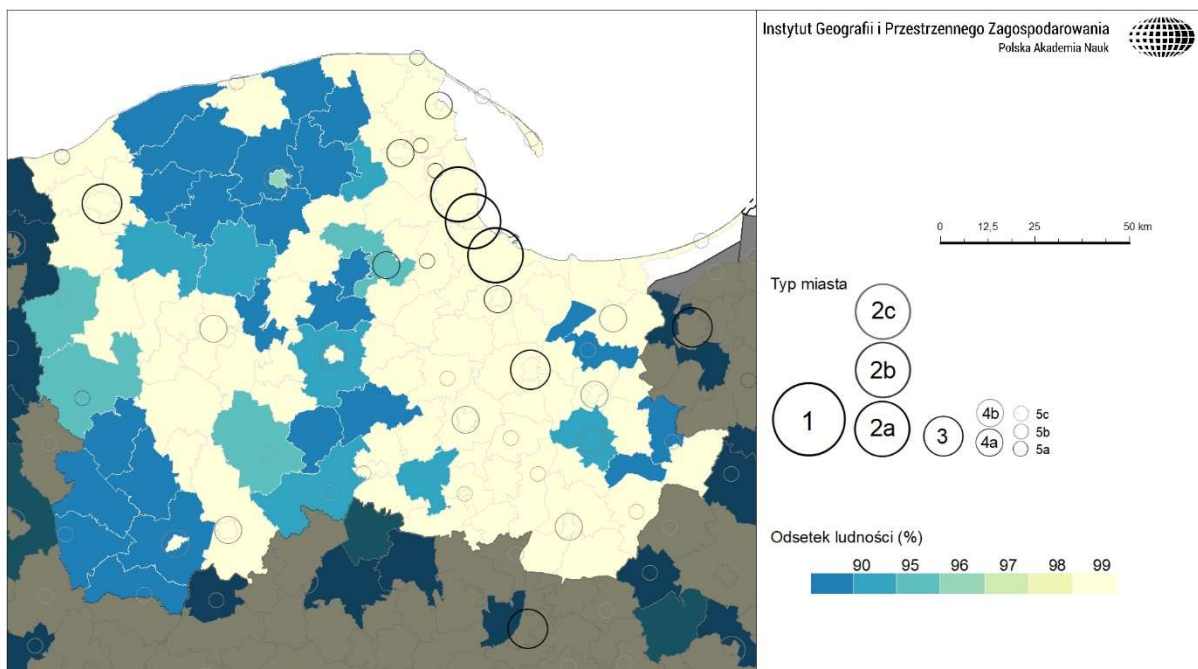
²⁵ Wykorzystano dane pozyskane z Narodowego Funduszu Zdrowia, które zawierały informacje o kontraktach na usługi medyczne, zawartych przez poszczególne placówki medyczne.

odsetkiem ludności w izochronie 5-minutowej charakteryzują się małe miasta np. Kępice, Brusy. W przypadku dość znacznej części województwa (ryc. 6.1.4) i leżących tam miast (np. Czarne, Debrzno, Nowy Staw) mniej niż 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 20-minutowej od najbliższej przychodni POZ. Wysoka wartość wskaźnika dotyczy miast regionalnych, miast typu 3 i większości miast powiatowych.

Ryc. 6.1.3 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 5 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Ryc. 6.1.4 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 20 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

W latach 2007-2018 w miastach kraju zachodziły umiarkowane zmiany w liczbie przychodni POZ (w porównaniu np. z klubami dziecięcymi czy żłobkami). W przypadku miast województwa pomorskiego liczba przychodni (a raczej świadczeniodawców) wzrosła z 477 do 879, z czego w latach 2017-2018 odnotowano tylko niewielki wzrost (4%) liczby placówek. W latach 2007-2018 w miastach Polski nastąpił 62% wzrost liczby placówek (świadczeniodawców).

W województwie pomorskim największe zmiany procentowe dotyczyły małych miast (typ 5): np. Rumia (567%), Gniew (500%), Pelplin (500%), Hel (400%), Kartuzy (367%), Reda (367%), Brusy (300%), Nowy Staw (300%), ale w wielu z tych przypadków tak duży wzrost procentowy wynikał z niskiego poziomu wyjściowego (np. była jedna placówka, teraz są trzy). W miastach regionalnych również były znaczące wzrosty: w Gdyni – 255%, Gdańsku – 194% i Sopocie – 176%. Odnotowano również jeden przypadek zmian negatywnych (Debrzno, zmiana z 2 na 1 placówkę).

Jednak do interpretacji tych wyników należy podchodzić bardzo ostrożnie, głównie ze względu na zmiany i ograniczenia metodologiczne gromadzenia danych przez GUS. Po pierwsze, dane GUS zawierają informację wyłącznie o tych podmiotach (również prywatnych), które miały podpisany kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia (NFZ). Poza tym w 2012 r. i 2015 r. poszerzono zakres podmiotowy badania GUS m.in. o dodanie informacji o liczbie poradni specjalistycznych. Tak więc zmiany w latach 2007-2017 zapewne wynikały częściowo z rozwoju sieci placówek medycznych jak również ze zmian metodyki gromadzenia danych i podpisywaniem umów z NFZ przez placówki, które takich umów wcześniej nie miały.

6.2. Szpitale

Baza sieci szpitali²⁶ (Ministerstwo Zdrowia) zawiera informacje o klasyfikacji szpitali w obrębie województwa, z uwzględnieniem m.in. szpitali I, II i III stopnia, a także w podziale na kategorie szpitali (ogólnopolski, onkologiczny, onkologiczny lub pulmonologiczny, pediatryczny oraz pulmonologiczny). Szczególną uwagę poświęcono szpitalom III stopnia tj. szpitalom klinicznym państwowych uczelni medycznych lub państwowych uczelni prowadzących działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych.

Większość szpitali w województwie pomorskim w ramach sieci szpitali jest zlokalizowana w Trójmieście, tj. w Gdańsku (6), Gdyni (2) i w Sopocie (1). W innych ośrodkach subregionalnych po jednym szpitalu jest w Tczewie i Słupsku. W regionie w sieci szpitali są tylko 4 szpitale III stopnia, do których należą: Pomorskie Centrum Toksykologii w Gdańsku, Copernicus Podmiot Leczniczy Sp. z o.o. w Gdańsku, Szpitale Pomorskie Sp. z o.o. w Gdyni oraz Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka Sp. z o.o. w Słupsku.

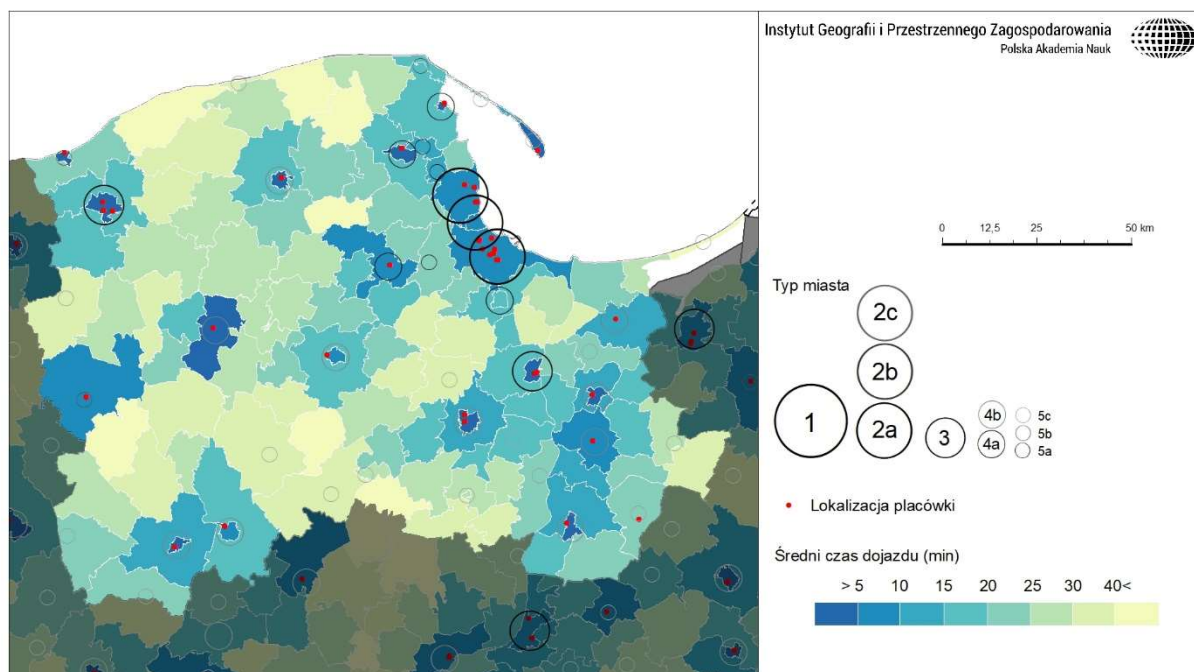
Placówki szpitalne oferują specjalistyczną pomoc medyczną. W analizie dostępności do specjalistycznej opieki medycznej uwzględniono dwa rodzaje placówek: szpitale i szpitale kliniczne (tj. placówki świadczące usługi hospitalizacyjne). Rozmieszczenie placówek medycznych świadczących specjalistyczną pomoc lekarską jest nawiązuje do układu sieci osadniczej. Widoczna jest zdecydowana koncentracja tego typu placówek w największych miastach Polski i słabo rozbudowana sieć szpitali na obszarach peryferyjnych (w tym na peryferiach wewnętrznych). W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 21 minut. Wskaźnik dostępności do szpitali wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki.

²⁶ Jak wskazuje Ministerstwo Zdrowia „ustawa tworząca tzw. sieć szpitali wprowadza nowe rozwiązania, które usprawnią organizację udzielania świadczeń opieki zdrowotnej przez szpitale oraz przychodnie przyszpitalne i poprawią dostęp pacjentów do leczenia specjalistycznego w szpitalach. Pozwolą one zoptymalizować liczbę oddziałów specjalistycznych i umożliwią lepszą koordynację świadczeń szpitalnych i ambulatoryjnych. Ułatwią także zarządzanie szpitalami.”

Tab. 6.2 Klasyfikacja szpitali w sieci szpitali według lokalizacji (miasta), 2017.

	szpital I stopnia	szpital II stopnia	szpital III stopnia	szpital ogólnopolski	szpital onkologiczny	szpital onkologiczny lub pulmonologiczny	szpital pediatriczny	szpital pulmonologiczny	Suma końcowa
Gdańsk	0	0	2	3	0	0	1	0	6
Gdynia	0	0	1	1	0	0	0	0	2
Tczew	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Słupsk	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Sopot	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Kartuzy	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Puck	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Bytów	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Chojnice	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Człuchów	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Kościerzyna	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Kwidzyn	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Lębork	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Malbork	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Starogard Gdański	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Sztum	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Miastko	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Prabuty	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Hel	0	0	0	1	0	0	0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Ryc. 6.2 Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min), 2015.

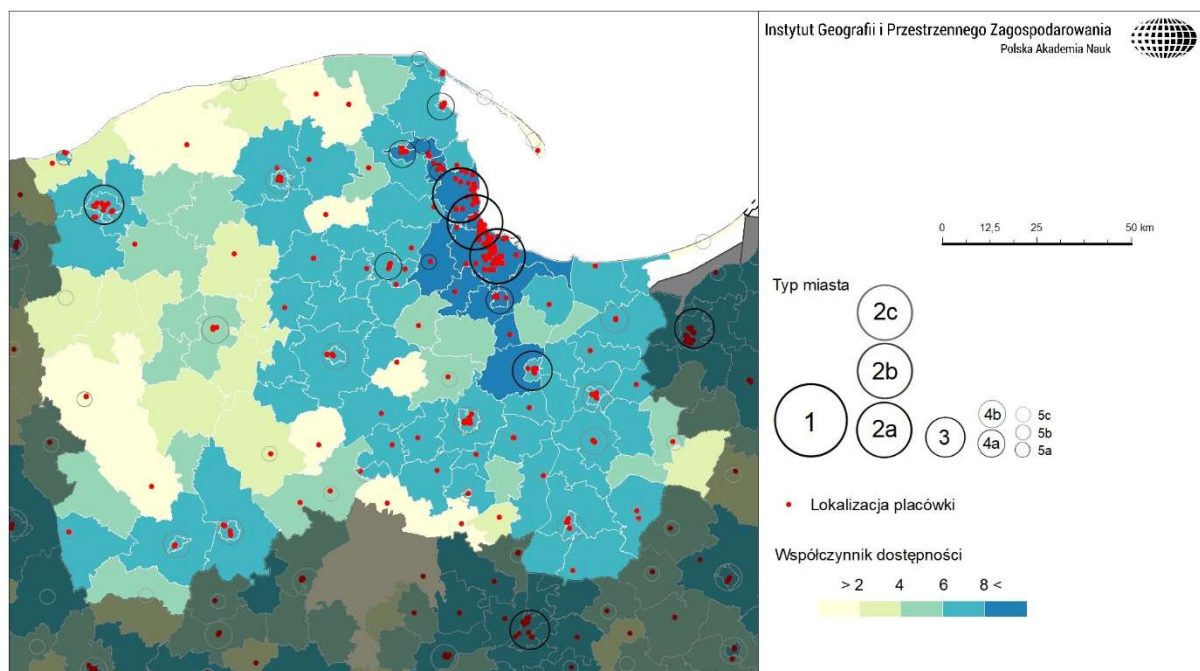
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim widoczna jest wyraźna koncentracja placówek szpitalnych w Trójmieście i dysproporcja w ich rozmieszczeniu (a co się z tym wiąże również w poziomie dostępności)

między częścią wschodnią a zachodnią. Spośród miast powiatowych tylko w Pruszczu Gdańskim nie ma tego typu placówki, co oczywiście wiąże się m.in. z bliskością Gdańska. Lokalizacji placówek medycznych w niektórych miastach o znaczeniu ponadlokalnym, które nie pełnią funkcji administracyjnych szczebla powiatowego, znacząco podniosło dostępność do tego typu usług (przed wszystkim w przypadku Helu, w mniejszym stopniu w przypadku Ustki z racji bliskości Słupska). W województwie pomorskim średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 22 minuty.

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług

W analizach uwzględniono autorski wskaźnik dostępności do tzw. koszyka specjalistycznych usług medycznych. Zbiór usług specjalistycznych zawiera dziewięć następujących kategorii: kardiologia, onkologia, choroby płuc, ortopedia i traumatologia narządów ruchu, geriatria, neurologia, położnictwo i ginekologia, gastroenterologia, diabetologia. Koszyk usług w połączeniu ze zmodyfikowanym wskaźnikiem dostępności skumulowanej stanowił podstawę do obliczenia dostępności do specjalistycznych usług medycznych. Maksymalny dopuszczalny czas dojazdu ustalono na poziomie 30 minut i obliczono, do ilu spośród wymienionych typów usług specjalistycznych można dojechać z danego miejsca zamieszkania. Nie było istotne ile różnych placówek danego typu znajdowało się w izochronie 30 minut. Wartości wskaźnika zawierają się w przedziale 0-9, gdzie 9 oznacza pełną dostępność do wszystkich typów usług specjalistycznych. Średnio w Polsce w izochronie 30-minutowej dostępnych jest 6 typów specjalistycznych usług medycznych (statystycznie 6,3). Ogólny obraz dostępności do specjalistycznych usług medycznych jest odzwierciedleniem układu centrum-peryferie, gdzie obszary centralne charakteryzują się najwyższym poziomem dostępności, a peryferyjne (w tym również peryferia wewnętrzne, głównie pogranicza województw) są obszarami najgorszej dostępności do tego typu usług medycznych.

Ryc. 6.3 Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług), 2015.

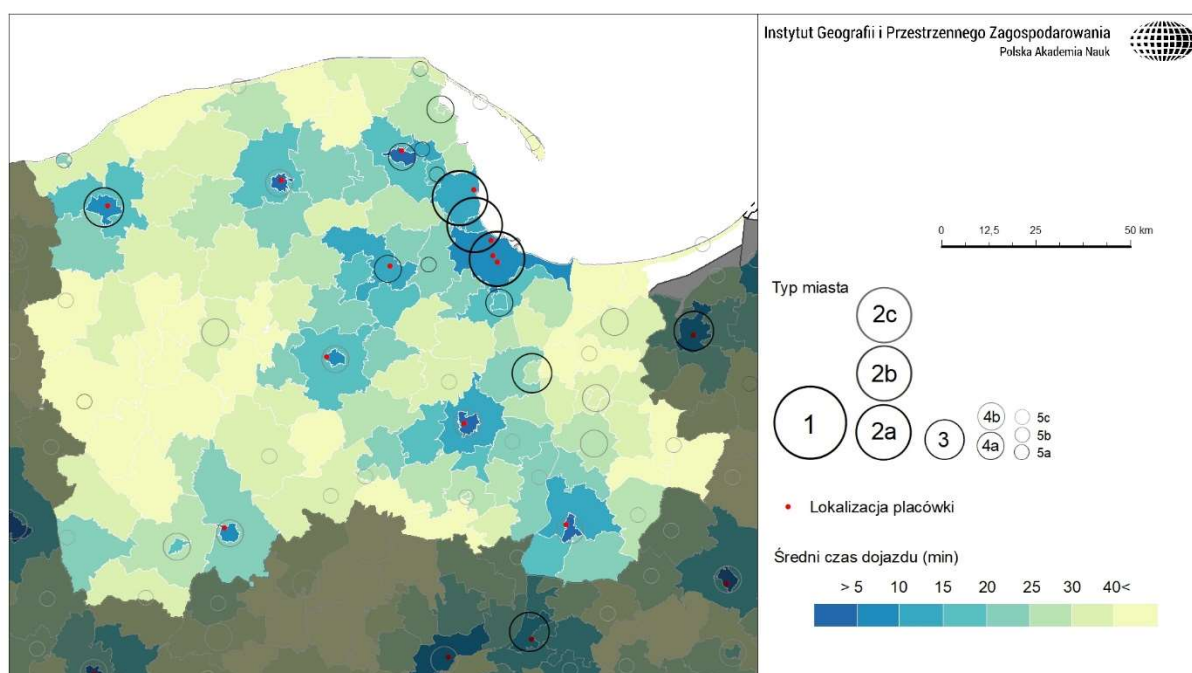
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim widoczny jest jeden obszar koncentracji i wysokiego poziomu dostępności do specjalistycznych usług medycznych. Jest nim Trójmiasto wraz z najbliższym otoczeniem funkcjonalnym. Wschodnia i środkowa część województwa charakteryzuje się dobrym

poziomem dostępności do tego typu usług, podczas gdy w zachodniej części dostęp ten jest wyraźnie niższy. Miasta o najniższym poziomie dostępności do specjalistycznych usług medycznych to Hel (1 usługa w zasięgu 30 minut jazdy samochodem) i Miastko (statystycznie 1,1 usługi w izochronie 30-minutowej). Średnia dla całego województwa to 5,9 typu specjalistycznych usług medycznych w izochronie 30-minutowej.

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe

Rozmieszczenie szpitalnych oddziałów ratunkowych²⁷, jak usług o średnim poziomie centralizacji, nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Ich rozmieszczenie w skali kraju jest dość równomierne, chociaż widoczna jest ich koncentracja w największych miastach kraju. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u wynosi 29 minut (maksymalny 115 minut). Wskaźnik dostępności do SOR-ów wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki medycznej.

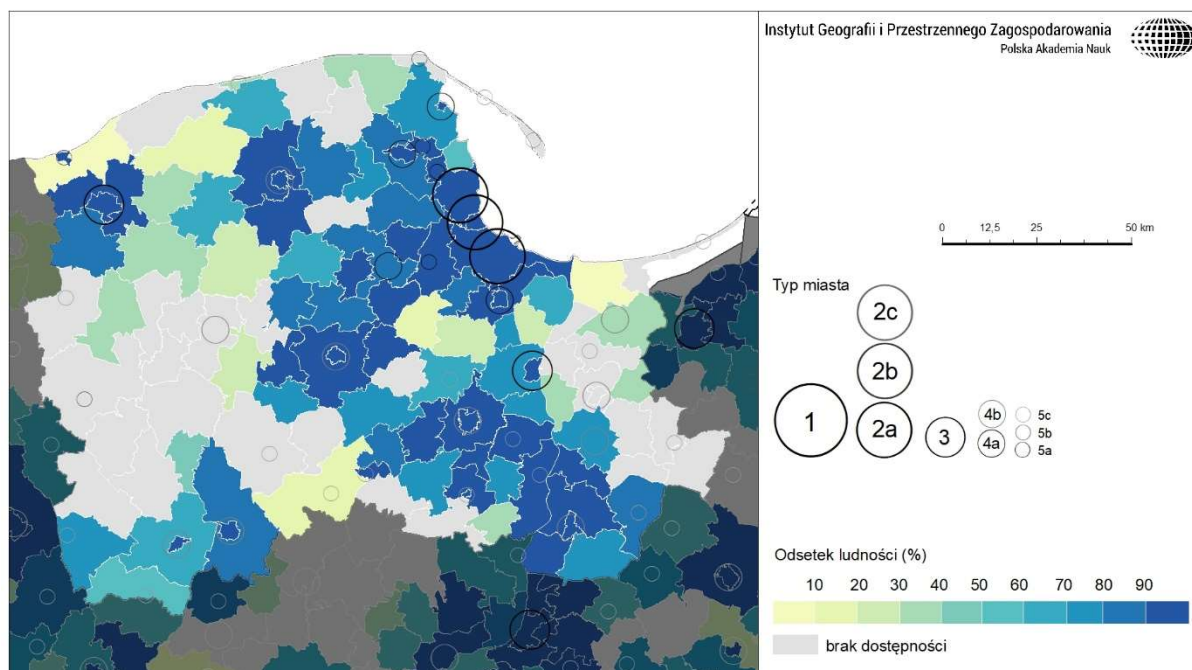
Ryc. 6.4 Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min), 2015.

Źródło: Stępniaik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Województwo pomorskie charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem dostępności do SOR-ów. Wynika to z m.in. z nierównomiernego rozmieszczenia tego typu placówek. W Trójmieście i jego otoczeniu (Wejherowo, Kartuzy) zlokalizowana jest połowa wszystkich placówek w regionie. Wyraźnie zaznacza się duży obszar słabej dostępności w zachodniej części województwa (tylko dwa SOR-y: w Słupsku i Chojnicach). Również północna i wschodnia część województwa (brak tego typu placówek w ośrodkach powiatowych tj. w Tczewie, Sztumie, Malborku, Nowym Dworze Gdańskim). Wiele miast o znaczeniu lokalnym ma utrudniony dostęp do tego typu usług (np. Krynica Morska – czas dojazdu 64 minuty, Hel – 63 minuty, Dzierżgoń – 48 minut, Nowy Staw – 46 minut, Miastko – 45 minut).

²⁷ Szpitalny oddział ratunkowy (SOR) jest jednostką systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego. Podstawowym zadaniem SOR jest udzielanie pacjentowi pomocy w stanach nagłego zagrożenia zdrowia. Według danych Narodowego Funduszu Zdrowia na terenie całej Polski funkcjonują 232 szpitalne oddziały ratunkowe, które nie podlegają rejonizacji, co oznacza, że świadczenia medyczne można uzyskać w dowolnej placówce w kraju.

Średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u jest stosunkowo długi i wynosi 30 minut (maksymalny czas dojazdu wynosi 72 minuty).

Ryc. 6.4.2 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

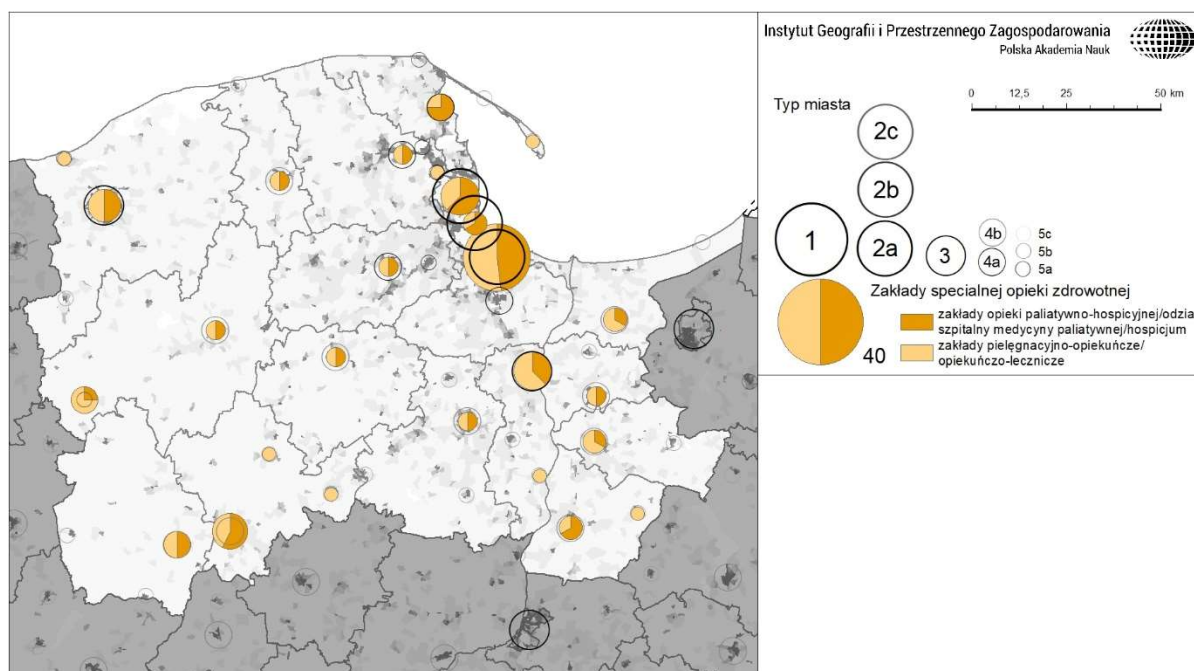
W przypadku analizy dostępności skumulowanej (odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u) zwracają uwagę przede wszystkim obszary o całkowitym braku dostępności tego typu usługi. Występują one w zachodniej (np. Bytów, Miastko) i wschodniej części województwa (np. Malbork, Dzierżoń, Nowy Staw). Z racji swego położenia brak dostępności dotyczy też Helu, Jastarni i Krynicy Morskiej.

Natomiast w przypadku miast regionalnych i ich najbliższego otoczenia funkcjonalnego, oraz w przypadku miast typu 3 (Słupsk, Tczew), niektórych powiatowych (np. Kwidzyn, Kościerzyna, Starogard Gdański) i niektórych miast lokalnych (np. Pelplin, Gniew, Ustka) ponad 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 30 minut jazdy do najbliższego SOR-u.

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze

Źródłem wykazu placówek realizujących świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej²⁸ oraz świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze był Narodowy Fundusz Zdrowia. Dane są aktualne na 2017 r.

²⁸ Według definicji Narodowego Funduszu Zdrowia świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej to wszechstronna, całościowa opieka i leczenie objawowe świadczeniobiorców chorujących na nieuleczalne, niepoddające się leczeniu przyczynowemu, postępujące, ograniczające życie choroby. Opieka ta jest ukierunkowana na poprawę jakości życia, ma na celu zapobieganie bólowi i innym objawom somatycznym oraz ich uśmierzenie, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych. W bazie NFZ istnieje podział na hospicjum domowe dla dzieci/zespół domowej opieki paliatywnej dla dzieci (27 jednostek w kraju), hospicjum domowe/zespół domowej opieki paliatywnej (166), hospicjum stacjonarne (15), hospicjum

Ryc. 6.5 Hospicja oraz zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Narodowego Funduszu Zdrowia.

W województwie pomorskim są 46 hospicja i 53 zakłady świadczące usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Głównym ośrodkiem, w których zlokalizowane są hospicja i zakłady świadczące usługi pielęgnacyjne jest Trójmiasto, gdzie funkcjonuje 19 hospicjów (12 w Gdańsku, 5 w Gdyni i 2 w Sopocie). Na trzecim i czwartym miejscu, co interesujące, są Chojnice i relatywnie nieduży Puck, gdzie zlokalizowano odpowiednio 4 i 3 hospicja. W miastach subregionalnych po 3 hospicja są w Tczewie i Słupsku. Istnieje dość duże zróżnicowanie miast mniejszych w wyposażeniu w hospicja. Z miast powiatowych i innych w typie 4 brakuje hospicjum w Pruszczu Gdańskim, a największym ludnościowo miastem w regionie bez hospicjum jest Rumia. Z kolei w mniejszym Człuchowie są dwa hospicja.

6.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

6.1. Przychodnie (liczba mieszkańców przypadająca na jedną przychodnię). We wszystkich typach miast notowane są wyższe wartości niż średnia krajowa dla poszczególnych typów miast, z wyjątkiem typu 5b, gdzie otrzymana wartość jest nieznacznie niższa od średniej. Największe różnice występują w przypadku typów: 5a, 2a i 3. Najwyższy poziom dostępności dotyczy ośrodków regionalnych i ich otoczenia funkcjonalnego oraz miast subregionalnych. Najniższy poziom dostępności charakteryzuje małe miasta. Wskaźnik 6.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnie (najstabszy wynik). W regionie jest to dziesięć miast, w tym:

- Gdynia, Starogard Gdański i Chojnice - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami regionalnymi, koncentrującymi usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,

stacjonarne/stacjonarny ośrodek opieki paliatywnej (17), oddział medycyny paliatywnej (21), oddział medycyny paliatywnej (6) oraz poradnię medycyny paliatywnej (66).

- Tczew – miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem subregionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu,
- Rumia - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadlokalnym o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza,
- Reda, Skarszewy, Prabuty, Kępice i Debrzno - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

6.2. Szpitale (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego szpitala). W województwie funkcjonuje 25 szpitali w 19 miastach regionu (najwięcej w mieście wojewódzkim – 13, następnie w Gdyni – 2), z czego 3 w miastach typu 5 (Miastko, Prabuty, Hel). Spośród miast powiatowych tylko w Pruszczu Gdańskim nie ma tego typu placówki, co oczywiście wiąże się m.in. z bliskością Gdańska. Najwyższy poziom dostępności dotyczy miast regionalnych, subregionalnych i większości miast powiatowych; najniższy zaś małych miast. Różnice w dostępności są więc pochodną lokalizacji placówek i poziomu centralizacji danej usługi. Poprawa poziomu dostępności możliwa jest głównie poprzez rozwój infrastruktury drogowej.

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (średni czas przejazdu do najbliższej placówki specjalistycznej opieki medycznej). Widoczny jest jeden obszar o wysokim poziomie dostępności do tego typu usług tj. Trójmiasto wraz z otoczeniem funkcjonalnym. Miasta powiatowe zazwyczaj charakteryzują się dobrym poziomem dostępności, natomiast najniższy poziom dotyczy małych miast (szczególnie w zachodniej i północnej części województwa). Jest to usługa o średnim i wysokim stopniu centralizacji, dlatego też niski poziom dostępności dotyczy obszarów peryferyjnych i miast tam leżących.

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe (średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u). Województwo pomorskie charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem dostępności do SOR-ów, co wynika m.in. z nierównomiernego rozmieszczenia tego typu placówek. W Trójmieście i jego otoczeniu (Wejherowo, Kartuzy) zlokalizowana jest połowa wszystkich placówek w regionie. Wyraźnie zaznacza się duży obszar słabej dostępności w zachodniej, północnej i wschodniej części. Wiele miast o znaczeniu lokalnym ma utrudniony dostęp do tego typu usług (np. Krynica Morska – czas dojazdu 64 minuty, Hel – 63 minuty, Dzierżgoń – 48 minut).

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze (liczba placówek). W województwie funkcjonuje 46 hospicjów i 53 zakłady świadczące usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Placówki te skoncentrowane są przede wszystkim w ośrodkach regionalnych (Gdańsk, Gdynia) i miastach subregionalnych. Środkowa część województwa charakteryzuje się rzadką siecią tego typu placówek. Najniższy stopień wyposażenia w placówki tego typu dotyczy małych miast.

Zła sytuacja jest w miastach w typie 2a (Trójmiasto) i w typie 5a we wskaźniku 6.1 (odpowiednio odchylenie negatywne o 55% i 66% względem średniej wartości wskaźnika w tych typach miast w Polsce). O ile w pierwszym przypadku jest to wynikiem głównie złej sytuacji w Gdyni, o tyle w drugim przypadku to efekt złej sytuacji w Rumii i Redzie.

Tab. 6.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
6.1.	-55	-31	-4	-24	-66	6	-21

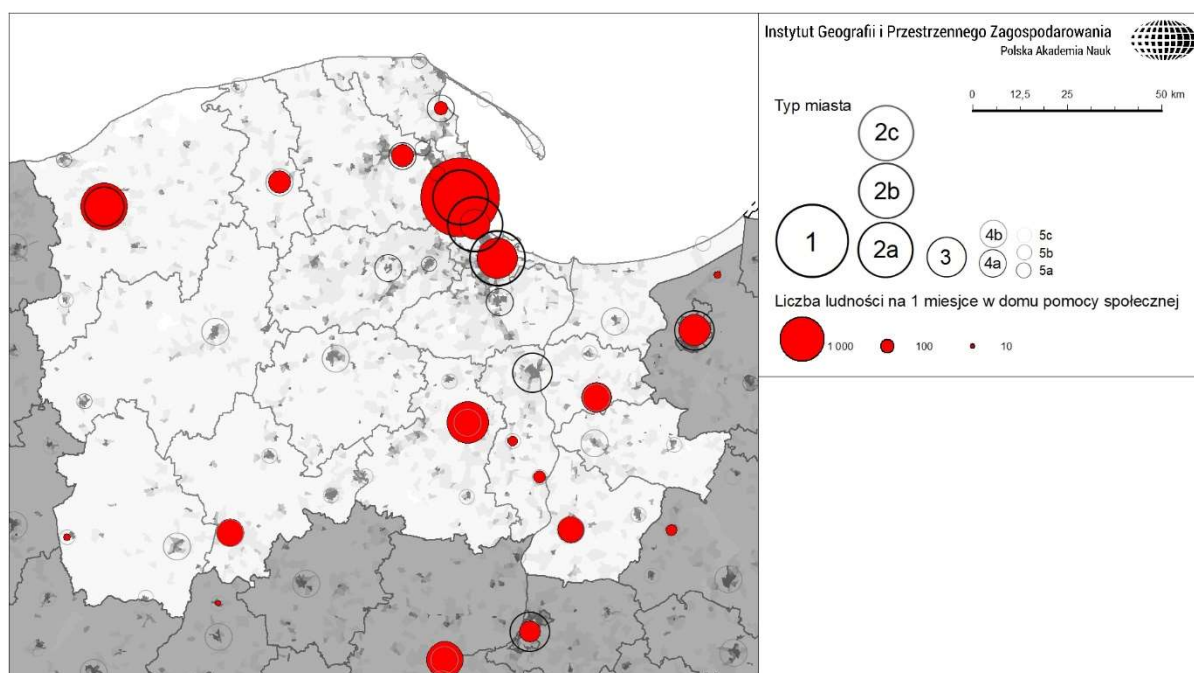
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując, sytuacja w zakresie służby zdrowia jest w regionie dość skomplikowana. Przykładowo, wyposażenie w przychodnię jest bardzo zróżnicowane w samym Trójmieście, od bardzo dobrego w Sopocie, do bardzo złego w Gdyni. Niektóre mniejsze ośrodki nadmorskie cechuje natomiast zła dostępność do szpitali. Z kolei Miastko, dzięki obecności szpitala charakteryzuje się liczbą usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.

POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA

7.1. Domy pomocy społecznej

W analizie ujęto wszystkie domy pomocy społecznej²⁹ bez względu na grupę docelową, dla której są przeznaczone (np. dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych, niepełnosprawnych fizycznie itp.). Uzyskane dane pozwoliły na skonstruowanie wskaźnika uwzględniającego relację liczby osób (potencjalnego popytu) i miejsc w domach pomocy społecznej (podaży) tj. liczbę mieszkańców przypadającą na jedno miejsce w placówce tego typu.

Ryc. 7.1 Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej, 2018.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

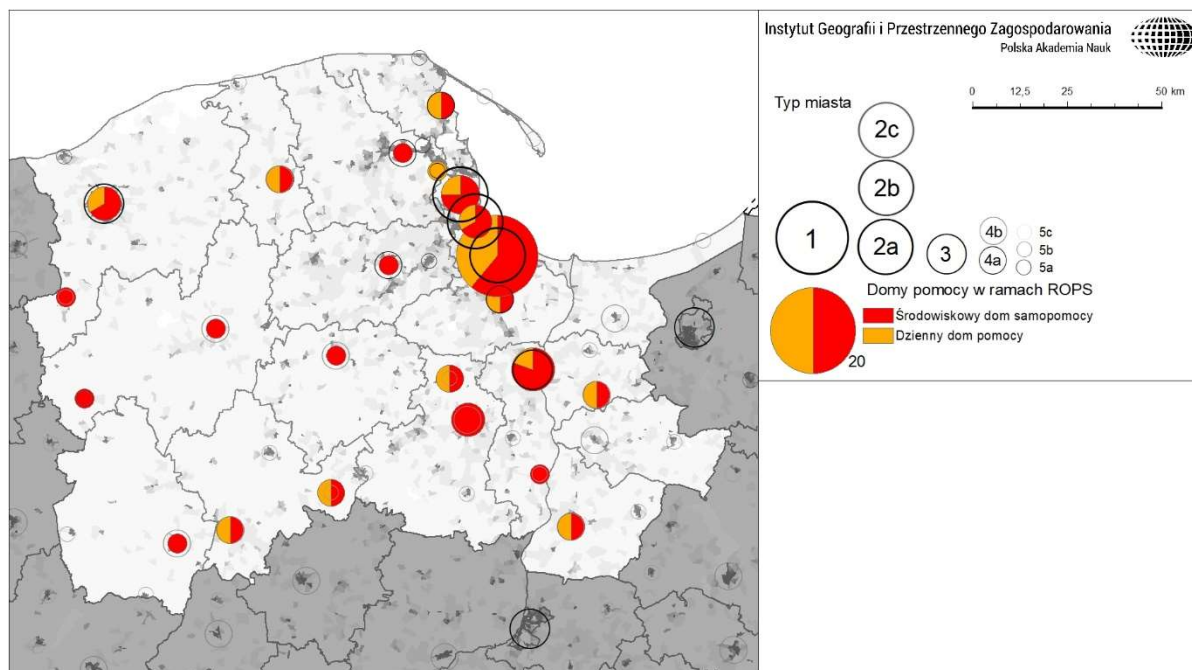
W miastach województwa pomorskiego funkcjonują łącznie 22 domy pomocy społecznej o łącznej liczbie prawie 2,1 tys. miejsc. Uwidacznia się ich nierównomierne rozmieszczenie przestrzenne. Najwięcej placówek znajduje się w Gdańsku (7 o łącznej liczbie 585 miejsc), następnie w Wejherowie (2, 190 miejsc) i Łęborku (2, 146 miejsc). Pod względem liczby miejsc wyróżnia się dom pomocy społecznej w Czarnym (powiat człuchowski) o 199 miejscach.

Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Gdyni (3118 osób na jedno miejsce w placówce), Słupska (1064) i Starogardu Gdańskiego (874), najmniejsza zaś występuje w miastach: Czarne (30), Pelplin (51) i Gniew (69). W województwie pomorskim średnia wartość wskaźnika wynosi 708 osób/1 miejsce w domu pomocy społecznej.

²⁹ Z miejsca w domu pomocy społecznej może skorzystać osoba, która z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności nie może samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie (nawet przy udzieleniu pomocy w formie usług opiekuńczych). Osoba taka kierowana jest do najbliższego względem miejsca zamieszkania domu pomocy społecznej.

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu

Na podstawie uzyskanych danych dotyczących środowiskowych domów samopomocy (ŚDS)³⁰ oraz domów dziennego pobytu (DDP)³¹ przedstawiono stopień wyposażenia miast w analizowane placówki pomocy społecznej wraz z ich przestrzennym rozmieszczeniem.

Ryc. 7.2 Rozmieszczenie ŚDS i DDP, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

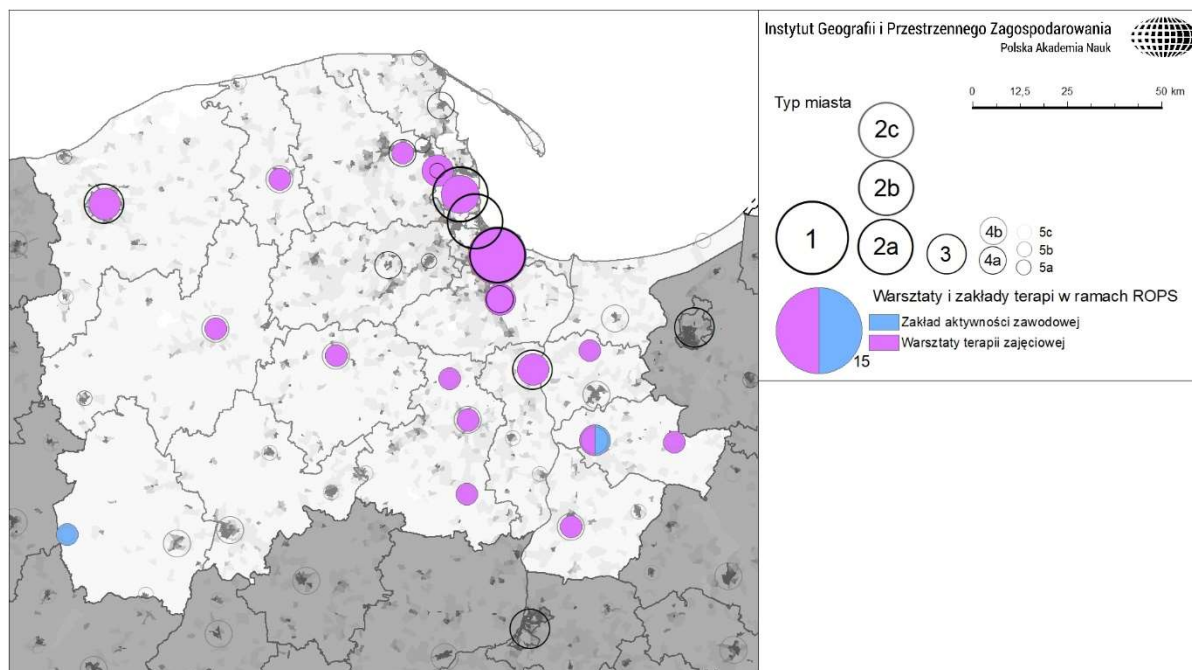
W województwie pomorskim funkcjonuje 41 środowiskowych domów samopomocy i 20 dziennych domów pobytu, z czego ponad 40% w Trójmieście. Pierwsza kategoria placówek charakteryzuje się bardziej równomiernym rozmieszczeniem niż druga kategoria. Dienne domy pobytu funkcjonują głównie w Trójmieście, miastach subregionalnych i niektórych ośrodkach powiatowych (np. Kwidzyn, Chojnice, Lębork, Malbork). Stosunkowo niski stopień wyposażenia w tego typu placówki widoczny jest w zachodniej części województwa.

³⁰ Środowiskowe domy samopomocy (ŚDS) są jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Służą budowaniu sieci oparcia społecznego, przygotowują do funkcjonowania w społeczeństwie. Są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. To placówki okresowego dziennego lub całodobowego pobytu, w którym osoby z różnorodnymi problemami psychicznymi mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek. Na koniec 2015 r. w Polsce działało 760 środowiskowych domów samopomocy, dysponujących 27 810 miejscami. Z ich usług korzystało 28 059 osób (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej).

³¹ Natomiast domy dziennego pobytu (DDP) są placówkami świadczącymi usługi okresowo tj. od poniedziałku do piątku w godzinach 8-16. W ramach swojej działalności placówka zapewnia opiekę i szereg zajęć mających na celu m.in. podtrzymywanie aktywności społecznej (np. w przypadku osób samotnych), sprawności ruchowej, utrzymywanie i rozwijanie sprawności intelektualnej, organizację czasu wolnego itp. Z miejsca w DDP mogą korzystać emeryci i renciści w wieku emerytalnym, osoby samotne, osoby z niepełnosprawnością, osoby o niskich dochodach, osoby żyjące w trudnych warunkach bytowych itp. (Urząd m.st. Warszawy).

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej

Na podstawie uzyskanych danych z ROPS w Gdańsku możliwe było przedstawienie przestrzennego rozmieszczenia placówek prowadzących działalność w zakresie aktywności zawodowej i warsztatów terapii zajęciowej³².

Ryc. 7.3 Rozmieszczenie zakładów aktywności zawodowej i placówek organizujących warsztaty terapii zajęciowej, 2017.

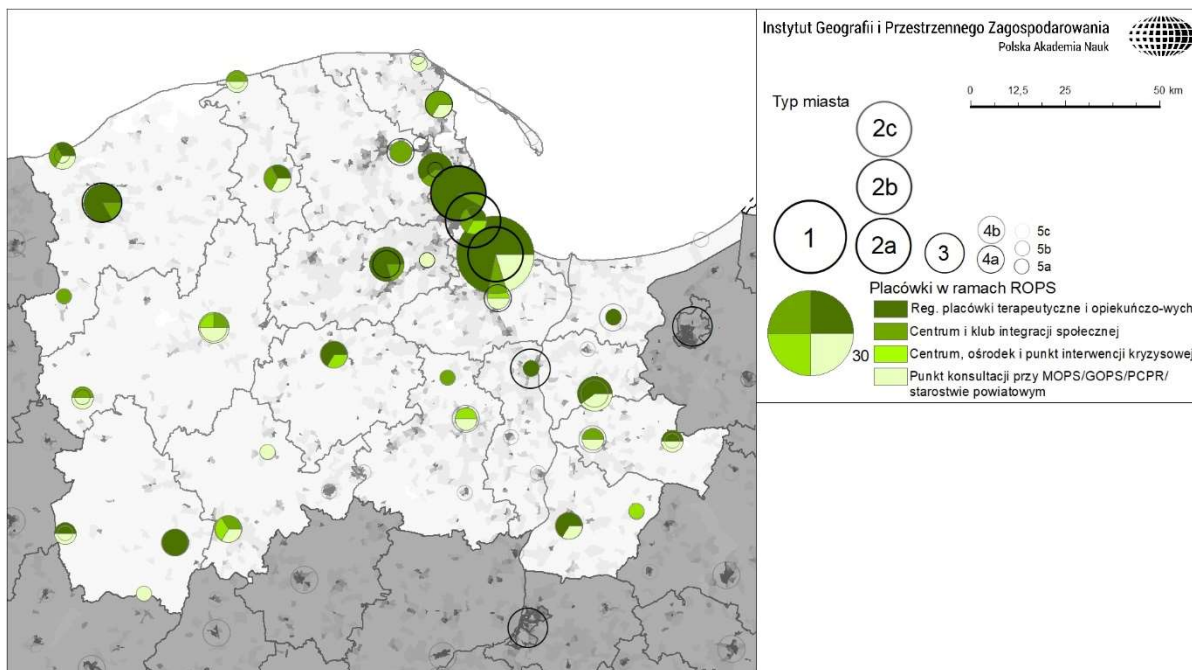
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W województwie pomorskim funkcjonują tylko 2 zakłady aktywności zawodowej (Sztum, Czarne) i 29 warsztatów terapii zajęciowej (najwięcej w Gdańsku – 7, Gdyni – 3, Tczewie, Słupsku, Pruszczu Gdański i Rumii – po 2). W ujęciu funkcjonalnym niski stopień wyposażenia dotyczy niektórych miast powiatowych i małych miast, a w ujęciu przestrzennym miast południowo-zachodniej części województwa.

7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS

W analizie uwzględniono wszystkie typy placówek opiekuńczo-wychowawczych (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne, rodzinne) i placówki terapeutyczne/opiekuńczo-terapeutyczne. Ponadto placówki integracji społecznej, interwencji kryzysowej i konsultacyjne. Na podstawie zgromadzonych danych możliwe było jedynie wyposażenia miast w omawianą infrastrukturę.

³² Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) to usługa rehabilitacyjna świadczona przez placówki dziennego pobytu. Uczestnikami tych warsztatów są osoby niepełnosprawne o potwierdzonym statusie. W ramach działalności WTZ prowadzi się rehabilitację społeczną i aktywizację zawodową zmierzającą do rozwoju uczestnika WTZ, zwiększenia jego samodzielności i zwiększenia szans do podjęcia pracy zawodowej.

Ryc. 7.4 Rozmieszczenie regionalnych placówek terapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych; centrów i klubów integracji społecznej; centrów, ośrodków i punktów interwencji kryzysowej; punktów konsultacji przy MOPS/GOPS, 2018, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W miastach województwa pomorskiego funkcjonuje łącznie 111 placówek, z czego najwięcej regionalnych placówek terapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych (58), a najmniej placówek interwencji kryzysowej (7). Ponad 36% wszystkich placówek zlokalizowano w Trójmieście (w niewielkim stopniu w Sopocie). Najbardziej zróżnicowana oferta występuje w Gdańsku, Sopocie, Chojnicach, Bytowie i Ustce. W ujęciu funkcjonalnym niski stopień wyposażenia dotyczy małych miast. Analizowane typy placówek rozmieszczone są stosunkowo równomiernie, dzięki czemu nie ma znacznych obszarów o niskim stopniu wyposażenia w analizowaną infrastrukturę pomocy społecznej.

7.5. Ośrodki adopcyjne

Z dniem 1 stycznia 2012 r. ośrodki adopcyjne znalazły się pod zarządem urzędów marszałkowskich. Ośrodek adopcyjny prowadzi więc samorząd województwa lub podmiot, któremu samorząd zlecił realizację tego zadania. Według portalu *childadoption.eu* w 2018 r. w Polsce funkcjonowały 42 ośrodki adopcyjne (bez filii i oddziałów).

W województwie pomorskim funkcjonują 2 ośrodki adopcyjne, wszystkie w Gdańsku. Jeden ośrodek prowadzony jest przez Samorząd Województwa Pomorskiego, drugi przez Fundację „Dla Rodziny”.

7.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

7.1. Domy pomocy społecznej. W województwie pomorskim stopień wyposażenia w omawianą infrastrukturę społeczną można uznać za adekwatny w stosunku do rangi ośrodków w przypadku miast regionalnych, ale tylko Gdańska i Sopotu. Natomiast w przypadku miast subregionalnych brak infrastruktury występuje w Tczewie, natomiast w przypadku Słupska poziom wyposażenia mógłby być lepszy w stosunku do rangi ośrodka. W przypadku miast powiatowych – tam gdzie występuje tego typu

infrastruktura – poziom wyposażenia jest adekwatny do rangi ośrodka (w najmniejszym stopniu w Starogardzie Gdańskim). Należy zaznaczyć, że w wielu miastach powiatowych (typ 4) brak jest tego typu infrastruktury społecznej (np. Sztum, Bytów, Kościerzyna, Kartuzy).

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu. W przypadku miast regionalnych i subregionalnych poziom wyposażenia w analizowaną infrastrukturę odpowiada randze ośrodków. W przypadku miast powiatowych sytuacja jest zróżnicowana: od ośrodków bez omawianej infrastruktury (Sztum, Nowy Dwór Gdański), poprzez ośrodki, w których zlokalizowane są tylko ŚDS (np. Bytów, Kościerzyna, Kartuzy) po ośrodki o zróżnicowanej ofercie (ŚDS, DDP) np. Lębork, Malbork, Puck, Chojnice. W przypadku miast najmniejszych, wyższy poziom wyposażenia niż to wynika z hierarchii miast dotyczy Czerska i Skarszew.

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej. Poziom wyposażenia w omawiane placówki odpowiada randze ośrodków w przypadku miast regionalnych (z wyjątkiem Sopotu) i miast subregionalnych. Niektóre miasta powiatowe prezentują niższy poziom wyposażenia w ZAZ i WTZ niż wynikałoby to z rangi tych ośrodków (np. Nowy Dwór Gdański, Malbork, Puck, Kartuzy, Człuchów, Chojnice).

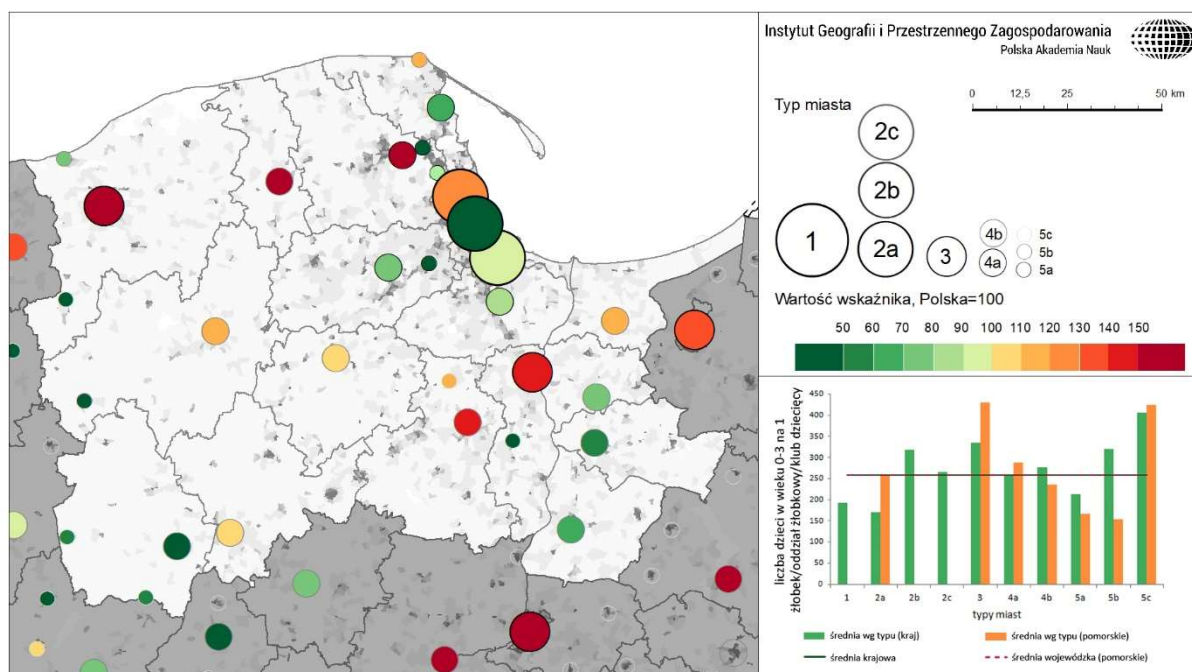
7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS. Stopień wyposażenia w omawianą infrastrukturę społeczną można uznać za adekwatny w stosunku do rangi ośrodków w przypadku miast regionalnych i Słupska (miasto subregionalne). Wyposażenie Tczewa w tym zakresie jest niższe niż jego ranga. Dużo wyższy poziom wyposażenia dotyczy niektórych miast powiatowych, np. Malborka, Bytowa, Chojnic, Kwidzyna, Pucka, które charakteryzują się również zróżnicowaną ofertą analizowanych usług.

7.5. Ośrodki adopcyjne. Ośrodki adopcyjne zlokalizowane są tylko w Gdańsku, co odpowiada jego randze. Nie ma natomiast żadnego ośrodka, ani oddziału w miastach subregionalnych, szczególnie o takiej randze jak Słupsk.

EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce

Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku do trzech lat przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)³³, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki. W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w jednostki sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3 jest w dużych miastach i aglomeracjach, najstąbiej wyglądają miasta najmniejsze położone z dala od aglomeracji. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.

Ryc. 8.1.1 Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy), 2017.

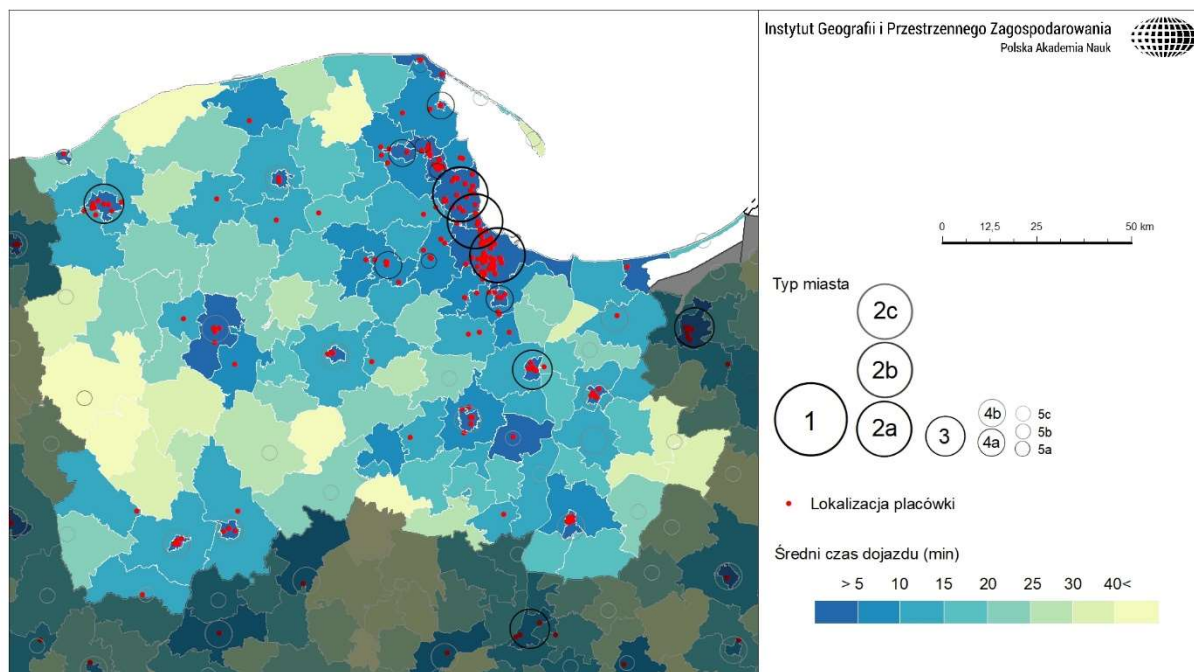
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba dzieci w wieku 0-3 przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy) w miastach województwa pomorskiego (257) jest niemalże identyczna jak średnia krajowa dla miast, która wynosi 258. Jedynie w 12 miastach regionu nie ma ani jednej placówki sprawującej opiekę nad dziećmi do lat 3, co interesujące są to również miejscowości turystyczne takie jak Hel, Jastarnia lub Krynica Morska. Sytuacja w Sopocie (113) jest dużo lepsza niż w Gdańsku (254) lub w Gdyni (312). Z miast subregionalnych, które wyglądają bardzo niekorzystnie na tle średniej dla

³³ Według ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2019 r. poz. 409, z późn. zm.) żłobki i kluby dziecięce są jednostkami organizacyjnymi sprawującymi opiekę nad dziećmi do lat 3, realizującymi funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz wpisanymi do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Zadania obu tych form opieki nad dziećmi są w zasadzie identyczne, choć różnią się pod kątem zakresu tej opieki. Obejmują one zapewnienie dziecku opieki w warunkach zbliżonych do domowych, zagwarantowanie właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast różnice odnoszą się do wieku dziecka. W żłobku dziecko może przebywać od ukończenia 20 tygodnia życia, zaś w klubie dziecięcym opieka dotyczy dzieci od ukończenia 1 roku życia, a liczba miejsc nie może być większa niż 30. Z kolei oddział żłobkowy to jednostka działająca przy przedszkolu (lub innej instytucji) sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3 nie wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

tego typu miast w Polsce, słabiej jest w Słupsku (491) niż w Tczewie (371). Układ przestrzenny przyjmuje wygląd mozaikowy. Miasta lepiej i gorzej wyposażone w żłobki sąsiadują często ze sobą.

Wskaźnik wyposażenia w żłobki został uzupełniony informacjami o dostępności do żłobków w postaci średniego czasu przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego transportem indywidualnym (w min). W Polsce przeciętny czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wyniósł 21 minut. Występuje dość silne zróżnicowanie w wysokości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a miastami mniejszymi

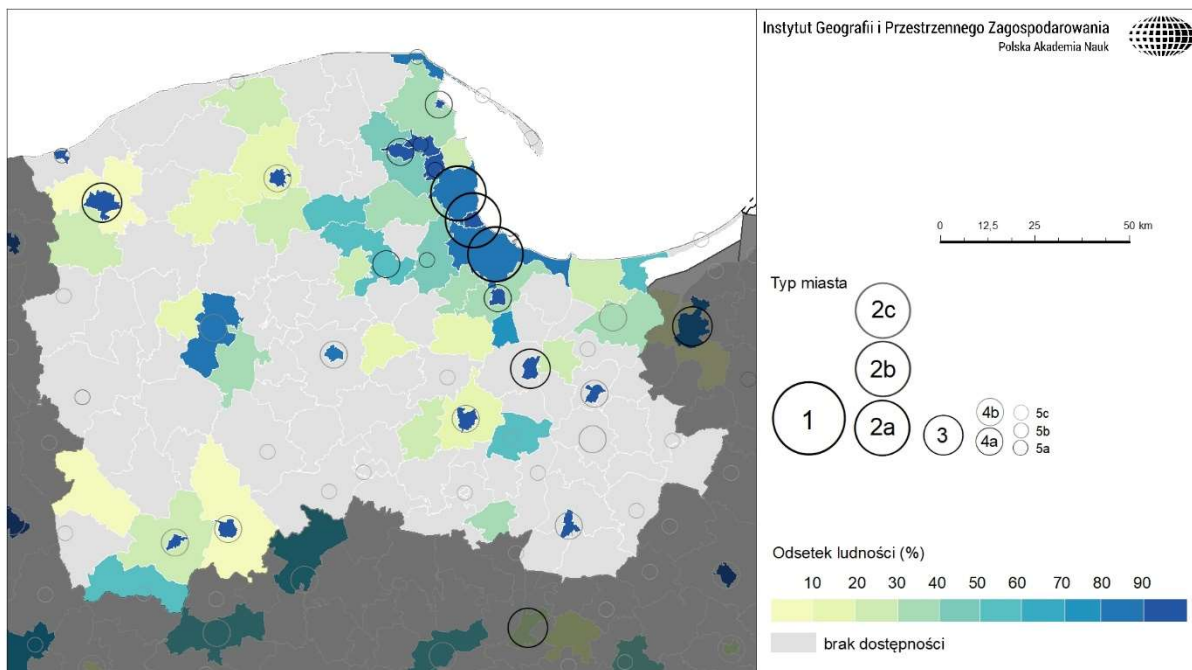
Ryc. 8.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego (w min), 2015.

Źródło: Stępniaik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim zaznacza się wyraźna koncentracja żłobków i klubów dziecięcych w miastach regionalnych (typ 2), co skutkuje wysokim poziomem dostępności do tego typu usług (czas dojazdu do najbliższej placówki poniżej 5 minut). Ponadto wysoki poziom dostępności dotyczy raczej pojedynczych ośrodków miejskich (np. Bytowa wraz z jego zapleczem funkcjonalnym, Pelplina, Starogardu Gdańskiego, Słupska, Chojnic, Człuchowa, Malborka, Wejherowa). Najniższy poziom dostępności do tego typu usług dotyczy zachodniej części województwa (np. Miastko – czas dojazdu 39 minut). W województwie pomorskim średni czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wynosi 16 minut (maksymalny czas dojazdu 57 minut).

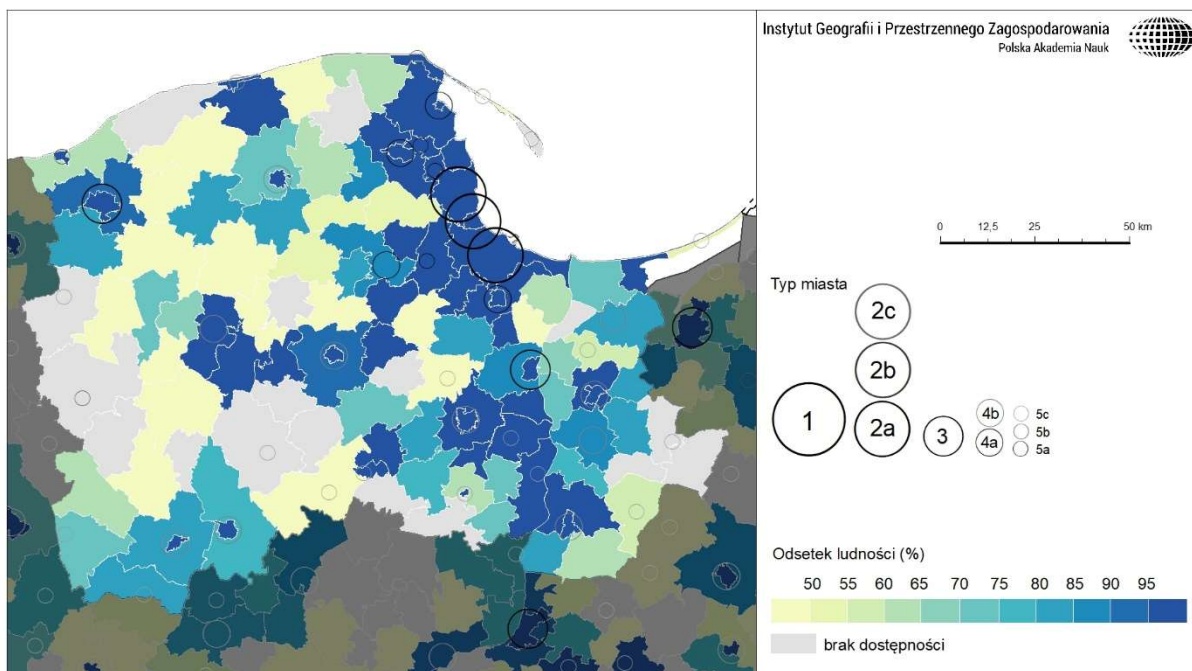
Najwyższym poziomem dostępności rozumianym jako odsetek osób mieszkających w odległości do 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, charakteryzuje się Sopot, miasta typu 3 (Tczew, Słupsk), niektóre miasta powiatowe (np. Człuchów, Chojnice, Starogard Gdański), następnie pozostałe miasta regionalne (Gdańsk, Gdynia) i inne powiatowe (Bytów) oraz niektóre małe miasta (np. Ustka, Władysławowo). Wiele miast, głównie małych, charakteryzują się całkowitym brakiem dostępności (np. Dzierżgoń, Nowy Staw, Hel, Jastarnia, Krynica Morska, Miastko, Łeba, Czersk, Brusy).

Sytuacja się poprawia, jeśli weźmiemy pod uwagę izochronę 20-minutową (ryc. 8.1.4). Całkowity brak dostępności dotyczy pięciu małych miast (typ 5, Miastko, Kępice, Brusy, Hel, Dzierżgoń). Stosunkowo niski poziom dostępności (odsetek ludności poniżej 50%) dotyczy kolejnych kilku małych miast (np. Skarszewy, Czersk, Krynica Morska).

Ryc. 8.1.3 Odsetek ludności w zasięgu 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Ryc. 8.1.4 Odsetek ludności w zasięgu 20 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W latach 2012-2018 w całej Polsce zachodziły dynamiczne zmiany w liczbie zarówno klubów dziecięcych jak i żłobków. W przypadku miast województwa pomorskiego zaobserwowano ponad 16-krotny wzrost liczby klubów dziecięcych (do poziomu 66 placówek w 2018 r.), podczas gdy w miastach Polski odnotowano ponad 3,5-krotny wzrost. Natomiast w latach 2017-2018 liczba placówek wzrosła

o 27%, co mogło się wiązać ze zmianą ustawy o żłobkach i klubach dziecięcych (np. zrównanie długości pobytu w obu placówkach do 10 godzin). Trzeba jednak ostrożnie podchodzić do interpretacji tego wzrostu. Z jednej strony może to być wynikiem wykorzystania funduszy unijnych, dzięki czemu można było rozwinąć tego typu usługi, a z drugiej strony trzeba się zastanowić nad wiarygodnością danych wyjściowych, według których w 2013 r. we wszystkich miastach województwa pomorskiego funkcjonowały tylko 4 kluby dziecięce

Według danych GUS w 2012 r. kluby dziecięce znajdowały się tylko w 4 miastach (po jednym) tj. w Malborku, Pruszczu Gdańskim, Kwidzynie i Rumii. Natomiast w 2018 r. usługa ta była świadczona już w 11 miastach, z czego ogromna większość w Gdańsku (44 placówki spośród 66). Oprócz Gdańska kluby dziecięce znajdowały się m.in. w Redzie (4), Gdyni (4), Malborku (3), Miastku (2), Starogardzie Gdańskim (2) i Słupsku (2). Wymienione wcześniej placówki w Pruszczu Gdańskim, Kwidzynie i Rumii przestały funkcjonować.

W przypadku żłobków odnotowano 4,5-krotny wzrost liczby placówek w miastach województwa (z 32 w 2012 r. do 143 w 2018 r., z czego w latach 2017-2018 liczba placówek wzrosła o 9%), podobnie jak w miastach Polski (4-krotny wzrost; w latach 2017-2018 – 23%). Największe zmiany dotyczyły Gdyni (19-krotny wzrost, w 2012 r. funkcjonowała tylko jedna placówka), Pruszcza Gdańskiego (600%), Bytowa (400%), Chojnic (400%), Człuchowa (400%) i Kościerzyny (400%). W 2012 r. w większości miast województwa pomorskiego nie funkcjonował ani jeden żłobek. Natomiast w późniejszych latach sytuacja uległa diametralnej poprawie i w 2018 r. tylko w 12 miastach nie ma tego typu placówek (m.in. Jastarnia, Władysławowo, Czarna Woda, Prabuty, Czersk, Dzierżgoń). Wszystkie te miasta należą do typu 5 (małe miasta).

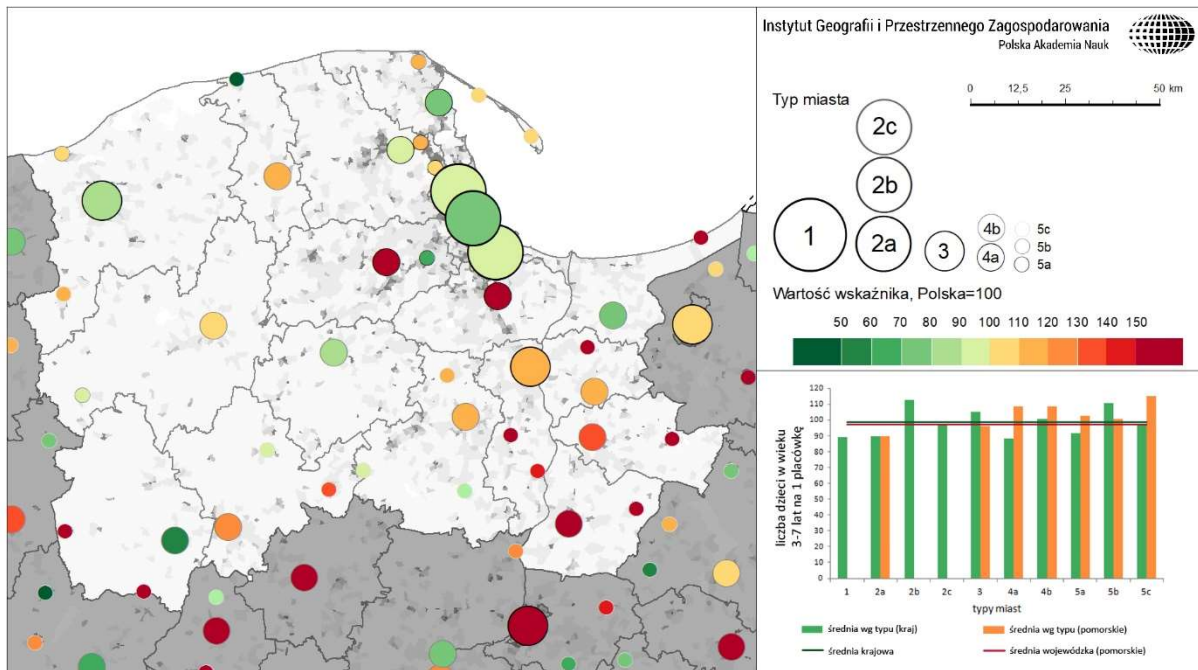
8.2. Przedszkola

W skali kraju rozkład przedszkoli³⁴ według typów miast jest wyjątkowo podobny, nieznacznie lepiej wyglądają miasta zlokalizowane w dużych aglomeracjach (z wyjątkiem tych wymagających restrukturyzacji). Należy mieć jednak na względzie, że wskaźnik nie uwzględnia różnic w liczbie miejsc w poszczególnych placówkach, a ta może być odpowiednio wyższa w dużych miastach. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.

Średnia liczba dzieci w wieku 3-7 przypadających na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego) w miastach województwa pomorskiego (97) jest niemalże identyczna jak średnia krajowa dla miast, która wynosi 99. W Sopocie wskaźnik wyniósł (72), w Gdańsku (89), a w Gdyni (93). W miastach subregionalnych zdecydowanie lepiej jest w Słupsku (89) niż w Tczewie (109). W miastach powiatowych relatywnie dobra sytuacja jest w Człuchowie (59), a znacznie gorzej w Pruszczu Gdańskim (170). W miastach mniejszych, tj. w typie 5 jest jeszcze większe zróżnicowanie, co interesujące skrajności występują dla miast nadmorskich, od 23 dzieci w wieku przedszkolnym na jedną placówkę w Łebie do aż braku przedszkoli w Krynicy Morskiej i ponad 236 dzieci na jedną placówkę w miejscowości Czarne. Można zaobserwować też gorszą sytuację w południowo-wschodniej części regionu.

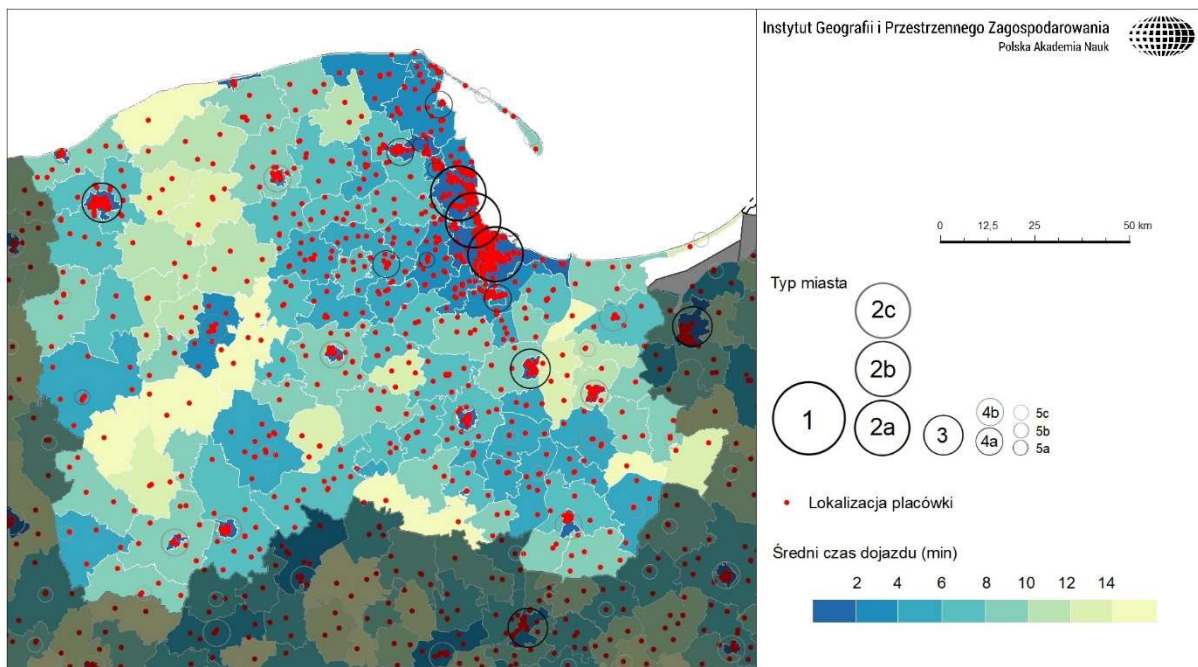
³⁴ Według rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół przedszkole jest placówką przeznaczoną dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, wspomagającą indywidualny rozwój, zapewniającą opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowującą do nauki w szkole. Do analizy oprócz przedszkoli wzięto pod uwagę również przedszkola specjalne, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku od trzech do siedmiu lat (od 1 września 2017 r. wszystkie dzieci w wieku 3-6 lat muszą mieć zapewnione miejsca w przedszkolu) przypadających na jedną placówkę, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji.

Wskaźnik wyposażenia w przedszkola został uzupełniony informacjami o dostępności do przedszkoli w postaci średniego czasu dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli transportem indywidualnym (w min). W Polsce zróżnicowanie dostępności do przedszkoli ma charakter wyspowy i nawiązuje do układu sieci aglomeracji i miast.

Ryc. 8.2.1 Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Ryc. 8.2.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych przedszkoli (w min), 2014.

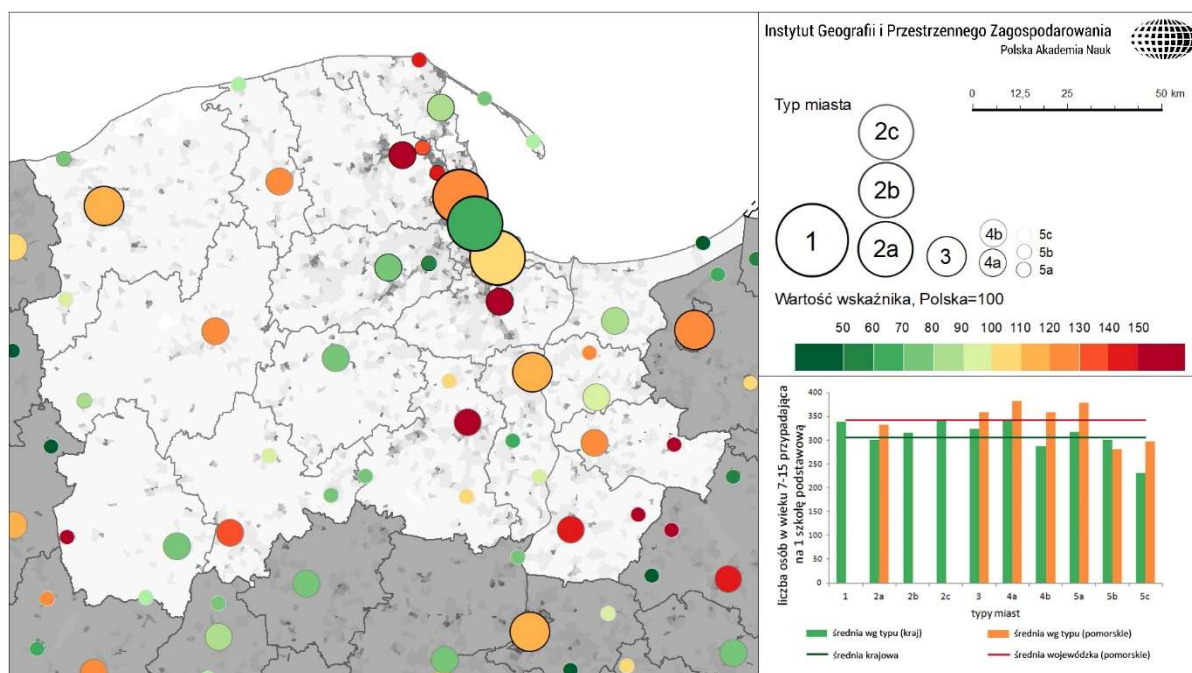
Źródło: Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim obserwuje się wyraźną koncentrację placówek przedszkolnych w miastach regionalnych (Gdańsk, Sopot, Gdynia) oraz subregionalnych (typ 3). Poza tymi typami miast

dużą liczbą placówek przedszkolnych wyróżniają się: Malbork, Wejherowo, Starogard Gdański, Bytów, Lębork, Wałcz, a więc miasta powiatowe zaklasyfikowane do typu 4. Wszystkie miasta charakteryzują się wysokim stopniem dostępności do tego typu usług. Niski poziom dostępności dotyczy tylko niewielkich obszarów województwa. W województwie pomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli wynosi 7,5 minuty (maksymalny czas dojazdu 25,5 minuty).

8.3. Szkoły podstawowe

W analizie wyposażenia w szkoły podstawowe³⁵ (w tym specjalne) przyjęto wskaźnik obrazujący liczbę dzieci w wieku szkolnym (7-15 lat) przypadającą na jedną szkołę podstawową. Wskaźnik ten jest destymulantą. Analizę wyposażenia w szkoły podstawowe można było przeprowadzić dwójako tj. z punktu widzenia finansów gminy (im mniejsza szkoła tym większe jednostkowe koszty utrzymania) lub z punktu widzenia uczniów i warunków edukacji (im mniejsza liczba uczniów tym lepiej lepsze warunki dla jakości kształcenia tzn. nauczyciel może poświęcić więcej czasu każdemu z uczniów). Przyjęto to drugie podejście. Najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast zaklasyfikowanych do typu 4 i 5, najgorsza zaś miast leżących w obszarach funkcjonalnych miast regionalnych i samych miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 305 uczniów/1 szkołę podstawową.

Ryc. 8.3.1 Liczba dzieci w wieku 7-15 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

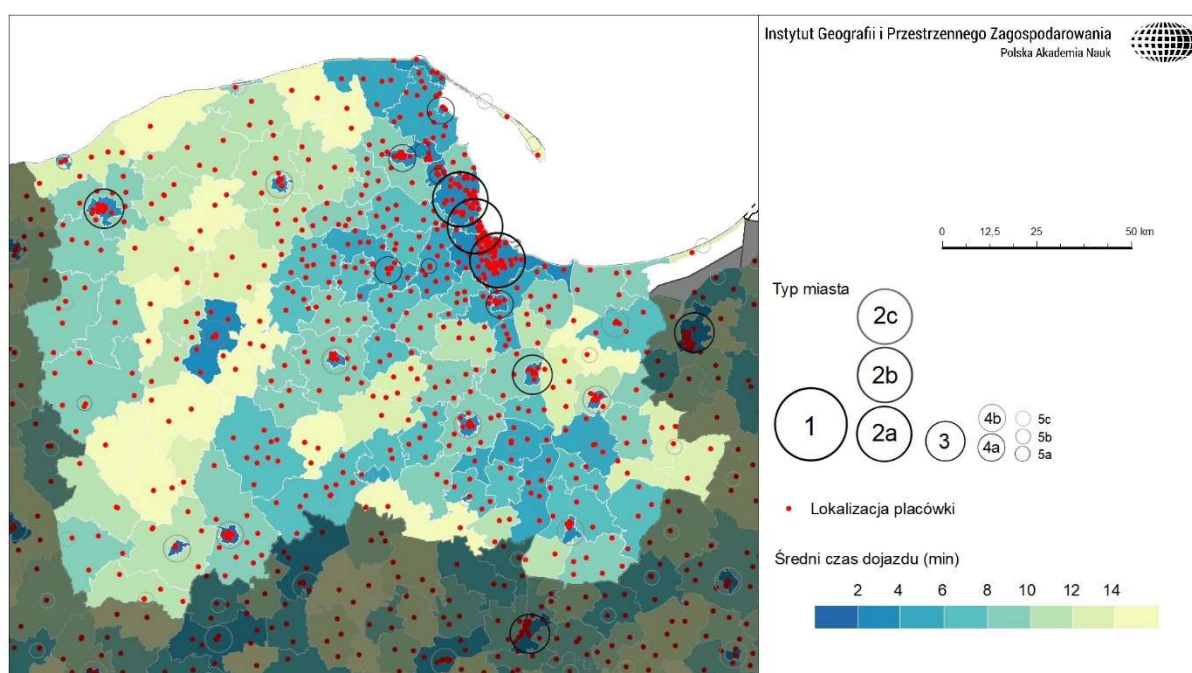
W województwie pomorskim wszystkie analizowane grupy miast (typy) są niejednorodne tj. w obrębie poszczególnych typów występują zarówno miasta o wysokich jak i niskich wartościach wskaźnika względem średniej krajowej. Z miast regionalnych korzystna sytuacja dotyczy Sopotu (200

³⁵ Szkoła podstawowa jest pierwszym etapem zorganizowanej i obowiązkowej formy edukacji dzieci (nie licząc obowiązku przygotowania przedszkolnego dla dzieci 5- i 6-letnich). Po ponownych zmianach systemu oświaty, która jest realizowana od 1 września 2017 r., została przywrócona 8-letnia szkoła podstawowa. Najgęstsza sieć placówek występuje w południowej Polsce (śląskie, małopolskie, podkarpackie), najrzadsza zaś w województwie podlaskim, zachodniopomorskim i lubuskim. W układzie typów funkcjonalnych miast widoczna jest duża koncentracja tego typu placówek w ośrodkach regionalnych, następnie subregionalnych, co jest pochodną wielkości tych ośrodków mierzoną liczbą mieszkańców.

dzieci na 1 szkołę), a spośród miast typu 4 (miasta powiatowe) głównie Czluchowa, Kościerzyny, Kartuzów. Najlepsza sytuacja występuje w małych miastach np. w Krynicy Morskiej (100) i Żukowie (166). Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy przede wszystkim miast powiatowych (typ 4, Starogard Gdański – 538, Pruszcz Gdański – 496, Wejherowo – 467, Kwidzyn – 446). W miastach województwa pomorskiego na jedną placówkę przypada średnio 342 dzieci w wieku 7-15 lat.

Wskaźnik wyposażenia w szkoły podstawowe został uzupełniony wskaźnikiem dostępności do trzech najbliższych szkół podstawowych (czas dojazdu transportem indywidualnym, w minutach). Obok odległości wskaźnik ten uwzględnia również możliwość wyboru różnych placówek³⁶. Analiza dostępności do szkół podstawowych została przeprowadzona według zasad sprzed reformy systemu oświaty (tj. uwzględniono 6-letnią szkołę podstawową).

Najwyższym poziomem dostępności do szkół podstawowych charakteryzują się aglomeracje miejskie i inne miasta, najmniejszą zaś obszary peryferyjne. W Polsce średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych wynosi niespełna 9 minut i jest mało zróżnicowany regionalnie.

Ryc. 8.3.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (w min), 2014.

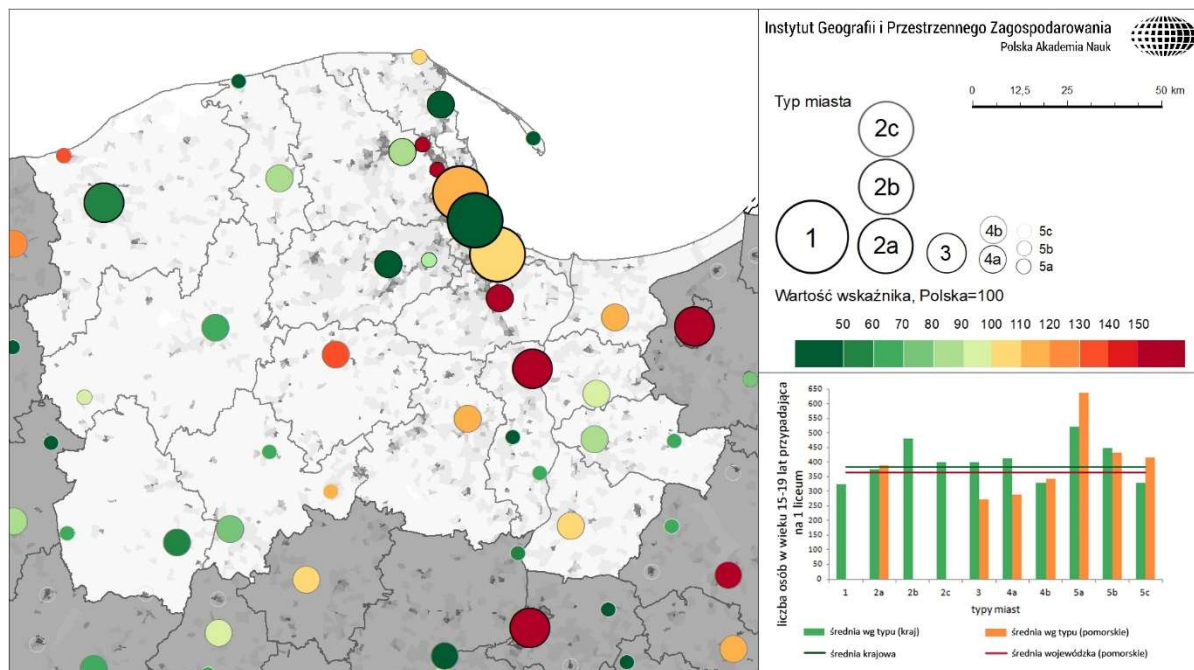
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim widoczna jest wyraźna koncentracja szkół podstawowych w ośrodkach regionalnych (Gdańsk, Sopot, Gdynia), subregionalnych oraz niektórych miastach zaklasyfikowanych do typu 4 (np. Malbork, Wejherowo, Chojnice), które charakteryzują się również najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług edukacyjnych (czas dojazdu poniżej 5 minut). Najrzadsza sieć tego typu placówek występuje w zachodniej części województwa. W województwie pomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych przekracza 9 minut (maksymalny wynosi ponad 25 minut).

³⁶ Od nowelizacji ustawy z 2013 r. (Ustawa z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2014, poz. 7, art. 8 ust. 1) nie ma ograniczeń rejonizacyjnych, jednak w dalszym ciągu pierwszeństwo przyjęcia do szkoły podstawowej mają kandydaci zameldowani w obrębie obwodu szkoły publicznej. Natomiast kandydaci spoza rejonu mogą zostać przyjęci do szkoły podstawowej w przypadku wolnych miejsc.

8.4. Licea

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono licea ogólnokształcące oraz licea specjalne (bez liceów dla dorosłych). Przyjęty wskaźnik obrazuje liczbę osób w wieku 15-18 lat przypadającą na 1 liceum. Wskaźnik ten jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym gorsza sytuacja w analizowanym zakresie (przyjęto, że im mniejsza liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę tym lepiej). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), chociaż widoczne jest duże zróżnicowanie regionalne wartości analizowanego wskaźnika. Średnia krajowa dla miast wynosi 383 osoby w wieku 15-19 lat/1 placówkę szkolną.

Ryc. 8.4 Liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno liceum, 2017.

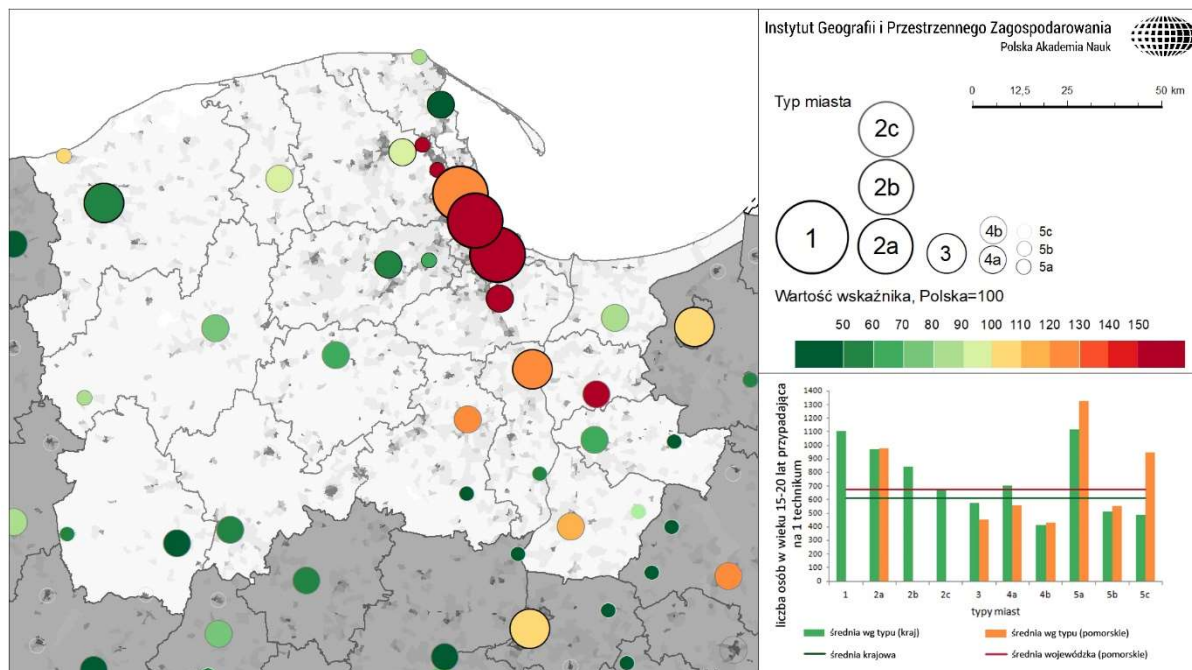
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie pomorskim sytuacja w obrębie poszczególnych typów miast jest zróżnicowana. Wśród miast regionalnych (typ 2) tylko Sopot (148 osób w wieku 15-19 lat/1 liceum) plasuje się poniżej średniej krajowej dla miast. Z miast subregionalnych niekorzystna sytuacja obserwowana jest w Tczewie (443), natomiast w Słupsku wartość wskaźnika nie przekracza średniej krajowej (192). W miastach typu 4 przeważają te o korzystnej sytuacji. Natomiast wysoka wartość analizowanego wskaźnika dotyczy trzech miast: Pruszcz Gdańskiego (590), Kościerzyny (500) i Starogardu Gdańskiego (443). Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy miast leżących na obszarze funkcjonalnym Trójmiasta, tj. Redy (958) i Rumii (639). W 9 miastach regionu nie ma ani jednej placówki tego typu. W miastach województwa pomorskiego na jedno liceum przypada średnio 364 osoby w wieku 15-19 lat (poniżej średniej krajowej dla miast).

8.5. Technika

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono również technika, czyli szkoły średnie o profilu technicznym. W dalszej analizie liczbę ludności w wieku 15-20 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedno technikum). Wskaźnik ten jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym gorsza sytuacja w analizowanym zakresie (przyjęto, że im mniejsza liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę tym lepiej). W skali

Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 608 osób w wieku 15-20 lat/1 technikum.

Ryc. 8.5.1 Liczba osób w wieku 15-20 lat przypadająca na jedno technikum, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie pomorskim wysoka wartość wskaźnika (powyżej średniej krajowej dla miast) dotyczy przede wszystkim miast regionalnych (Gdańsk – 1192 osoby w wieku 15-20 lat/1 technikum, Sopot – 1176) i mniejszych miast w otoczeniu Trójmiasta (np. Rumia – 2380, Pruszcz Gdański – 1431, Reda – 1206). Ponadto w 12 miastach województwa (wszystkie typ 5) nie funkcjonuje ani jedna placówka tego typu.

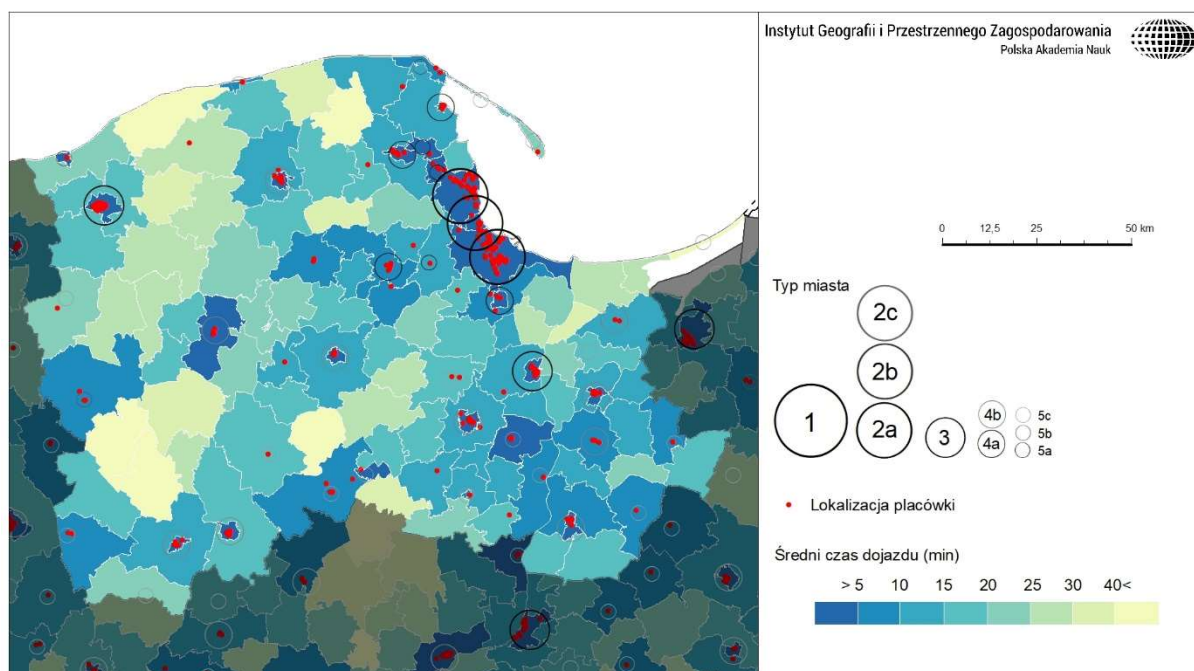
Korzystna sytuacja dotyczy niektórych małych miast (typ 5, np. Człuchów – 88, Skórcz – 229, Puck – 257, Dzierżgoń – 304). Stosunkowo niska wartość wskaźnika dotyczy również Słupska (350).

W miastach województwa pomorskiego na jedno technikum przypada średnio 673 osób w wieku 15-20 lat (wartość wyższa od średniej krajowej dla miast).

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności)

Analizę wyposażenia w placówki szkolne, pozwalające zdawać egzamin maturalny (licea i technika) uzupełniono o analizę dostępności czasowej do tych placówek. Jako że na tym poziomie edukacji istotna jest możliwość wyboru odpowiedniej szkoły analizowany wskaźnik obrazuje średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych (liceów ogólnokształcących, w tym specjalnych, techników).

Charakter szkolnictwa ponadgimnazjalnego/ponadpodstawowego jako usługi o średnim poziomie centralizacji sprawia, że placówki tego typu zlokalizowane są przede wszystkim w miastach regionalnych (typ 2), subregionalnych (typ 3) i powiatowych (typ 4), co przekłada się na wysoki poziom dostępności czasowej. Średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych wynosi 15 minut.

Ryc. 8.5.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

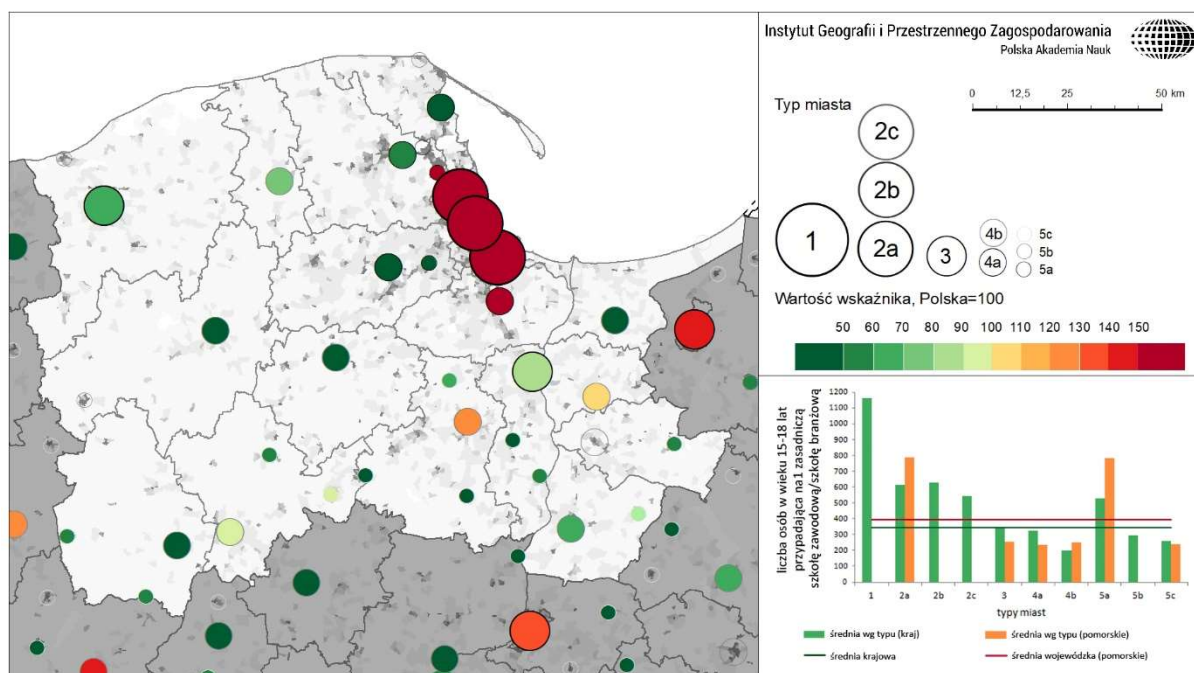
W województwie pomorskim analizowane placówki szkolne skoncentrowane są przede wszystkim w miastach regionalnych, w związku z czym miasta te wraz z ich obszarami funkcjonalnymi (m.in. Reda, Rumia, Wejherowo, Pruszcz Gdański) charakteryzują się wysokim poziomem dostępności czasowej do tego typu usług edukacyjnych. Wysoki poziom dostępności dotyczy również miast subregionalnych (Słupsk, Tczew) i większości miast powiatowych.

Słabo rozbudowana sieć liceów i techników w północno-zachodniej i zachodniej części województwa sprawia, że obszary te charakteryzują się niskim poziomem dostępności do tego typu szkół (czas dojazdu powyżej 40 minut). Miastem o najdłuższym czasie dojazdu do trzech najbliższych szkół ponad[odstawowych/ponadgimnazjalnych jest Krynica Morska (brak placówki w mieście, czas dojazdu wynosi 44 minuty). W województwie pomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych wynosi 16 minut (maksymalny czas dojazdu – 45 minut).

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe

W analizie liczbę ludności w wieku 15-18 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych³⁷ (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedną szkołę zawodową). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 346 osób w wieku 15-18 lat/1 szkołę zawodową.

³⁷ Z dniem 1 września 2017 r. dotychczasowa 3-letnia zasadnicza szkoła zawodowa została przekształcona w 3-letnią szkołę branżową I stopnia. W analizie wyposażenia w szkoły zawodowe wykorzystano dane GUS z 2017 r. Według GUS w 2017 r. w miastach funkcjonowały 1724 placówki tego typu.

Ryc. 8.6.1 Liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkółę branżową, 2017.

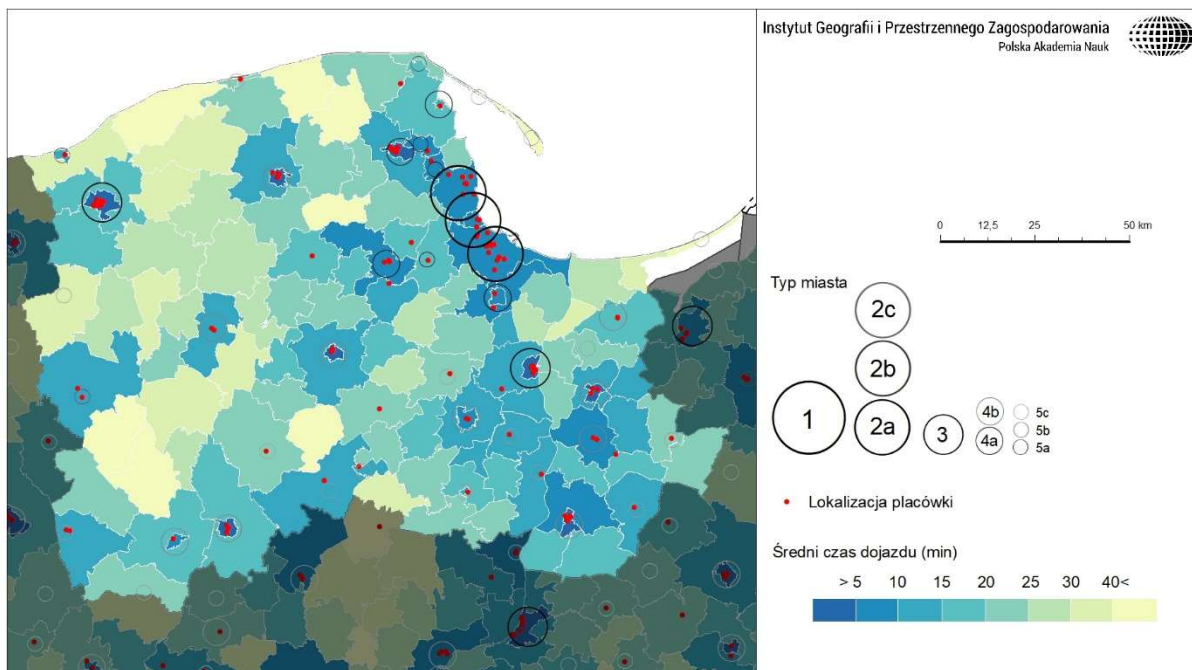
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie pomorskim zauważalna jest wysoka wartość analizowanego wskaźnika w przypadku miast regionalnych (Gdańsk – 751 osób w wieku 15-18 lat/1 placówkę szkolną, Sopot – 671, Gdynia – 874). Najwyższa wartość wskaźnika, kilkakrotnie przekraczająca średnią krajową dla miast, dotyczy Rumii (1407). Ponadto wysoką wartością wskaźnika charakteryzują się niektóre miasta powiatowe (Pruszcz Gdański – 901, Starogard Gdański – 444, Malbork – 379). W 11 miastach województwa nie funkcjonują placówki szkolne tego typu (w tym w Sztumie, mieście powiatowym).

Najlepsza sytuacja (wartość wskaźnika poniżej średniej krajowej dla miast) dotyczy małych miast (typ 5, np. Czarna Woda – 90, Żukowo – 119, Pelplin – 134) i miast powiatowych (typ 4, np. Bytów – 133, Kartuzy – 145, Człuchów – 147).

W miastach województwa pomorskiego na jedną zasadniczą szkołę zawodową/szkółę branżową przypada średnio 393 osób w wieku 15-18 lat (wartość dużo wyższa od średniej krajowej dla miast).

Wskaźnik wyposażenia w zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe został uzupełniony informacjami o dostępności do tego typu szkół w postaci średniego czasu przejazdu do trzech najbliższych szkół transportem indywidualnym (w min). W Polsce przeciętny czas dojazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/branżowych wynosi 19 minut. Nie ma dużego zróżnicowania wartości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a mniejszymi miastami.

Ryc. 8.6.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim koncentracja placówek w Trójmieście sprawia, że miasta regionalne charakteryzują się bardzo dobrym poziomem dostępności czasowej do szkół zawodowych/branżowych. Oprócz miast regionalnych wysokim poziomem dostępności charakterystyczny jest również dla miast subregionalnych (Tczew i Słupsk) i miast powiatowych (typ 4, np. Kwidzyn, Chojnice, Wejherowo, Malbork, Kościerzyna).

Rzadka sieć placówek szkolnych tego typu w północno-zachodniej części województwa sprawia, że obszar ten charakteryzuje się niskim stopniem dostępności czasowej do tego rodzaju usług edukacyjnych (czas dojazdu powyżej 40 minut). Niski poziom dostępności jest również części powiatu człuchowskiego. Spośród miast najdłuższym czasem dojazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/branżowych charakteryzuje się Krynica Morska (45 minut) i Hel (52 minuty).

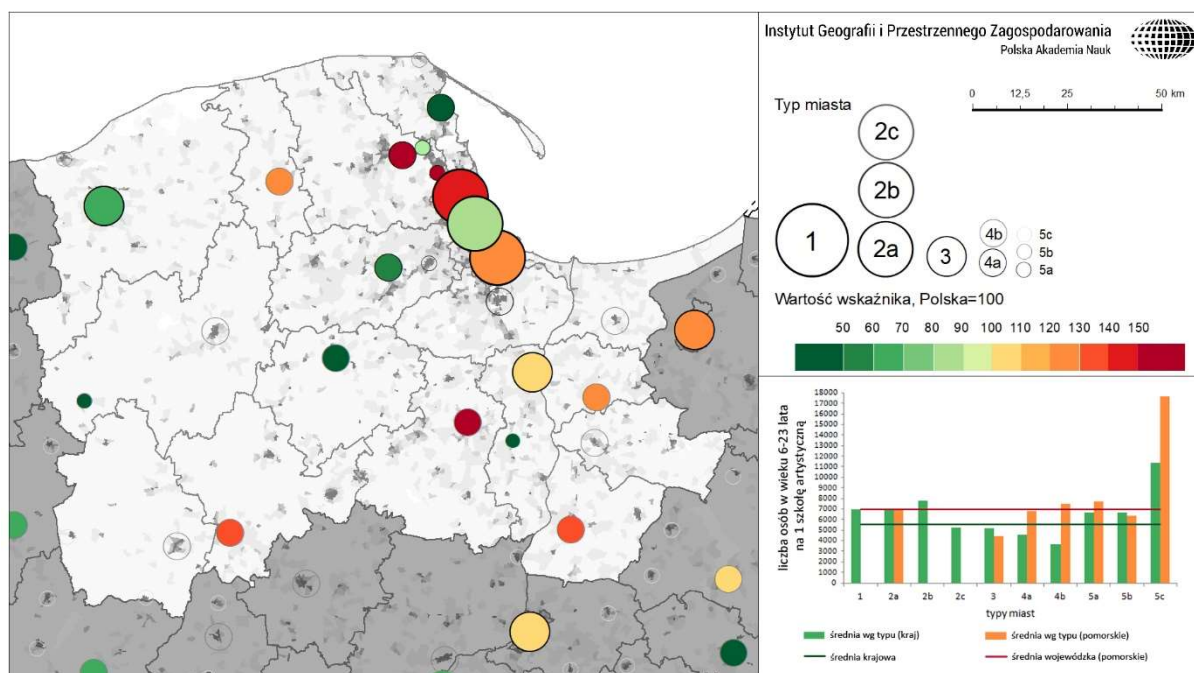
W województwie pomorskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych wynosi 20 minuty (maksymalny czas dojazdu wynosi 52 minuty).

8.7. Szkoły artystyczne

Wykorzystany wskaźnik jest destymulantą. Mówi o liczbie osób w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną. W Polsce nie ma dużych różnic w zakresie wyposażenia miast w poszczególne typy w szkoły artystyczne³⁸. W przeliczeniu na liczbę osób w wieku 6-23 na 1 szkołę artystyczną

³⁸ Szkoła artystyczna według GUS to instytucja edukacyjna zakładana i prowadzona przez Ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego i osoby fizyczne mogą zakładać niepubliczne szkoły artystyczne po uzyskaniu wpisu do ewidencji. Wyróżnia się szkoły realizujące jednocześnie kształcenie ogólne i kształcenie artystyczne oraz szkoły realizujące wyłącznie kształcenie artystyczne. Do szkół artystycznych zalicza się również szkoły bibliotekarskie oraz animatorów kultury. Absolwenci ogólnokształcących szkół artystycznych II stopnia mają możliwość przystępowania do egzaminu maturalnego po zdaniu którego otrzymują prawo ubiegania się o przyjęcie na wyższe studia. Po ukończeniu szkoły dającej wykształcenie w zawodzie, uczeń otrzymuje dyplom ukończenia szkoły potwierdzający uzyskanie tytułu

relatywnie najlepiej wyposażone są miasta powiatowe (typ 4), gdzie na jedną szkołę przypada ok. 4500 mieszkańców, w dalszej kolejności miasta subregionalne (typ 3) i wojewódzkie (typ 2), aczkolwiek w przypadku miast wojewódzkich jest spore zróżnicowanie między miastami. Z kolei najmniej tego typu szkół jest w miastach mniejszych, szczególnie poza aglomeracjami.

Ryc. 8.7 Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

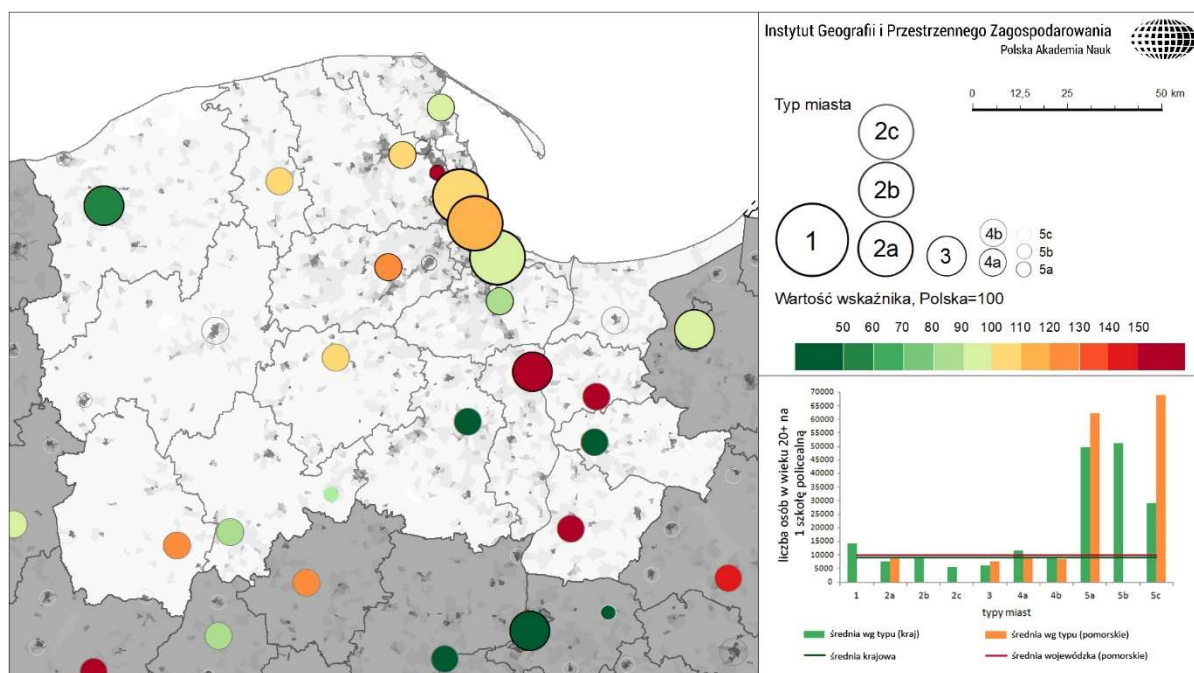
W województwie pomorskim średnia liczba mieszkańców w miastach w wieku 6-23 przypadających na jedną szkołę artystyczną wyniosła 6924 osób co jest wskaźnikiem wyższym niż średnia krajowa (5529 osób). W Trójmieście sytuacja jest dość zróżnicowana, od dobrze wyposażonego w szkoły artystyczne Sopotu (4752 osób na jedną szkołę) do Gdyni, gdzie można byłoby pomyśleć o poprawie sytuacji w tym zakresie (aż 7895 osób na jedną szkołę), choć na pewno część osób mieszkających na obszarze metropolitalnym dojeżdża do szkół artystycznych w Sopocie. Dobrze prezentują się miasta subregionalne, szczególnie Słupsk (3705). Natomiast miasta powiatowe w typie 4 są w regionie relatywnie słabo wyposażone w szkoły artystyczne.

8.8. Szkoły policealne

Wskaźnik jest destymulantą i dotyczy ludności w wieku powyżej 20 lat. W Polsce szkoły policealne³⁹ są zlokalizowane głównie w mniejszych miastach wojewódzkich, subregionalnych lub powiatowych. Nie funkcjonują natomiast prawie w ogóle w miastach mniejszych.

zawodowego. Szkoły artystyczne w Banku Danych Lokalnych GUS są podzielone według typu i gestora na szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych, ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych.

³⁹ W informacji i opracowaniu statystycznym GUS Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017 wskazuje się, że łączna liczba szkół policealnych zmniejsza się z roku na rok. „Część szkół policealnych (1 905 szkół, czyli 81,7% ogólnej ich liczby) zarządzana była przez podmioty sektora prywatnego, przede wszystkim przez spółki prawa handlowego (42,9% wszystkich szkół policealnych), osoby fizyczne – pracodawców (26,6% wszystkich szkół policealnych), a także organizacje i stowarzyszenia o zróżnicowanym charakterze. Natomiast podmioty sektora

Ryc. 8.8 Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie pomorskim szkoły policealne skoncentrowane są głównie w Trójmieście (44 w Gdańsku, 22 w Gdyni i 3 w Sopocie). Z miast subregionalnych zdecydowanie więcej szkół tego typu jest w Słupsku (14) niż w Tczewie (2). Z pozostałych miast powiatowych warto wyróżnić Starogard Gdański, gdzie zlokalizowano aż 11 szkół policealnych.

8.9. Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe

Liczba uczelni wyższych oraz jednostek naukowo-badawczych jest jednym ze wskaźników warunkujących kapitał ludzki w mieście. Dane dotyczące tej tematyki gromadzi rejestr POL-on. Zgromadzono dane aktualne na czerwiec 2019 r. Dane dotyczą liczby uczelni publicznych, w tym zawodowych oraz niepublicznych, jednostek naukowo-badawczych oraz bibliotek naukowych. Wskaźnik jest stymulantą. Należy mieć na uwadze, że w ostatnich latach ze względu na malejącą liczbę studentów w Polsce liczba uczelni wyższych, przede wszystkim tych niepublicznych znacząco się zmniejszyła. Ze względu na relatywnie niewielką liczbę miast, w których znajdują się uczelnie, jednostki badawcze lub biblioteki naukowe zdecydowano się umieszczać jako materiał empiryczny jedynie tabelę syntetyzującą jednostki w regionie, dająca dodatkowo możliwość weryfikacji profilu uczelni.

publicznego (jednostki samorządu terytorialnego i administracji rządowej) prowadziły 18,3% szkół policealnych. (...) Generalnie szkoły policealne dla młodzieży prowadzą kształcenie w formie dziennej, wieczorowej i zaocznej, natomiast szkoły dla dorosłych kształcą w formie stacjonarnej, zaocznej i na odległość (od roku szkolnego 2008/2009 formy kształcenia dzienna i wieczorowa są zastępowane formą stacjonarną). W roku szkolnym 2016/2017, podobnie jak w latach ubiegłych, zdecydowanie najbardziej popularna była zaoczna forma kształcenia, z której korzystało 79,5% uczniów szkół policealnych. W trybie dziennym pobierało naukę 12,4% uczniów, a stacjonarną formę kształcenia wybrało 8,1% uczniów; odsetek osób preferujących wieczorową formę kształcenia był marginalny (0,1%). (...) Największą popularnością cieszyły się zawody z podgrupy biznesu i administracji, przy czym wybierane były głównie przez kobiety (72,2%), oraz z podgrupy medycznej (w tym kobiety 80,3%), a następnie usług dla ludności (w tym kobiety 93,3%) oraz higieny i bezpieczeństwa pracy."

Tab. 8.9 Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe według profilu i lokalizacji, 2019.

	Gdańsk	Gdynia	Sopot	Tczew	Słupsk	Wejherowo	Chojnice	Kwidzyn	Starogard Gdański	Czarna Woda
Uczelnia artystyczna	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia ekonomiczna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia medyczna	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia morska	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia pedagogiczna	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Uczelnia służb państwowych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia techniczna	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia teologiczna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia wojskowa	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia wychowania fizycznego	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia rolnicza / przyrodnicza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uniwersytet	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia zawodowa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia niepubliczna	7	3	2	-	1	1	1	1	1	-
Uczelnie razem	13	5	2	0	2	1	1	1	1	0
Jednostka naukowo-badawcza	6	2	1	1	-	-	-	-	-	1
Biblioteka naukowa	9	3	1	-	1	-	-	1	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy POL-on.

W województwie pomorskim funkcjonują następujące uczelnie: w Gdańsku – Uniwersytet Gdański, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego, Politechnika Gdańska, Gdański Uniwersytet Medyczny, Akademia Sztuk Pięknych oraz Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki; w Gdyni - Uniwersytet Morski oraz Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte; w Słupsku – Akademia Pomorska. Na terenie regionu nie ma ani jednej uczelni zawodowej, funkcjonuje natomiast 17 uczelni niepublicznych (głównie w Gdańsku – 7 i w Gdyni – 3). Na obszarze regionu zlokalizowanych jest 11 jednostek naukowo-badawczych, w tym cztery jednostki PAN: Instytut Budownictwa Wodnego, Instytut Maszyn Przepływowych im. Roberta Szewalskiego, Instytut Oceanologii w Sopocie oraz Biblioteka Gdańska. Całość uzupełniają również 15 bibliotek naukowych. Można podsumować, że w województwie pomorskim nastąpiła koncentracja uczelni oraz jednostek badawczych w Trójmieście. Jedynie pojedyncze jednostki zlokalizowane są poza Gdańskiem, Gdynią lub Sopotem i są to głównie uczelnie niepubliczne.

8.10. Podsumowanie (hierarchizacja)

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce (liczba dzieci w wieku 0-3 lata/1 placówkę). W województwie pomorskim niekorzystna sytuacja pod względem wyposażenia w żłobki i kluby dziecięce widoczna jest w przypadku miast subregionalnych (średnia dla typu zdecydowanie wyższa od średniej krajowej dla danego typu i dla całego zbioru miast). Mniej zauważalne różnice względem średniej widoczne są jeszcze w przypadku miast typu 4a i małych miast (typ 5c). W pozostałych przypadkach uzyskane wartości plasują się poniżej średniej krajowej dla danego typu miast (szczególnie typ 5b – wartość dwukrotnie niższa od średniej dla tego typu). Najwyższy poziom dostępności dotyczy miast regionalnych wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym, a następnie miast subregionalnych i miast powiatowych (typ 4). Najniższy poziom dostępności dotyczy małych miast. Brak żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w 2017 r. zaobserwowano w dwunastu miastach regionu (które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami

lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe): Czersku, Gniewie, Brusach, Prabutach, Dzierzgoniu, Nowym Stawie, Jastarni, Łebie, Skórczu, Helu, Czarnej Wodzie oraz Krynicy Morskiej. W ostatnich latach zachodzą bardzo dynamiczne zmiany w tym zakresie, jednak w 2018 r., podobnie jak w 2017 r., nadal w dwunastu miastach regionu nie było żłobków. W przypadku żłobków ważna jest również duża liczba placówek w miastach większych (odpowiednie dane dla 2017 r. są zawarte w tabeli rekomendacyjnej, wg danych z 2017 r. można postulować uzupełnienie oferty usługowej również w miastach na wyższym niż lokalny szczeblu hierarchicznym, m.in. w Słupsku, Starogardzie Gdańskim, Łęborku, Tczewie oraz Wejherowie.

8.2. Przedszkola (liczba dzieci w wieku 3-7 lat/1 placówkę). Tylko w dwóch typach miast średnia jest niższa od średniej krajowej tj. w typie 3 i 5b (różnice te nie są bardzo znaczące). Największe różnice względem średniej (wartość wyższa niż średnia) są w przypadku miast typu 4a i 5c. Tylko w przypadku typu 2a i 3 uzyskane wartości nie przekraczają średniej krajowej dla całego zbioru miast. Obserwuje się wysoki stopień koncentracji placówek przedszkolnych w Trójmieście i miastach subregionalnych, co przekłada się na wysoki poziom dostępności tych obszarów. Wskaźnik 8.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylu (najślabszy wynik). W regionie jest to jedenaście miast, w tym:

- Kwidzyn - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem regionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,
- Kartuzy - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadlokalnym o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza,
- Pruszcz Gdański, Pelplin, Gniew, Prabuty, Dzierżgoń, Czarne, Debrzno, Nowy Staw i Krynica Morska - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

8.3. Szkoły podstawowe (liczba dzieci w wieku 7-15 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową). W województwie pomorskim tylko w jednym przypadku – typ 5b – wartość jest niższa od średniej krajowej (nieznacznie). W pozostałych przypadkach wartości przekraczają średnią krajową dla miast, najwięcej w przypadku typu 5a, 5c i 4a. W prawie wszystkich typach wartości przekraczają średnią krajową dla całego zbioru miast. W województwie pomorskim koncentracja placówek szkolnych w Trójmieście skutkuje wysokim poziomem dostępności tych obszarów. Wysoka dostępność dotyczy ponadto miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych. Wskaźnik 8.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylu (najślabszy wynik). W regionie jest to szesnaście miast, w tym:

- Gdynia, Starogard Gdański, Chojnice i Kwidzyń - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkiem regionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część,
- Łębork i Wejherowo - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem subregionalnym, koncentrującym usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu),
- Bytów, Sztum i Rumia - miasto według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadlokalnym o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza,
- Pruszcz Gdański, Reda, Władysławowo, Prabuty, Dzierżgoń, Czarne i Nowy Staw - miasta według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

8.4. Licea (liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno liceum). W czterech przypadkach uzyskana wartość przekracza średnią krajową w danym typie tj. 2a (nieznacznie), 4b (nieznacznie), 5a i 5c (znacząco). Duże różnice (wartość niższa od średniej) notowane są w przypadku typów 3 i 4a. Brak liceum w 2017 r. zaobserwowano w dziewięciu miastach regionu (które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe): Skarszewach, Prabutach, Kępicach, Debrznie, Nowym Stawie, Jastarni, Skórczu, Czarnej Wodzie i Krynicy Morskiej.

8.5. Technika (liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno technikum). W dwóch typach – 3 i 4a – obserwuje się wartości niższe od średniej krajowej w danym typie. W pozostałych przypadkach wartości są wyższe od średniej (najwyższe w przypadku typu 5a i 5c). Miasta subregionalne, powiatowe i niektóre małe miasta (typ 5b) charakteryzują się wartościami wskaźnika poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast. Brak technikum w 2017 r. zaobserwowano w dwunastu miastach regionu (które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe): Czersku, Pelplinie, Skarszewach, Brusach, Kępicach, Debrznie, Nowym Stawie, Jastarni, Łebie, Helu, Czarnej Wodzie i Krynicy Morskiej.

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności). Placówki szkolne tego typu skoncentrowane są przede wszystkim w miastach regionalnych, w związku z czym miasta te wraz z ich obszarami funkcjonalnymi (m.in. Reda, Rumia, Wejherowo, Pruszcz Gdański) charakteryzują się wysokim poziomem dostępności czasowi do tego typu usług edukacyjnych. Wysoki poziom dostępności dotyczy również miast subregionalnych i większości miast powiatowych (typ 4).

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe (liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkołę branżową). Duże różnice (wartości powyżej średniej) dotyczą typu 2a i 5a, mniejsze różnice widoczne są w przypadku typu 4b. W pozostałych przypadkach uzyskane wartości są niższe od średniej krajowej w danym typie, ale nie są to bardzo duże różnice. Powyżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasuje się miasto wojewódzkie oraz część małych miast (typ 5a). Najwyższy poziom dostępności charakterystyczny jest dla miast subregionalnych, miast regionalnych i niektórych miast powiatowych (typ 4). Niski poziom dostępności charakteryzuje małe miasta (poza aglomeracjami). Braki w zakresie wyposażenia w ten typ placówek w 2017 r. zaobserwowano w jedenastu miastach regionu, w tym w Sztumie, Redzie i Miastku (które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazało się ośrodkiem ponadlokalnym o oddziaływaniu ponadmiejscowym, koncentrującym usługi dla bezpośredniego zaplecza).

8.7. Szkoły artystyczne (liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną). W większości przypadków otrzymane wartości są wyższe od średniej krajowej dla poszczególnych typów miast. Największa różnica występuje w przypadku typu 5c. W przypadku tych typów, gdzie uzyskano wartości niższe od średniej (typ 3, 5b), różnice te są niewielkie. Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się tylko miasta subregionalne (typ 3).

8.8. Szkoły policealne (liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną). Większość obserwowanych wartości jest wyższa od średniej krajowej dla danego typu miast: w typie 2a i 3 są to wartości zbliżone do średniej, natomiast w typie 5a i 5c znacznie przekraczające średnią (w typie 5c ponad dwukrotnie). Wartości nieznacznie niższe od średniej odnotowano w typach 4a i 4b. Usługa występuje w 6 typach. Powyżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się małe miasta (typ 5).

8.9. Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe. W województwie funkcjonuje 26 uczelni wyższych, z czego 13 w Gdańsku, 5 w Gdyni i po 2 w Sopocie i Słupsku. Placówki tego typu zlokalizowane są również w mniejszych miastach (typ 4, tj. w Wejherowie, Chojnicach, Kwidzynie i Starogardzie Gdańskim).

Zła sytuacja, w relacji do innych miast w tym typie, jest w Trójmieście we wskaźniku dotyczącym wyposażenia w żłobki (odchylenie negatywne o 52% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce), co jednak nie oznacza, że Gdańsk, Gdynia lub Sopot mają większy problem niż inne miasta regionu. W Trójmieście jest po prostu mniej żłobków niż to wynika ze średnich dla miast wojewódzkich w typie 2a (Gdańsk i Gdynia są w czwartym decylu). Wskazuje się ponadto na złe wyposażenie w technika w miastach kategorii 5c, generalnie w porównaniu do innych regionów Polski w regionie miasta w typie 5c wypadają słabiej w zakresie wyposażenia w poszczególne usługi edukacyjne.

Tab. 8.10 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
8.1.	-52	-29	-12	15	22	52	-5
8.2.	0	9	-23	-8	-12	9	-19
8.3.	-11	-11	-11	-25	-19	6	-29
8.4.	-3	32	30	-4	-22	4	-27
8.5.	-1	21	21	-4	-19	-8	-94
8.6.	-28	26	27	-25	-49	brak placówki	8

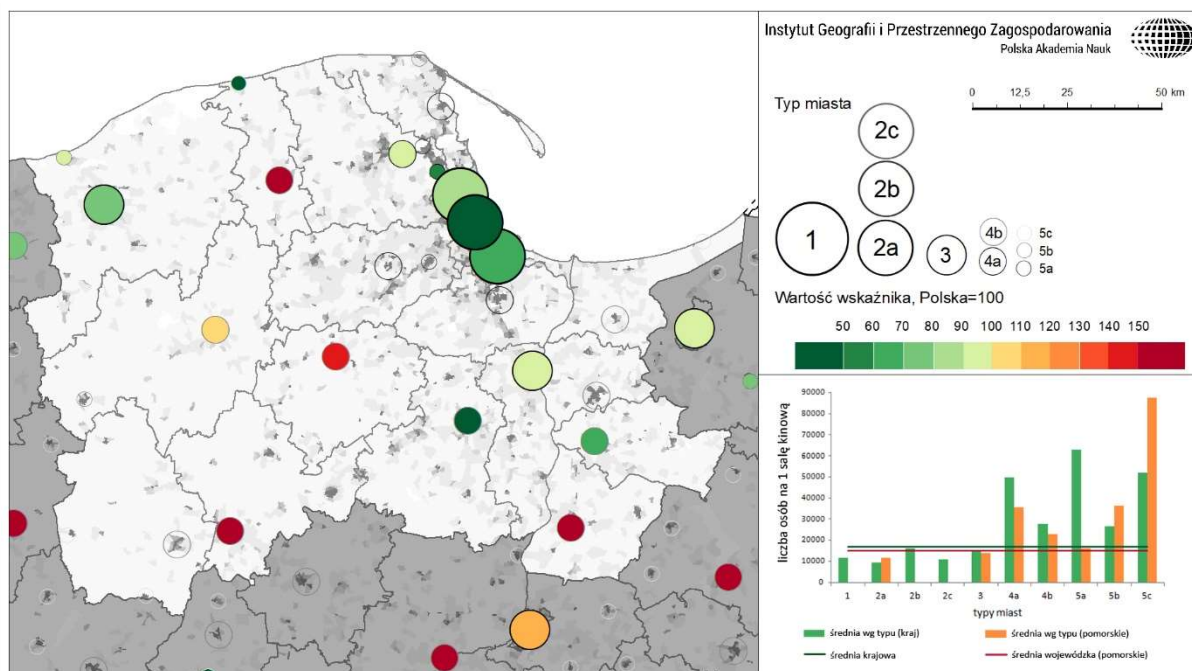
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

Podsumowując, sytuacja w zakresie wyposażenia w usługi edukacyjne jest dość zróżnicowana w regionie i trudno ją jednoznacznie oceniać. Należy dążyć do dalszego zwiększania, jak to ma miejsce w poprzednich latach, liczby placówek żłobkowych (w tym klubów dziecięcych), tak by były zlokalizowane we wszystkich miastach regionu. Wskazane jest uzupełnienie oferty usługowej w przedszkola i szkoły podstawowe, w tym w niektórych miastach o charakterze ponadlokalnym lub subregionalnym, jak w Kwidzynie, gdzie problem ten występuje zarówno w kontekście przedszkoli jak i szkół podstawowych. Kwidzyń jest tu przykładem miasta, w którym liczba usług ogółem jest powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego (nie dotyczy to jednak przedszkoli i szkół podstawowych; tych usług jest za mało). Wskazuje się ponadto na brak zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych w Sztumie, Redzie i Miastku (ośrodki ponadlokalne).

KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA

9.1. Kina

W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w kina⁴⁰ jest w dużych miastach (miasta wojewódzkie) i w miastach subregionalnych (np. dawne miasta wojewódzkie). Najgorsza sytuacja jest w małych miastach, również tych leżących w aglomeracjach miejskich. Prawie 3/4 wszystkich kin w Polsce to obiekty z 1 lub 2 salami, które zlokalizowane są głównie w lokalnych i ponadlokalnych ośrodkach miejskich. W Polsce na jedną salę kinową przypada 27,1 tys. mieszkańców, natomiast w ośrodkach miejskich 16,6 tys. osób.

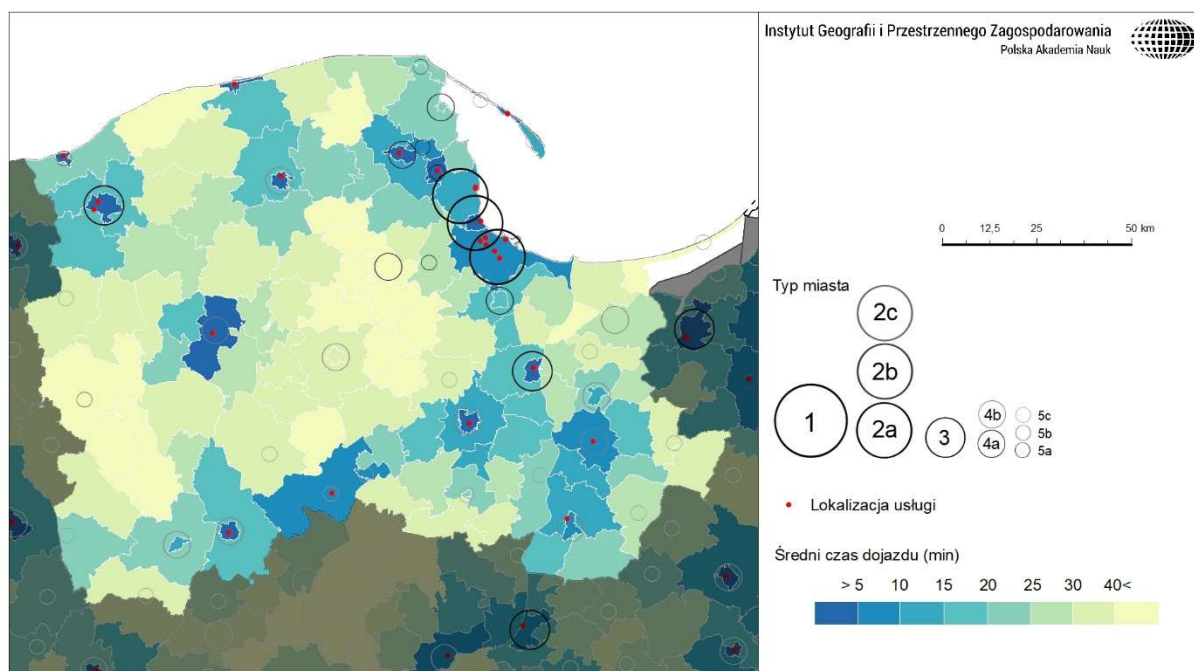
Ryc. 9.1.1 Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W zakresie wyposażenia miast w infrastrukturę kinową wyróżniają się ośrodki regionalne (Sopot, Gdańsk, Gdynia – wszystkie poniżej średniej krajowej dla miast) oraz subregionalne (w większym stopniu Słupsk – 13,1 tys. osób/1 salę kinową, niż Tczew – 15,1 tys.). Wysoki poziom wyposażenia w sale kinowe widoczny jest również w mniejszych ośrodkach miejskich tj. w Łebie (3,7 tys.), Starogardzie Gdańskim (8,0 tys.) i Rumii (9,7 tys.). Niska wartość wskaźnika charakterystyczna jest dla wszystkich ośrodków leżących w południowej części województwa pomorskiego i generalnie dla miast o znaczeniu lokalnym (typ 5). W województwie pomorskim średnia wartość dla miast jest niższa niż średnia krajowa dla miast i wynosi 15,2 tys. mieszkańców/1 salę kinową.

Wskaźnik wyposażenia w sale kinowe został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 24 minuty.

⁴⁰ Według GUS kino to jednostka prowadząca działalność w jednym obiekcie przystosowanym na stałe do publicznego wyświetlania filmów z określoną częstotliwością. Ze względu na fakt, iż wskaźnik wyposażenia odnosi się do liczby osób przypadających na jedną salę kinową, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki.

Ryc. 9.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min), 2016.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim widoczna jest wyraźna koncentracja kin w Trójmieście. Jednak najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług kulturalnych (czas dojazdu poniżej 5 minut) wyróżniają się niektóre miasta o znaczeniu ponadlokalnym (powiatowe, np. Chojnice, Starogard Gdański, Rumia, Wejherowo, Bytów) i subregionalnym (Słupsk, Tczew) oraz Sopot (najwyższy poziom dostępności w aglomeracji trójmiejskiej, następnie Gdańsk, potem Gdynia). Spośród małych ośrodków miejskich (typ 5) wykosi poziom dostępności charakterystyczny jest dla Ustki i Łeby. Duża część środkowej i zachodniej części województwa charakteryzuje się niskim poziomem dostępności do kin. Największym miastem województwa o niskim poziomie dostępności do kin są Kartusy (czas dojazdu do najbliższego kina 43 minuty). Ponadto słabą dostępnością wyróżniają się: Miastko (41 minut) i Krynica Morska (59 minut). W województwie pomorskim średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 25,5 minuty.

W latach 2007-2018 w miastach Polski nie zaobserwowano większych zmian w liczbie placówek kinowych (niewielki tylko 1% wzrost), ale wzrost taki i to stosunkowo wysoki nastąpił w przypadku liczby sal kinowych (46% w skali Polski). Oznacza to, że likwidowane są małe kina (jednosalowe), w małych i średnich miastach, a powstają nowe wielosalowe multipleksy, zlokalizowane głównie w miastach subregionalnych.

W przypadku miast województwa pomorskiego mamy do czynienia ze wzrostem liczby kin w latach 2007-2018 (w 2018 r. 27 placówek, w ogólnym bilansie o 6 więcej niż w 2007 r.). Kina zlikwidowano w czterech miastach (Miastko, Czerniewice, Człuchów, Malbork). Natomiast nowe placówki powstały w 9 miastach (Gdańsk – 2, Gdynia, Sopot, Chojnice, Kościerzyna, Łębork, Tczew, Rumia, Wejherowo). W ostatnich 5 wymienionych miastach mamy do czynienia z rozszerzeniem usług tj. w 2012 r. nie oferowano tego typu usług kulturalnych.

W tym samym okresie (2007-2018) liczba sal kinowych w miastach województwa pomorskiego wzrosła o 67% (w latach 2017-2018 odnotowano spadek o 6%). Wzrost ten dotyczył głównie miast regionalnych (Gdańsk o 12 sal, Sopot – 6), miast typu 3 (Tczew – 4, Słupsk – 3) i Starogardu Gdańskiego (5) i Rumii (5).

9.2. Teatry

Placówki teatralne⁴¹, jako usługa o wysokim stopniu centralizacji, wykazują dużą koncentrację przestrzenną. Ich rozmieszczenie ogranicza się w zasadzie do miast wojewódzkich (typ 2) i niektórych miast subregionalnych (typ 3). Analiza obejmuje teatry profesjonalne, w tym operowe i filharmonie (dane GUS). Nie obejmuje natomiast m.in. teatrów amatorskich, które to zostały uwzględnione w przypadku analizy dostępności czasowej

Tab. 9.2 Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach, 2017.

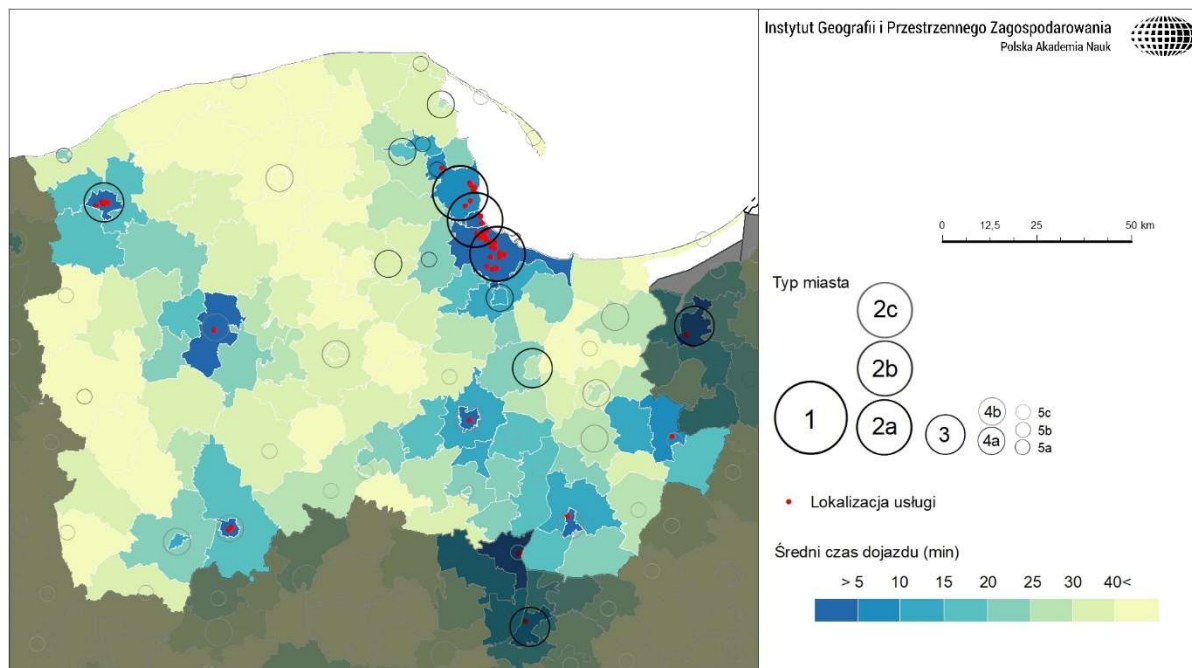
Zmienna	Rodzaj placówki	Gdańsk	Gdynia	Słupsk	Sopot
Liczba placówek	Filharmonia	1	0	1	1
	Teatr dramatyczny	1	1	1	0
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	1	0	1
	Teatr operowy	1	0	0	0
	Teatr lalkowy	1	0	2	0
Liczba widzów ogółem	Teatr dramatyczny	96 394	34 847	20 563	38 655
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	227 519	0	2 800
	Teatr operowy	50 190	0	0	0
	Teatr lalkowy	36 979	0	21 222	0
	łącznie widzów	183 563	262 366	41 785	41 455
Liczba widzów na 10 tys. mieszk.	Teatr dramatyczny	2 076	1 415	2 248	10 581
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	9 237	0	766
	Teatr operowy	1 081	0	0	0
	Teatr lalkowy	797	0	2 320	0
	łącznie	3 954	10 652	4 568	11 347
	łącznie (województwo)	6 310			

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Według GUS w województwie pomorskim profesjonalne teatry funkcjonują w czterech ośrodkach: Gdańsku, Gdyni, Słupsku i Sopocie (łącznie 12 placówek, najwięcej w Gdańsku i Słupsku, po 4 placówki). W 2017 r. zgromadziły one łącznie prawie 530 tys. widzów (brak danych GUS o liczbie widzów w filharmoniach). W zestawieniu szczególnie wybija się Teatr Muzyczny im. Danuty Baduszkowej w Gdyni, który w 2017 r. odwiedziło łącznie ponad 227 tys. widzów. Pod względem wyposażenia wyróżniają się dwa ośrodki: Gdańsk i Słupsk, jednak pod względem liczby widzów zdecydowanie dominuje Gdynia i Gdańsk. Średnia liczba widzów przypadająca na 10 tys. mieszkańców (dla wszystkich miast w Polsce, w których funkcjonują placówki teatralne) wynosi 6450 osób (bez filharmonii).

⁴¹ Według GUS teatr to instytucja lub organizacja zajmująca się profesjonalnie regularnym wystawianiem utworów scenicznych (dramatycznych, lalkowych, muzycznych i rozrywkowych) posiadająca stały zespół (aktorów, muzyków, reżyserów, scenografów itp.), z reguły posiadająca budynek lub pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych, przy wykorzystaniu różnych technik przekazu (słowo, ruch, muzyka, dźwięk), niezależnie od liczby występujących w nich osób. Definicja ta obejmuje więc również opery i filharmonie.

Wskaźnik wyposażenia w placówki teatralne został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego teatru wynosi 37 minut.

Ryc. 9.2 Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min), 2016.

Źródło: Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

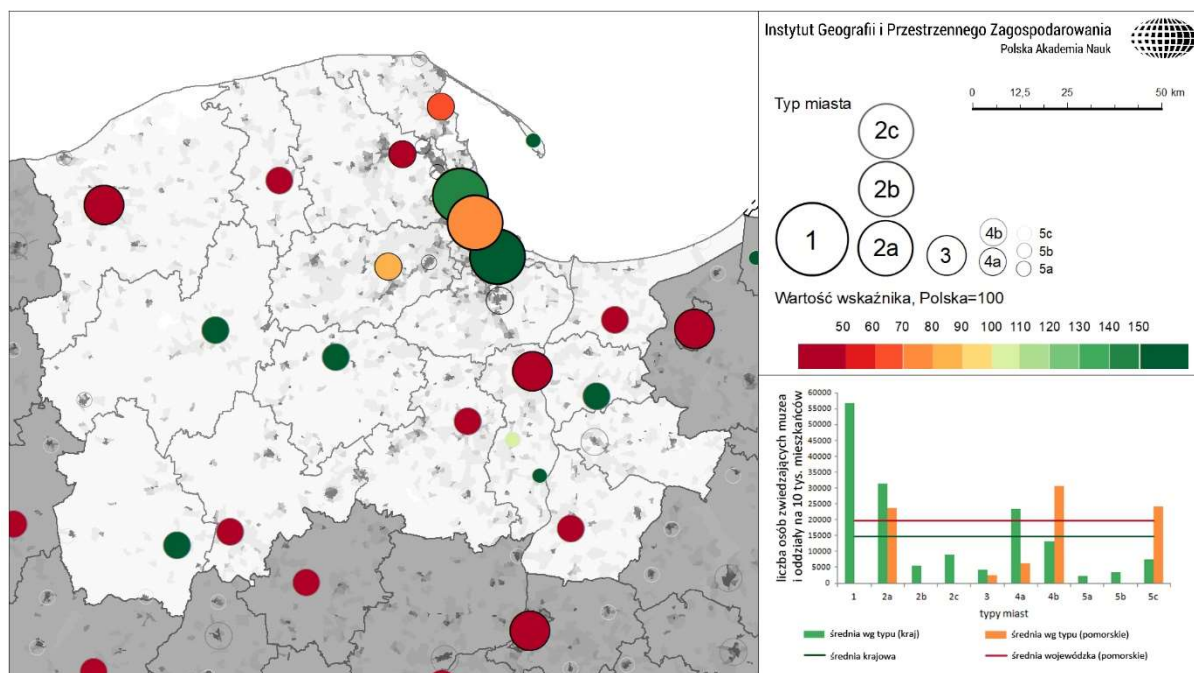
W województwie pomorskim zaznacza się ogromna koncentracja placówek teatralnych w Trójmieście, szczególnie w Gdańsku, co przekłada się a wysoki poziom dostępności tego typu usług. Poza Trójmiastem teatry działają w pojedynczych lokalizacjach. Są to przede wszystkim miasta powiatowe (typ 4 tj. Chojnice, Starogard Gdański, Bytów i Kwidzyn) oraz dwa miasta zaklasyfikowane do typu 5 (Rumia, Dzierżgoń). Takie rozmieszczenie powoduje, że środkowa, północna i zachodnia część województwa charakteryzuje się niskim poziomem dostępności do tego typu usług kulturalnych. Mimo to, średni czas dojazdu do najbliższego teatru wynosi 30 minut i jest niższy niż średnia krajowa. Tylko w przypadku nielicznych miast czas dojazdu jest dwa razy dłuższy niż średnia krajowa (np. Krynica Morska – 59 minut, Łeba – 61 minut, Hel – 63 minuty).

9.3. Muzea

Wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika (liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców)⁴² (powyżej średniej krajowej) wyróżnia się mniej więcej połowa miast wojewódzkich (typ 2), nieliczne miasta subregionalne (typ 3) i ośrodki powiatowe, zaliczone do typu 4. Analizowany wskaźnik jest stymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza

⁴² Muzeum to jednostka organizacyjna, nie nastawiona na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów (Ustawa z dn. 21 listopada 1996 r. o muzeach). Według Banku Danych Lokalnych GUS w 2017 r. w Polsce funkcjonowało 949 muzeów, z czego najwięcej w województwie mazowieckim (135), małopolskim (132) i wielkopolskim (92). Natomiast pod względem wartości analizowanego wskaźnika na pierwszym miejscu plasuje się województwo małopolskie, następnie mazowieckie i pomorskie.

pozycja danego miasta w analizowanym zakresie. Średnia krajowa dla miast wynosi 14,7 tys. osób/10 tys. mieszkańców.

Ryc. 9.3 Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

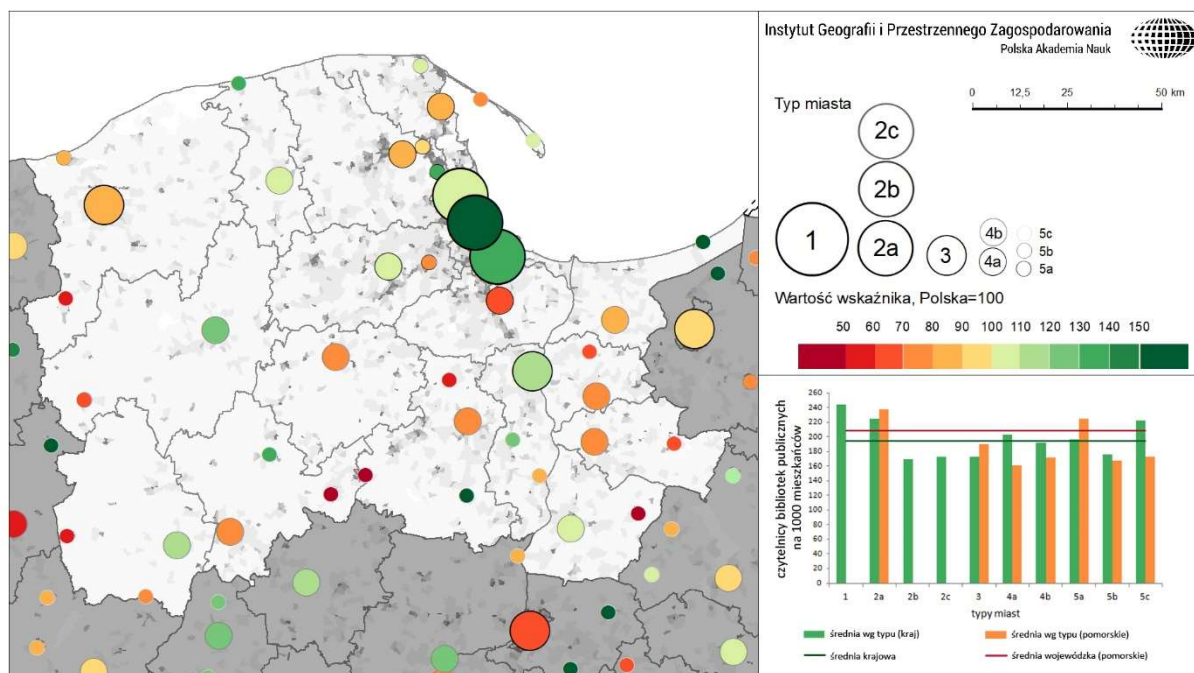
W 2017 r. muzea zlokalizowane w miastach województwa pomorskiego odwiedziło łącznie 2,93 mln zwiedzających (średnia wojewódzka dla miast – 2,12 mln). W województwie pomorskim placówki muzealne zlokalizowane są głównie w Trójmieście, przede wszystkim w Gdańsku (25,8 tys. zwiedzających/10 tys. mieszkańców). Wyższą wartością wskaźnika charakteryzuje się Hel (487,1 tys., co jest wynikiem ogólnej atrakcyjności Półwyspu Helskiego i generowanego ruchu turystycznego), Malbork (a więc obiekt muzealny o oddziaływaniu międzynarodowym, 164,7 tys.), Gniew (49,6 tys.) i Kościerzyna (29,3 tys.). Ponadto wysoka wartość wskaźnika dotyczy Bytowa (25,5 tys.), czyli – podobnie jak w przypadku Gniewa i Malborka – dotyczy specyficznych obiektów muzealnych tj. zabytków architektury. Jeszcze tylko Gdynia, Człuchów i Pelplin przekraczają średnią krajową wartość analizowanego wskaźnika. Średnia wartość wskaźnika dla miast województwa pomorskiego wynosi 19,7 tys. i jest wyższa od średniej krajowej.

9.4. Biblioteki

Wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika⁴³ (liczba czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne zróżnicowanie przestrzenne. W większości dużych miast (typ 2) wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej (z wyjątkiem m.in. Krakowa, Gdańska, Opola, Warszawy, Olsztyna i Lublina).

⁴³ Według definicji GUS, biblioteka to jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany. W 2017 r. w Polsce funkcjonowały 7953 biblioteki publiczne (łącznie z filiami), najwięcej w województwie mazowieckim (953), śląskim (784) i małopolskim (717). Jednak największą liczbą czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyróżnia się województwo małopolskie (193), następnie mazowieckie (173) i lubelskie (170).

Analizowany wskaźnik jest stymulantą tj. im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza pozycja danego miasta. Średnia krajowa dla całego zbioru miast wynosi 194 osoby/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.4 Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

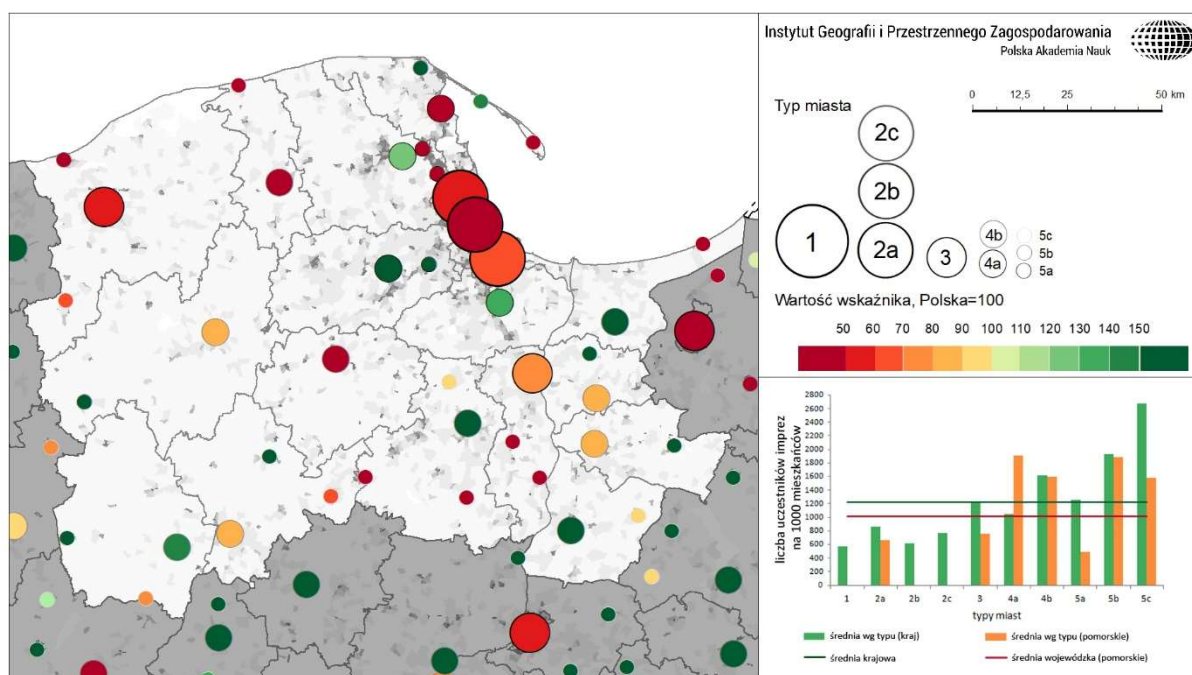
W województwie pomorskim pod względem analizowanego wskaźnika aktywności bibliotecznej (czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców w relacji do średniej krajowej dla miast) wyróżnia się Trójmiasto, szczególnie Sopot (313). Poza tym bardzo wysoki wskaźnik aktywności bibliotecznej charakteryzuje niektóre małe miasta (typ 5, Krynica Morska, rekordowa wartość 1088, i Skórcz 456). W większości pozostałych miast wartość wskaźnika należy uznać za przeciętną, oscylującą wokół średniej krajowej dla miast (jednak częściej spadającą poniżej średniej). Najniższa wartość wskaźnika aktywności bibliotecznej dotyczy małych miast (typ 5) tj. Czerska (91), Prabut (82) i Czarnej Wody (70). Jednak średnia wojewódzka dla miast jest stosunkowo wysoka i wynosi 209 czytelników/1000 mieszkańców. Do interpretacji tych wyników należy podchodzić ostrożnie. Z jednej strony niską wartość wskaźnika można interpretować jako niedostateczny stopień wyposażenia w biblioteki, a z drugiej jako brak zainteresowania (szeroka dostępność innych form spędzania wolnego czasu, szczególnie w dużych miastach) i/lub potrzeby (korzystanie z własnych zbiorów, w tym z e-booków).

9.5. Ośrodki kultury

Najwyższe wartości wskaźnika (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców)⁴⁴ dotyczą miast typu 5 i 4 (oprócz miast leżących w aglomeracjach miejskich), najniższe zaś ośrodków

⁴⁴ Wyposażenie w placówki kulturalne służące integracji, wypoczynku i aktywności lokalnych społeczności (tj. centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice) zostało ujęte jako wskaźnik obrazujący również działalność tych placówek (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców, bez imprez masowych ujętych w Banku Danych Lokalnych w odrębnej kategorii). W ten sposób zostało zobrazowane nie tylko rozmieszczenie placówek, ale i aktywność lokalnych liderów, przejawiająca się organizacją różnorodnych imprez o charakterze kulturalno-rekreacyjnym. W Polsce średnia wartość wskaźnika wynosi 945, najwyższa zaś jest w województwie dolnośląskim

regionalnych (typ 2), co częściowo wynika z charakteru organizowanych imprez (imprezy o zasięgu lokalnym). Średnia krajowa dla wszystkich miast wynosi 1219 uczestników/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.5 Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

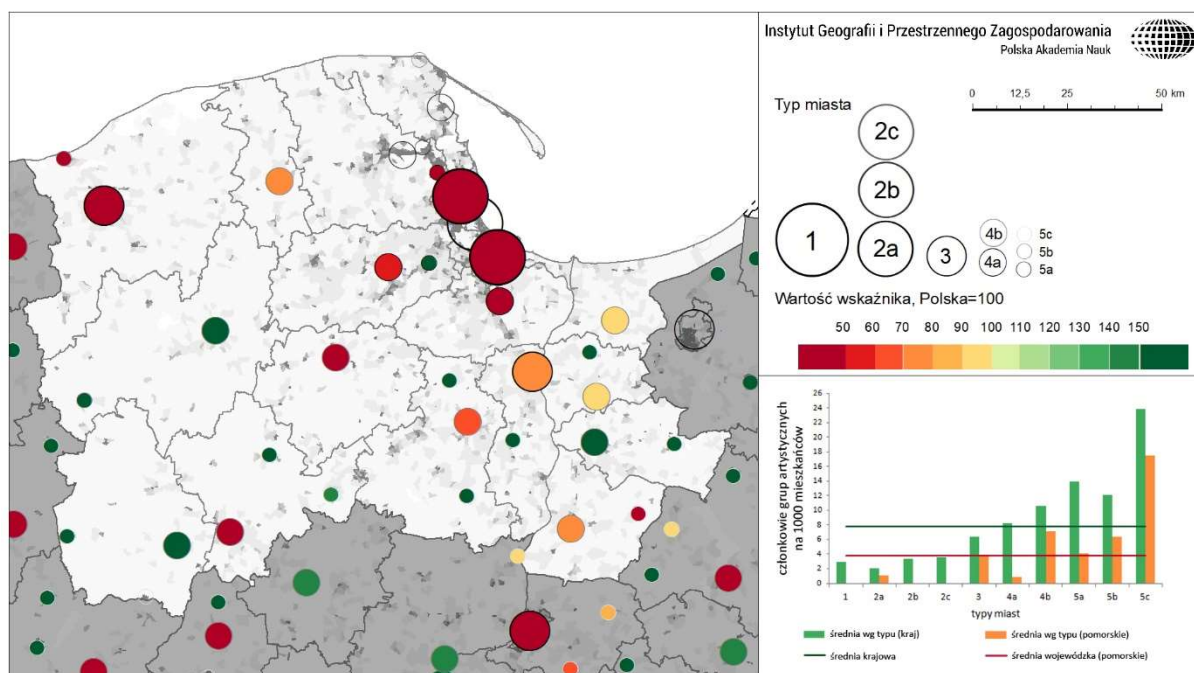
W województwie pomorskim najniższe wartości analizowanego wskaźnika aktywności kulturalnej (liczba uczestników imprez/1000 mieszkańców) charakterystyczne są dla miast regionalnych (typ 2, Trójmiasto) i subregionalnych (typ 3, Słupsk, Tczew), co częściowo wynika z charakteru analizowanych imprez (brak imprez masowych). Brak tego typu działalności obserwowany jest w przypadku sześciu miast województwa (Gniew, Czarna Woda, Hel, Krynica Morska, Łeba, Puck). Najbardziej aktywna społeczność lokalna (zarówno odnośnie organizacji jak i uczestnictwa w imprezach) jest w Nowym Stawie (7065), Brusach (6783) i Kartuzach (4959). Średnia wojewódzka dla miast wynosi 1010 osób/1000 mieszkańców.

9.6. Grupy artystyczne

Aktywność kulturalną lokalnych społeczności zmierzono uczestnictwem nie tylko jako widzowie, ale również jako członkowie grup artystycznych prowadzonych przez lokalne centra i ośrodki kultury (na 1000 mieszkańców).

Wśród polskich miast najwyższymi wartościami wskaźnika wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne zróżnicowanie regionalne. We wszystkich dużych miastach (typ 2), z wyjątkiem Rzeszowa, wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej. Analizowany wskaźnik jest stymulantą tj. im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza pozycja danego miasta względem średniej krajowej dla miast. Średnia krajowa dla wszystkich miast wynosi 8 osób/1000 mieszkańców.

(1234), podkarpackim (1195) i podlaskim (1189), najmniej w łódzkim (661) i mazowieckim (676). Średnia dla wszystkich miast w Polsce wynosi 1219 osób/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.6 Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie pomorskim wskaźnik uczestnictwa w lokalnych grupach artystycznych jest bardzo niski. W większości miast województwa jest on niższy od średniej krajowej dla miast. Aż w 14 miastach nie ma tego typu działalności (są to przeważnie małe miasta, typ 5, m.in. Gniew, Czarna Woda, Kępice, Jastarnia, Hel, Krynica Morska, Łeba, Władysławowo, Puck), w tym w Gdyni i Sopocie. W mieście wojewódzkim wartość wskaźnika (2) jest dużo niższa niż średnia krajowa dla miast.

Na tym tle pozytywnie wyróżniają się niektóre miasta o znaczeniu lokalnym (typ 5) o najwyższych wartościach wskaźnika: Brusy (103 os./1000 mieszkańców), Nowy Staw (57), Żukowo (37), Dzierżoń (29) i Skórcz (26). Średnia wojewódzka dla miast wynosi niespełna 4 os./1000 mieszkańców i jest dużo niższa od średniej krajowej dla miast.

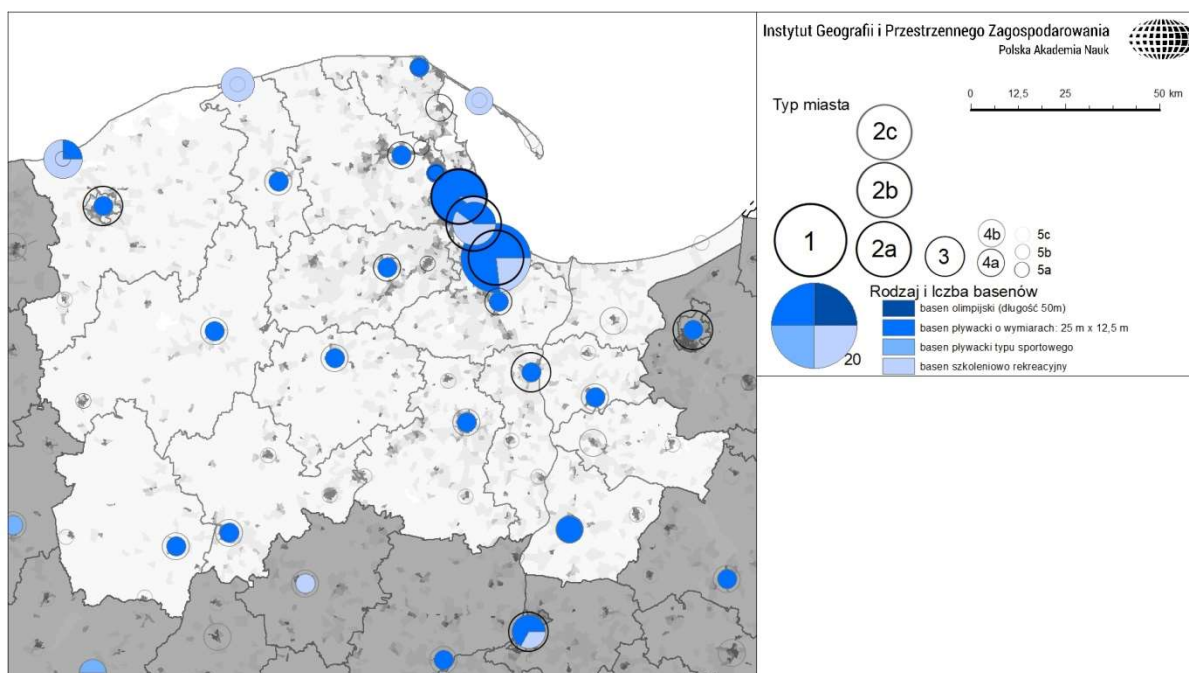
9.7. Pływalnie kryte

W analizie uwzględniono 4 kategorie basenów⁴⁵:

- basen olimpijski (o długości 50 m),
- basen pływakki typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m),
- basen pływakki (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- basen szkoleniowo-rekreacyjny (o długości co najmniej 16 m).

W polskich miastach w 2015 r. łączna liczba niecek basenowych we wszystkich pływalniach ww. kategorii wyniosła 765.

⁴⁵ Pływalnią krytą jest obiekt wielokubaturowy, kryty o konstrukcji trwałej, ze sztucznym zbiornikiem (niecką) w wodą, służący do celów sportowych i rekreacyjnych, pływania i skoków do wody, posiadający zaplecze socjalne oraz urządzenia sanitarne. Powinien być to obiekt ogólnodostępny, umożliwiający prowadzenie zajęć w zakresie nauki pływania („Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).

Ryc. 9.7 Pływalnie kryte, 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki.

W miastach województwa pomorskiego w 2015 r. łączna liczba niecek basenowych we wszystkich pływalniach wyniosła 52 tj.:

- 37 basenów pływackich (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- 15 basenów szkoleniowo-rekreacyjnych (o długości co najmniej 16 m).

Na obszarze województwa pomorskiego nie było basenu olimpijskiego (o długości 50 m) oraz basenu typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m) .

W 2015 r. w największej ilości obiektów do dyspozycji mieli mieszkańcy miast regionalnych (typ 2) Gdańsk (13), Gdynia (9), Sopot (5). Dobra sytuacja występowała w Ustce (4), Łebie (3), Jastarni (2) i Kwidzynie (2). Najgorzej sytuacja wyglądała w małych miastach (typ 5) oraz niektórych miastach powiatowych (typ 4) gdzie takich obiektów nie było. Miastami powiatowymi bez basenu były: Puck, Sztum i Nowy Dwór Gdański.

9.8. Hale sportowo-widowiskowe

Do dużych hal sportowo-widowiskowych zakwalifikowano te, których widownia liczy minimum 900 miejsc siedzących służących przede wszystkim najpopularniejszym halowym sportom olimpijskim (siatkówka, koszykówka, piłka ręczna). Opracowanie nie uwzględnia hal lodowych oraz hipodromu z uwagi na zmniejszoną wielofunkcyjność spowodowaną ukierunkowaniem tych obiektów na konkretne dyscypliny sportu („Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).

Tab. 9.8 Hale sportowo-widowiskowe w województwie pomorskim, 2016.

Nazwa Hali	Miejscowość	Pojemność całkowita (miejsca siedzące)	Max ilość osób w hali
Hala "Olivia"	Gdańsk	5500	6500
Hala AWFIS Gdańsk	Gdańsk	2000	3000
Gdynia Arena	Gdynia	4688	5000
Hala CSiR w Kwidzynie	Kwidzyn	1504	2500
HS Kwidzyn	Kwidzyn	1002	1002
Hala Gryfia	Słupsk	2700	3200
Hala 100-lecia	Sopot	1942	2000
Ergo - Arena	Sopot, Gdańsk	11035	14661
Hala OSiR Starogard Gdański	Starogard Gdański	2000	3000
Miasta pow. 50 tys. mieszkańców bez dużej hali sportowo-widowiskowej			
Tczew			
Wejherowo			

Źródło: Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej Ministerstwo Sportu i Turystyki

W 2015 r. na terenie województwa pomorskiego znajdowało się 9 dużych hal widowiskowo-sportowych (jedna na granicy Gdańska i Sopotu, dwie w Gdańsku i Kwidzynie oraz po jednej w Gdyni, Słupsku, Sopocie i Starogardzie Gdańskim). Największymi halami w województwie o widowni przekraczającej 5 tys. były Ergo Arena oraz hala „Olivia”⁴⁶.

W 2015 r. miastami powyżej 50 tys. mieszkańców bez dużej hali sportowo-widowiskowej były Tczew (hala o widowni 300 miejsc) oraz Wejherowo (hala o widowni 700 miejsc we wsi Luzino 12 km od Wejherowa). Ponadto na obszarze województwa funkcjonuje hipodrom w Sopocie oraz duża hala lodowa Stoczniowiec w Gdańsku.

9.9. Stadiony lekkoatletyczne

W miastach województwa pomorskiego znajduje się 14 pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów lekkoatletycznych.

⁴⁶ Ergo Arena to jeden z najnowocześniejszych obiektów tego typu w kraju położona na granicy Sopotu i Gdańska. Arena przystosowana jest do organizacji zawodów takich jak siatkówka, koszykówka, piłka ręczna, sporty walki, hokej, sporty motorowe a nawet windsurfing. Organizowane są tu również konferencje, spotkania biznesowe, targi, bankiety czy gale. W przeszłości przeprowadzane były tu liczne imprezy o zasięgu międzynarodowym np. Mistrzostwa Świata w Piłce Siatkowej Mężczyzn 2014, Mistrzostwa Europy w Piłce Ręcznej Mężczyzn 2016 oraz mecze Ligi Światowej siatkarzy. Odbyły się tu liczne koncerty wykonawców takich jak Lady Gaga czy Sting. Hala Olivia była pierwszą na Pomorzu halą z lodowiskiem. Posiada zaplecze sportowo-rekreacyjne, hotelowe i gastronomiczne. W przeszłości odbywały się tu Mistrzostwa Świata Dywizji I w hokeju na lodzie oraz targi Baltexpo. Użytkownikami obiektu są Pomorski Klub Hokejowy 2014 oraz Stoczniowiec Gdańsk (hokej na lodzie mężczyzn).

Tab. 9.9 Pełnowymiarowe stadiony lekkoatletyczne w miastach województwa pomorskiego - stan na dzień 1 stycznia 2019 r.

Miejscowość, gospodarz	Rok budowy	Liczba torów		Skocznie			Rzutnie			Kategoria PZLA
		Okrężna	Prosta	wzwyż	tyczka	w dal/ 3-skok	kula	młot/ dysk	oszczep	
Chojnice - MKS Chojniczanka	2007	6	6	1	1	1	1	1	1	IVB
Brusy – stadion miejski	2018	4	6	1	brak	2	1	brak	1	VB
Kartuzy - miejski	2018	4	6	1	2	1	2	1	2	VB
Malbork - MOSiR	2010	6	8	1	1	1	1	1	2	IVA
Puck - miejski	2009	6	8	1	1	1	2	1	2	IVB
Władysławowo - COS Cetniewo	2011/2014	6	8	2	2	1	2	3	1	IVB
Starogard Gdański - MOSiR	2011	6	8	1	2	2	2	1	2	IVA
Pelplin - miejski	2018	6	8	1	2	1	1	1	2	VB
Reda - miejski	2018	4	6	1	brak	1	1	brak	1	VA
Sztum - miejski	2016	4	6	1	1	1	1	1	1	VA
Gdańsk - AWFIS	2009	8	8	2	2	2	2	1	2	IIIA
Gdańsk GOKF	2016	8	8	2	2	2	2	1	2	IIIA
Słupsk - MOSiR	2005	8	8	2	2	2	2	1	2	IIIA
Sopot - SKLA Sopot	2005	8	8	1	2	2	2	1	2	IVA

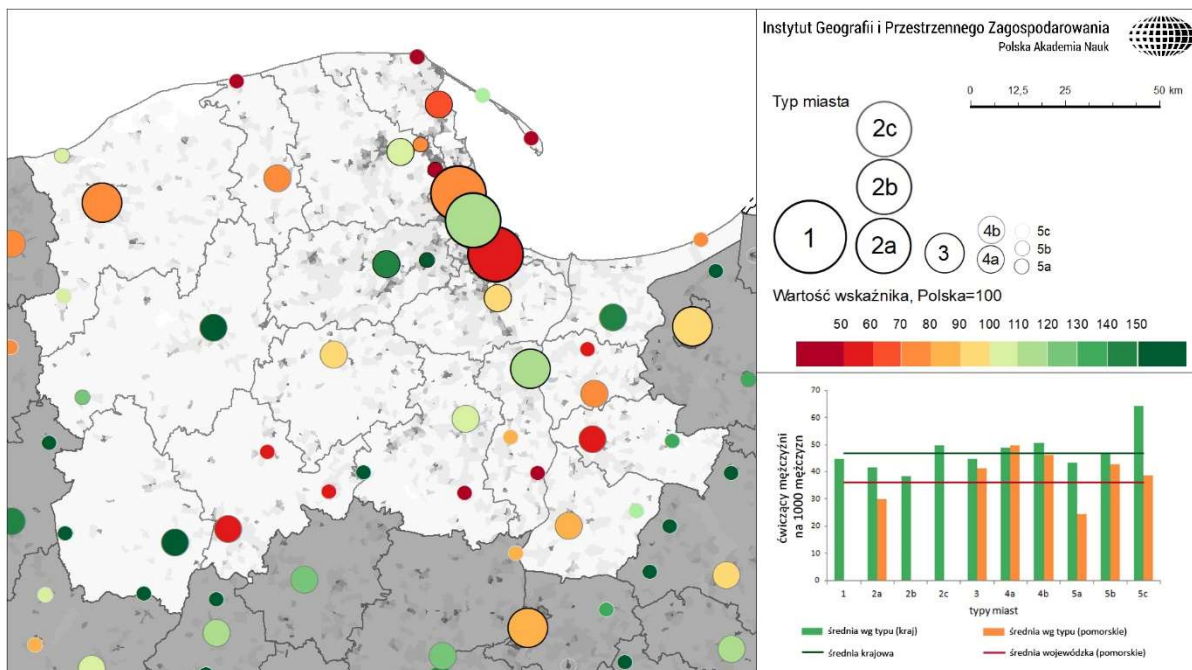
Źródło: Zestawienie zweryfikowanych (dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów la), pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych w układzie alfabetycznym nazw miejscowości - stan na dzień 1 stycznia 2019 r.

9.10 Ćwiczący mężczyźni

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 mężczyzn ćwiczyło 47. Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.

Tylko w przypadku miast powiatowych aglomeracyjnych (typ 4a) wartość wskaźnika nieznacznie przekracza średnią krajową dla miast w danym typie; w pozostałych przypadkach notowane są wartości poniżej średniej. Największe różnice dotyczą małych miast, zarówno aglomeracyjnych jak i pozostałych (np. Gniew, Skórcz, Skarszewy, Władysławowo, Łeba). Niski poziom aktywności sportowej dotyczy również Gdańska i niektórych miast powiatowych (Sztum, Chojnice).

Najwyższa wartość wskaźnika charakterystyczna jest dla mniejszych ośrodków miejskich (typ 4b – Człuchów, Bytów, Nowy Dwór Gdański, Kartuzy; typ 5 – np. Żukowo, Czarne, Debrno, Czarna Woda). Średnia dla wszystkich miast w województwie pomorskim osób ćwiczących wyniosła na 1000 mężczyzn 36, czyli powyżej średniej krajowej.

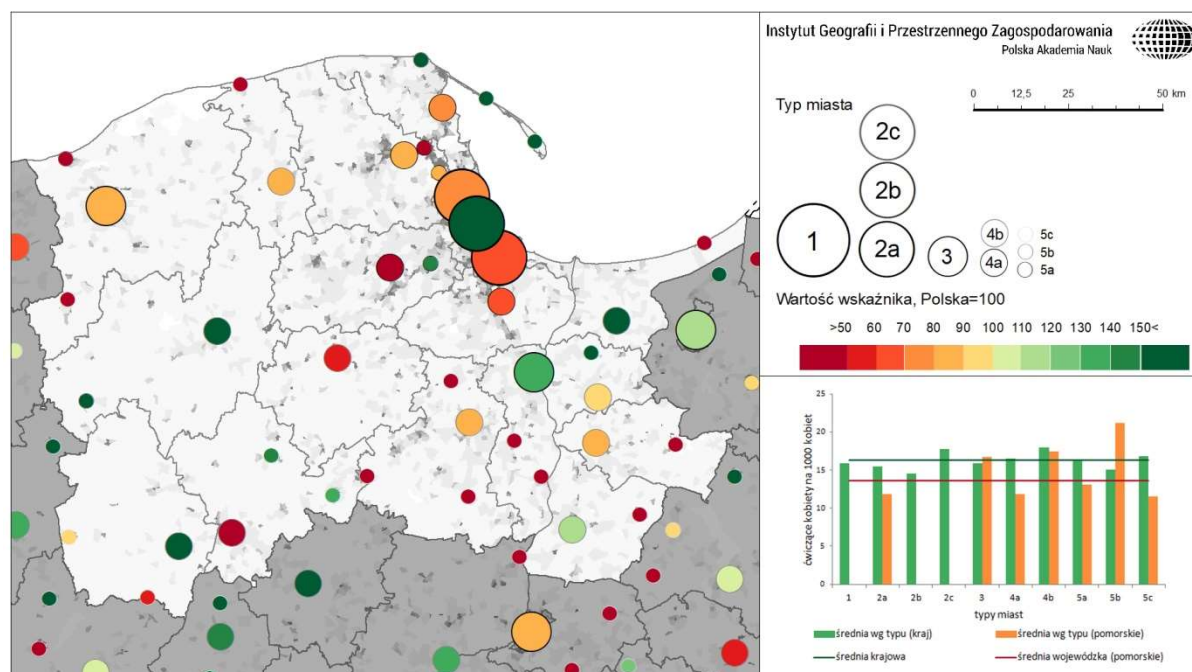

Ryc. 9.10 Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn, 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

9.11 Ćwiczące kobiety

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 kobiet ćwiczyło 16.

Ryc. 9.11 Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet, 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i

kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.

W przypadku tego wskaźnika w dwóch typach miast (typ 3, typ 5b – małe miasta nieaglomeracyjne) notowane są wartości wyższe od średniej krajowej dla miast w danym typie. W pozostałych typach wartości te są niższe od średniej (największe różnice dotyczą typu 5c i 4a).

Spośród miast regionalnych najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Sopotu, z subregionalnych (typ 3) Tczewa, z miast powiatowych – Nowego Dworu Gdańskiego, Bytowa i Człuchowa, a z miast małych – Miastka, Nowego Stawu, Helu, Jastarni i Władysławowa. Niski poziom aktywności sportowej notowany jest w wielu małych miastach (np. Skórcz, Skarszewy, Gniew, Pelplin, Krynica Morska, Łeba i Ustka).

Średnia dla wszystkich miast w województwie pomorskim osób ćwiczących wyniosła na 1000 kobiet 14, czyli poniżej średniej krajowej.

9.12. Podsumowanie (hierarchizacja)

9.1. Kina (liczba osób przypadająca na jedną salę kinową oraz średni czas dojazdu do najbliższego kina). W województwie pomorskim sytuacja jest zróżnicowana. Wartości wyższe od średniej charakteryzują typ 2a (nieznaczne różnice), typ 5b i typ 5c (duże różnice). W pozostałych przypadkach tj. w typie 3, 4a, 4b, 5a wartości dla tych typów są niższe od średniej krajowej dla tych typów (największe w typie 5a (wartość ponad 3-krotnie mniejsza). Usługa występuje w 7 typach. Poniżej średniej krajowej dla miast plasują się ośrodki regionalne, subregionalne, a nawet niektóre małe miasta (typ 5a). Najwyższy poziom dostępności dotyczy miast subregionalnych, niektórych miast powiatowych i miast regionalnych (głównie Sopot i Gdańsk). Najniższy poziom dostępności charakterystyczny jest dla małych miast i niektórych miast powiatowych. Brak kin jest zauważalny w 2017 r. w 26 miastach regionu, w tym w Kartuzach, Pucku, Malborku i Miastku, tj. miastach, które według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług nie są ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe, a aspirują do wyższych poziomów hierarchicznych. W Miastku i Malborku kina zlikwidowano. Jednocześnie mamy do czynienia z rozwojem tego typu usług i infrastruktury w ośrodkach, w których w 2007 r. kina nie funkcjonowały (np. Kościerzyna, Lębork, Tczew, Rumia).

9.2. Teatry (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego teatru). Według GUS w województwie pomorskim profesjonalne teatry funkcjonują w czterech ośrodkach: Gdańsku, Gdyni, Słupsku i Sopocie (łącznie 12 placówek, najwięcej w Gdańsku i Słupsku, po 4 placówki). Najwyższy poziom dostępności do tego typu placówek (w tym teatrów amatorskich) dotyczy miast regionalnych, miast subregionalnych i niektórych powiatowych (typ 4b, np. Bytów, Chojnice, Kwidzyn). Bardzo niska dostępność charakteryzuje małe miasta.

9.3. Muzea (liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców). Największe miasta regionu (typ 2a, 3, 4a) charakteryzują się niższymi wartościami niż średnia krajowa (w przypadku typu 4a jest to wartość ponad 3-krotnie niższa). Natomiast w pozostałych dwóch przypadkach (typ 4b i 5c) notuje się wartości dużo wyższe względem średniej krajowej dla tych typów miast. W typach 2a, 4b i 5c uzyskane wartości przewyższają średnią krajową dla całego zbioru miast. Brak muzeów dotyczy 22 miast regionu, w tym Sztumu i Rumii, tj. miast, które według przyjętych klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług nie są ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe, a aspirują do wyższych poziomów hierarchicznych.

9.4. Biblioteki (czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców). W trzech typach (2a, 3, 5a) średnia przekracza średnią dla danego typu, w pozostałych czterech (4a, 4b, 5b, 5c) jest ona mniejsza od średniej. Największe różnice występują w przypadku typu 5c (wartość mniejsza od średniej). W dwóch typach – 2a i 5a – wartości przekraczają średnią krajową dla całego zbioru miast. Najgorsza

sytuacja w kontekście bibliotek jest w sześciu miastach regionu: Czersku, Skarszewach, Prabutach, Kępicach, Czarnem i Czarnej Wodzie. Miasta te według przyjętych kryteriów klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług okazały się ośrodkami lokalnymi, koncentrującymi w miejscach zamieszkania usługi podstawowe.

9.5. Ośrodki kultury (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców). Wszystkie typy miast, oprócz miast typu 4a (dość znaczące różnice), charakteryzują się niższymi wartościami wskaźnika niż średnia dla poszczególnych typów. Największe różnice dotyczą typów 5a i 5c. Powyżej średniej krajowej dla wszystkich miast plasują się miasta typu 4a, 4b, 5b i 5c. Najgorsza sytuacja w zakresie ośrodków kultury zaznacza się w dziewięciu miastach regionu, w tym w: Sopocie, Pucku oraz Lęborku.

9.6. Grypy artystyczne (członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców). We wszystkich typach miast odnotowano wartości niższe niż średnia dla poszczególnych typów. Największe różnice dotyczą typu 4a (wartość 8-krotnie mniejsza od średniej), 5a (wartość 4-krotnie mniejsza), 5b i 5c. Powyżej średniej dla wszystkich miast plasuje się tylko typ 5c.

9.7. Pływalnie kryte. 9.8. Hale sportowo-widowiskowe. 9.9. Stadiony lekkoatletyczne. Lokalizacja hal sportowo-widowiskowych i stadionów lekkoatletycznych nie ogranicza się tylko do miast regionalnych i Słupska (w Tczewie nie ma ani jednego z analizowanych typów obiektów), ale obiekty takie występują również w miastach powiatowych (Chojnice, Kartuzy, Malbork, Puck, Sztum, Kwidzyn, Starogard Gdański), a nawet w miastach małych (typ 5, Pelplin, Brusy, Władysławowo, Reda). W przypadku pływalni widoczna jest ogromna koncentracja tego typu obiektów w Trójmieście. Zwraca uwagę niski poziom wyposażenia w pływalnie w Słupsku.

9.10. Ćwiczący mężczyźni. 9.11. Ćwiczące kobiety. W przypadku aktywności sportowej nie potwierdza się prawidłowość z innych województw, że im mniejsze miasto tym większa aktywność sportowa. Uogólniając, małe miasta plasują się poniżej średniej krajowej dla miast w tym typie (niska wartość wskaźnika dotyczy m.in. Łeby, Skórcza, Gniewu). Niska wartość wskaźnika dotyczy też Gdańska, Gdyni, Chojnic, Pucka. Najwyższe wartości dotyczą niektórych miast powiatowych (Bytów, Człuchów, Nowy Dwór Gdański).

Zła sytuacja jest przykładowo w miastach w typie 5c we wskaźniku 9.1 (Kina) (odchylenie negatywne o 69% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 9.12 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
9.1.	-22	6	29	17	74	-36	-69
9.3.	-25	-40	-74	132	brak placówki	brak placówki	224
9.4.	6	10	-21	-11	14	-5	-23
9.5.	-23	-38	82	-1	-61	-2	-41
9.6.	-46	-41	-90	-32	-71	-48	-27
9.10.	-23	5	-29	-3	-19	41	-32
9.11.	-28	-8	2	-8	-44	-9	-40

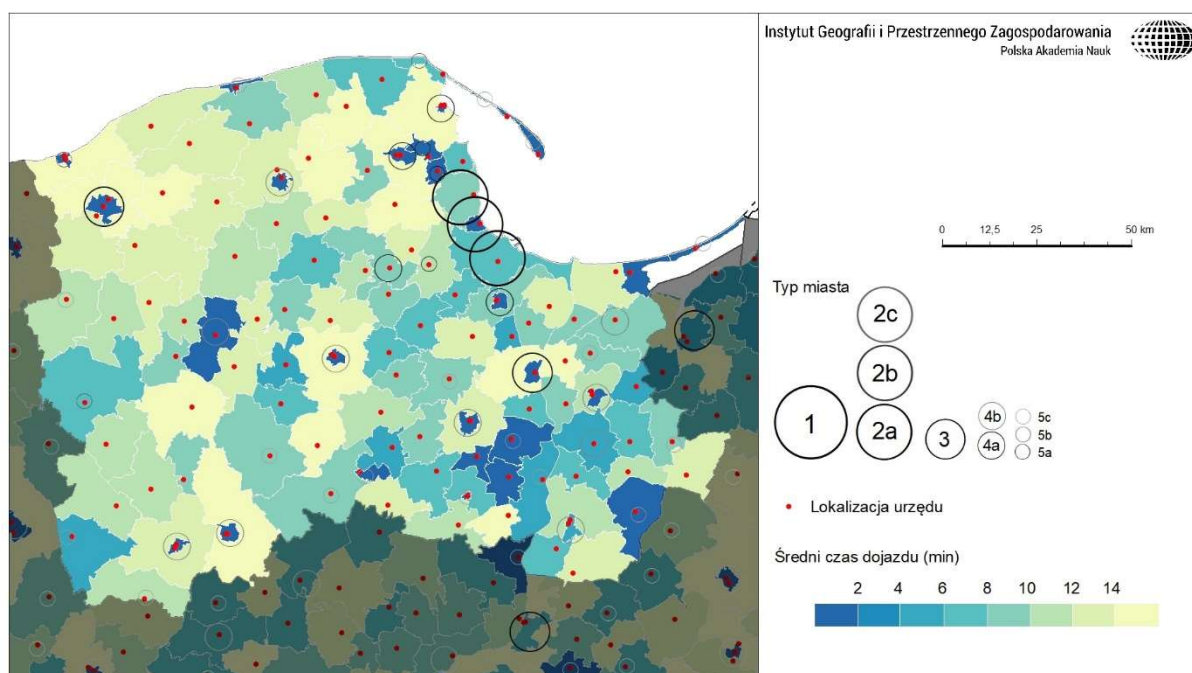
* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

W przypadku placówek kinowych rządzą prawa rynkowe, popytu i podaży. Trudno więc wskazywać, czy w danym ośrodku powinno być kino czy nie. Wydaje się, że obecne rozmieszczenie kin w miastach regionu jest adekwatne do pełnionych przez poszczególne ośrodki funkcji, z pojedynczymi tylko wyjątkami np. Malbork (choć lukę tę wypełnia w jakimś stopniu pobliski Elbląg).

ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI

10.1. Urzędy gminne

Usługi administracyjne na poziomie gminnym⁴⁷ są usługami publicznymi o najniższym stopniu centralizacji, w związku z czym zróżnicowanie wskaźnika dostępności do urzędów gminnych w skali kraju jest najmniejsze spośród pozostałych analizowanych usług administracji publicznej. Uogólniając, wyższy poziom dostępności do urzędów gminnych wykazują mniejsze miasta niż aglomeracje i duże miasta. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego wynosi 9 minut.

Ryc. 10.1 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu gminnego (w min), 2015.

Źródło: Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

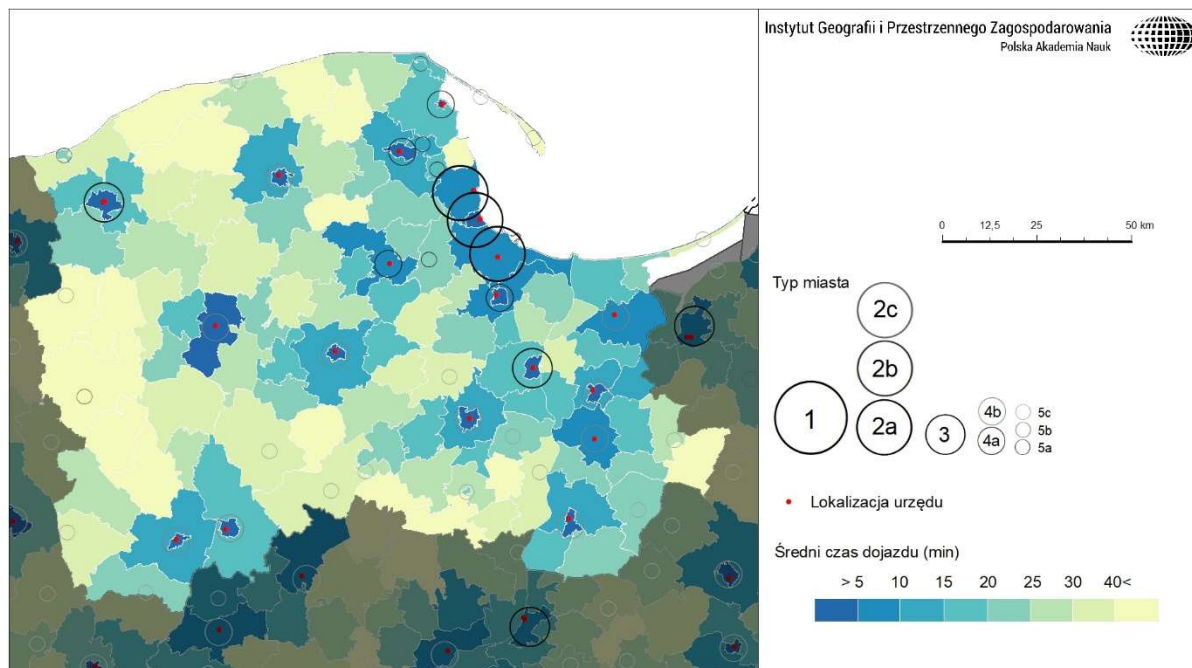
W miastach województwa pomorskiego nie zaznaczają się duże różnice w poziomie dostępności do usług administracji państwowej szczebla lokalnego. Podobnym poziomem dostępności charakteryzują się zarówno miasta regionalne (najwyższa wartość w Sopocie), subregionalne (podobny poziom dostępności w Tczewie i Słupsku), ponadlokalne (np. Chojnice, Bytów, Lębork, Malbork) jak i lokalne (np. Prabuty, Krynica Morska). W zasadzie nie ma obszarów o bardzo niskim poziomie dostępności (maksymalny czas dojazdu samochodem wynosi 23 minuty). W województwie pomorskim średni czas dojazdu do usług administracji państwowej szczebla lokalnego wynosi 9 minut.

⁴⁷ Podstawowymi jednostkami podziału administracyjnego kraju są gminy. Ich kompetencje są bardzo szerokie: od zapewnienia ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami poprzez zapewnienie lokalnego transportu zbiorowego, bezpieczeństwa mieszkańców, zarządzanie drogami gminnymi aż po podstawową opiekę medyczną, edukację publiczną itp. Jednak często zadania gminy sprowadzamy do tych zagadnień, które bezpośrednio dotyczą codziennego funkcjonowania w społeczeństwie, tj. wyrobienie lub wymiana dowodu osobistego, sprawy meldunkowe, założenie własnej działalności gospodarczej, wydanie aktu urodzenia, zgonu, ślubu (urząd stanu cywilnego) itp.

10.2. Starostwa powiatowe

Pośrednim poziomem podziału administracyjnego kraju są powiaty⁴⁸.

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności do starostw powiatowych w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia miast pełniących funkcje administracyjne szczebla powiatowego. Stosunkowo wysoki poziom dostępności charakterystyczny jest również dla obszarów wiejskich w gminach miejsko-wiejskich, z racji lokalizacji siedziby urzędu w części miejskiej gminy. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego wynosi 24 minuty.

Ryc. 10.2 Średni czas przejazdu do właściwego starostwa powiatowego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

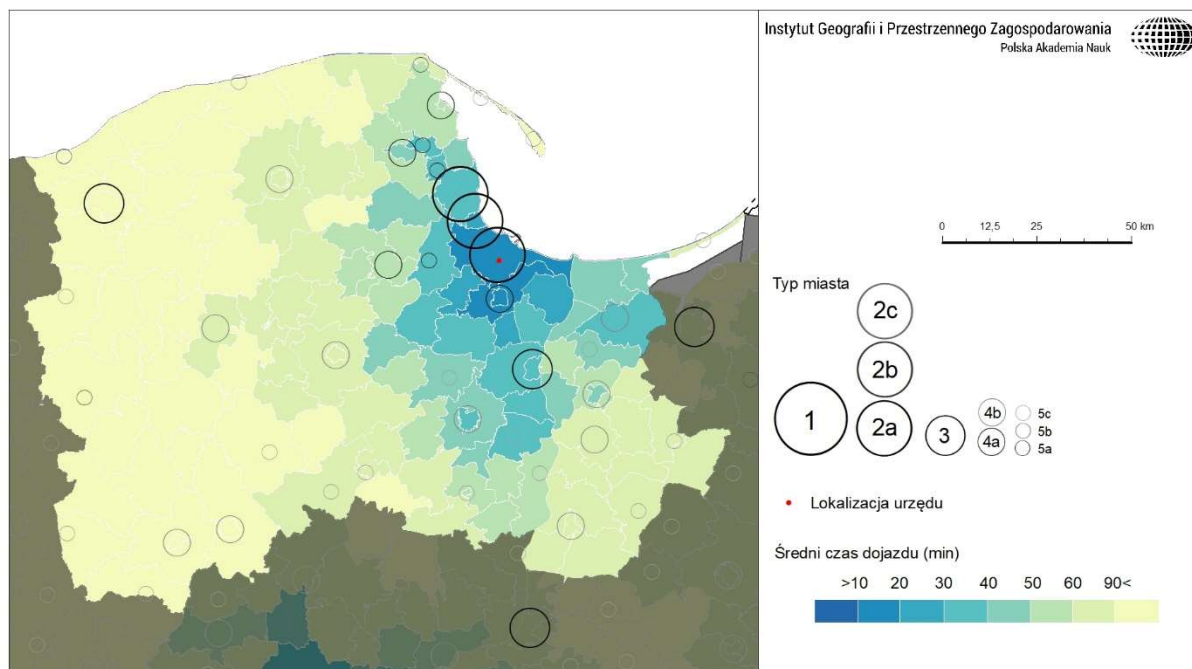
Dostępność do starostw powiatowych zależy przede wszystkim od lokalizacji urzędu - stąd najwyższym poziomem dostępności charakteryzują się wszystkie miasta powiatowe, chociaż zauważalne są niewielkie różnice. Uogólniając, im mniejsze miasto tym większy poziom dostępności do tego typu usług. Najniższy poziom dostępności do urzędów powiatowych dotyczy zachodniej części województwa pomorskiego (peryferia wewnętrzne, np. Miastko – czas dojazdu 43 minuty, Kępice – 48 minut). Jednak nawet w Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot znajdują się obszary o niskim poziomie dostępności, gdzie czas dojazdu do starostwa powiatowego przekracza 40 minut. W województwie pomorskim średni czas dojazdu do tego typu usług wynosi 24 minuty (średnia krajowa).

⁴⁸ Zadania szczebla powiatowego są w zasadzie podobne do gminnego, tylko realizowane na większą skalę. Do władz powiatowych należy m.in. zarządzanie i prowadzenie szkół ponadgimnazjalnych (liceów, techników, szkół zawodowych), szpitali powiatowych, przeciwdziałanie bezrobociu (powiatowe urzędy pracy) itp. Oczywiście jest szereg spraw, które wymagają wizyty w starostwie powiatowym np. rejestracja pojazdu, wydawanie prawa jazdy czy pozwoleń na budowę (budownictwo indywidualne). Z tego też względu ich dostępność ma wpływ na jakość życia ludności, chociaż w większości przypadków, częstotliwość korzystania z usług starostw powiatowych jest rzadsza, niż ma to miejsce w przypadku urzędów gminnych. Starostwa powiatowe pełnią usługi o średnim stopniu centralizacji. Obok powiatów ziemskich, w Polsce funkcjonują powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu) łączące w sobie kompetencje urzędów gminnych i starostw powiatowych. Ponadto w części największych miast funkcjonują (pod różnymi nazwami) punkty obsługi mieszkańców. Punkty te nie podlegają szczegółowej rejonizacji (z wyjątkiem kilku miast w Polsce), zatem mieszkańcy mogą skorzystać z placówki, która wydaje im się najbardziej dogodna (w tym także – najbardziej dostępna).

10.3. Urzędy wojewódzkie

Jednostką podziału administracyjnego kraju najwyższego stopnia są w Polsce województwa⁴⁹.

Najwyższy poziom dostępności do urzędów wojewódzkich ograniczony jest do miast wojewódzkich wraz z miastami leżącymi w ich strefie podmiejskiej. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego wynosi 75 minut.

Ryc. 10.3 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

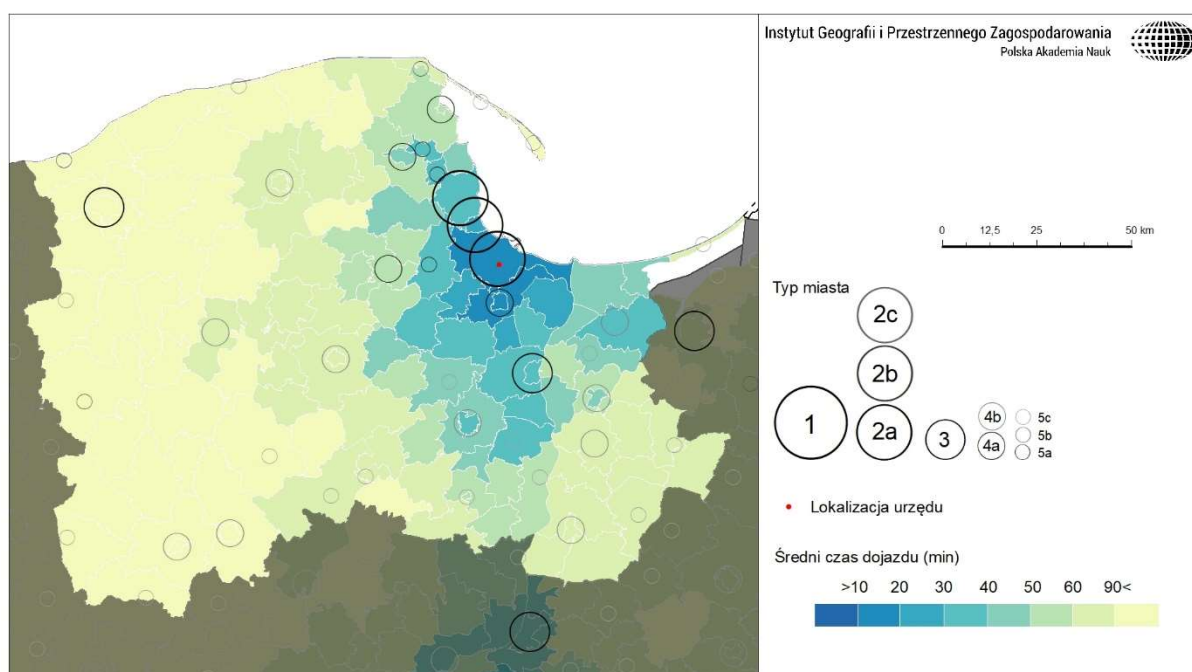
Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku jest pochodną jego lokalizacji w stosunku do podległego mu obszaru: im dalej tym niższy poziom dostępności. W kierunku południowym zaznacza się wpływ autostrady A1 na lepszy poziom dostępności niż pozostałych obszarów. Najniższym poziomem dostępności charakteryzuje zachodnia część województwa pomorskiego, gdzie średni czas dojazdu do miasta wojewódzkiego przekracza 90 minut (np. Słupsk-Gdańsk, 116 minut, w skrajnym przypadku jest to 155 minut). W województwie pomorskim średni czas dojazdu do tego typu usług wynosi 73 minuty.

⁴⁹ W każdym z województw funkcjonują urzędy wojewódzkie, powiązane z administracją centralną i będące jednostkami pomocniczymi wojewody i rządowej administracji państwowej. Do zadań urzędów wojewódzkich należy m.in. kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie działalności wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, czy gospodarowanie mieniem województwa. Urzędy wojewódzkie są placówkami administracji publicznej o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, w związku z czym nawet ich niski poziom dostępności nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Jednak poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. uzyskanie zezwolenia na pracę cudzoziemców).

10.4. Urzędy marszałkowskie

Podobnie jak w przypadku urzędów wojewódzkich urzędy marszałkowskie⁵⁰ są placówkami o wysoki stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, a stosunkowo niski poziom dostępności znaczącej części obszaru (głównie miast w zachodniej części regionu) nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. firm transportowych – wydawanie licencji na przewóz osób).

Poziom dostępności do urzędów marszałkowskich jest tożsamy z poziomem dostępności do urzędów wojewódzkich, za wyjątkiem województwa kujawsko-pomorskiego i lubuskiego. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego wynosi 73 minuty.

Ryc. 10.4 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W przypadku województwa pomorskiego nie ma różnic w dostępności do Urzędu Wojewódzkiego i Marszałkowskiego. Lokalizacja urzędu względem podlegającego mu obszaru sprawia, że w najgorszej sytuacji są mieszkańcy zachodniej części województwa. Średni czas dojazdu do tego typu usług jest identyczny i wynosi 73 minuty.

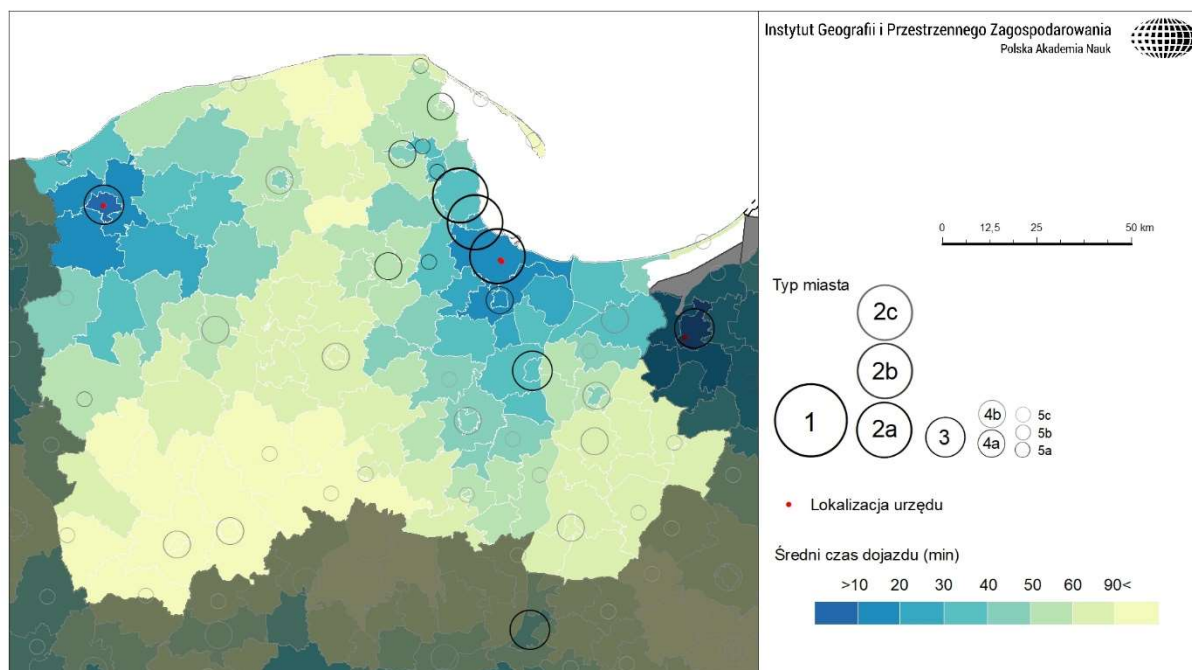
10.5. Oddziały regionalne ZUS

W przypadku ZUS rejonizacja oddziałów⁵¹ nie nawiązuje do podziału administracyjnego kraju (szczebla wojewódzkiego (oddziałów [43] jest znacznie więcej niż województw). Najwyższy poziom

⁵⁰ Urzędy marszałkowskie powiązane są z administracją samorządową i są jednostkami pomocniczymi zarządu województwa. Urzędy marszałkowskie realizują np. zadania w zakresie: polityki regionalnej, obronności i bezpieczeństwa państwa, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, zagospodarowania przestrzennego.

⁵¹ Zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi w Polsce za administrację ubezpieczeń społecznych odpowiedzialne są dwa podmioty: Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. ZUS jest operatorem Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i jest podstawową instytucją odpowiedzialną za system powszechnych ubezpieczeń społecznych, tj. świadczeń gwarantowanych przez

dostępności dotyczy miast wojewódzkich i niektórych miast subregionalnych. Średni czas dojazdu do właściwego oddziału ZUS wynosi 59 minut.

Ryc. 10.5 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS (w min), 2015.

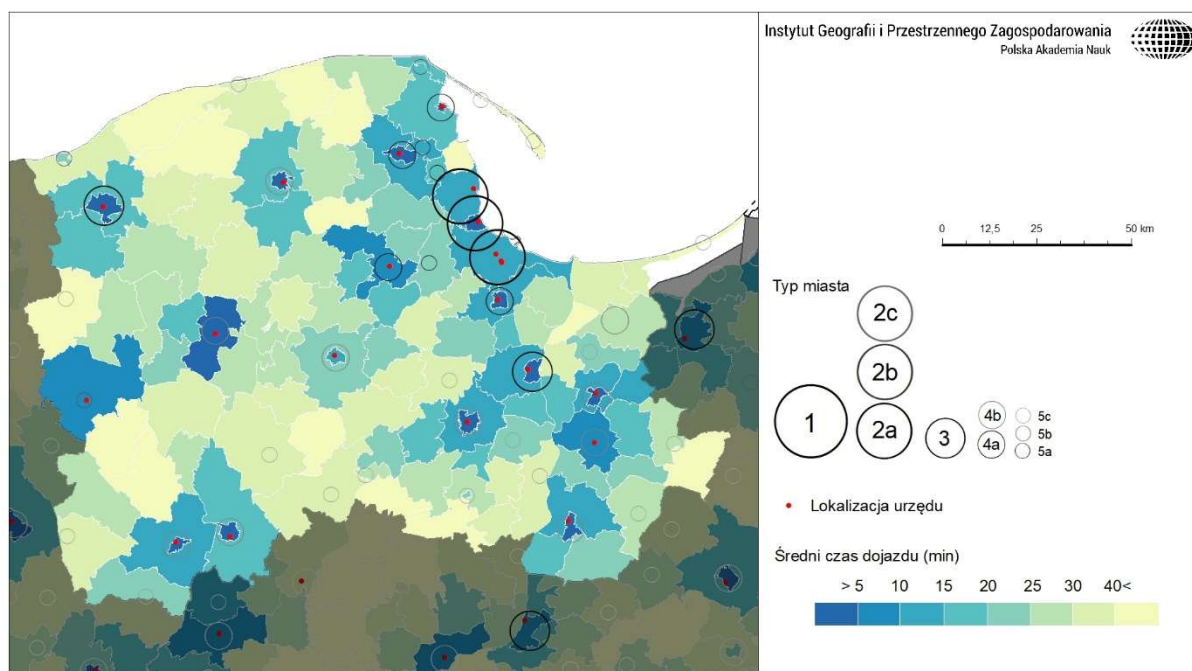
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie pomorskim funkcjonują dwa oddziały ZUS: w Gdańsku i w Słupsku. Taki układ determinuje obraz dostępności do tego typu usług. Najwyższy poziom dostępności charakterystyczny jest oczywiście dla wymienionych miast, następnie dla ich bezpośredniego otoczenia. Im dalej od tych miast, tym poziom dostępności spada, przy czym zaznacza się wyraźnie wpływ autostrady na poziom dostępności do oddziału w Gdańsku. Zwarte obszary w południowo-zachodniej części województwa wyróżniają się najgorszym poziomem dostępności (dotyczy to zarówno miast powiatowych np. Człuchów i Chojnie, jak i miast o znaczeniu lokalnym np. Czersk, Brusy). Niski poziom dostępności charakterystyczny jest również dla Półwyspu Helskiego czy Mierzei Wiślanej i leżących tam miast. W województwie pomorskim średni czas przejazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS wynosi 59 minut (w skrajnych przypadkach 134 minuty).

10.6. Inspektoraty i biura terenowe ZUS

Dostępność do inspektoratów ZUS nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, oczywiście z pewnymi wyjątkami wynikającymi z różnicy między liczbą powiatów (380) a liczbą inspektoratów i biur terenowych (łącznie 272). Stąd też najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług charakteryzują się miasta powiatowe i subregionalne. Inspektoraty i biura terenowe ZUS są tymi placówkami, z którymi mieszkańcy mają bezpośredni kontakt, a więc to dostępność do tego typu placówek determinuje dostępność do ZUS. Średni czas dojazdu do inspektoratu lub biura terenowego ZUS wynosi 25 minut.

państwo związanych z osiągnięciem odpowiedniego wieku (wieku emerytalnego), niezdolnością do pracy, chorobą lub macierzyństwem, a także z wypadkami przy pracy. ZUS ma strukturę dwupoziomową (oddziały i inspektoraty wraz z biurami terenowymi).

Ryc. 10.6 Średni czas przejazdu do właściwego inspektoratu ZUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

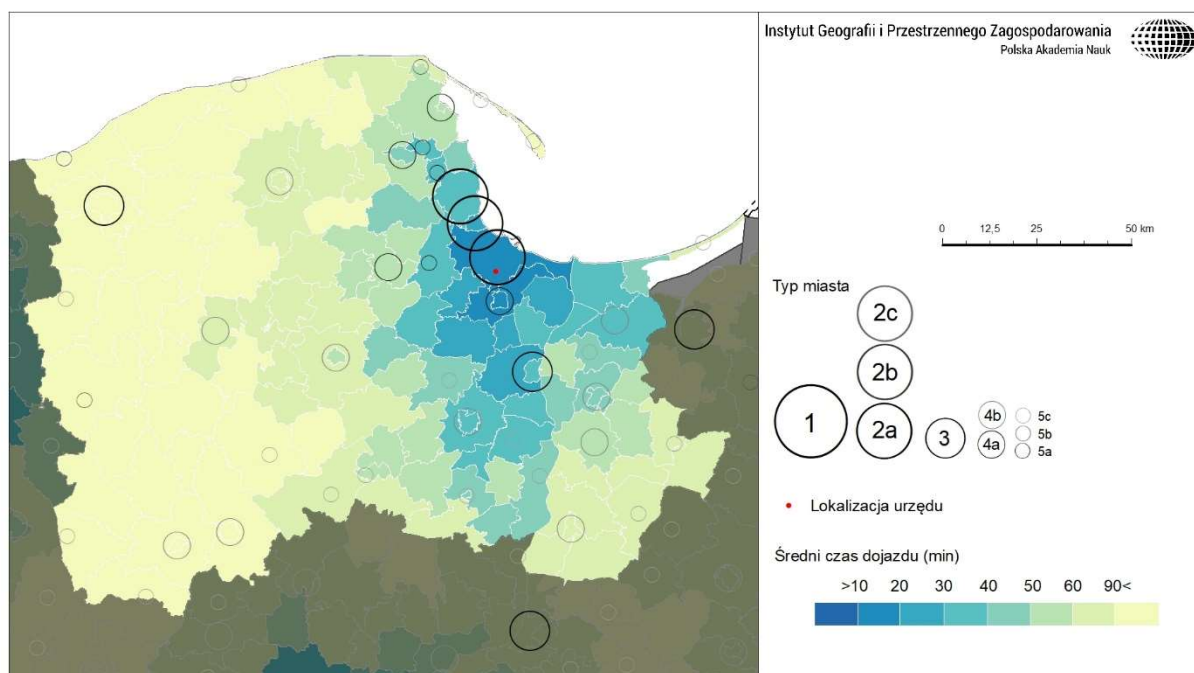
Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych z dwoma wyjątkami. W pierwszym przypadku zlokalizowanie biura terenowego ZUS w Miastku (powiat bytowski) wpłynęło na zwiększenie poziomu dostępności do tego typu usługi w powiecie bytowskim w stosunku do dostępności do administracji państwowej szczebla powiatowego. Natomiast w drugim przypadku brak inspektoratu lub biura terenowego ZUS w Nowym Dworze Gdańskim wpłynęło na pogorszenie poziomu dostępności w powiecie nowodworskim.

Najwyższy poziom dostępności do placówek ZUS dotyczy miast powiatowych, najgorszy zaś północnej części województwa (np. Łeba, Hel, Krynica Morska) oraz południowej (miasta o znaczeniu lokalnym np. Brusy, Czersk). Maksymalny czas dojazdu do inspektoratu lub biura terenowego ZUS wynosi 77 minut, podczas gdy średnia wojewódzka wynosi 25 minut.

10.7. Oddziały regionalne KRUS

W przypadku KRUS rejonizacja oddziałów⁵² nawiązuje do podziału terytorialnego kraju tj. granice poszczególnych oddziałów KRUS odpowiadają granicom województw. Stąd też poziom dostępności do oddziałów KRUS nawiązuje do dostępności do administracji państwowej szczebla wojewódzkiego, z jednym tylko wyjątkiem (Częstochowa). Średni czas dojazdu oddziału terenowego KRUS wynosi 76 minut.

⁵² Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) odpowiada za ubezpieczenie społeczne rolników. Oprócz obsługi rolników w sprawach dotyczących ubezpieczenia społecznego, realizuje również inne zadania, m.in.: wypłacanie krajowych rent strukturalnych, wypłacanie świadczeń kombatanckich inwalidom wojennym, ubezpieczenie zdrowotne rolników. Również KRUS ma dwupoziomą strukturę (oddziały i placówki terenowe).

Ryc. 10.7 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału KRUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

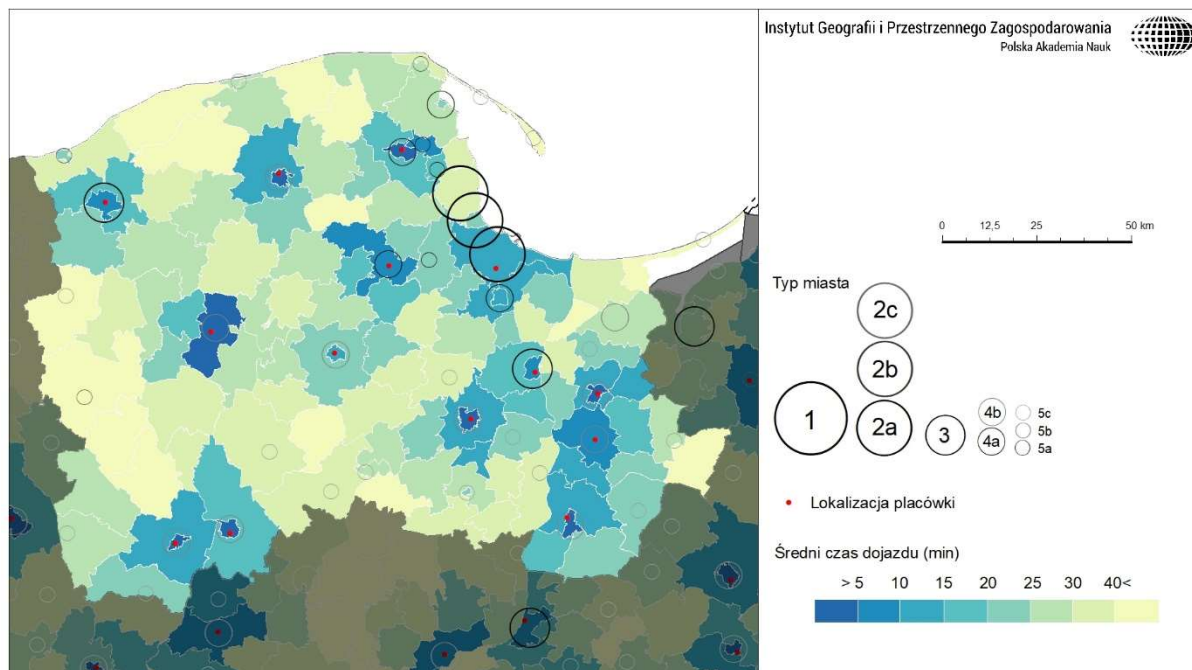
Dostępność do oddziału regionalnego KRUS jest podobna jak w przypadku dostępności do Urzędu Wojewódzkiego, co oczywiście jest pochodną lokalizacji tego oddziału. Obszary dobrej i złej dostępności układają się w południkowe strefy. Obszar najwyższego poziomu dostępności do tego typu usługi charakteryzuje Gdańsk i Pruszcz Gdański z wyraźnym wydłużeniem dobrego poziomu dostępności w kierunku południowym (wpływ autostrady A1). Natomiast najniższy poziom dostępności do oddziału regionalnego KRUS charakteryzuje znaczne obszary w zachodniej części województwa (w tym miasta o różnym typie funkcjonalnym np. Słupsk – 123 minuty, Człuchów – 102 minuty, Miastko – 121 minut, Ustka – 135 minut). Maksymalny czas dojazdu z tego obszaru wynosi 150 minuty, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 71 minut.

10.8. Placówki terenowe KRUS

Dostępność placówek terenowych KRUS (256 placówek) nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, chociaż ich dostępność jest gorsza niż w przypadku inspektoratów ZUS. Podobnie jak w przypadku inspektoratów ZUS, to placówki terenowe KRUS warunkują dostępność do tego typu usługi. W Polsce średni czas dojazdu do placówki terenowej KRUS wynosi 26 minut. Należy też zauważyć, że jakość życia wynikająca m.in. z dostępności do tego typu usług, dotyczy tylko wybranej grupy zawodowej.

Dostępność do placówek terenowych KRUS nawiązuje do obrazu dostępności do starostw powiatowych, chociaż ogólny obraz dostępności do placówek KRUS jest gorszy niż do administracji szczebla powiatowego. Wynika to z mniejszej liczby placówek obsługujących podległy im obszar. W Trójmieście placówka KRUS zlokalizowana jest tylko w Gdańsku (dodatkowo brak jest takiej placówki również w Pruszczu Gdańskim), co oczywiście nie ma znaczenia dla samych mieszkańców Gdańska, Gdyni czy Sopotu, ale ma znaczenie dla mieszkańców otaczających je obszarów w postaci niższego poziomu dostępności niż w przypadku starostw powiatowych. Brak placówki KRUS w Pucku i Nowym Dworze Gdańskim oznacza słabszą dostępność niż w przypadku starostw powiatowych. Najwyższy poziom dostępności dotyczy niektórych miast powiatowych (np. Bytów, Słupsk, Wejherowo), a najniższy zachodniej i północnej części województwa (np. Miastko – 57 minut, Kępice – 48 minut. Ze

względu na specyficzne położenie niski poziom dostępności charakteryzuje też Hel (61 minut) i Krynica Morską (55 minut). Maksymalny czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS wynosi 76 minut, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 27 minut.

Ryc. 10.8 Średni czas przejazdu do właściwej placówki terenowej KRUS (w min), 2015.

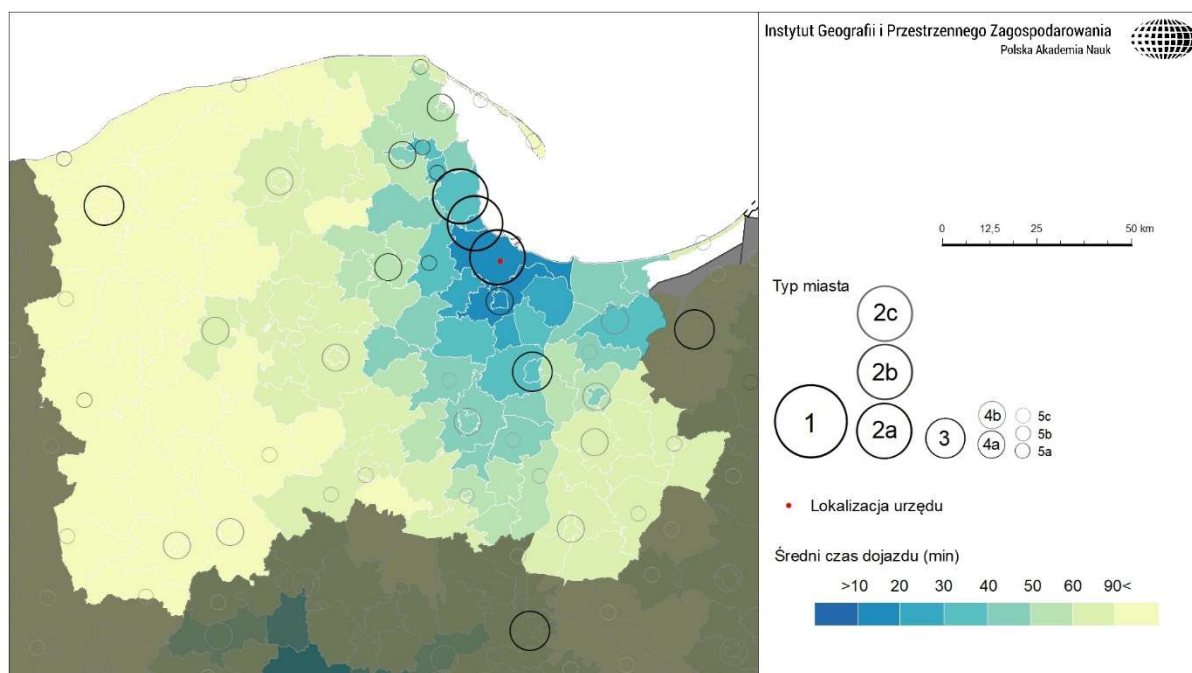
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

10.9. Izby skarbowe

Rozmieszczenie izb skarbowych⁵³ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla wojewódzkiego. Stąd też dostępność do izb skarbowych nawiązuje do dostępności do urzędów wojewódzkich i marszałkowskich. Należy jednak podkreślić, że są to usługi o wysokim stopniu centralizacji i tylko w minimalnym zakresie mogą wpływać na jakość życia mieszkańców. W Polsce średni czas dojazdu do izby skarbowej wynosi 75 minut.

Dostępność do Izby Skarbowej w Gdańsku jest podobna jak w przypadku oddziału regionalnego KRUS czy Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Gdańska i Pruszcza Gdańskiego, następnie ich otoczenia i zmniejsza się w miarę oddalania się od miasta (przy czym zauważalny jest wpływ autostrady A1): im dalej na zachód tym poziom dostępności szybko spada. Czas dojazdu z zachodnich krańców województwa do Izby Skarbowej w Gdańsku wynosi prawie 160 minut, przy średniej wojewódzkiej 74 minuty. Spośród miast najniższym poziomem dostępności wyróżnia się Słupsk, Ustka, Miastko, Kępice, Czarne, Debrzno. W niektórych przypadkach na niski poziom dostępności wpływa nie tylko lokalizacja, ale przede wszystkim infrastruktura drogowa (np. Krynica Morska – przeprawa promowa na drodze wojewódzkiej nr 501 wydłużająca czas dojazdu).

⁵³ W każdym województwie znajduje się izba skarbowa, która pełni instytucjonalny nadzór nad działalnością wszystkich urzędów skarbowych zlokalizowanych na terenie danego województwa. Dyrektor izby skarbowej, obok nadzoru nad podległymi mu urzędami skarbowymi, jest także odwoławczym organem podatkowym, do którego kompetencji należy przede wszystkim rozstrzygnięcie w II instancji w sprawach należących w I instancji do urzędów skarbowych oraz rozpatrywanie odwołania od decyzji dyrektora urzędu kontroli skarbowej w danym województwie. Nadzór nad dyrektorem izby skarbowej pełni minister właściwy do spraw finansów publicznych. Izby skarbowe należą do usług o wysokim stopniu centralizacji.

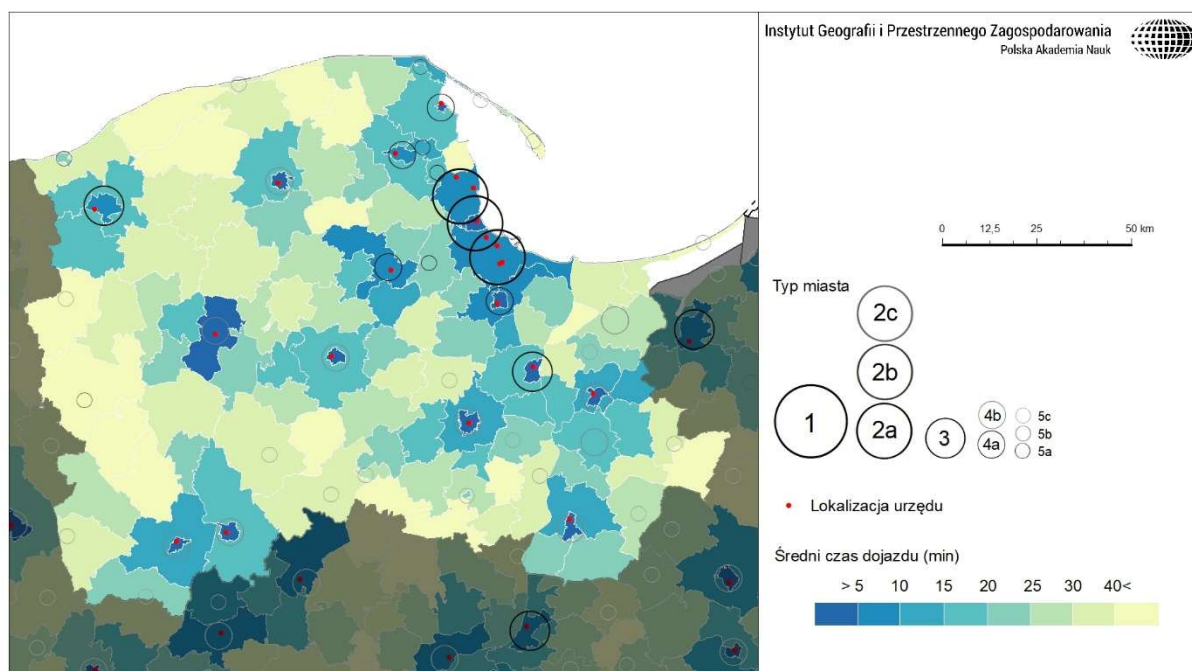
Ryc. 10.9 Średni czas przejazdu do właściwej izby skarbowej (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

10.10. Urzędy skarbowe

Rozmieszczenie urzędów skarbowych⁵⁴ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Stąd też dostępność do urzędów skarbowych nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych. Oprócz siedzib poszczególnych urzędów usługi administracyjne na poziomie powiatowym świadczane są również w punktach obsługi mieszkańców. Dotyczy to jednak przede wszystkim mieszkańców największych miast (np. Kraków). Punkty te zlokalizowane są zazwyczaj w dużych galeriach handlowych. Istnieje duże zróżnicowanie w obszarach przypisanych do właściwych urzędów skarbowych w Polsce. Ludność obszarów obsługiwanych przez poszczególne placówki waha się od 22,5 tys. do niemal 300 tys. osób. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 24 minuty.

⁵⁴ Do podstawowych zadań urzędu skarbowego należy pozyskiwanie podatków z obszaru znajdującego się w zasięgu jego działania. Kontakt osoby fizycznej z urzędem skarbowym jest dość ograniczony. Większość podatników ogranicza swój kontakt z urzędem skarbowym do złożenia rocznej deklaracji podatkowej (co można również zrobić również za pośrednictwem poczty lub drogą elektroniczną, co ogranicza konieczność osobistego stawiania się w urzędzie skarbowym). Jedynie nieliczni użytkownicy kontaktują się z urzędem skarbowym w związku z innymi sprawami, takimi jak sprawy spadkowe, darowizny, a także w związku z prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą. Tym niemniej, w znakomitej większości urzędy skarbowe pełnią rolę informacyjną i kontrolną. Urzędy skarbowe należą do usług o średnim poziomie centralizacji.

Ryc. 10.10 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu skarbowego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. Jednak nie we wszystkich miastach powiatowych zlokalizowany jest urząd skarbowy (wyjątkiem jest Nowy Dwór Gdański i Sztum, gdzie zlokalizowano punkt obsługi podatników). Zróżnicowanie dostępności do usług administracji skarbowej w innych, mniejszych miastach, wynika głównie z ich położenia w układzie sieci drogowej i względem urzędów skarbowych. Najniższy poziom dostępności do administracji skarbowej dotyczy zachodniej (np. Miastko, Kępice) i północnej części województwa (np. Łeba). W skrajnych przypadkach maksymalny czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 67 minut, przy średniej wojewódzkiej 25 minut.

10.11. Podsumowanie (hierarchizacja)

Poziom dostępności ściśle zależy od poziomu centralizacji danej usługi: im wyższy poziom centralizacji tym niższy poziom dostępności tego rodzaju usług, w związku z czym najgorsza dostępność dotyczy urzędu wojewódzkiego, marszałkowskiego, izby skarbowej i oddziału regionalnego KRUS. Potencjalne możliwości poprawy dostępności wynikają przede wszystkim z rozwoju infrastruktury drogowej, jak również z faktu, iż niektóre usługi administracji publicznej są w innych lokalizacjach. Dotyczy to jednak tylko niektórych rodzajów usług związanych z jednostkami samorządu terytorialnego (np. wydziały zamiejscowe urzędów wojewódzkich) oraz niektórych usług administracji publicznej (np. lokalizacja usług ubezpieczeń społecznych).

10.1. Urzędy gminne (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W miastach województwa pomorskiego nie zaznaczają się duże różnice w poziomie dostępności do usług administracji państwowej szczebla lokalnego. Podobnym poziomem dostępności charakteryzują się zarówno miasta regionalne, subregionalne jak i lokalne. W zasadzie nie ma obszarów o bardzo niskim poziomie dostępności.

10.2. Starostwa powiatowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do starostw powiatowych zależy przede wszystkim od lokalizacji urzędu; stąd najwyższym poziomem dostępności charakteryzują się wszystkie miasta powiatowe, chociaż zauważalne są niewielkie różnice. Uogólniając, im mniejsze miasto tym większy poziom dostępności do tego typu usług.

10.3. Urzędy wojewódzkie (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku jest pochodną jego lokalizacji w stosunku do podległego mu obszaru: im dalej tym niższy poziom dostępności.

10.4. Urzędy marszałkowskie (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W przypadku województwa pomorskiego nie ma różnic w dostępności do Urzędu Wojewódzkiego a Marszałkowskiego. Lokalizacja urzędu względem podlegającego mu obszaru sprawia, że w najgorszej sytuacji są mieszkańcy zachodniej części województwa.

10.5. Oddziały regionalne ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W województwie pomorskim funkcjonują dwa oddziały ZUS: w Gdańsku i w Słupsku. Taki układ determinuje obraz dostępności do tego typu usług. Najwyższy poziom dostępności charakterystyczny jest oczywiście dla wymienionych miast, następnie dla ich bezpośredniego otoczenia. Im dalej od tych miast, tym poziom dostępności spada.

10.6. Inspektoraty i biura terenowe ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych z dwoma wyjątkami, które zmodyfikowały ten obraz (tj. Miastko, które nie jest miastem powiatowym a zlokalizowano tam biuro terenowe ZUS, i Nowy Dwór Gdański, które jest miastem powiatowym, ale nie ma tam inspektoratu ZUS).

10.7. Oddziały regionalne KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do oddziału regionalnego KRUS jest podobna jak w przypadku dostępności do Urzędu Wojewódzkiego. Obszar najwyższego poziomu dostępności do tego typu usługi charakteryzuje Gdańsk i Pruszcz Gdański z wyraźnym wydłużeniem dobrego poziomu dostępności w kierunku południowym (wpływ autostrady A1). Natomiast najniższy poziom dostępności do oddziału regionalnego KRUS charakteryzuje znaczne obszary w zachodniej części województwa.

10.8. Placówki terenowe KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do placówek terenowych KRUS nawiązuje do obrazu dostępności do starostw powiatowych, chociaż ogólny obraz dostępności do placówek KRUS jest gorszy niż do administracji szczebla powiatowego. Wynika to z mniejszej liczby placówek obsługujących podległy im obszar. W Trójmieście placówka KRUS zlokalizowana jest tylko w Gdańsku (dodatkowo brak jest takiej placówki również w Pruszczu Gdańskim), co oczywiście nie ma znaczenia dla samych mieszkańców Gdańska, Gdyni czy Sopotu, ale ma znaczenie dla mieszkańców otaczających je obszarów w postaci niższego poziomu dostępności niż w przypadku starostw powiatowych.

10.9. Izby skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Izby Skarbowej w Gdańsku jest podobna jak w przypadku oddziału regionalnego KRUS czy Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Gdańska i Pruszcza Gdańskiego, następnie ich otoczenia i zmniejsza się w miarę oddalania się od miasta.

10.10. Urzędy skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. Jednak nie we wszystkich miastach powiatowych zlokalizowany jest urząd skarbowy (wyjątkiem jest Nowy Dwór Gdański i Sztum, gdzie zlokalizowano punkt obsługi podatników). Zróżnicowanie dostępności do usług administracji skarbowej w innych, mniejszych miastach, wynika głównie z ich położenia w układzie sieci drogowej i względem urzędów skarbowych.

CZĘŚĆ III

WNIOSKI I REKOMENDACJE

1. Uwarunkowania syntezy

Oceniając warunki życia oraz dostęp do usług publicznych w województwie pomorskim należy brać pod uwagę kilka istotnych uwarunkowań o charakterze ogólnym. Należą do nich: a) relatywnie dobra, choć zróżnicowana wewnętrznie sytuacja demograficzna, b) policentryczny oraz linearny charakter rdzenia metropolii, c) szybki rozwój infrastruktury drogowej w ostatniej dekadzie, co może poprawić dostęp do niektórych usług publicznych przy niezmienną się liczbie i rozmieszczeniu placówek, ale jednocześnie może prowadzić do różnicowania się sytuacji wewnątrz regionu, d) nadmorskie położenie (z miejscami zróżnicowaną linią brzegową), powodujące, że poprawa dostępu do usług publicznych na bazie rozwoju infrastruktury jest trudniejsza.

2. Warunki życia

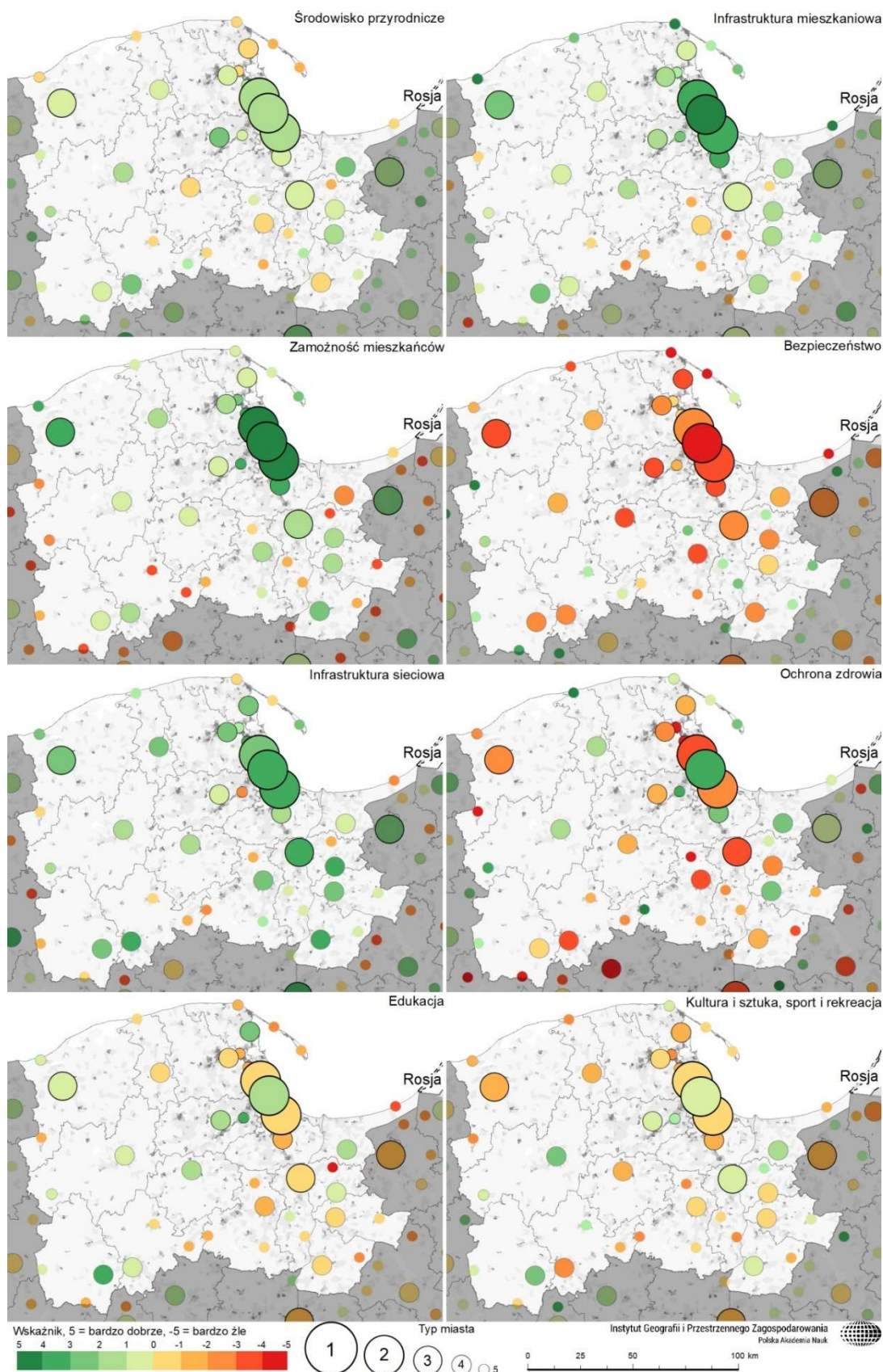
Syntetyczny obraz warunków życia (ryc. I) wskazuje na relatywnie dobrą sytuację w większości miast województwa, w tym szczególnie w samej metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot wraz z miastami strefy zewnętrznej aglomeracji. Na pozostałym obszarze regionu najgorsze wartości wskaźników notują małe miasta, szczególnie ośrodki położone w jego południowej części.

W przypadku miar związanych z szeroko rozumianymi warunkami środowiskowymi, relatywnie dobre warunki życia występują w metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot, co jest m.in. efektem otoczenia tworzących ją miast pasem moren. Stosunkowo korzystna jest także sytuacja miast subregionalnych (Słupsk, Tczew). Pewnym zaskoczeniem mogą być niskie poziomy wskaźnika w miastach turystycznych położonych na wybrzeżu Bałtyku (Władysławowo, Hel, Jastarnia, Krynica Morska, Ustka, Łeba). Trzeba jednak pamiętać, że w ich przypadku niski udział parków i zieleni osiedlowej (jeden ze wskaźników cząstkowych) jest częściowo rekompensowany sąsiedztwem terenów otwartych w otoczeniu miasta.

Większość miast województwa pomorskiego odznacza się relatywnie wyższą zamożnością mieszkańców. Dotyczy to zwłaszcza metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot, ale w drugiej kolejności także miast subregionalnych i niektórych powiatowych (np. z rozwiniętym przemysłem – Kwidzyn) oraz nadmorskich ośrodków turystycznych. Wyraźnie uboższa jest ludność małych miast położonych na południowych i zachodnich rubieżach województwa. Z miast powiatowych negatywnie wyróżnia się jedynie Nowy Dwór Gdański. Pomimo ogólnie wysokich wartości wskaźnika, na uwagę zasługuje silna polaryzacja wewnętrzna regionu wyrażająca się w dużej różnicy między zamożnością mieszkańców metropolii oraz pozostałych miast województwa.

We wszystkich miastach województwa pomorskiego stosunkowo słabo kształtują się wskaźniki związane z bezpieczeństwem. Sytuacja w tym zakresie jest najgorsza w Gdańsku, Sopocie, Słupsku oraz w nadmorskich ośrodkach turystycznych, relatywnie lepsza w małych miastach na południu i zachodzie regionu, a w ramach metropolii w Gdyni. Interpretacja tych faktów musi być ostrożna, ponieważ wartość wskaźników odniesiona jest od średniej ogólnopolskiej, a tą determinują dobre wyniki notowane w peryferyjnych ośrodkach Polski wschodniej. Jednocześnie w obrębie województwa gorsze warunki życia z uwagi na bezpieczeństwo występują w metropolii Gdańsk-Sopot-Gdynia.

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (ryc. II), w zakresie warunków życia, wyraźnie najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot. Różnica względem innych ośrodków jest w tym wypadku większa niż w wielu innych województwach. Poza metropolią relatywnie dobre wielkości wskaźnika syntetycznego zanotowano w części miast powiatowych (głównie na północy regionu) oraz w Słupsku. Z drugiej strony największe problemy ujawniły się w Tczewie i generalnie na południu i wschodzie województwa (miasta Nowy Dwór Gdański, Pelplin, Kościerzyna). Niejednorodna jest w tym zakresie sytuacja miast na wybrzeżu otwartego Bałtyku. Z uwagi na poziom dochodów oraz dobre warunki mieszkaniowe miasta te nie wypadają najgorzej. Jednocześnie jednak inne wskaźniki (np. bezpieczeństwo) wyraźnie redukują ten pozytywny efekt.

Ryc. I. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) – warunki życia i dostępność usług publicznych

3. Dostępność usług publicznych

Prawie wszystkie większe miasta regionu charakteryzują się relatywnie wysokim poziomem wskaźników obrazujących infrastrukturę sieciową (ryc. I). Gorsza sytuacja w tym zakresie występuje w niektórych położonych peryferyjnie miastach najmniejszych. Dotyczy to jednak także miast turystycznych wybrzeża (Władysławowo, Jastarnia). Z drugiej strony najlepsze wyposażenie w infrastrukturę (zwłaszcza telekomunikacyjną) mają miasta metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot oraz ośrodki subregionalne (Słupsk i Tczew).

W zakresie usług edukacyjnych większość miast województwa charakteryzuje się niskim (w relacji do średniej ogólnokrajowej) poziomem wskaźników. Dotyczy to Gdańska, Gdyni, a także Tczewa i większości miast położonych w południowej części regionu. Niedobory w zakresie usług edukacyjnych odnotowano także w miastach turystycznych wybrzeża. Lepsza sytuacja ma miejsce w Sopocie, Słupsku i niektórych miastach powiatowych oraz mniejszych. Na obraz syntetyczny składa się w tym przypadku zróżnicowana sytuacja w zakresie rozmieszczenia różnego typu placówek. W Gdańsku, Gdyni i całej metropolii problem jest dostęp do żłobków i przedszkoli (pomimo ich zdecydowanie największej liczby i wysokiej dynamiki przyrostu), a miastach mniejszych przede wszystkim do liceów i innych szkół średnich. W województwie pomorskim niekorzystna sytuacja pod względem wyposażenia w żłobki i kluby dziecięce widoczna jest też w przypadku miast subregionalnych (średnia dla typu zdecydowanie wyższa od średniej krajowej dla danego typu i dla całego zbioru miast). Koncentracja placówek szkolnych w Trójmieście skutkuje wysokim poziomem wskaźników dla rdzenia metropolii. Wysoki dostęp do edukacji podstawowej i ponadpodstawowej dotyczy ponadto miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych.

Zastosowany w miarach syntetycznych wskaźnik usług w zakresie ochrony zdrowia (rozmieszczenie przychodni) wskazuje na silne zróżnicowanie terytorialne w ramach regionu. Dotyczy to także metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot, gdzie wartości przekraczające średnią krajową notowane są tylko w Sopocie. W rzeczywistości w całej metropolii obserwujemy wysoki poziom dostępności do placówek służby zdrowia (po uwzględnieniu także obiektów położonych w innych miastach). Różnice występują także w pozostałych zbiorach miast odpowiadającym poszczególnym analizowanym typom. Niekorzystna sytuacja występuje w miastach północnej części zewnętrznej strefy metropolitalnej (Wejherowo, Rumia), w części miast powiatowych (zwłaszcza na południu województwa) oraz w obu ośrodkach subregionalnych. Jednocześnie relatywnie korzystniejsze wartości wskaźnika notowane są w miastach turystycznych strefy nadmorskiej.

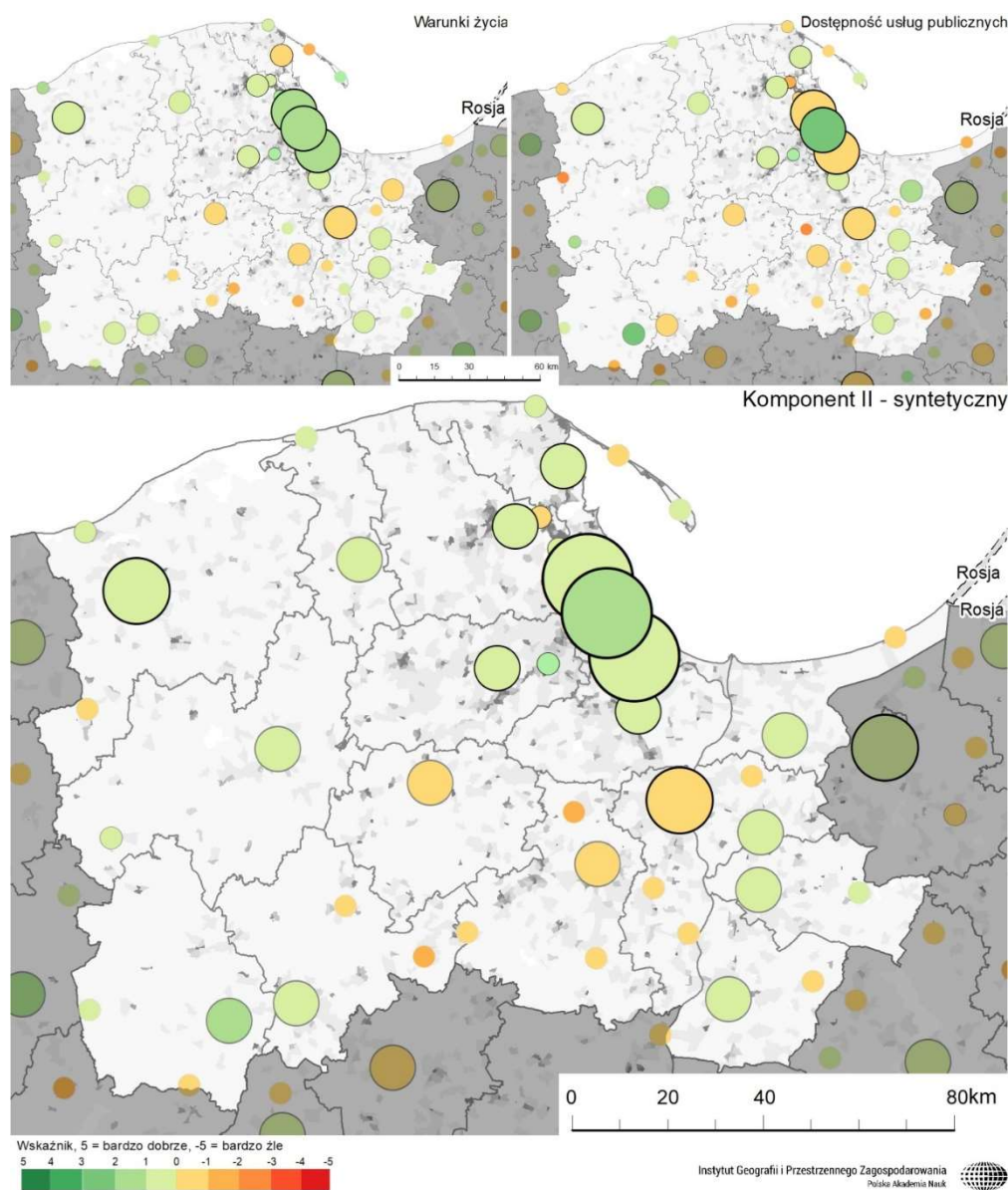
W przypadku placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych, sytuacja w miastach województwa jest na ogół gorsza od średniej krajowej. Dotyczy to także metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot oraz miast małych strefy nadmorskiej. Pozytywnym wyjątkiem jest Sopot i niektóre miasta powiatowe (m.in. Kartusy, Tczew, Człuchów).

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (ryc. II), w zakresie dostępności do usług publicznych, najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w Sopocie, Słupsku i większości pozametropolitalnych ośrodków szczebla powiatowego (poza położonymi w południowej części regionu jak Chojnice, Kościerzyna, Pelplin). Jednocześnie niedobory zdiagnozowano w Gdańsku, Gdyni, Tczewie i w miastach małych, w tym praktycznie we wszystkich ośrodkach na wybrzeżu Bałtyku. Należy przy tym pamiętać, że na korzyść metropolii działa dodatkowo możliwość korzystania z usług w sąsiednich miastach. Placówki w Sopocie obsługują mieszkańców całej metropolii, a tym samym wysokie wskaźniki tego miasta nie muszą oznaczać faktycznie dobrej sytuacji w zakresie dostępności usług publicznych. Benefity tego rodzaju dotyczą także niektórych dalszych ośrodków, co jest efektem rozwoju infrastruktury transportowej (zwłaszcza w południowej części regionu, porównaj rycina III). Niezależnie od tego uzyskany obraz syntetyczny jest wypadkową różnych braków w zakresie usług, jakie ujawniają się na poszczególnych poziomach hierarchii osadniczej regionu. Na uwagę zasługuje fakt, że braki takie występują czasem w miastach o skądinąd relatywnie lepszych warunkach życia (w tym zwłaszcza o wyższym poziomie zamożności mieszkańców). Dotyczy to w pierwszej kolejności Gdańska i Gdyni.

Jednocześnie miasta atrakcyjne osadniczo (ośrodki turystyczne) nie dysponują wystarczającą infrastrukturą usługową dla stałych mieszkańców.

4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych

Wskaźnik syntetyczny obrazujący zbiorczo warunki życia oraz dostępność do usług publicznych (ryc. II) możemy utożsamiać z pełną oceną warunków życia uwzględniającą zarówno elementy bardziej stabilne (jak środowisko przyrodnicze, zamożność i bezpieczeństwo), jak też infrastrukturę społeczną, której rozwój i organizacja zależna jest od bardziej krótkoterminowych działań władz publicznych różnych szczebli. Uzyskany obraz przestrzenny wskazuje, że miasta województwa pomorskiego w większości plasują się na poziomie zbliżonym lub nieco niższym od średniej krajowej. Jako stosunkowo dobrą ocenić należy sytuację metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot. Zróżnicowanie wewnętrzne metropolii jest pozorne, gdyż w rzeczywistości mieszkańcy poszczególnych miast korzystają wzajemnie zarówno z niektórych walorów determinujących warunki życia (np. tereny zielone), jak też z usług publicznych.

Ryc. II. Wskaźniki syntetyczne

Relatywnie dobra jest sytuacja prawie wszystkich miast powiatowych. Problemowy charakter mają miasta małe (oraz kilka powiatowych i jedno subregionalne - Tczew) położone w południowej

części regionu. Zbiorem zróżnicowanym wewnątrznie są poza metropolitalne miasta małe. Złożona jest sytuacja ośrodków turystycznych na wybrzeżu Bałtyku, gdzie w relatywnie dobrej sytuacji w zakresie dochodów lub warunków mieszkaniowych towarzyszą braki w wyposażeniu i dostępności do usług publicznych skierowanych do stałych mieszkańców. Uzyskane wyniki potwierdzają diagnozowane wcześniej procesy polaryzowania się zbioru polskich miast, w tym miast w regionie pomorskim. Proces ten jest dynamiczny i wymaga aktywnej polityki w sferze równoważenia dostępu do usług publicznych.

5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych

Wskaźniki dostępności transportowej do usług publicznych (ryc. III) wskazują na wyrównywanie się mierzonych w ten sposób warunków życia w obrębie metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot. Dotyczy to zwłaszcza bardziej rozproszonych usług edukacyjnych i z zakresu ochrony zdrowia. Z drugiej strony inne usługi (np. w sferze kultury) pozostają nadal rozłożone nierównomiernie z preferencją dla centralnie położonego Sopotu. Wynika to z faktu, że w zasięgu krótkiego dojazdu mieszkańców tego miasta znajdują się placówki zarówno w Gdańsku jak i w Gdyni, podczas gdy wzajemna odległość czasowa pomiędzy obydwoma największymi miastami aglomeracji jest już wyraźnie większa).

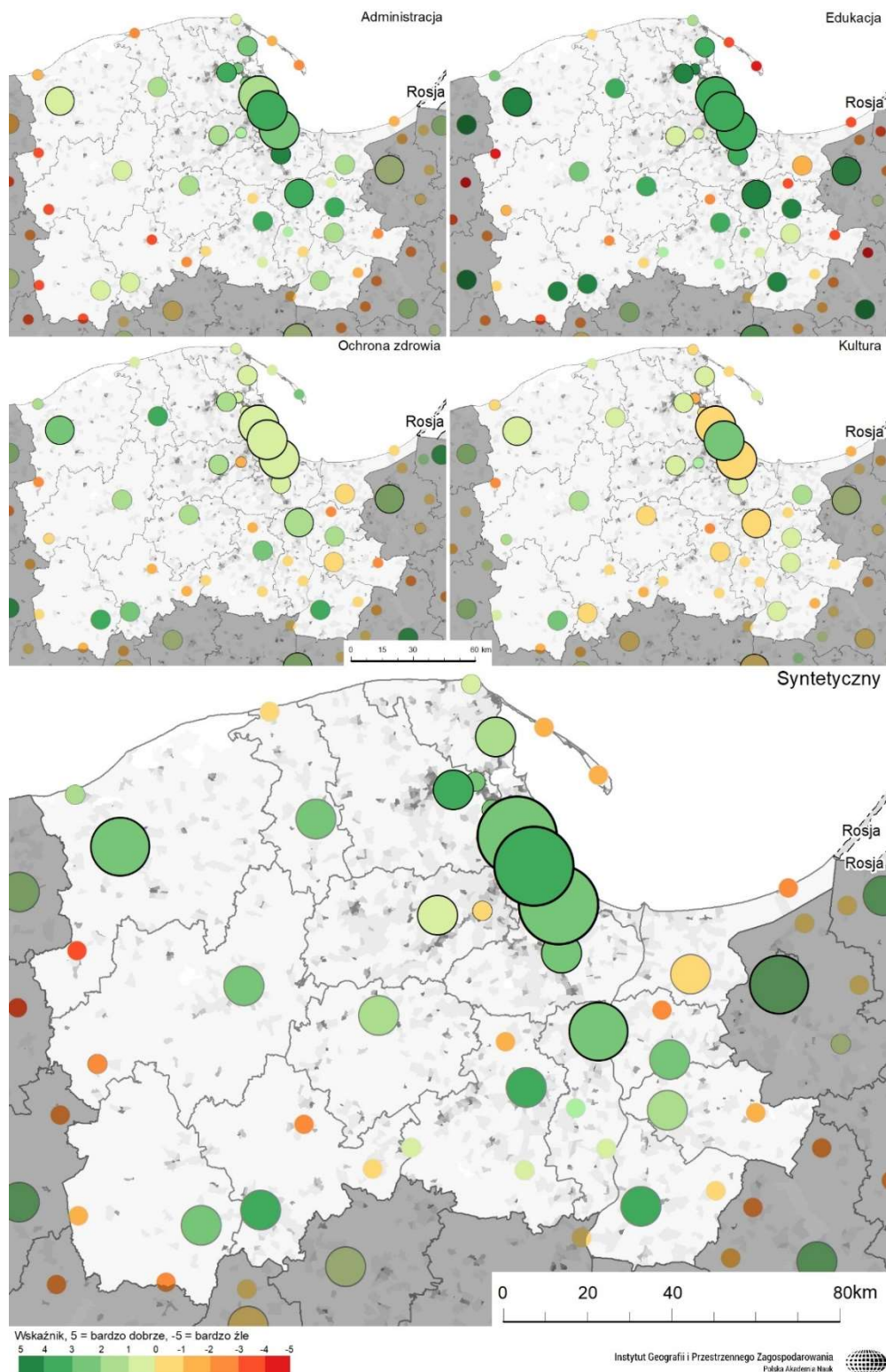
Wskaźniki dostępności do instytucji administracji publicznej pozostają skorelowane z położeniem miasta w hierarchii osadniczej. Najwyższe wartości notowane są w rejonie metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot i maleją w kierunku wschodnim i południowym, co jest wyrazem pogarszającej się dostępności transportowej do instytucji szczebla wojewódzkiego. W tym układzie słabsza dostępność dotyczy także Słupska, podczas gdy drugi ośrodek subregionalny – Tczew, z uwagi na odległość pozostaje w relatywnie lepszej sytuacji. Wyraźnie słabszą dostępność transportową do administracji notujemy w miastach najmniejszych (pozametropolitalnych), w tym w szczególności w ośrodkach nadmorskich (zwłaszcza położonych na mierzejach).

W przypadku usług edukacyjnych i ochrony zdrowia ośrodki powiatowe zapewniają podstawowy dostęp do takich placówek jak szkoły średnie i szpitale. Uzyskany obraz jest bardziej wyrównany (w tej grupie miast) niż w przypadku omawianego wcześniej dostępu do usług publicznych (gdzie miary były przeliczane względem liczby ludności). Można to interpretować jako prawidłową lokalizację istniejących placówek, także w miejscach, gdzie obiektywna podaż usług (liczba i wielkość szkół lub przychodni) nie jest wystarczająca. Dotyczy to np. miast w południowej części regionu (Tczew, Pelplin, Kwidzyn). Tego typu wyrównanie nie ma miejsca w przypadku dostępności transportowej do placówek kultury. W tym zakresie miasta powiatowe i ośrodki subregionalne nie zapewniają oferty na poziomie odpowiadającym przeciętnej krajowej. Jednocześnie w Trójmieście i jego otoczeniu (Wejherowo, Kartusy) zlokalizowana jest połowa wszystkich szpitalnych oddziałów ratunkowych (SOR) w regionie. W efekcie wyraźnie zaznacza się duży obszar słabej dostępności do takich placówek w zachodniej, północnej i wschodniej części województwa. Wiele miast o znaczeniu lokalnym ma utrudniony dostęp do SOR (np. Krynica Morska – czas dojazdu 64 minuty, Hel – 63 minuty, Dzierżgoń – 48 minut).

We wszystkich praktycznie kategoriach usług dostępność transportowa jest wyraźnie gorsza w przypadku miast najmniejszych pozametropolitalnych, w tym szczególnie ośrodków położonych na wybrzeżu. Dodatkową przyczyną jest tu stan infrastruktury transportowej (brak drogi ekspresowej wzdłuż wybrzeża, brak obwodnic i tras dojazdowych do miast nadmorskich). Zła dostępność do usług w innych małych miastach peryferyjnych nie jest na ogół rekompensowana bliskością miast w sąsiednich województwach.

W ujęciu syntetycznym (rycina III) rozkład dostępności transportowej do wybranych usług publicznych (administracja, edukacja, ochrona zdrowia i kultura) wskazuje na uprzywilejowaną pozycję metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot, a także obu ośrodków subregionalnych i dużej części miast powiatowych. W ostatnim przypadku o wyższym poziomie wskaźnika decyduje położenie względem

metropolii i względem nowoczesnej infrastruktury (autostrada A1) lub własny wzajemnie uzupełniający się (w warunkach niskiej odległości) potencjał usługowy (np. Chojnice i Człuchów).

Ryc. III. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) dostępnościowe – dostępność usług publicznych

Nieco gorsza sytuacja odnotowywana jest w centralnej części województwa, gdzie mimo bliskości geograficznej dostępność transportowa z miast powiatowych do metropolii jest wyraźnie słabsza (brak tzw. obwodnicy metropolitalnej). W konsekwencji najgorsza sytuacja odnotowywana jest w peryferyjnie położonych małych miastach, w tym we wszystkich praktycznie miastach nadmorskich.

W tych wypadkach, zdiagnozowane wcześniej braki w warunkach życia i wyposażeniu w usługi nie są rekompensowane dostępnością transportową do innych lokalizacji.

6. Wnioski – ujęcie kompleksowe

Województwo pomorskie jest silnie spolaryzowane w zakresie poziomu i warunków życia (pierwsze pytanie badawcze). Analizowane wskaźniki wskazują, że polaryzacja ta nie maleje (warunki życia), a w niektórych aspektach (usługi publiczne) nawet wzrasta (drugie pytanie badawcze). Warunki życia są lepsze w metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot, jej najbliższym otoczeniu, a ponadto w niektórych ośrodkach powiatowych i w Słupsku. Najgorsza sytuacja ma miejsce w miastach południowo-wschodniej części regionu. Ogólny poziom zróżnicowań, na tle kraju, uznać trzeba jako wysoki. W okresie 2007 -2018 (drugie pytanie badawcze) odnotowano pozytywne zmiany w zakresie warunków środowiskowych (zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń pyłowych). Podobnie jak w całym kraju zmniejszała się stopa bezrobocia. W miastach na prawach powiatu podnosił się poziom wynagrodzeń. Nie następowała jednak wewnętrzna konwergencja w tym zakresie (np. utrzymała się różnica między miastami metropolii a Słupskiem).

Stan i dostęp do usług publicznych (trzecie pytanie badawcze) jest relatywnie gorszy na obszarze metropolii (za wyjątkiem Sopotu). Wyposażenie w usługi nie nadąża tam za postępującą koncentracją ludności. Ponadto niedobory występują także w południowej i południowo-wschodniej części regionu oraz w turystycznych miastach nadmorskich. Dynamika zmian w okresie 2007-2018 była odmienna w poszczególnych kategoriach usług. Do szybkiego przyrostu liczby placówek doszło w przypadku żłobków i klubów dziecięcych. Dotyczyło to w pierwszej kolejności metropolii i części ośrodków większych i było po części związane z powstawaniem placówek prywatnych. Przyrosty odnotowano także w przypadku przychodni podstawowej opieki zdrowotnej. W innych usługach notowano raczej tendencje koncentracyjne, nie zawsze widoczne w samej liczbie obiektów. Przykładem mogą być kina, których liczba wzrosła w znacznie mniejszym stopniu niż liczba sal kinowych (powstawanie multipleksów w dużych i średnich ośrodkach).

Poziom dostępności poszczególnych usług uwarunkowany był nie tylko ich fizycznym świadczeniem w określonych miastach (szóste pytanie badawcze), ale także sytuacją transportową. W rejonie metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot możliwe jest wzajemne wykorzystywanie potencjału usługowego sąsiadujących miast. Możliwości w tym zakresie są jednak mniejsze niż w innych metropoliach polskich (szczególnie w jej północnej części). Położenie w pobliżu linii brzegowej oraz nierównomierny rozwój sieci drogowej i kolejowej powodują, że rola twardej infrastruktury w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców jest relatywnie większa niż w innych regionach Polski. Duże znaczenie ma tu m.in. południkowy układ metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot i jego zależność od kilku głównych korytarzy transportowych.

Niektóre ośrodki powiatowe województwa charakteryzują się koncentracją usług publicznych wyższą niż wynikałoby to z ich pozycji administracyjnej i demograficznej (piąte pytanie badawcze). Dotyczy to Stargardu Gdańskiego, Kwidzyna, Chojnic i Miastka. Jest to potwierdzeniem słuszności zapisów przyjętych w Strategii Rozwoju Województwa (w zakresie wyznaczenia ośrodków subregionalnych). Ponadproporcjonalnie wysoką koncentrację usług wykazuje także, położona w obrębie metropolii, Rumia. Z drugiej strony skupienie usług podstawowych jest niższe od pozycji hierarchicznej ośrodka w przypadku Gdyni, Sopotu i Pruszcza Gdańskiego (nadmierna koncentracja w samym Gdańsku – w ramach obszaru metropolitalnego), a także w Tczewie i Nowym Dworze Gdańskim.

Biorąc pod uwagę dobrą sytuację demograficzną wielu miast województwa (w relacji do średniej krajowej; siódme pytanie badawcze; porównaj komponent 1 badania), braki w zakresie warunków życia oraz dostępu do usług publicznych muszą być traktowane jako trwałe, a w niektórych

miastach nawet pogłębiające się. Oznacza to realną potrzebę działania w zakresie podaży usług oraz dostępności transportowej do nich.

Wskazane i możliwe do realizacji działania w zakresie podnoszenia poziomu i warunków życia w miastach województwa pomorskiego oraz poprawy dostępności usług publicznych (czwarte pytanie badawcze) wylistowano w kolejnym podrozdziale oraz w tabeli rekomendacyjnej. Obszary zintegrowanych działań w tym zakresie to m.in.: a) kompleksowa poprawa dostępu do usług w północnej części metropolii Gdańsk-Sopot-Gdynia wyrażająca się równocześnie w zwiększeniu liczby placówek, jak też w poprawie dostępności transportowej; b) doposażenie w usługi kilku miast powiatowych, w tym szczególnie Tczewa i Nowego Dworu Gdańskiego; c) poprawa sytuacji mieszkańców nadmorskich miast turystycznych (w zakresie podaży usług oraz dostępności transportowej).

7. Rekomendacje

Przeprowadzona analiza syntetyczna pozwala na wypunktowanie kilku rekomendacji przydatnych dla prowadzenia polityki regionalnej oraz wybranych polityk sektorowych na terenie województwa pomorskiego.

- Celowe wydaje się pełniejsze integrowanie systemu usług publicznych na obszarze metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot (pomiędzy miastami jej rdzenia, a także w szeroko rozumianej strefie zewnętrznej), dotyczy to zwłaszcza usług edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych. Integracja może być realizowana poprzez: a) powstawanie nowych placówek w wybranych mniejszych miastach (o ile jest to uzasadnione lokalnym popytem), względnie filii obiektów znajdujących się w mieście powiatowym; b) integrację instytucjonalną, zapewniającą odpowiedni podział zadań pomiędzy podobnymi placówkami w powiecie; c) ułatwienie dostępu transportowego do placówek w miastach powiatowych (organizacja lub wsparcie dla transportu publicznego; organizacja alternatywnych form transportu na terenach rzadko zaludnionych – *car sharing*, autobus na zamówienie itp.; w niektórych przypadkach rozwój infrastruktury, np. budowa brakujących odcinków dróg lokalnych).
- Potrzeby inwestycyjne widoczne są szczególnie w północnej części aglomeracji (pas od Gdyni do Wejherowa). Dotyczy to w pierwszej kolejności usług w zakresie ochrony zdrowia, ale w drugiej także edukacyjnych oraz w sferze kultury, sportu i rekreacji.
- Miasta powiatowe południowej i środkowej części regionu powinny być doposażone w usługi publiczne, tak aby zachować ich relatywnie wyższą atrakcyjność osiedleńczą. Dotyczy to w pierwszej kolejności Tczewa, Pelplina i Kościerzyny, a w drugiej także Chojnic. W przypadku Tczewa istotne jest działanie na rzecz utrzymania ludności obecnie dojeżdżającej i zagrożonej potencjalnie emigracją do metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot. Kluczowe jest zachowanie takich warunków życia (w tym wyposażenia w podstawowe usługi) aby rekompensowały one konieczność długich dojazdów do pracy, a pośrednio także kreowały lokalny rynek pracy (np. obsługa nieruchomości). Takie działanie długookresowo powinno zatem niwelować konieczność części spośród tych dojazdów.
- We wszystkich strefach peryferyjnych regionu występują braki w zakresie niektórych usług, które mogą być rozwiązane poprzez lokalizację nowych placówek (w szczególności szpitalnych oddziałów ratunkowych) lub poprzez poprawę dostępności transportowej (w tym transportem publicznym) do miast powiatowych. Dotyczy to w szczególności powiązań miast na Półwyspie Helskim z Puckiem i Trójmiastem (także w transporcie wodnym), Krynicy Morskiej z Nowym Dworem i Trójmiastem, Kępic ze Słupskiem, Miastka z Bytowem, Nowego Stawu z Malborkiem oraz Brus z Chojnicami.

- Polityka w zakresie wyposażenia w usługi miast małych położonych na peryferiach regionu (w sąsiedztwie jego granic, w pasie nadmorskim, a niekiedy także w części centralnej w oddaleniu od większych ośrodków powiatowych) powinna być elastyczna i zróżnicowana terytorialnie. Musi brać ona pod uwagę zachodzące procesy demograficzne oraz dostępność transportową do sąsiednich miast większych (w tym dostępność transportem publicznym). Oznacza to, że niektóre małe miasta (nie będące ośrodkami powiatowymi) oddalone geograficznie, powinny w większym stopniu pełnić rolę koncentratora usług (zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia i edukacji, ale do pewnego stopnia także kultury). Przykładami może być Władysławowo (kultura), Hel (edukacja) Łeba (kultura) oraz Miastko (edukacja, ochrona zdrowia). Na chwilę obecną taka ponadprzeciętną koncentrację usług, spośród wymienionych miast, odnotowano tylko w Miastku.
- Należy dążyć do lepszego wykorzystania nowej regionalnej i krajowej infrastruktury transportowej (jaka powstała w województwie w ostatnich dwóch dekadach) do rozwoju powiązań lokalnych poprawiających jakość życia mieszkańców (w tym do dostępu do usług publicznych). Może to np. oznaczać dogęszczenie węzłów na autostradach lub ślepe odcinki dróg wyższej klasy (GP lub nawet ekspresowych) skierowane np. w stronę miast nadmorskich (Łeba, Ustka, Władysławowo).
- Miasta nadmorskie wymagają wsparcia, nie tylko jako krajowe i międzynarodowe ośrodki turystyczne, ale także (a może przede wszystkim) z punktu widzenia nienajlepszych warunków życia stałych mieszkańców. Część z nich może poprawić dostępność usług na drodze inwestycji transportowych (poprawa sieci drogowej w układzie nadmorskim, lepsze dowiązanie do ośrodków powiatowych oddalonych od wybrzeża, organizacja transportu publicznego do tych miast).
- Istotne wydaje się lepsze powiązania transportowe metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot z jej zapleczem zachodnim (obwodnica metropolitalna, droga ekspresowa S6, zelektryfikowana kolej metropolitalna, transport publiczny) oraz północnym (obwodnica OPAT, transport publiczny), w tym z mierzejami.
- Niektóre powiaty mogą dążyć do lepszej integracji usług publicznych w układach bipolarnych. Pozytywnym przykładem potencjału w tym zakresie (dzięki dobrej dostępności wzajemnej) są Chojnice i Człuchów. Jest ważne aby w tego typu sytuacji lokalizacyjnej nie stwarzać mieszkańcom barier instytucjonalnych w korzystaniu z usług publicznych, a także aby odpowiednie podmioty w obu jednostkach współpracowały ze sobą i dążyły, w miarę możliwości, do komplementarnego świadczenia usług (np. lekarze specjaliści, szkoły branżowe).
- Zachowanie układu hierarchicznego sieci osadniczej województwa, jaki zapisany został w Strategii Rozwoju województwa, wymaga: a) wzmocnienia podaży i dostępności do usług w Tczewie, Nowym Dworze Gdańskim i Pruszczu Gdańskim; b) poprawy rozmieszczenia usług podstawowych w obrębie metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot (ograniczenie ich koncentracji w Gdańsku, a tym samym ograniczenie nadmiernej mobilności fakultatywnej mieszkańców); c) wsparcie dla niektórych ośrodków najmniejszych, tak aby mogły zachować swoje funkcje oraz atrakcyjność osiedleńczą (budowa infrastruktury komunalnej, infrastruktury sieciowej dla internetu oraz poprawa jakości substancji mieszkaniowej).

Ważnym elementem wniosków i rekomendacji jest tabela rekomendacyjna dla wszystkich miast regionu bazująca na:

- 51 usługach w podziale na typy usług w zależności od szczebla hierarchicznego opisanego w klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług wraz z kluczem przejścia między klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług a klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną (szczegóły pod tabelą); kolorami oznaczono poszczególne poziomy hierarchiczne, zgodnie z klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług, tj.

	2- Ośrodek ponadregionalny koncentrujący usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);		3 - Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);		4 - Ośrodki subregionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);		4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę);		5 - Ośrodki lokalne, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20)
--	---	--	--	--	--	--	---	--	---

Czcionką kolorem czerwonym zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego

Czcionką kolorem niebieskim zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego

- Dwie ostatnie kolumny tabeli - 32 wskaźniki z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i dziewiątym decylnie – przedostatnia kolumna tabeli wraz z uszczegółowieniem dla wybranych usług dla dziewiątego i dziesiątego decylnie – ostatnia kolumna tabeli)

Tab. I. Tabela rekomendacyjna dla wszystkich miast regionu bazująca na 51 usługach oraz 32 wskaźnikach z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i dziewiątym decylnie)

Klasyfikacja według podaży typów usług*	Klasyfikacja funkcjonalno-administracyjna**	Liczba ludności 2017	Nazwa miasta	51 usług						32 wskaźniki z syntezy		
				suma ogólna	suma (5)	suma (4')	suma (4)	suma (3)	suma (2)	Wnioski wynikające z porównania 51 usług z typologią miast w projekcie	Potencjalne problemy ⁵⁵	Dodatkowe uwagi wynikające m.in. z 32 wskaźników (w tym wartość wskaźnika w dziesiątym i dziewiątym decylnie wszystkich miast w Polsce dla wybranych usług: przychodnie, przedszkola, szkoły podstawowe oraz od piątego decylnie – dla miast powiatowych i większych - żłobki i kluby dziecięce)
2	2a	464254	Gdańsk	45	15	8	7	4	11	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Bardzo wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego		
3	2a	36533	Sopot	38	15	7	8	2	6	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego. Liczba usług poniżej poziomu z układu hierarchicznego miast wynika ze specyfiki metropolii	- Wysoki poziom przestępczości - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne	

⁵⁵ Wynikają one z 32 wskaźników ujętych w syntezy (wartość wskaźnika w dziesiątym decylnie wszystkich miast w Polsce).

										trójmiejskiej (większość usług w Gdańsku)		
3	2ak	246306	Gdynia	36	14	7	7	3	5	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego. Liczba usług poniżej poziomu z układu hierarchicznego miast wynika ze specyfiki metropolii trójmiejskiej (większość usług w Gdańsku)		Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Szkoly podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Poprawa dostępności transportowej w północnej części metropolii Gdańsk-Sopot-Gdynia.
3	3	91465	Słupsk	36	14	7	7	4	4	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Niski poziom bezpieczeństwa drogowego	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Budowa drogi ekspresowej S6, m.in. w celu zmniejszenia zagrożeń w ruchu drogowym
3	4b	48060	Starogard Gdański	33	15	8	8	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Mała powierzchnia obszarów prawnie chronionych w mieście i gminach sąsiadujących - Wysoki poziom przestępczości - Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Szkoly podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
3	4b	38553	Kwidzyn	32	14	7	7	2	2	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoly podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
3	4b	39937	Chojnice	30	15	7	6	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego		Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Szkoly podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Warsztaty terapii zajęciowej. Można się zastanawiać, czy tej wielkości ośrodek nie powinien mieć lepiej rozwiniętej infrastruktury pomocy społecznej. Do potencjalnego uwzględnienia (lokalizacja w Chojnicach lub Człuchowie). Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Chojnice-Człuchów

4	4b	35413	Lębork	27	13	7	5	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ośrodki kultury	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4	4b	38723	Malbork	27	15	7	4	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Mała powierzchnia obszarów prawnie chronionych w mieście i gminach sąsiadujących - Kina – brak placówki	
4	3	60257	Tczew	27	11	8	5	1	2	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego. Liczba usług poniżej poziomu z układu hierarchicznego miast wynika ze specyfiki metropolii trójmiejskiej (większość usług w Gdańsku)	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM)	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Celowo wzmocnienie funkcji ponadpowiatowych
4	4b	23809	Kościerzyna	25	11	6	6	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu		Wskazane doposażenie w usługi podstawowe
4	4a	49927	Wejherowo	25	12	7	4	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową - Grupy artystyczne	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4'	4b	16983	Bytów	24	12	7	4	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM)	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. SOR. Bardzo niski poziom dostępności do SORów w zachodniej części regionu. Wskazana lokalizacja SOR w Bytowie.
4'	4a	14611	Kartuzy	24	11	8	4	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Niski poziom bezpieczeństwa drogowego - Kina – brak placówki	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
4'	4a	11265	Puck	23	12	8	3	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Wysoki poziom przestępczości - Kina – brak placówki - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne	Wskazana lepsza integracja z krajowym układem drogowym
4'	4b	10127	Sztum	22	10	7	4	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (dużą liczbą uczniów przypadająca na 1 placówkę) - Muzea – brak placówki	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.

4'	5a	48632	Rumia	21	11	5	3	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Przychodnie - Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową - Muzea – brak placówki - Ćwiczący mężczyźni	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4'	5b	10605	Miastko	20	12	6	2	0	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Wysoki poziom bezrobocia rejestrowanego - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (dużą liczbą uczniów przypadająca na 1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Wskazane wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Puckiem i Trójmiastem. Celowe doposażenie w niektóre usługi wyższego szczebla (z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego) Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
4'	4b	13869	Człuchów	20	10	6	3	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Kina – brak placówki	Warsztaty terapii zajęciowej. Do potencjalnego uwzględnienia uzupełnienie tego rodzaju usługi (w Chojnicach lub Człuchowie). Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Chojnice-Człuchów
5	5b	15709	Ustka	19	11	4	2	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe niewystarczająca oferta (dużą liczbą uczniów przypadająca na 1 placówkę) - Muzea – brak placówki	Wskazana lepsza integracja z krajowym układem drogowym
5	4a	30468	Pruszcz Gdański	18	13	4	1	0	0	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego. Liczba usług poniżej poziomu z układu hierarchicznego miast wynika ze specyfiki metropolii trójmiejskiej (większość usług w Gdańsku)	- Wysoki poziom przestępczości - Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Celowe zwiększenie podaży usług na terenach suburbanizacji.
5	5c	5983	Czarne	16	11	3	1	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą długość ścieżek rowerowych - Przedszkola – niewystarczająca oferta (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę)- Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową - Kina – brak placówki	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.

											- Muzea – brak placówki - Biblioteki	
5	4b	9964	Nowy Dwór Gdański	16	9	5	1	0	1	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego. Liczba usług poniżej poziomu z układu hierarchicznego miast wynika ze specyfiki metropolii trójmiejskiej (większość usług w Gdańsku)	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Kina – brak placówki	Celowe zwiększenie wyposażenia w usługi poziomu powiatowego. Wskazana poprawa infrastruktury mieszkaniowej (rewitalizacja)
5	5c	6791	Gniew	15	10	4	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - małą długość ścieżek rowerowych - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Kina – brak placówki - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne - Ćwiczący mężczyźni	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
5	5c	7912	Pelplin	15	10	3	2	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Technika – niewystarczająca oferta (duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
5	5c	5413	Dzierżoń	15	9	4	0	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Przedszkola – niewystarczająca oferta (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę) - Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.

											- Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki	
5	5b	10009	Władysławowo	14	10	3	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Niski poziom bezpieczeństwa drogowego - Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Grupy artystyczne	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Wskazana lepsza integracja z krajowym układem drogowym. Lokalne inwestycje drogowe poprawiające poziom bezpieczeństwa
5	5a	25102	Reda	14	10	3	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Przychodnie – niewystarczająca oferta (duża liczba osób/1 placówkę) - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
5	5c	5209	Brusy	13	9	4	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- duża liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - niskie dochody z pracy - Duży odsetek osób otrzymujących zasiłek rodzinny - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki	Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Chojnicami Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	9909	Czersk	13	10	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Duży odsetek osób otrzymujących zasiłek rodzinny	Działania na rzecz aktywizacji zawodowej

											<ul style="list-style-type: none"> - słaba penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - niewystarczająca oferta (duża liczba dzieci/1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Biblioteki 	
5	5a	6677	Żukowo	13	10	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - duża liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Niski poziom bezpieczeństwa drogowego - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki 	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	8710	Prabuty	13	9	3	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - niskie dochody z pracy - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Przedszkola – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Bardzo duża liczba dzieci przypadająca na szkołę podstawową - Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Biblioteki 	<p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę).</p> <p>Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).</p> <p>Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.</p> <p>Działania na rzecz aktywizacji zawodowej</p>
5	5c	3694	Łeba	13	8	2	2	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Wysoki poziom przestępczości - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce – niewystarczająca oferta (bardzo 	<p>Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Słupskiem.</p> <p>Celowe doposażenie w niektóre usługi wyższego szczebla (z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego)</p> <p>Wskazana lepsza integracja z krajowym układem drogowym.</p>

											duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Muzea – brak placówki - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne - Ćwiczący mężczyźni	
5	5c	7103	Skarszewy	13	11	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - słaba penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Przychodnie - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba osób na 1 placówkę) - Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Biblioteki - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	5152	Debrzno	12	10	1	0	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - niskie dochody z pracy - Przychodnie - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba osób na 1 placówkę) - Przedszkola - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę)	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.

											- Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Grupy artystyczne	
5	5c	3373	Hel	11	7	2	2	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne - Ćwiczący mężczyźni	Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Puckiem i Trójmiastem. Celowe doposażenie w niektóre usługi wyższego szczebla (z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego)
5	5c	2736	Jastarnia	11	8	0	2	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Wysoki poziom przestępczości - Niski poziom bezpieczeństwa drogowego - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę)	Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Puckiem i Trójmiastem.

											- Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Grupy artystyczne	
5	5c	3646	Kępice	11	10	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - mała długość ścieżek rowerowych - Przychodnie - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba osób na 1 placówkę) - Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Biblioteki - Grupy artystyczne	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym ze Słupskiem Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	3609	Skórcz	11	8	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- duża liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Ćwiczący mężczyźni	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	4196	Nowy Staw	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- duży procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Małą powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM)	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Malborkiem Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.

											<ul style="list-style-type: none"> - słaba penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki 	
5	5c	2841	Czarna Woda	9	7	1	0	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - duży odsetek ludności niekorzystającej z sieci kanalizacyjnej - małą długość sieci kanalizacyjnej - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba dzieci na 1 placówkę) - Licea – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Technika – niewystarczająca oferta (bardzo duża liczba uczniów/1 placówkę) - Kina – brak placówki - Muzea – brak placówki - Biblioteki - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne 	Rozwój infrastruktury komunalnej
5	5c	1302	Krynica Morska	6	6	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - wysokie bezrobocie rejestrowane - Wysoki poziom przestępczości 	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).

Literatura

- Arak P., Ivanov A., Peleah M., Płoszaj A., Rakocy K., Wyszowski K., 2012, *Krajowy Raport o rozwoju społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa.
- Atlas Rzeczypospolitej Polskiej, 1995-1997*, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, IGiPZ PAN, PPWK S.A., Warszawa.
- Atlas Zasobów, Wolorów i Zagrożeń Środowiska Przyrodniczego, 1994*, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Baucz A., Łotocka M., Żuber P. (red.), 2008, *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej. Polski wkład w debatę*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Brodowska M., Kaczor A., 2011, *Źródła zanieczyszczeń gazowych i pyłowych oraz ocena ich redukcji w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu*, *Autobusy. Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe*, 10, s. 84-91.
- Caschili S., De Montis A., Trogu D., 2015, *Accessibility and rurality indicators for regional development*, *Computers, Environment and Urban Systems*, 49, s. 98-114.
- Degórski M., 2015, *Polityka krajobrazowa Polski: wyzwania i szanse*, *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 40, s. 13-26
- Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej*, 2016, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Fogel P., 2012, *Wskaźniki oceny polityki i gospodarki przestrzennej w gminach*, *Biuletyn KPZK PAN*, 250, Warszawa
- Geurs K.T., Ritsema van Eck J.R., 2001, *Accessibility Measures: Review and Applications. Evaluation of accessibility impacts of land use transport scenarios, and related social and economic impacts*, RIVM Report 408505 006, Bilthoven: National Institute of Public Health and the Environment, <http://rivm.openrepository.com/rivm/bitstream/10029/9487/1/408505006.pdf>.
- Gorzela G., Płoszaj A., Smętkowski M., 2006, *Ocena strategii rozwoju regionu – wykorzystanie modelu czterech kapitałów*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 3(25), s.67-79
- Hanushek E. A., Woessmann L., 2007, *The role of school improvement in economic development*. Program on Education Policy and Governance, Program on Education Policy and Governance, Research paper 07-01.
- Herbst M., 2015, *Regional returns to education in the context of interregional migration*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 1(59). <https://doi.org/10.7366/1509499515901>.
- Kistowski M., 1993, *Metoda oceny wielkości potencjału rekreacyjnego na przykładzie Polski północno-wschodniej* (w:) M. Pietrzak (red.) *Ekologia krajobrazu w badaniach Terytorialnych Systemów Rekreacyjnych*, AWF, Poznań, s.53-57.
- Kistowski M., 2012, *Atlas zoologiczny gmin Polski 2000-2009*. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kistowski M., Śleszyński P., 2010, *Presja turystyczna na tle walorów krajobrazowych Polski*, *Krajobraz a turystyka*, *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 14, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, s. 36-51.
- Komornicki T., 2009, *Usługi i sieci transportowe: przestrzenne trendy rozwoju sieci i niezbędna podaż infrastruktury dla spójności przestrzennej - recenzja raportu 1.2.1 ESPON*, [w:] G. Gorzela, A. Olechnicka (red.), *Polska z perspektywy badań ESPON - oceny, wnioski, rekomendacje*, Wydaw. Nauk. Scholar, Warszawa, s. 50-64.
- Komornicki T., 2012, *Odporność gospodarek lokalnych na globalne czynniki ekonomiczne*, w: *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych* (red. S. Ciok, S. Dołzbłasz), *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław, s. 25-40.
- Komornicki T., Bański J., Śleszyński P., Rosik P., Świątek D., Czapiewski K., Bednarek-Szczepańska M., Stępiak M., Mazur M., Wiśniewski R., Solon B., 2010, *Ocena wpływu inwestycji infrastruktury transportowej realizowanych w ramach polityki spójności na wzrost konkurencyjności regionów* (w ramach ewaluacji ex post NPR 200412006), *Narodowa Strategia Spójności*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 131 s.
- Komornicki T., Korcelli P., Siłka P., Śleszyński P., Świątek D., 2013, *Powiązania funkcjonalne pomiędzy polskimi metropoliami*, *Wydawnictwo Akademickie Sedno*, Warszawa, 215 s.
- Komornicki T., Rosik P., Stępiak M., Śleszyński P., Goliszek P., Pomianowski W., Kowalczyk K., 2018, *Ewaluacja i monitoring zmian dostępności transportowej w Polsce z wykorzystaniem wskaźnika WMDT*, IGiPZ PAN, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, 91 s.

- Komornicki T., Rosik P., Śleszyński P., Solon J., Wiśniewski R., Stępnia M., Czapiewski K., Goliszek S., 2013. *Impact of the construction of motorways and expressways on socio-economic and territorial development of Poland*. Poland: Ministry of Regional Development, Warsaw (Wpływ budowy autostrad i dróg ekspresowych na rozwój społeczno-gospodarczy i terytorialny Polski, badanie ewaluacyjne zrealizowane przez IGiPZ PAN na zlecenie MRR, Warszawa 2013.
- Komornicki T., Śleszyński P., Rosik P., Pomianowski W., przy współpracy M. Stępnia i P. Siłki, 2010, *Dostępność przestrzenna jako przesłanka kształtowania polskiej polityki transportowej*, Biuletyn KPZK, 241, Warszawa.
- Kwietniewski M., 2010, *Sieci wodociągowe i kanalizacyjne w Polsce oraz problem doboru rozwiązań materiałowych do ich budowy*. Materiały IV Konferencji Technicznej Sieci kanalizacyjne i wodociągowe z tworzyw sztucznych. Tanio i na lata, s. 9–17
- Mazur M., Bański J., Czapiewski K., Śleszyński P., 2015. *Wiejskie obszary funkcjonalne – próba metodyczna wyznaczenia ich obszarów i granic*, Studia Obszarów Wiejskich, 37, s. 7-36.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017*, 2017, Raport GUS, Warszawa
- Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej, 2015, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.*, 2018, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa.
- Rosik P., Pomianowski W., Goliszek S., Stępnia M., Kowalczyk K., Guzik R., Kołoś A., Komornicki T., 2017, *Multimodalna dostępność transportem publicznym w Polsce*, Prace Geograficzne 258, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Rosik P., Stępnia M., Komornicki T., 2015, *The decade of the big push to roads in Poland: impact on improvement in accessibility and territorial cohesion from a policy perspective*, Transport Policy, 37, 1, 134-144
- Stępnia M., Wiśniewski R., Goliszek S., Marcińczak S., 2017, *Dostępność do usług publicznych*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN, Warszawa, RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>
- Śleszyński P., 2005, *Perspektywy rozwoju rynku mieszkaniowego w Polsce w świetle sytuacji demograficznej, ekonomicznej i stanu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych*, Studia Regionalne i Lokalne, 1(19), s. 45-65.
- Śleszyński P., 2013, *Propozycja kompleksowej koncepcji wskaźników zagospodarowania i ładu przestrzennego*, [w:] P. Śleszyński (red.), *Wskaźniki zagospodarowania i ładu przestrzennego w gminach*, Biuletyn KPZK PAN, 252, s. 176-232.
- Śleszyński P., 2014, *Distribution of population density in Polish towns and cities*. Geographia Polonica, 87, 1, s. 61-75.
- Śleszyński P., 2016, *Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, ekspertyza wykonana dla Ministerstwa Rozwoju dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, maszynopis, https://www.mr.gov.pl/media/36353/Delimitacja_miasta_srednie_Sleszynski_SOR_listopad.pdf.
- Śleszyński P., 2017, *Wyznaczenie i typologia miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, Przegląd Geograficzny, 89, 4 s. 565-593.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., 2017, *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Prace Geograficzne, 260, IGiPZ PAN, Warszawa, 295 s.

Strony internetowe GUS (stat.gov.pl) i poszczególnych Ministerstw

Źródła baz danych

Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Baza danych obiektów topograficznych, BDOT

Biuletyn Informacji Publicznej (Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej)

Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>

Komenda Główna Policji
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Ministerstwo Sportu i Turystyki
Narodowy Fundusz Zdrowia
POL-on – system informacji o szkolnictwie wyższym
Polski Związek Lekkiej Atletyki (PZLA)
System Informacji Oświatowej, Ministerstwo Edukacji Narodowej
Urząd Komunikacji Elektronicznej